

40

Int. Sag 4

Res

Beckins

GENERALIA
JVRIS VNIVERSI
PRÆCOGNITA,

Quibus
LIBRI JVRIS CIVILIS, CANONICI
ET ECCLESIASTICI PROTESTANTIVM,
FEVDALIS ATQVE PVBLICI,
EORVM

IN IMPERIO ROMANO-GERMANICO
AVTORITAS, JVRISQVE VNIVERSI HISTORIA,
Nec non

Sciagraphia potiorum Scriptorum, qua veterum, qua
recentiorum, qui Libros Juris vel Commentariis illustrarunt, vel
in Compendia & Systemata redegerunt, ut & modus Jura allegandi
& allegata legendi ac evolvendi.

Una cum
BREVI MANVDVCTIONE AD STVDIVM JVRIS
breviter ac perspicue exhibentur.

In perpetuum Studiosorum Juris usum collecta,
& in lucem denuo edita

a
JOH. JODOCO BECKIO, D.
ILLVSTRISS. COMITVM AB HOHENLOH-NEVENSTEIN
ET GIECH CONSILIARIO, IN VNIVERSITATE ALT-
DORFINA JVRIVM PROFESSORE PVBLICO.

Editio secunda emendatior et correctior.
Cum Indice rerum & verborum notabiliorum.

ALTDORFI NORICORVM.
Sumtibus BUGGELII & SEITZII, Bibliopol. Norimb.
A. MDCCXXVI.

GENEALOGIA
VARIS VIVENS
PRAECOGNITA

LIBRI PRIMUS CIVILIS, CANONICI
ET ECCLESIASTICI PROTESTANTIS
FAMILIAE AD VIVENDUM

IN IMPERIO ROMANO-GERMANICO
AUCTORITATE VIVENDI HISTORIA

Scilicet in primis, quod ad
historiam, quod ad
in primis, quod ad
in primis, quod ad

BREVI MANUDUCTIONE AD STUDIUM VARIS
in primis, quod ad
in primis, quod ad

JOH. JOHANNES RECKIO, D.
PRAECOGNITA, COMITUM AB HONNENHOFI
ET ALII CONSILII, IN VIVENDI
DOMINA VARIA PROTESTANTIS
in primis, quod ad
in primis, quod ad

ALBERTUS VORICORUM
SIMPPLICIUS BUCCELLI & SEITZEL, Dilectissimi, Notarii
MDCCLXXV

PRÆFATIO.
LECTORI BENEVOLO
SALVTEM!

Duo et viginti fere præterierunt anni, cum primas hujus Tractatus lineas, loco Exercitii Academici, in Universitate hac publice proponerem. Distractis vero postmodum Exemplaribus, non inutilem me navaturum operam credidi, si materiam hanc scitu utilem non minus ac necessariam, in perpetuum Studioforum limina Jurisprudentiæ salutantium usum, paulo pleniori tractarem manu, quod etiam ante annos xiv. ita a me factum, ut antea citatam Dissertationem non tantum triplo

❧ ❧ ❧

plus auctiorem reddiderim, sed et Capiti primo *modum Jura allegandi et allegata legendi ac evolvendi*, hinc inde inferuerim, nec non aliqualem *delineationem principuorum Scriptorum*, qua veterum qua recentiorum, qui Libros *Juris vel Commentariis illustrarunt, vel in Compendia et Systemata redegerunt*, circa finem hujus Capitis exhibuerim, et, ut sedes materiae eo facilius inveniri queat, *Indicem rerum ac verborum notabiliorum*, ut et Mantissae loco, brevem quandam *manuductionem ad studium Juris* adjecerim. Altera nunc vice, desiderante Bibliopola, praelo subjecta haecce locupletata tractatio, non quidem auctior, emendatior tamen, ut spero, in publicum prodit. Sicuti autem nova haec Editio in gratiam studiosae Legum Juventutis, cujus commoda pro viribus promoveri, mihi curae cordique semper erit, unice est adornata: ita, ut Lector Benevolus haec aequi bonique consulat, mihi que ulterius faveat, obnixè rogo. Dabam e Museo, Altdorfi Nori-
corum d. i. Julii A. M DCC XXVI.

PRÆ-

PRÆFATIO

PRIORIS EDITIONIS.

In defuerunt hactenus magni nominis Viri, qui de libris Juris, eorumque autoritate et historia egerunt, et applicuerunt se elaborationi hujus argumenti inter ceteros: JACOBVS GO-

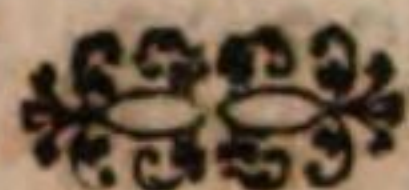
THOFREDVS in Manuali Juris, cum quo prodiit JOSEPHVS MARIA SVARESIVS in editione ultima Amstelodami 1663. in 12. ARTVR. DVCK. libro de usu et autoritate Juris, SIMON VON LEEUWEN in libello de Origine, Progressu atque Autoritate Juris Civilis, qui cum notis Vinnii editus Lugduni Batav. 1671. in 8vo et Jenæ 1697. recusus, JOACHIMVS HAGEMAJERVS libro uno de autoritate Juris Civilis et Canonici, DANIEL KEISER in historia Juris Civilis, Canonici et Feudalis, ERICVS MAVRITIVS in disertatione de libris Juris communis eorumque usu, SAMVEL STRYK in præcognitis Juris universi, CONRADVS SINCERVS de Germanicarum legum veterum et Romani Juris in republica nostra origine et au-

toritate, etc. *ut alios nunc præteream.* Attamen cum ea, quæ necessario huc aserviunt, partim passim dispersa, nonnullaque ab hoc, nonnulla autem ab isto tradita, partim vero prætermissa et plane non animadvertenda deprehenderem, certo quoque constet, cuilibet studiosorum ejusmodi generis scriptores non ad manus ubique esse, ante annos octo nonnulla hanc in rem ex diversis probatis scriptoribus, brevissimis colligere, et in certum ordinem redacta, dissertatione academica in Illustri Universitate Altdorfina, sub moderamine Viri Magnifici atque Excellentissimi, DN. HENRICI HILDEBRANDI, Jcti et Antecessoris celeberrimi, Patroni atque Doctoris mei omni pietatis cultu æternum devenerandi, eum in finem publicæ luci exponere placuit, tum ut Tyroni Juris fontes, ex quibus Jus hauriendum, item quibusnam carceribus, per quos paulatim gradus et tramites Jurisprudentia nostra decurrerit, oppido innotescant, tum ut facula hac accensa, in ceteris eo felicius progredi queat, nisi enim fallor, inquit Jurisconsultus POMPONIVS in L. I. ff. de Orig. Jur. istæ præfationes & libentius nos ad lectionem propositæ materiæ perducunt, et cum ibi venerimus, evidentiores præstant intellectum. Postquam vero prioribus unum adhuc alterumve superesse animadvertissem, exque distractis Exemplaribus et sæpe reiterato prelo qualem qualem meum laborem æquo susceptum fuisse animo, conjecturassem, opera pretium me

*me facturum credidi, si Dissertationem hanc denuo re-
visam, limatius elaboratam, et duplo plus auctiorem
redditam, luci iterum committerem. Tria hoc opuscu-
lum complectitur capita, primum repræsentat Libros
Juris Civilis, Canonici sive Ecclesiastici, tam Ponti-
ficiorum quam Protestantium, Juris Feudalis atque
Publici, cui hinc inde modus Jura allegandi, & alle-
gata legendi ac evolvendi est insertus. Et quia bono-
rum autorum notitia Tyronibus Juris utilis perquam,
imo maxime est necessaria (nam sine horum cognitione
in tenebris palpabunt, et vel plane non, aut certe
magno cum labore, artis quippe instrumenta ignoran-
tes, ad præfinitum pervenient scopum, ad quem alio-
quin multo minori labore et maturius et facilius pene-
trare potuissent) in paragrafo finali hujus capitis Scia-
graphiam præcipuorum Juridicorum Scriptorum qua ve-
terum, qua recentiorum, secundum diversas Juris no-
stri partes exhibitam, adjicere volui. Capite secundo
agitur de Autoritate horum librorum omnium & singu-
lorum in Imperio nostro Romano-Germanico. Tertium
compendiosam universi Juris historiam exhibet, et de-
nique, præter indicem rerum et verborum memorabi-
lium, Mantissæ loco brevis quædam Manuductio ad
studium Juris, certis quibusdam præceptis adornata,
annexa conspicitur. Tu interim Benevole Lector, mi-
tes huc et serenos flecte oculos, nostrisque conatibus
fave, si quid autem erroneum deprehenderis, commu-
nis*

*nis conditionis memor, ignosce, quod etiam a te, si
candidus es, facile mihi polliceor, maxime cum labor
hic in studiosae Juventutis commodum unice sit susce-
ptus. Scabiosas autem malevolorum censuras parum
aut nihil moror, sed iisdem repono, quod celebris quon-
dam in Galliis Juris-Consultus ÆMILIVS FERRE-
TVS ad L. pen. ff. pro emt. n. ult. scribant, inquit,
qui loqui nesciunt, et videbunt, in quas incisuri sunt
difficultates, facilius multo est, aliquid carpere, quam
bene aliquid dicere. Vale et fruerere hisce feliciter.*

Dabam e Museo meo Norimbergæ d. xxiv. April.

A. M DCC XII.

Σὺν τῷ Θεῷ.

CAPUT I.

Repræsentans Libros Juris universi,
probatissimosque Scriptores, qui eos vel
Commentariis illustrarunt, vel in Com-
pendia & systemata re-
degerunt.

§. I.

Libri Juris seu fontes illi, ex quibus Jura
addisci & hauriri debent, in duo capi-
ta commodè dispesci possunt, sc. in
libros authenticos & apo-
cryphos. Libri Juris authen-
tici dicuntur, qui vim atque autorita-
tem decidendi habent, tam in Scholis & Academiis, quam
in Foro & Dicasteriis; apocryphi vero nominantur, qui
nullam autoritatem ac vim decidendi habent, sed tantum ad
illustrationem & declarationem Juris authenticici tam in
Schola quam in Foro allegari solent. Kleinschmid. *de prin-
cip. & stud. jur. tract. 4. sect. 12.* Besold. *de libr. Jur. passim.*
Illi authenticici sunt triplicis generis, vel Juris Civi-

Divisio li-
brorum
Juris.

A

lis

lis Justinianeis, vel Juris Canonici, vel Juris Novissimi seu Hodierni, hujusve tam scripti quam non scripti. Hi vero quos apocryphos nuncupavimus pariter triplicis sunt classis, nimirum sunt vel Populi Romani, vel Jctorum, vel Imperatorum aliorumque legislatorum, quos omnes & singulos in medium sistere, nostrum in presenti erit negotium.

§. 2.

Libri Authentici Juris Civilis Justinianeis.

Libri authenticis Juris Justin.

Inter authenticos libros primo loco occurrunt Justinianeis, ab eorundem autore Imperatore Justiniano, de quo infra cap. 3. §. 1. sic dicti, & complectuntur,

I. *Institutiones.*

II. *Digesta sive Pandectas.*

III. *Codicem repetitæ prælectionis.*

IV. *Novellas Justiniani.*

I. Institutiones
s. Instituta.

Institutiones ab instituendo, i. e. docendo, erudiendo, non immerito derivantur, hæ, cum prima legum cunabula, sive totius legitimæ scientiæ prima fundamenta atque Elementa tradant, vid. §. 3. 4. *Inst. præm.* Const. *tanta* §. 11. *de confirm. Digest.* *Elementarii* quoque libri vocantur, alibi dicuntur *Isagoge*, Const. *dedit nobis Deus* §. 11. *de confirm. digest. ad magn. Senat.* & a Theophilo *ἡτοι εἰσαγωγὰ τῶν νομῶν*. Parum itaque interest, instituta sive institutiones dixeris, cum non solum Theophilus, Harmenopulus & reliqui Græci Interpretes, verum etiam Floren-

Florentinus, Vlpianus & Paulus, ut ex Indice Pandectarum constat, Vegetius item & Probus, antiquissimi Grammatici, alique latinitatis cum primis studiosi, docente Borcholt. *ad titul. Instit. n. 2.* nec non ipse Justinianus in *Constitut. Dedit nobis Deus §. 11. & 23. de confirm. Digest. ad magn. Senat.* item *Const. Tanta §. 11. & 23. de confirm. digest.* unum pro altero posuerint, juraque nostra perspicuis potius rerum ipsarum explanationibus quam ineptis verborum indagationibus gaudeant, *l. 3. §. 9. ff. de adim. vel transf. leg. l. 9. C. qua res. pign. l. 3. C. de lib. præter.* Dividuntur in quatuor libros, primus præmissis generalibus, de Jurisprudencia, Justitia & Jure, tractat de personis earundem divisio. sive Jure personarum, secundus, tertius & quartus usque *ad tit. 6. exclusive*, de Jure rerum, quartus denique *a d. tit. 6.* usque ad finem agit de actionibus & judiciis, quo & accusationes & Criminum tractatus referri possunt, vid. *§. 12. Inst. de F. N. G. & Civ.* Singuli porro libri suos habent titulos, in universum XCIX. quorum singuli suas habent inscriptiones sive rubricas, veteres enim rubro colore titulum soliti fuere notare, textum vero atramento, Hopp. *ad titul. Instit.* & singuli porro tituli in suos iterum dispesci solent paragraphos, ubi nota: quod primus versiculus sub quolibet titulo principium appelletur, sicuti & leges in principium & paragr. dividuntur. *Modus allegandi* talis Modus al-
legandi. est: primo ponitur paragraphus, qui indigitatur per signum §. ejusque numerus, vel verbum initiale, vel utrumque, postea nomen libri per majusculum I. vel *Inst.* dein rubrica, sive inscriptio tituli, quota autem seu numerus libri & tituli nunquam ponitur. v. gr.

pr. Inst. de Nupt. lege, principio Institutionum de Nuptiis.

§. 4. l. de interd. lege, paragrapho quarto Institutionum de interdictis.

§. thesaurus Instit. de R. D. five, §. thesaurus Inst. de
rer. div.

modus
evolvendi.

Sic allegatum textum, si quis evolvere velit, titulum in indice primo omnium quærat necesse est, & sub titulo cit. numerum, vel verbum initiale paragraphi.

§. 3.

II. Pandectæ.

variæ earundem
divisiones.
1.) in libros
& tit.

Pandectæ, dictæ sunt a πᾶν i. e. totum vel omne & δέχομαι capio vel contineo, quod omnia contineant, quæ ad Jurisprudentiam spectare videbantur, Const. *tanta* §. 1. de *conf. digest. ad senat. & omn. pop.* latino vocabulo Digesta appellantur in Constit. *dedit nobis Deus* §. 1. l. 1. & 12. & l. 2. §. 1. C. de *vet. jur. enucl.* quod sc. omnia ea, quæ in monumentis Juris veterum diffusa erant, hic in certum ordinem sint digesta, quo nomine etiam libros suos inscripserunt nonnulli ex veteribus Juris, Julianus, Scævola, Servius, Alphenus, Celsus, Marcellus, a recentioribus Juris interpretibus ob dictam rationem *Liber Systematicus* dicuntur, Lauterb. *Colleg. theor. Pract. ad ff. in prolegom.* §. 4. *Dividi* solent a compilatoribus 1.) in *L. Libros*, horum singuli peculiare habent titulos, quorum in quibusdam editionibus numero 433. in aliis plures, in aliis pauciores reperiuntur, quia enim editiones variant, ideoque titulorum & legum numerus incertus est. Singuli porro tituli suas continent inscriptiones & leges, ut plurimum iterum in paragraphos dispersas, quarum alii numerant 9123. alii 8134. totidemque agnoscit Glossa. Singulis quoque Legibus, perinde ut in Codice, autorum nomina & libri, ex quibus illæ desumptæ, sunt inscripti, idque in honorem veterum Juris, ne sc. summa in jure merita, quibus vectigalem fecerunt laudi suæ posteritatem, oblivione obliterarentur, Constit. *tanta* §. 10. Lauterb. *disput. ad l. 27. C. de reb. credit. cap. 1. §. 2.* 2.) in *VII. Partes*,

2.) in septem partes.

tes, prima pars inscribitur τὰ πρῶτα, quo significantur juris primordia, & continet libros 4. priores. II. pars agit de Judiciis a lib. 5. usque ad 12. exclusive. III. de Judiciorum ordine circa res creditas aliosque contractus tam nominatos quam innominatos, a lib. 12. ad 20. IV. de pignoribus, probationibus, usuris, nuptiis & tutelis, a lib. 20. ad 28. V. de testamentis, legatis & fideicommissis a lib. 28. ad 37. VI. de Bonorum Possessionibus, donatione, manumissione, Domini acquisitione, iudicato, interdictis, exceptionibus & actionibus, a lib. 37. ad 45. VII. de stipulationibus, solutionibus, Criminibus, poenis & appellationibus, & nonnullis ad jus publicum pertinentibus, a lib. 45. ad fin. quæ omnia plenius tractata peti possunt ex Constitut. *Dedit nobis Deus §. 1. seqq. de confirm. digest. L. 2. C. de jur. vet. enucl.* Postea 1.) in digestum vetustum, informatum & novum, autem Glossatores communiter Digesta in tres sunt partiti partes, prima a lib. 1. usque ad tit. solut. matrim. Lib. 24. tit. 3. vocatur *Digestum vetus*, secunda a d. tit. solut. matrim. usque ad tit. 1. L. 39. de nov. oper. nunc nominatur *Infortiatum*, forte ab infarcire, h. e. inferere, intrudere, quod hæc pars reliquis sit inserta, & *tertia*, a tit. de nov. oper. nunc. usque ad fin. appellatur *novum*. Struv. S. J. Civ. Exerc. 1. th. 67. Lauterb. c. l. n. 9.

§. 4.

Citari solent Digesta sive Pandectæ interdum per initialem literam Digestorum D. vel per initialem literam Pandectarum P. & π frequentissime autem per ff de cujus ratione variæ sunt opiniones, vid. Hahn. ad Wesemb. tit. de J. & Fur. voc. in Digestorum. Gothofred. in not. ad rukr. Constit. de concept. digest. lit. g. probabilior sententia hæc est: veteres olim Pandectas per π cum accentu circumflexo scribere solitos fuisse, ita: π librarios autem Græcæ linguæ ignaros putavisse esse binas ff. atque sic græcam notam π

Modus
allegandi
Pand.

adjecto unco ff depravasse, sicque per errorem usu invaluisse, ut per ff. allegentur. Alciat. *5. disjunct. c. 16.* Quod si textus e Digestis allegatur, ponitur primo numerus, vel verba initialia legis, vel utrumque simul, (qui modus posterior ab eo commendandus, quod vitia typographica ita facilius evitentur, cum numeri facile transponi possint, legesque notabiliores facilius ita memoriae imprimantur,) & si lex habet paragraphos, pariter illorum numerus, vel verbum initiale, vel utrumque adjiciendum, imo si unus §. plures continet periodos distinctas, hæ quoque speciatim & quidem sub nomine versiculorum allegantur, deinde additur nomen libri per ff. vel D. vel π . post rubrica, sive inscriptio tituli, sub quo lex ista continetur, v. gr.

L. 6. D. de J. & J. hoc est, lege sexta Pandectarum titulo de Justitia & Jure.

L. 28. ff. de servit. prædior. urban.

sive

L. foramen ff. de servit. præd. urb. item, l. foramen 28. ff. de serv. præd. urb.

L. 38. §. 2. ff. de administr. & peric. tut.

L. si plures § unde ff. de admin. & per. tut.

L. si plures 38. § unde 2. ff. de admin. & peric. tut.

L. 5. pr. vers. quid igitur. ff. de pæn.

Ratio
evolv. text.

Interdum textus allegari solet nomine libri penitus omisso, v. gr. *l. 15. de jurejur.* quo casu semper ff. sive Pandectæ subintelligi debent. Interdum etiam legi additur vocabulum, *arg. v. gr. arg. l. -- ff. de -- i. e. argumento legis &c.* quo ipso indigitatur non directo decidere textum id, ad quod allegatur, posse tamen per bonam consequentiam idem inde colligi. *In Evolutione* autem primo quærendus est titulus in indice, quo invento, quærendum in eo numerus vel verbum initiale legis, & sub hac lege paragraphus, hujusque versiculus.

§. 5.

Codex repetitæ prælectionis diversorum Impp. constitutiones certo ordine dispositas continet, ideo etiam recentioribus *Liber Systematicus* audit. Lauterb. *coll. th. Pract. ad ff. in proleg. §. 5.* Dicitur repetitæ prælectionis, quia abrogato priori Codice, Justiniano dicto, de quo *infra cap. 3. §. 2.* ex integro novus conscriptus, inque eo plurimæ Constitutiones ex anteriori repetitæ, novæque insuper tam 50. decisiones quam aliæ Constitutiones ab Imperatore Justiniano post priorem Codicem promulgatæ, adjectæ fuerunt, ceu apparet ex *Constit. Cord. §. 1. 2. seq. de emend. Cod. conf. cit. cap. 3. §. 2.* Hinc est quod in Institutis sæpius fiat mentio Constitutionum aliquarum, quas in Codice suo fulgere asserit Imperator, quæ tamen in Codice hoc non reperiuntur; illud ergo de Codice priore intelligendum erit, cujus nonnullæ Constitutiones in hoc Codice omissæ. Exemplum in *§. fin. Inst. qui & ex quib. caus. §. 11. Inst. de testam. §. 5. Inst. de SCt. Tertull. §. 3. Inst. de success. libert. & passim* occurrunt. Differunt autem Decisiones & Constitutiones in eo, quod hæc jus vetus certum vel confirmant vel emendent, vel immutent, *arg. Constit. Cord. §. 3. de emend. Cod.* illæ vero veterum Jurisconsultorum controversias de Juris aliquo articulo memorent, & mox decident, *§. fin. Inst. de libert.* utut non omnes Constitutiones, quæ altercationes Juris veteris componunt, hisce 50. decisionibus annumerandæ, sed eæ demum, quæ post primi Codicis editionem interea dum *ff. & Instit.* conficiebantur, promulgatæ sunt, *d. Constit. §. 1. conf. Ludwell. disput. de 50. decis. th. 5. & 12. seqq.* Catalogum harum Decisionum recenset Emundus Merillius Professor Bituricensis in commentario hoc ordine. *L. fin. C. de neg. gest. L. f. C. qui & advers. quos in integr. restit. L. 12. 13. 14. 15. 16. fin. C.*

III. Codex
repetitæ
prælectionis

Differen-
tia inter
Constitut.
& Decisio-
nes

Catalogus
50. Decisio-
num.

de usufr. L. fin. C. de serv. & aqu. L. fin. C. de reb. cred. L. pen. & fin. C. de condict. indeb. L. fin. C. per quas pers. nob. acquir. L. fin. C. ad SCt. Maced. L. fin. C. ad SCt. Vellej. L. fin. de contr. emt. vend. L. fin. de pact. inter emt. L. 24. 25. 26. de nupt. L. fin. de dot. promiss. L. fin. arbitr. tut. L. 6. de Curas. furios. L. 9. qui testam. fac. poss. L. 20. 21. de furt. L. fin. d. t. L. pen. L. ult. de imp. & al. substit. L. antep. L. pen. de necess. serv. hered. L. pen. L. fin. de posthum. hered. L. 20. 25. de jur. delib. L. 23. 24. de leg. L. 4. de V. S. L. pen. de fidei-comm. L. fin. de condit. insert. L. fin. ad SCt. Orfit. L. 14. pen. fin. de fideic. hered. L. 1. 2. comm. serv. man. L. fin. de acquir. poss. L. fin. de prat. pign. L. fin. de remiss. pign. L. 13. de contr. stipul. L. fin. de adopt.

§. 6.

Divisio
Codiciſ.

Materiae-
quæ in eo
tractantur.

Dividitur Codex in XII. libb. peculiaribus titulis & legibus, eodem fere ordine, quo ff. distinctos. I. agit de Jure Sacro, legibus, rescriptis & magistratibus, & respondet proportionem primo libro ff. II. de judicialibus, pactis, transactionibus, infamia, procuratoribus, negotiis gestis, restitutionibus in integrum, arbitris, satisfactionibus & juramento calumniae, & proportionem responderet 2. 3. 4. libris ff. tractat enim easdem materias. III. responderet secundae parti digestorum & tractat de judiciis eorumque ordine & foro competente, de rei vindicatione, inofficiosis, servitutibus, lege aquilia, actionibus mixtis, noxalibus, ad exhibendum, de lusu aleæ & religiosis. IV. de rebus creditis, jurejurando, conductionibus, obligationibus & actionibus aliisque contractibus & responderet tertiae ff. parti. V. tractat de sponsalibus, nuptiis aliisque Juribus inter virum & uxorem, item de tutelis & Curationibus, & responderet quartae parti ff. VI. de servis & libertis, successione civili & praetoria. VII. de manumissionibus, de dominio, possessione, praescriptionibus

bus, sententia & re judicata, appellationibus, bonorum
cessionibus, privilegio dotis & fisci. VIII. de interdictis,
pignoribus, exceptionibus, stipulationibus, liberationibus
evictionibus, Patria potestate, donationibus & jure liber-
torum. IX. de Criminibus. Reliqui tres agunt de Jure pu-
blico, & quidem X. de jure fisci & municipali, XI. de uni-
versitatibus & censibus. XII. de variis dignitatibus. Conti-
nent quædam editiones titulos 764. leges vero 4648. nam
pro diversitate editionum, titulorum & legum numerus
quoque diversus est. Ratione *evolutionis & allegationis* Modus
evolv. &
alleg. Co-
dic.
res pari modo se habet, quo in Pandectis, saltem quod hic
loco *D.* vel *ff.* ponatur litera *C.* Codicem denotans. Ex libris
tamen tribus posterioribus, si quid allegatur, quia multos
continent titulos & ideo difficillimæ sunt evolutionis, nume-
rus libri, rarius vero tituli addi solet, v. g.

L. 1. C. de Jur. fisci lib. 10.

L. 3. C. de annon. lib. 10. tit. 16.

§. 7.

Reperiuntur etiam in Codice nostro particulae quæ Authenti-
cæ.
dam, *Authenticæ* nominatæ, numero 233. diversis literis
impressæ, ex his quædam ab ipso Friderico Imp. sunt pu-
blicatæ, ut *auth. habita C. ne filius pro patre* aliæque plures,
ceu ex inscriptione apparet, ejusque jussu Codici insertæ,
quædam, & quidem plurimæ secundum communioem &
receptiorem sententiam ab Irnerio, vel ut alii volunt,
Wernero Jcto ex novellis, de quibus §. seq. in Epitomen re-
ductæ, legibusque illis, quibus derogare videbantur, priva-
ta autoritate subjectæ. Dissent. Strauch. in dissertat. Irne-
rius non errans c. 2. tb. 4. Pagenstech. tr. Irner. injuria
vapul. & in sicilim. ad Lauterb. Comp. Jur. manip. 4. pag. 3. Modus
allegandi
& evol-
vendi.
voce, *authenticæ*. Allegantur per verba initialia addito no-
mine libri & tituli, e. gr.

Auth. habita C. ne fil. pro patre.

Auth. Bona damnatorum C. de bon. proscript.

In evolutione vero primo quærendus titulus in indice & sub titulo ipsa authentica. Leguntur etiam in fine legum Codicis sæpius abbreviaturæ, v. gr. in l. 3. C. de legit. hered. reperiuntur. PP. 11. non. Decembr. Decio A. & Grato Coss. hoc est, proposita sive publicata secundo sc. die, nonis Decembris Decio Augusto & Grato Consulibus, quas notas vid. in Corpore Juris edition. Gothofredi secundum ordinem alphabeticum explicatas, & rubricis Codicis post epistolam dedicatorem præmissas.

§. 8.

IV. Novellæ Justin.

unde ita denominatæ.

cur authenticæ dicantur.

Novellæ, sc. Constitutiones, continent varias Justiniani Imperatoris Constitutiones post Codicem repetitæ prælectionis diverso tempore editas, *Constit. Cord. §. 4. in fin. de emend. Cod.* licet nonnullæ ipsius filio adoptivo Justino II. ut *Nov. 117. 140. 144. 148. 149.* nonnullæ etiam Imperatori Tiberio II. ut *Nov. 161. 163. 164.* tribuantur. Nomen *Novellæ* acceperunt inde, quod novissime sint latæ, dicuntur etiam *authentica* ad distinctionem Epiromes Juliani antecessoris Constantinopolitani, qui *Novellas* in latinam linguam transtulit, easque resectis superfluis ac abundantibus præemiis & epilogis in elegans redegit compendium, quod veteres in specie *Novellas*, ipsas vero *Novellas* tanquam Originale Exemplar, authenticum vel authenticas appellarunt. *Αυθεντικὸν* enim ἀπὸ τῆς αὐθεντεῖν ab autoritate præstanda, id est, unde alia exempla sive copiæ transfumuntur, l. 2. ff. de fid. instrum. Atque hoc in scholis & foro receptum est, exploso Juliani libro *Novellarum*, qui seorsim à Corpore Juris Civilis impressus extat. Dicuntur etiam *libri suppletorii & correctorii* a potiori, plurimæ enim *novellarum*, *Jus Digestorum & Codicis & Institutionum*

vel corrigunt vel suppleunt, nonnullæ vero Jus vetus tantum confirmant, sic v. gr. *l. fin. C. de jure delib. per Nov. 1. L. 6. C. de secund. nupt. per Nov. 22. c. 27. l. 22. §. 4. ff. ad SCt. trebell. l. fin. C. commun. leg. per Nov. 39. & Nov. 108. §. 2. Inst. de donat. l. 34. C. eod. per Nov. 52. & 162. c. 1. §. 2. & cap. 2. confirmatur. l. 26. C. de usur. per Nov. 106. immutata, sed per Nov. 110. restituta. Textus Novellarum primum Græce conscriptus & editus est paucis novellis exceptis, quas latine conscriptas esse volunt, ut Nov. 9. 11. 23. 34. 35. 41. 62. 65. 104. 110. 143. 150. sed non longo tempore post Justin. mortem omnes e græca in latinam linguam sunt translatae. Versiones sunt variæ, sc. Juliani a. 570. confecta, de qua paulo ante dictum, vulgata, quam quidam Bergontio Pisano, qui vixit tempore Bulgari adscribunt, Rittershus. *exposit. novell. proæm. c. 4. n. 9.* Cujacius vero hujus autorem hominem Græcum & eruditum fuisse, censet, *lib. 8. observ. c. ult.* minus tamen latina est hæc versio, præsertim quod nimis religiose textum Græcum κατὰ πρόδα quasi secutus sit interpres, Gregorii Haloandri, edita Norimbergæ 1531. dein Antwerpia recusa, quæ quoad latinitatem purior est, sed non æque fidelis quoad sensum sicuti vulgata, item Henrici Agilæi Basileæ A. 1561. per Joh. Herwag. edita.*

Versio
Novell.

§. 9.

Ordo in Novellis nullus observatur, collectæ enim sunt Ordo No-
post mortem Imperatoris à quibusdam privatis, quare nec vellarum,
huic operi generale aliquod procæmium sive constitutio-
nem confirmatoriam præfixam videmus, quam ceteris ta-
men Juris libris Imperator præmisit, Rittershus. *ad Nov. c. 2. proæm. n. 11.* unde etiam factum, quod aliter in edi-
tione Græca, aliter apud Julianum, aliter apud alios latinos
sine arte tamen & ordine congestæ, & ordine posteriores,

earumque
divisio.

&

numerus.

Modus
allegandi.
Secundum
veteres.

nonnunquam sint tempore priores, exemplum est in *Nov. 156. & 162.* quas inter hæc est prior illa. Interim Gothofredus earum compendium quoddam ipsi textui præfixit, quo omnem earum doctrinam ordine complectitur. *Divisio* Novellarum perinde nulla datur, a veteribus Jctis tamen dividuntur in IX. Collationes, Rittershus. *ad Nov. c. 1. præm. n. 19.* quarum qualibet subdividitur in titulos & hi in paragraphos, per quos capita intelligunt, supersunt præterea decima & undecima collatio, & habentur in corpore Juris post feudorum consuetudines ibi: *Constitutiones Friderici II. & extravagantes.* In Numero Novellarum non conveniunt Interpretes, Novellas Justin. 168. nec plures, nec pauciores numerari communiter existimant, Matthæus Monachus in *præfat. collect. constit. Græc.* scripsit Justinianum 170. constitutiones condidisse. Riccius *tr. rapsodico n. 63. in MScto* Exemplari novellarum Græcarum, quod Florentiæ servatur, reperiri dicit 158. Haloandri editio tantum 165. agnoscit, in cujus sententiam inclinat Dion Gothofredus qui tamen tres posteriores Novellas e Cujacio apposuit. Gentilis nonnisi 125. agnoscere vult *Lib. 1. de libr. Fur. civ. c. 7.* eo quod Julianus plures non redegerit in Epitomen, & credibile non sit, eum omnes in Epitomen redigere noluisse. Glossa 98. tantum habet. Quam discrepantiam Hagemajer. *Lib. un. de autor. Fur. civ. & can. c. 8. p. 30.* sectionibus capitum adscribit, nam inquit, cum ejusdem Novellæ sæpe plura sint capita, facile fieri potuit, ut a recentioribus in peculiare constitutiones divellerentur. Sed huic causæ adscribi non posse hanc numeri diversitatem, docet editionum collatio, vid. Mauric. *de libr. Fur. commun. lb. 7.* Allegantur Novellæ a veteribus Jctis communiter per nomen authenticæ, dein ponitur rubrica, sive inscriptio Novellæ, postea subjungitur verbum initiale §. addito plerumque numero collationis, e. gr.

Auth.

Auth. quib. mod. natur. efficitur. §. sit igitur, Collat. 6.

Auth. ut sponsalit. largit. §. nullam vero, Collat. 9.

A recentioribus vero JCtis allegantur per majusculum N. Secundum vel particulam, Nov. adjecto numero Novellæ, capitis hujusque paragraphi, nam quælibet Novella præter præfationem & Epilogum peculiaribus suis gaudet capitibus, quæ interdum suos iterum habent paragraphos, e. gr.

N. 18. cap. 1.

Nov. 118. c. 3. §. sed & ipsis.

§. 10.

Libri Authentici Juris Canonici tam Pontificiorum, quam Evangelicorum seu Protestantium.

Sequuntur nunc Libri Authentici Juris Canonici, quod vocabulum nomen habet a Græco *κανων* latine regula, unde Jus Canonicum non male Jus regulare dixeris, continet enim regulas ad mores, disciplinam ritusque Ecclesiasticos spectantes. *Canis. summa Jur. Can. L. 1. tit. 1. §. 1. Strauch. amæn. Jur. Can. Eclog. 1. cap. 1.* Hi libri sunt vel Pontificiorum, vel Protestantium. Libri Juris Canonici Pontificiorum sunt vel Juris Canonici antiqui, vel novi, vel novissimi. Libri Authentici Juris Canonici antiqui sunt, *Canones Conciliorum Oecumenicorum seu universalium*, qualia dicuntur, quod sint certi conventus ad quos plerique Christiani orbis Episcopi convocantur, & vel ob controversias religionis dirimendas, vel ob mores Ecclesiæ corrigendas, vel etiam propter alias causas Ecclesiasticas pro re nata instituuntur, vid. *Link. ad Decretal. tit. de*

Libri authentici Juris Canonici.

Pontificiorum antiqui.

Canones Conciliorum Oecumenicorum.

constitut. §. 4. Conciliorum horum quatuor celebriora recensentur I.) *Nicænum* ab Imperatore Constantino M. Nicææ in Bithynia habitum A.C. 325. II.) *Constantinopolitanum* ab Imperatore Theodosio M. A.C. 381. convocatum. III.) *Ephesinum* A. C. 431. a Theodosio Juniore, & IV.) *Chalcedonense* à Martiano Imperatore A. C. 451. celebratum, vid. Nov. 131. c. 1. ubi Imperator Justinianus horum Conciliorum dogmata *ὡς τὰς θείας γραφὰς καὶ ὡς νόμους* tanquam *Sanctas Scripturas* observare jubet, ut in quibus ea, quæ spectant ad salutem hominum eternam constituta sunt. Hisce Græci adjiciunt alia tria, nempe V.) *Constantinopolitanum II.* ab Imperatore Justiniano A. 553. celebratum, VI.) *Constantinopolitanum III.* A. 681. celebratum, & VII.) *Nicænum II.* a Constantino VI. A. C. 787. habitum, quod posterius tamen multos fovit errores idololatricos, propter quos nec septimum nec universale dici debere pronunciatum est in Synodo Francofurtensi a Carolo M. A. C. 794. celebrata. Ziegler *ad* Lancelot. L. 1. *Instit. Jur. can. tit. 3. §. 3.* alii addunt adhuc octavum, sc. *Constantinopolitanum IV.* A. C. 872. a Basilio & Constantino celebratum, alii nonum sub Andronico Palæologo, vid. Schilter. *Instit. Jur. Can. L. 1. tit. 4. §. 2.* Link. *ad Decretal. tit. de Constitut. §. 7.* II. *Decretum Gratiani*, quod primam partem Corporis Juris Canonici seu Pontificii constituit. Edidit hoc privato studio Gratianus, Patria Hetruscus, Monachus Bononiensis, Ordinis S. Benedicti, collectumque est, ex S. Scripturæ dictis, Conciliorum & Synodorum Decretis, Canonibus Apostolorum, Constitutionibus Pontificum, Dictis SS. Patrum, & legibus Romanorum aliisque Imp. Constitutionibus, ceu ex inscriptione cujuscunque canonis apparet, quibus ipse Gratianus sua nonnunquam adjecit. *Dispersitur* in tres partes, quarum *prima* tradit principia Juris circa personas Ecclesiasticas, continetque 101. distinctiones, sub quibus singulis certi ponun-

Decretum
Gratiani,

Divisio
Decreti.

ponuntur canones, qui interdum etiam in paragraphos subdividuntur, secunda exhibet materiam rerum judicarum judiciorumque Ecclesiasticorum, & complectitur causas 36. quælibet certas sub se comprehendit quæstiones, quæ iterum suis gaudent canonibus, paragraphis non minus distinctis. Notandum tamen quod *causa 33. quæst. 3.* insertus sit *tractatus de pœnitentia*, septem distinctionibus, qualibet peculiare pariter canones continente, constans. *Tertia* pars agit de ministerii Ecclesiastici Juribus, ritibus & ordinationibus, & absolvitur 5. distinctionibus de Consecratione, quarum quælibet in suos iterum subdividitur canones, & hi rursus in paragraphos. Memoria causa de hoc volumine recitantur apud Valentin. Forster in *hist. Rom. L. 3. c. 7.* sequentes versiculi:

*Vna cum centum distinctio, sit tibi prima,
sex ac triginta causa sunt parte secunda,
tertia consecrat, ac finit distinctio quinta.*

§. II.

Quod ad *allegationem*, peragitur ea in *prima* Decreti *Modus* *parte* hoc modo: primo ponitur canon per c. vel can. ejus- *allegandi.* que numerus vel verbum initiale, vel utrumque simul, & si canon habet paragraphos illorum verbum initiale adji- *P. I.* ciendum, imo si unus §. plures continet periodos, hæ quoque sub nomine versiculorum allegantur, postea distinctio per majusculum D. vel *dist.* subjecto ejusdem numero, in quo canon continetur, nomen Decreti vero omittitur, e. gr.

c. 3. dist. 22. h. e. canone tertio, distinctione vigesima secunda.

c. Constantinus 14. dist. 96.

c. 3. §. quæro, vers. nuptiarum ergo, dist. 26.

& *evolvendi.* In *Evolutione* autem primo quærenda distinctio, & sub ea numerus vel verbum initiale canonis, subque hoc porro paragraphus, huiusque versiculus, numerus autem distinctionis in superiori cujusvis paginæ parte conspicitur, canonis numerus vero à latere quærendus est. *Secunda* Decreti *pars* ita allegari solet: primo præmittitur canon, dein ponitur causa per lit. C. ejusque numerus, interdum etiam illud C. quod causam denotat, omittitur, & numerus tantum majoribus Zifris subjicitur, additur denique quæstio per lit. Q. ejusque numerus. e. gr.

c. 2. C. 3. qu. 1. h. e. canone secundo, causa tertia quæstione prima.

c. 36. 17. qu. 4. item c. redintegranda. 3. qu. 1.

Tract. de
pœnit.

In *evolutione* autem primo quærenda causa, post quæstio, cujus numerus pariter in superiori paginæ parte quærendus, tertio demum canon. *Tractatus de Pœnitentia* huic parti insertus allegatur per canones & distinctiones & additur illud: *de Pœnitentia*, hoc modo:

c. 1. de Pœnit. dist. 1. h. e. canone primo tractatu de pœnitentia distinctione prima.

P. III.

Allegatio & evolutio tertia Decreti *partis* eodem modo peragitur, quo in parte prima, saltem quod differentia causa, si canon hic allegatur, addi soleat, *de consecratione*, e. gr.

c. 22. de consecrat. dist. 2.

Sic itaque cum *distinctionis* simpliciter fit mentio, tum textus est ex Decreti *parte prima*, cum *questionis*, tum textus est ex *parte secunda*, si *distinctioni* sit additum *de pœnitentia* aut *de consecratione*, tunc priori casu innuitur Decreti *partis secundæ causa* 33. qu. 3. posteriori vero casu indicatur Decreti *pars tertia*.

§. 12.

Libri Authentici Juris Canonici novi ^{Libri Juris}
 sunt *Decretales*, quæ secundam partem Juris Canonici ^{Can. seu}
 Pontificii efficiunt, & continent diversorum Pontificum ^{Pontif.}
 Constitutiones atque rescripta quoad maximam partem ^{novi.}
 e Glossa Juris Civilis desumpta. Cujac. *recit. ad c. 3. & ult.*
X. ut lit. contest. c. un. de plus petit. c. 15. de sent. & re judic.
 Inter eas occurrunt.

- I. *Decretales Gregorii IX. Pontif.*
- II. *Decretales Bonifacii VIII. sive sextus liber*
Decretalium.
- III. *Decretales Clementis V. sive Clementinae.*
- IV. *Decretales Joh. XXII. sive extravagantes.*
- V. *Extravagantes communes.*

Decretales Gregorii IX. continent tum ejusdem, tum ^{Decretales}
 aliorum Pontificum prædecessorum Constitutiones & De- ^{Greg. IX.}
 cretales epistolæ, per *Raymundum de Penna* forti ipsius Gre-
 gorii autoritate collectas; dicuntur etiam *Extra*, eo quod
 sint extra corpus Decreti Gratiani, Canis. *in summa Jur.*
Can. L. 1. tit. 1. §. 2. not. 1. Dividuntur in quinque libros, ^{Divisio.}
 libri in titulos, & tituli in capita paragraphis & versiculis
 iterum nonnunquam distincta, & sicuti singulis legibus ff.
 & Codicis nomina veterum Jctorum & Imperatorum: ita
 & capitulis Decretalium nomina Pontificum sunt præmis-
 sa. In *primo Libro* agitur de religione, Jure, officiis per-
 sonarum Ecclesiasticarum, pactis & transactionibus, liti-
 gantibus, restitutionibus & arbitris. In *secundo* de processu
 Judiciali. In *tertio* de rebus Clericorum, præbendis & Ec-
 clesiis, & hac occasione de contractibus & testamentis &
 succes-

successione ab intestato. In *quarto* de causis matrimonialibus. In *quinto* de criminalibus, quæ connexio materialium brevitatis causa hoc versiculo includitur:

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Modus al- Allegantur per X. quod significat *extra*, textus vero in Decretalibus per initium vel numerum capituli citatur, addito titulo, v. gr.

& c. 6. X. de major. & obed. lege: capitulo 6. extra de majoritate & obedientia.

c. venerabilem X de elect. & elect. potest.

c. in nostra 32. X de testib. & attest.

evolvendi. In *evolutione* Decretalium primo quærendus est titulus in indice, quo invento quærendum in eo capitulum. NB. quod in textu nonnunquam legantur verba: & *infra*, quæ loco parenthescos sunt scripta, ista scias in fine hujus capituli inveniri & simul cum textu esse legenda. Exempl. in c. 14. X. de jurejur.

II. Decretales Bonif. VIII.

Decretales Bonifacii VIII. continent tum ejusdem tum aliorum Pontificum, qui inter ipsum & Gregorium IX. intercesserunt, hujusque novas constitutiones a Bonifacio congestas. Dicuntur alias *sextus Decretalium*, quia veluti sextus liber ad quinque Decretalium a Gregorio IX. editos accessit. Canis. c. l. *Dispositio & Divisio* perinde se habet in sexto, sicut in ipsis Decretalibus Gregorii, præterquam quod in sexto pauciores reperiantur tituli. *Allegatio* quoque & *evolutio* eodem modo fit quo in Decretalibus, hoc solum diversitatis inest, quod in sexto allegando in fine addatur, in 6to. omissa litera X. v. gr.

Divisio.

Modus al- leg. & evolv.

c. 2. de pact. in 6to h. e. capitulo 2. de pactis in sexto.

III. Decretal. Clem. V.

Decretales Clementis V. nullas alias continent Constitutiones, præter eas quæ sunt Clementis, hinc etiam Clementinæ vocantur, utut correctas & in quibusdam mutatas post

post ejus mortem demum ediderit successor in Pontificatu Johannes XXII. Pariter in quinque libros sunt *divise* & materiae ad ordinem Decretalium Gregor. in iisdem digestae, libri quarti tamen unus est titulus & unica constitutio. *Allegantur* per verbum initiale capituli, & praemittitur *Clem.* v. gr.

Divisio
&
modus
alleg.
&
evolv.

Clem. saepe de V. S. lege: Clementina saepe, de verborum significatione.

sive

c. 1. Clem. de V. S. h. e. capitulo 1. in Clementinis titulo de verborum significatione.

Decretales Johannis XXII. continent dicti Pontificis Constitutiones numero XX. & dicuntur *Extravagantes*, quod sc. olim extra corpus Decretalium incerta quasi sede vagarentur, Canis. *summ. Jur. Can. L. 1. tit. 1. not. 1.* *Divise* sunt in 14. titulos, ordine itidem Decretalium Gregorianarum observato, & *allegantur* eodem modo quo Clementinae, saltem quod loco *Clem.* ponatur *extravag.* v. gr.

IV. Decretal. Joh. XXII.

Divisio &
modus
alleg.

Extrav. quia nonnunquam, de Verb. signif.

c. un. de maj. & obed. extravag.

Extravagantes communes comprehendunt Constitutiones diversorum Pontificum sc. Urbani IV. Martini IV. Bonifacii VIII. Benedicti XI. Clementis V. Johannis XXII. Benedicti XII. Clementis VI. Martini V. Eugenii IV. Calixti III. Pauli Veneti II. & Sixti IV. hinc quia unum autorem non habent, *communes* dicuntur. Hæ quoque ad seriem Decretalium Gregorianarum in quinque libros sunt *distributae* quartus tamen vacat, quia nullae Decretales reperiuntur in eum librum referendae, hinc ergo tertio libro mox subjicitur quintus. Modus *allegandi* hic idem est, qui in extravagantibus Joh. XXII. nisi quod addatur *commun.* v. gr.

Extravagantes
communes.

Ordo

&

modus
alleg.

*Extrav. commun. regimini de emt. & vendit. sive,
c. 1. de elect. in extrav. commun.*

Rubricæ autem reperiuntur in Indice extravagantium, qui sub frontispicio sexti Decretalium habetur, ubi & Clementinarum index.

§. 13.

Libri Juris
Can. Pon-
tif. novis-
simi.

**Libri Authentici Juris Canonici novis-
simi sunt :**

- I. *Concordata nationis Germanicæ.*
- II. *Concilia recentiora.*
- III. *Bullarium Romanum.*
- IV. *Regulæ Cancellariæ.*
- V. *Declarationes Cardinalium.*
- VI. *Decisiones Rotæ Romanæ.*
- VII. *Rituale Romanum.*

I. Concor-
data Natio-
nis Germ.

eorum
contenta.

I. *Concordata Nationis Germanicæ* sunt certa pacta inter Fridericum III. Imperatorem & legatum Pontificis inita, postmodum vero a Pontifice Nicolao V. confirmata, quibus provisiones & reservationes Pontificum certa ratione declarantur & modificantur, in ceteris vero Electiones Canonice ita permittuntur, ut in Curia Romana confirmatio intra certum tempus petatur, mensesque inter illum & ordinarios Collatores ex æquo dividantur, insuper & annatæ Sedi Romanæ reserventur. *Quatuor* itaque potissimum *capita* hæc Concordata complectuntur, ceu ex definitione apparet, *primum* agit de provisionibus seu reservationibus Pontificis, per quas solus Pontifex confert beneficia Ecclesiastica atque ordinarios collatores excludit. Reservantur autem Pontificis provisioni omnia beneficia in
Curia

Curia Romana vacantia, beneficia Cardinalium aliorumve officialium Curiae, item pro quibuscunque negotiis ad Curiam venientium & recedentium, intra duas diatas seu 40. milliaria Italica mortuorum, aliorumque, ut & beneficia quæ per assensionem pacificam ad Pontificem pertinent, *c. 34. de præb. in 6to* de quibus prolixius Link. *dissert. de concord. nat. Germ. c. 2. n. 28. 29. 30. Secundum* canonicam Electionem in reliquis beneficiis permittit quidem, ita tamen ut confirmatio intra tempus a Nicolao III Pontifice in *c. 16. de elect. in 6to* constitutum in Curia Romana petatur, si vero elapso tempore vel non præsentata, vel præsentata quidem, sed minus canonica fuerit, Pontifex illam reprobare & providere, imo, utur canonica fuerit, etiam ex rationabili & evidentiori causa de digniori ac utiliori persona Ecclesiae providere possit. Hoc tamen modo confirmati, vel per provisionem Pontificis constituti, nihilominus Metropolitanis suis iuramenta aliaque ad quæ de Jure tenentur, præstare obstricti sunt. *Tertium* Menses Papales determinat, quos jam antea ordinavit Sixtus V. in *Extrav. commun. ad universalis de treuga & pace*, atque beneficia mense Januario, Martio, Majo, Julio, Septembri & Novembri vacantia collationi Pontificis reservat; illa vero beneficia quæ mense Februario, Aprili, Junio, Augusto, Octobri & Decembri vacant, iis tamen beneficiis ad provisionem Pontificis spectantibus, exceptis, collationi ordinariorum relinquit. *Quartum* denique Annatas Sedi Romanæ reservat, quæ ab anno denominationem recipiunt, & sunt primi anni fructus ex vacante beneficio Papæ Romano pendendi. Episcopus enim aut Abbas qui in demortui locum successit, Pontifici Romano fructus integros unius anni ex Beneficio isto persolvere tenetur. De his omnibus prolixius agit Link. *cit. dissertat. per tot. c. 2.* Allegatio sic se habet: *Concord. Germ. §. 3. item placet.*

§. 14.

II. Concilia
recentiora

1. Constantiense.

2. Basileense.

3. Florentinum.

4. Lateranense.

5. Moguntinum.

6. Tridentinum.

Sequuntur II. *Concilia recentiora*, sc. *Constantiense* sub Sigismundo Imperatore An. 1414. habitum, in hoc damnata sunt dogmata Johannis Wiclefi, Hussi, Matthæi Dresdensis & Hieronymi Pragensis, & tres Electi Pontifices, sc. Johannes XXIII. Gregorius XII. & Benedictus XIII. de sede Romana inter se contendentes, depositi sunt, in locum eorum surrogato Martino V. *Basileense* a Martino V. opera Sigismundi congregatum fuit, ut in eo de moribus fidelium emendandis & Curia Romana in melius reformanda ageretur. In hoc Concilio reservationes sive provisiones Pontificis publico decreto abrogatæ sunt, vid. Link. *diff. de concord. nat. Germ. c. 1. num. 32.* *Florentinum* ab Eugenio Papa indictum contra errores Græcorum circa processionem Spiritus S. a Patre & Filio, vid. Becmann. *Dissert. de autor. Concil. th. 11.* *Lateranense* a Julio Papa congregatum auxilio Maximiliani, ut & *Moguntinum* tempore Pauli III. ab Archiepiscopo Moguntino habitum, quo plurima sancita sunt, ad doctrinam & mores Pontificiorum pertinentia, quod tamen provinciale fuit, vid. Long. a Cariolano *in summa huj. Concil.* *Tridentinum* sub tribus Pontificibus sc. Paulo III. Julio III. & Pio IV. congregatum, de A. 1546. usque in annum 1564. continuatum, plurimas Ecclesiæ Romanæ constitutiones, tum articulos fidei tum morum reformationem concernentes, complectitur. Hujus processum & Decreta sub Examen revocarunt Martinus Chemnitius Pastor Primarius Brunovicensis & Petrus Suavis sive sub hoc nomine latitans Paulus Sarpus Monachus Eremitici Ordinis ac Reipublicæ Venetæ Theologus. Constat istud Concilium suis Sessionibus, & Sessiones suis Decretis, vel titulis, & hi capitibus l. canonibus. Citatio Concilii hujus fit hoc modo: *Trident. Sess. 12. de reform. c. 1. h. e. Tridentinum*

tinum (sub intellige Concilium) Sessione 22. de reformatione capite 1.

III. *Bullarium Romanum* est series omnium Pontificum eorum bullas diversas sive Constitutiones complectens; Primum opera Laertii Cherubini J.Cti Romani compilatum, dein ab Angelo Maria Cherubino ejus filio Monacho Cassinensi tempore Urbani VIII. cum novissimis bullis denuo editum. Continet tomos V. quorum tres priores Romæ a. 1617. impressi prodierunt, & quartus a. 1632. tandem quintus in lucem prodiit Lugduni a. 1673.

III. Bullarium Romanum.

IV. *Regulæ Cancellariæ* sunt certæ Constitutiones quas singuli Pontifices in ingressu sui regiminis circa causas judiciales & maxima ex parte beneficiales vel facere, vel factas a prædecessoribus renovare, augere vel minuere solent. Has primus Johannes XXII. inchoavit ejusque successores auxerunt & declararunt, atque a commentatoribus nonnullis 68. a nonnullis vero 20. recensentur.

IV. Regulæ Cancellariæ.

V. *Declarationes Cardinalium* a congregatione Cardinalium Concili Tridentini Interpretum proficiscuntur, quas & nullas alias interpretationes Pius IV. Pontifex admittendas statuit, alias autem prohibuit. Citari solent hoc modo: *Declarat. Card. ad Trid. Sess. 24. de reform. c. 5.* quæ sic legenda: Declaratio Cardinalium ad Concilium Tridentinum Sessione 24. &c.

V. Declarationes Cardinalium.

VI. *Rotæ Romanæ decisiones* sunt summi Pontificii tribunalis sive judicii in causis litigiosis decreta, quæ faciunt quidem Jus inter partes litigantes, sed non universale. Decisionum rotæ talis est citatio: *Rot. decis. 100. in ant. vel nov.* Quæ citatio sic legenda: Rota decisione centesima in antiquis vel novis. Habentur enim compilatæ in certis tomis antiquæ vel novæ s. recentiores decisiones.

VI. Rotæ Romanæ decisiones.

VII. *Rituale Romanum* ritus per continuum usum in Ecclesia Romana observatos circa divinum cultum & Sacramen-

VII. Rituale Romanum.

cramentorum dispensationem a Parochis adhibendos proponit, vid. Linck. *ad Decretal. in prolegom. cap. 2. §. 7.* Engel. *in proæm. colleg. Jur. can. n. 13. seqq.*

§. 15.

Libri Juris Canonici Evangelicorum seu Protestantium.

**Libri Juris
Ecclesiastici
Prote-
stant.**

**I. Constit.
Imp. fun-
damentales
quoad re-
lig. Protest.**

**II. Consti-
tutiones
Ecclesiasti-
cæ.**

**III. Jus Ca-
non. Pon-
tif.**

Libri Juris Canonici seu Ecclesiastici Protestantium seu Evangelicorum sunt, I. *Constitutiones Imperii fundamentales* quoad religionem Protestantium, huc spectant α) *Transactio Passaviensis* de A. 1552. inter Imperatorem & status Imperii inita, vi cuius statibus Protestantibus aliisque immediate Imperio subjectis liberum in territorio suo religionis Exercitium secundum Augustanam confessionem conceditur, eam proponit Lehmann *in actis de pac. relig. L. 1. c. 1.* Goldast. p. 2. *der Reichs. Satzungen* pag. 257. β) *Pax religiosa* de A. 1555. γ) *Instrumentum Pacis Osnabrugo-Monasteriensis* art. 5. 7. & *passim.* δ) *Capitulationes Caesarum & Regum Romanorum* interque eas *Leopoldi* atque *Josephi.* II. *Constitutiones Ecclesiasticæ cujuscunque Domini territorialis sive Episcopi Evangelici.* Ad Constitutiones hasce pertinent quoque *Agenda*, ritus Ecclesiæ ad liturgiam pertinentes continentia, *Kyrchen-Regenden* / quæ correspondent ritualibus Pontificiorum supra memoratis. III. *Ipsium Jus Canonicum Pontificium*, quatenus sc. in terris Protestantium est retentum, de quo *infra, cap. 2. §. 1.*

§. 16.

§. 16.

Libri Authentici Juris hodierni tam scripti quam non scripti.

Expositis huc usque libris Authenticis Juris Canonici transi-
tum denique facimus ad libros Juris hodierni sive Libri Juris novissimi & quidem Juris scripti universales.
novissimi. Hi sunt vel Juris scripti vel non scripti. Libri Juris hodierni scripti sunt, qui continent Jus expressa legislatoris voluntate introductum. Et quemadmodum *leges* promulgatae sunt vel *Universales vel particulares*, ita quoque libri hujusmodi Juris tales sunt. Quod attinet ad Libros Juris hodierni universalis, hos constituunt :

- I. *Aurea Bulla.*
- II. *Capitulationes Impp.*
- III. *Recessus Imperii.*
- IV. *Constitutiones Pacis Profanae & religiosae.*
- V. *Instrumentum Pacis Osnabrugo-Monasteriensis, Pacis Noviomagensis, & Ryswicensis.*
- VI. *Ordinatio Criminalis Caroli V.*
- VII. *Ordinationes Camerales, maxime recentior.*
- VIII. *Ordinatio Judicii Aulici recentior.*

Aurea Bulla die güldene Bull est sanctio Imperii ab Imperatore Carolo IV. Ordinum Imperii consensu pro par-

I. Aurea Bulla.

Vnde di-
cta.

Divisio.

A. B. con-
tenta.

te anteriore Norimbergæ, pro reliqua Metis promulgata, leges, electionem cumprimis atque coronationem Imperatoris, Electorum Jura, aliaque Imperii acta gravissima concernentes, continens. Hæc sanctio *Bulla* fuit nominata, per metonymiam signi pro re signata, quod sc. eidem sigillum Imp. majus, quod bullam nuncupamus, adhereat, & quidem cum appposito, *aurea*, ob appensi sigilli materiam, quæ aurum fuit. Conscripta est latina lingua, & in titulos 26. *dividitur*, nec semper quid novi constituit, sed sæpius id quod ab antiquo observatum fuit, declarat. Dictæ sanctionis hæc inter alia sunt capita: ut mortuo Imp. Archiepiscopus Moguntinus, ubi primum rescivit, ceteris Electoribus illico denunciet & diem constituat, ut intra tertium mensem Francofurti præsto sint ipsi vel eorum legati cum plenis mandatis, novi Imperatoris aut Romanorum Regis eligendi gratia. Quod si Moguntinus negligat, ceteri Collegæ nihilo secius intra tempus illud conveniant & comitatum habeant singuli non supra 200. Equites, cum oppidum ingredientur, & in his armatos ad 50. Qui nec ipse venit, nec legatum etiam mittit, aut ante confectum negotium discedit, jus electionis eo tempore amittat, magistratus Francofurtensis rationem fidem Electoribus præstet, ac durante Electione neminem præter Electores ipsorumque familiam intromittat; ubi convenerint omnes, in Æde divi Bartholomæi sacrum fiat, quo Spiritus S. imploretur gratia. Deinde singuli jurent, verbis præeunte Moguntino, nihil se facturos in ea re ullius vel pacti vel largitionis aut pollicitationis causa, post ad actionem veniant, neque prius illinc discedant, quam creato Cæsare, quem major pars elegerit, hic eodem loco sit, ac si communibus omnium suffragiis electus esset. Cæsar electus confirmet Electoribus omnia privilegia, & quicquid ad ipsorum dignitatem, decus, libertatem ac immunitatem pertinet. Præter hæc
statui-

statuitur quemadmodum alter alteri per suos fines tutum iter præstare, quem quisque locum in Confessibus obtinere debeat, quomodo sint exquirenda suffragia, quod cuique sit obeundum munus, cum Cæsar publice quid agit. Adhæc ut interregni tempore penes Palatinum Rheni sit summa rerum per Sueviam, Franconiam & oram Rhenam, penes Saxonem vero iis in locis, quæ utuntur jure Saxónico, ut Electori mortuo succedat natus major filius aut frater consanguineus, ut Electoris locum, qui est infra annos 18. expleat proximus agnatus, donec ille adoleverit, ut Electores quotannis conveniant, deque Republica deliberent, denique ut Francofurtum sit Electionis sedes, & Aquisgranum primæ inaugurationis. *Allegatur aurea Bulla per numerum titulorum & paragraphorum, hoc modo:* Allegandi modus.

A. B. tit. 7. §. 2. lege: aurea bulla titulo 7. paragrapho 2.

§. 17.

Capitulationes Imperatorum Kaiserl. Capitulation oder Wahl-Articul oder Beding / nomen habentes a variis capitulis sive articulis, quibus constant, capitulare enim est, articulatim pacisci, sunt pacta seu conventiones, quibus Imperator per Electorum suffragia designatus ante Coronationis solennia certas sibi propositas condiciones, normam Imperii administrandi continentes, acceptat, & de iis servandis jurato cavet, publicæ salutis conservandæ gratia. Capitulationum novissima capita hæc fere sunt: rueri I. Ecclesiam II. imperium, sc. ejus LL. publ. Ordinationes Politicas, commercia bona sed salvis Pacis Westph. alienationibus, item ut maneat electivum & sedes in imperio, ejusque mox corona capiatur. III. Jura statuum & nationis Germanicæ, uti & sunt jura fisci, pacta familiæ, item ut defendantur contra factiones subditorum, bona iis ablata repetantur, Contenta.

Modus
allegandi.

tur, legati eorum mox expediantur, nec in sua adversus ipsos causa ipse iudex sit. IV. Jura & dignitatem Electorum uti eorum prærogativam præ extraneis, conventus officia vicaria *die Erb-Vlemler* ut ab illis in arduis consilium Cæsar petat. V. restringitur Jus belli, Pacis, transitus armati, foederum, advocandi lites, proscribendi statum, onera imponendi, idiomatis. VI. modus statuitur vectigalibus, confiscationibus, feudorum caducitati, eorum renovationibus, monetæ, cursibus seu postis, ordinationi aulici judicii, collationibus dignitatum, diplomatum, redemptionibus. VIII. Gravamina communia contra advocatias & evocationes extraneorum, metationes, foedera mediatorum, sedem Romanam, & iudicium Rothwilense ac provincialia. *Allegantur* per numerum articulorum, adjecto nomine Imperatoris, v. gr.

Capitulat. Leopold. art. 38. lege, Capitulatio Leopoldi
articulus 38.

Capitulat. Joseph. art. 2.

III. Recessus
Imperii

Contenta.

Divisio.

Recessus Imperii Reichs Abschied/ Reichs Satzungen/ sunt Decreta Comititalia sive leges universales in Comitibus Imperii mutuo Imperatoris & statuum consensu, de negotiis, administrationem & conservationem Reipubl. imprimis concernentibus, legitime constitutæ & promulgatæ. Præcipua eorum capita sunt: de firmanda & constituenda pace & tranquillitate publica tam in Civilibus quam Ecclesiasticis ac religionis negotiis, de ferendis legibus & ordinatione Judicii Cameralis, de impositione Collectarum, de moderatione indictarum pensitationum, de monetis, de matriculæ Imperialis redintegratione ac avulsis ab Imperio Provinciis & Ordinibus recuperandis. *Wehner. obs. præf. voc. Reichs-Tag. conf. Instrum. Pac. art. 8. §. gaudeant 3. & §. habeantur autem comitia. 3. Dividuntur I in Recessus Imperii Comitiorum Universalium & particularium. Illos dici-*

dicimus, qui concipiuntur in Comitibus generalibus, ad quæ omnes status convocantur. Hi qui concipiuntur in Comitibus, in quibus non omnes Imperii status, sed eorum duntaxat aliqui conveniunt, qui vicem tamen omnium sustinent, quales sunt **Die Reichs-Deputations-Abschiede**/ Talis est *R. F. de a. 1500. Maurit. diff. de recess. imp. th. 10. Textor. diff. ad R. l. noviss. th. 8. & seqq. add. th. 13. seq. Wehner. obs. pract. voc. Deputations-Tag. II. in primarios & secundarios Neben-Abschied.* Concipi solent posterioris generis Recessus, quando in Imperii Comitibus concluduntur quædam quæ in typis excuso Exemplari propter certas causas tempore promulgati Recessus ab omnibus adhuc legi nolunt Imperii status, & servandi traduntur Moguntini Electoris Archivo, *Maurit. d. l.* Locus quoque inter Imperii Recessus est Recessibus visitationum **denen Visitations-Abschieden**/ illi enim fiunt in Conventu Imperatoris & statuum nonnullorum Deputatorum, de quo vid. *Ordin. Cam. p. 1. tit. 50. Concept der Cammer, Gerichts-Ordnung. p. 1. tit. 64.* & extat inter Rec. Imp. hujusmodi Recessus visitationis de a. 1531. incipit **von Gottes Gnaden wir Marquard von Stein**/ & de a. 1553. *Allegantur per numerum vel verbum initiale paragraphi vel utrumque simul,* Modus allegandi, adjecto anno, e. gr.

R. F. de An. 1591. §. 94. lege Recessus Imperii de Anno 1591. &c.

R. A. de A. 1654. §. den punctum probationum &c. 50. vers. nach Gestalt und Gelegenheit der Sachen/ lege: Reichs-Abschied &c.

Pax Profana est pragmatica Sanctio perpetuo valitura, unanimi Imp. & Ordinum Imperii consensu promulgata, de sibi invicem vim publicam non inferendo, sed inferendam aut illatam mutuis viribus removendo, ut sic quisque rebus ac juribus suis libere uti & ubique tuto vivere possit, IV. Constitutio Pacis Profanæ

Content.

possit, seu, cujus virtute quilibet Imperii Civis & subditus ab omni injusta & violenta invasione, occupatione hostili ac direptione seu devastatione, plusquam barbarica securus, rebusque juribusque suis quiete uti & ubique tuto vivere potest. Prohibentur in hac Constitutione omnes turbæ, diffidationes, bella intestina, invasiones hostiles, ne quis contra alterum foedus pangat, alterius subditos vi contineat, pacifragis nec per se, nec per alios ope aut consilio adsit, aut hospitio eos recipiat, verum eosdem una cum læsis etiam non imploratus persequatur, & ut quilibet contra lædentem impune sese tueri possit. vid. Schweder. *Jur. Publ. part. spec. cap. 3. §. 12.* Quicumque vero in Pacis publ. articulos vel committendo vel omittendo deliquerit, de fracta pace accusari potest, modo seqq. concurrant, sc. 1.) ut vis illata sit publica atrox, 2.) armata manu, 3.) dolose & exproæresi. Poena pacifragis constituta est, 1.) proscriptio sive bannum Imperii, 2.) poena pecuniaria 2000. marcarum auri puri, quarum una 96. thaleros efficit, inter fiscum & accusatorem dividenda, 3.) amissio bonorum, Jurium ac privilegiorum ab Imperatore concessorum, conf. *Const. Pac. Publ. de a. 1548. §. 2. 3. 4. seqq.* & in arbitrio actoris est, an ad poenam fractæ pacis & restitutionem damni conjunctim, vel separatim ad unum agere velit. *Ord. Cam. p. 2. tit. 9. Myns. 4. O. 34.* Principes vero Imperii Ecclesiastici non eo modo quo seculares ordinaria banni poena condemnantur, eo quod in personali- bus a jurisdictione Imperatoris & Imperii immunes sint, sed terris suis, juribus secularibus & regalibus, quæ ab Imperio habent, privantur. Quod si vero personæ Ecclesiasticæ sint mediatae, actio civilis contra easdem coram superioribus suis locum habet ad damna resarcienda. *Sandfr. zu Worms de an. 1495. §. 8. Petr. Frider. Mindan. de Process. L. 1. c. 22. §. 2. add. Blum. Proc. Camer. tit. 29. n. 6. seqq.*

seqq. Roding. ff. Camer. L. 1. tit. 7. Gail. de Pac. Publ. Frieder. d. L. 1. c. 22. 23. seq. Hæc Constitutio ita *allegari* ^{Modus allegandi} solet :

Const. Pac. Prof. de a. 1548. lege : Constitutio Pacis Profanæ &c.

Landfr. de a. 1495. §. 4. lege : Land-Fried &c.

Pax religiosa est sanctio pragmatica perpetuo valitura, IV. Constitutio Pacis Religiosæ. unanimes Ordinum Imperii consensu, facta, qua tolerantia Religionis Papisticæ & Protestanticæ una cum possessione bonorum Ecclesiasticorum in Imperio determinatur, ac jurisdictio Pontificia quoad Protestantes suspenditur. Agitur Contenta, itaque potissimum hæc Constitutio de libertate religionis, ita ut tam Imperator & quilibet Imperii status immediatus, nisi pacta inter eos ac subditos inita obstant, in territoriis suis vi superioritatis territorialis & ex pacto cum Impp. inito, quam etiam libera Imperii nobilitas *die freye Reichs-Ritterschafft* in pagis castrisque suis immediatis ex speciali privilegio & pacto, religionem, cui addicti sunt, libere exercere, & introductam reformare ac mutare possint, vid. *Const. Pac. relig. de a. 1555. §. und damit solcher Friede. 15. add. §. und in solchen Frieden &c. 26.* quo tamen casu in favorem Catholicorum introductum, ut si persona Ecclesiastica puta Archi-Episcopus, Episcopus, Abbas, vel quicumque Beneficium aliquod Ecclesiasticum possidet, relicta Pontificiorum religione ad Protestantes transeat, eo ipso Episcopatum & bona Ecclesiastica amittat, salva estimatione sua, *d. Constit. §. und nachdem &c. 18.* quæ clausula communiter *Reservatum Ecclesiasticum*, der Geistl. Vorbehalt dicitur. Insuper cuilibet etiam alii mediato ac subdito libertas conscientiæ in amplectenda & tenenda religione permittitur, ita ut nec propter religionis diversitatem in carcerem conjici, bonis mulctari, expelli, aut quacunque alia ratione lædi & in libertate sua turbari debeat,

beat, sed potius unicuique a domini religione dissentienti integrum omnino sit, vel in loco sub tutela magistratus sui commorari, diebusque dominicis aliove tempore modeste Civitate sua vel pago exire & alibi locorum religionis suæ exercitia pie expedire, vel si publicum religionis suæ exercitium habere malit, liberrime emigrare, ita ut vel bona sua secum auferat, aut justo pretio divendat, vel retineat & per Curatores administret, ipsi vero liceat pro lubitu inspicere bona sua & accipere rationes, vid. *Const. Pac. relig. de anno 1555. §. wo aber unsere 2c. §. item etliche Obbrigkeit & §. nachdem aber 2c.* plura vid. hac de re apud Frider. Mindan. *de Process. L. 1. cap. 29. & 30. add. cap. 31. seqq.* Myler. ab Ehrenbach *de princip. & statib. Imp. c. 83. §. 4. seqq. & c. 85. §. 3. 4.* Porro vigore hujus Constitutionis jus diocesenum & tota jurisdictio Pontificis cum omnibus suis annexis, qualia sunt: institutio Consistoriorum, judiciorum Ecclesiasticorum, ac Scholarum, Ministrorum Ecclesiæ ordinatio, aliaque similia jura, contra A. C. ad dictos eorumque subditos in terris eorum omnimodo est suspensa, §. damit auch 20. in verb. so soll die geistl. Jurisdiction &c. add. *Pac. Westph. art. 5. §. 48. ut & Pax Publica seu Profana confirmata, §. 34.* Quæ autem de libertate religionem aliquam amplectendi diximus, non de quacunque religione, sed tantum de *Romano-Catholica & Lutheranæ* intelligenda sunt, ita ut præter has duas ullam aliam hæc Constitutio §. doch sollen andere 18. minime agnoscat. Pacis hujus violatores iisdem poenis, quibus violatores pacis profanæ tenentur, *Rec. de an. 1555. §. 15. seq. Instr. Pac. art. fin. §. 6. add. Blum. Proc. Camer. tit. 28. n. 12. seqq.* Vitriar. *Inst. Fur. Publ. §. 15.* ibique Pfeffinger. Hæc Constitutio perinde allegatur ut Constitutio Pacis Profanæ, v. gr.

Modus
allegandi.

Const.

Const. Pac. Rel. de a. 1555. §. und nachdem 18. lege:
Constitutio Pacis religiosæ de Anno &c.

Pacificatio Osnabrugo-Monasteriensis, der Münster- und Osnabrückische Friedens-Schluß / est solennis & perpetuo duratura conventio inter Imperatorem & status Imperii inter se, & cum Regibus Gallia & Sueciae inita, qua Jura Imperii, statuum, atque religionis, sanciantur, ea quæ sensim introducta confirmantur, controversiæ statuum inter se componuntur, & quæ sunt fundamenta Juris inter Germaniam Galliam Sueciamque definiuntur, quæ postea Recessu Imperii confirmata universalis Imperii legis vim obtinuit. Ipsa Constitutio vulgo dicitur Instrumentum Pacis, quod duplex: *Cæsareo Suecicum, & Cæsareo Gallicum.* Illud Osnabrugæ confectum est, & dirimit lites inter Imperium & regnum Sueciae, controversiam inter Imperatorem & status inter se, & controversias statuum inter se. Hoc Monasterii confectum est, & controversias inter Imperium ut & Gallia Regem ortas componit, utrinque tamen pax communis est. Licet autem utraque Pacis Instrumenta recessu imperii novissimo fuerint confirmata, præcipuum tamen est Osnabrugense, ad quod in actis publicis provocari solet. *Instrumentum Pacis Osnabrugensis* constat XVII. articulis, quorum tenorem exhibet Schweder. *J. Publ. part. gen. cap. 3. §. 27.* inter illos vero præcipui sunt, *articulus V. VII. & VIII.* In articulo V. non tantum ea, quæ in Constitutione Pacis religiosæ de a. 1555. de suspensione jurisdictionis Papalis in terris Protestantium, de quiete bonorum Ecclesiasticorum possessione & libero religionis Augustanae & Pontificiæ exercitio, ejusve annexis dicta sunt, plenius corroborantur & confirmantur, sed & maxime pro regula & norma dijudicandi certus terminus sc. d. 1. Januar. A. 1624. constitutus, secundum quem omnes circa religionem & bona Ecclesiastica lites & disceptationes

v. Instru-
mentum
Pacis Osnabrugæ-Monasterien-
sis.

Contenta
Instrum.
Pacis Osnabrugæ.

dirimuntur & ordinantur, ita tamen, ut ratione subditorum Imperii statuum non præcise prima Januarii dies, sed quævis totius anni pars respiciatur, vid. *art. 5. Instr. Pac. §. terminus a quo &c. 2.* Hinc quamvis Principes & status Imperii religionem eam, quam hætenus professi sunt, libere mutare, electamve in sua territoria introducere possint, si tamen subditi a religione domini dissentientes Anno 1624. quacunque anni parte, quocunque titulo, religionis exercitium habuerint, tunc hoc casu Jus reformandi Dominus territorii sibi vindicare non valet, sed subditi quocunque modo in possessione sua turbati sine ulla exceptione in eum, quo A. 1624. fuerunt, statum, plenarie sunt restituendi, *art. 5. §. hoc tamen non obstante 30. & seq.* Sic quoque bona Ecclesiastica, quocunque nomine veniant, sive sint redditus sive foundationes, sive decimæ, ex possessione & perceptione d. 1. Jan. (non ex qualibet parte ejus anni ut antea de exercitio religionis dicitur) impofterum æstimari debent inter Romano-Catholicos & Protestantes, adeo, ut uter dicto die anni 1624. in reali possessione vel perceptione bonorum aut reddituum Ecclesiasticorum fuerit, eadem omnia & singula sive retenta semper, sive restituta, seu vigore transactionis istius restituenda, tranquille & inturbate possidere & percipere debeat, per *§. 14. & 25. art. 5.* De hoc termino pluribus agit *Rhet. Inst. Jur. publ. L. 2. tit. 1. §. 20. & mult. seqq.* Reichard. *dissert. de term. a quo restit. bon. Eccles. apud Schilter. de pac. relig. c. 9. in fin. add. Dissert. de Anno Decretorio 1624. sub presidio Excellentiss. Dn. D. Hildebrandi, Altdorfii a. 1705. habita.* Præterea reservatum Ecclesiasticum ad Protestantes æque fuit extensum, ita ut si Catholicus ad Evangelicam religionem vel contra Evangelicus Episcopus ad Catholicam religionem accesserit, eo ipso Episcopatum & bona Ecclesiastica amittere debeat, salva existimatione. vid. *Instr. Pac. art. 5. §. 15.* Ecclesiis quoque Silesiacis sub certis conditionibus liberum reli-

religionis Exercitium concessum, de quo vid. *cit. art.* § 38. 39. & 40. *Articulus VII.* de Reformatis disponit, ut omnibus juribus intuitu suæ religionis gaudeant, sive ex pace religiosa sive publica aut ex Constitutionibus Imperii aliis, quibus sic dicti Lutherani frui possunt, deinde ut sub August. Confess. Consortibus & quæcunque de iis in pace religiosa statuta sunt, salubriter comprehendantur. Tractatur etiam ibidem de Jure reformandi Protestantium inter se, ita sc. ut si Lutheranus Status ad Reform. vel hic ad illos transeat, vel si quis principatum aut ditionem ubi alterius partis sacra publice exercentur, sive jure successionis seu titulo quovis alio nanciscatur, neuter horum suæ religionis exercitium in territorium introducere possit, sed suæ conscientiae per specialiter ad hoc constitutos Concionatores aulicos solus ipse relinquatur. Sicuti autem ista de mutationibus futuris intelligenda, sic statibus Imp. quoad jus reformandi exercitium religionis in ditionibus quas ante obtinuerunt nullum modum ponunt, sed A. C. consortes statim ad suæ religionis ritus exercitium religionis reformare possunt, cui ipsi addicti, modo pacta cum subditis vel statibus Protestantium inter se non obstant; ad annum vero 1624. A. C. consortes alligati non sunt, *Rhet. Inst. Jur. Publ. L. 2. tit. 1. §. 46. & antec.* *Articulus VIII.* maxime statibus ac in specie liberis Civitatibus superioritas territorialis & inde dependentia summa Jura, Regalia, competentia privilegia & prærogativæ plenius confirmantur, ita ut plura quæ olim consuetudine sensim & latenter introducta, nunc tanquam ex lege valeant. Alterum Pacis Instrumentum est *Monasteriense* quod cum Gallis conclusum & 13. continet articulos, quo eadem statuum Jura in Politicis atque Ecclesiasticis fuerunt confirmata; ejus tenorem versibus inclusum exhibet Schweder. *c. l. Allegatio* talis est:

Contenta
Instrumenti
Pacis
Monasteri-
ensis.

Modus
allegandi.

*Instr. Pac. art. 5. §. gaudeant. 2. h. e. Instrumentum
Pacis articulus quintus &c.*

Instrumentum
Pacis
Noviomagen-
sis

&

Pax Noviomagensis A. 1679. d. 5. Febr. solenniter ini-
ta est, & post Pacem Westphalicam fundamentum præbet
Juris Publ. inter Germanos atque Gallos & Suecos. Hujus
iterum bina sunt instrumenta, *alterum* cum Gallis, *alterum*
cum Suecis conclusum. Firmatur autem per hanc Pacem
Pax Westphalica sed Jus præsidii cedunt Galli in Ca-
strum *Philippsburg*, ita tamen ut *Friburgum Brisgoia* reti-
neant.

Ryswicen-
sis.

Pax Ryswicensis d. 30. Octobr. 1697. in Palatio Neubur-
gensi prope Ryswicum fuit conclusa. Hæc 60. articulis
constans, fundamentum præbet Juris publici inter Germa-
nos & Gallos. Restituuntur omnes status Imperii, quorum
terras durante bello occupaverant Galli, religione tamen
Catholica Romana in locis hic restitutis in statu quo nunc
est, remanente, vid. *art. 4. d. Pac.* abolentur uniones, Ar-
gentoratis tamen urbs cum adjacentibus fortalitiis Gal-
lis plenario Jure ceditur. *Allegatio* perinde se habet ut in
Instrum. Pac. Westphal.

VI. Ordina-
tio Crimi-
nalis
Car. V.
Modus
allegandi.

*Ordinatio Criminalis Car. V. peincl. Halsgerichts Ord-
nung* / modum in Criminalibus rebus procedendi & pu-
niendi præscribit. Conscripita est lingua vernacula & con-
tinet articulos 219. *Allegatur* per numerum articulorum
hoc modo:

Const. Crim. Car. V. art. 20. item. C. C. C. V. art. 20. lege:
Constitutio Criminalis Caroli V. articulus 20.

P. H. G. D. Car. V. art. 19. lege: Peinliche Hals-
Gerichts-Ordnung &c.

VII. Ordina-
tio Cam-
meralis.

Ordinatio Cameralis recentior, die Kaiserl. Cammer-
Gerichts-Ordnung / est constitutio Imperii de personis, ju-
risdictione & processu Camerae peculiariter promulgata.
Licet autem plures in Recessibus conspiciantur tales Ordina-
tio-

nationes, add. *infracap. 3. §. 32. seq.* attamen recentior illa de A. 1555. utpote perfectior, aliis præferenda, & singulariter heic attingenda, quia ejus usus frequentior est. *Divi-* & divisio
ditur in tres partes, quarum prima continet titulos 86. & & conten-
agit de personis Cameralibus, secunda titulos 36. & conti-
net Jurisdictionem Camerae, tertia titulos 54. versaturque
circa modum & seriem processus ordinandi in Camera, ut
& circa remedia contra sententias in Camera latas. *Alle-* Modus
gatio sic se habet, primo ponitur quota partis, dein numerus allegandi,
tituli & paragraphi, v. gr.

Ord. Cam. p. 2. tit. 36. §. wann gleich. h. e. Ordinatio
Cameralis parte secunda titulo 36.

C. G. Ordn. p. 1. tit. 30. lege: Cammer, Gerichts-
Ordnung &c.

Ordinatio Judicii aulici recentior, sc. Ferdinandi III. de VIII. Ordina-
An. 1654. modum res controversas in Judicio aulico rite natio Judi-
pertractandi præscribit. Continet titulos VII. *allegatur* per cii aulici.
numerum titulorum & §§. hoc modo, *R. H. D. tit. 6.* Modus
§. da auch ein Churfürst 6. h. e. Reichs, Hofraths, Ord. allegandi.
nung &c. hæc una cum Ordinatione Imp. Ferd. I. de an.
1559. Rudolphi II. Matthiæ de an. 1614. & binis Ordinationi-
bus Ferd. II. de an. 1626. a Joh. Christoph. Vffenbach. tra-
ctatui suo de Consilio Cæsareo Imperiali aulico mantissæ
loco adjecta est, alibique separatim extra Corpus Recessuum
Imperii extat.

§. 18.

Libri Juris scripti particularis sunt: *Jura* Libri Juris
Provincialia & *Statutaria* cujuscunque loci, v. gr. *Jus* hodierni
Bavaricum, *Jus Austriacum*, *Jus Saxonicum*, *Reforma-* scripti par-
tio Norica, *Jus Francofurtense*, aliaque Jura Statutaria & ticularis.
recenter promulgatæ constitutiones Provinciales, ac Civi-
tatum potestate legislationis pollentium.

Libri Juris
hodierni
non scripti
universi

Libri Juris Hodierni non scripti dicuntur, qui Jus tacito Legislatoris consensu introductum & approbatum continent. Ad cujus legitimam introductionem requiritur I) *actuum frequentia*, pro natura negotii; unicus enim actus non sufficit, *l. 1. C. quæ sit long. consuet.* Hi autem debent esse α) *publici* non clandestini, ut tam populo quam principi innotescere queant, β) *continui* & uniformes, γ) *spontanei*, actus enim, per transactiones & amicales compositiones gesti, inepti sunt, & δ) denique *rationabiles*, hoc est, Juri Divino & naturali non contrarii, licet aliquando Princeps tolerare debeat mores corruptos ob statum depravatum. II.) requiritur *temporis diuturnitas*, cujus determinatio judicis arbitrio relinquenda, Lauterbach. *Colleg. Theor. Pract. tit. de legib. §. 34. & seqq.* item *Conclus. Forens. Exerc. 2. th. 8. 9. seqq.* Hi Libri pariter sunt vel **Vniversales** vel **Particulares**. **Vniver-**

I. Jus Feu-
dale.

sales sunt I. *Consuetudines Feudorum*, sive *Jus Feudale Longobardicum*, Corpori Juris Civilis annexum. Continet hoc Constitutiones quorundam Imperatorum, Pontificum Decretales, & Opiniones prudentum, maxima vero ex parte consuetudines Longobardicas, quæ, licet in scripturam sint redactæ, ad Jus tamen scriptum, ut hoc opponitur Juri consuetudinario, non recte referuntur, ceu quidem Niell. *disput. feud. 1. th. 2. lit. a.* putat, sed expressa legislatoris sanctio jus scriptum constituit. Cum enim nulla expressa sanctio huic Juri unquam accesserit, neque etiam istud publica autoritate in scripturam fuerit redactum, eo fine eaque intentione ut sit lex, hoc enim casu verum nomen & naturam legis assumeret, Hopp. *ad §. 9. Inst. de F. N. G. & Civ.* hinc consuetudo esse non desinit, non magis quam testamentum nuncupativum, utut deinceps scripto consignetur, tale esse desinit, *l. 2. C. de testam.* Imo licet etiam expresse esset confirmatum, nihilominus tamen hæc Jura
non

non ut leges sed ut consuetudines fuissent confirmata. Et licet hoc Jus ex utraque Juris specie participet, initii tamen ratione & a potiori totum ad Jus non scriptum refertur: non enim potest una alterave Constitutio Imperatoria consuetudinibus inserta, harum indolem immutare, Stryk. *Exam. Jur. Feudal. cap. 1. qu. 12.* Dividitur a Cujacio in Divisione Libros V. I. dicit esse Gerhardi Nigri, II. & III. qui incipit 2. feud. 23. Oberti de Orto. IV. qui incipit 2. feud. 25. ex variis & incertis auctoribus. V. vero ex Impp. Constitutionibus feudalibus collectum. In editione Gothofredi habetur. Lib. I. II. & V. tertius vero & quartus cum secundo est confusus. Libri iterum in titulos & in capitula tam ordinaria quam extraordinaria sive subsidiaria, quæ incipiunt a textu. 2. feud. 73. in titulos 37. divisa, subdistinguantur. Allegatur Jus feudale per numerum libri & tituli addito numero vel verbo initiali capituli sive paragra- Modus al- legandi phi, e. gr.

2. Feud. 26. §. naturales h. e. libri secundi feudorum titulus 26. &c. prior enim numerus librum, posterior titulum significat.

item, c. si vassallus 2. feud. 26. h. e. capitulo si vassallus, secundo, sc. libro feudorum, vigesimo sexto, sc. titulo.

II. *Observantia Imperii* des Reichs Herkommen / de qua Kulpis. in pecul. diss. habita argenterati A. 1685. quæ est tacita conventio ab Imperatore & statibus, vel ab his solis, diuturno usu inita, qua varia, Imperii & statuum res, nec non operandi modum concernentia, determinantur, e. gr. qualitas Imperatoris eligendi, Jus Electorum, &c.

II. Obser-
vantia Im-
perii.

III. *Consuetudines ceteræ universales*, ein allgemein Herkommen / quæ ubique terrarum in Imperio obtinent. Exempla huc facientia colligi possunt ex Wissembach. disput. ad instit. 57. per tot. Anton. Matth. de judic. diss. ult.

III. aliæ
consuetu-
dines uni-
versæ.

Parti-

Particula-
res.

Particulares sunt: *consuetudines, observantia*, item & *stilus Curiae cujuscunque loci*. Differunt autem hæc tria inter se: quod *observantia* frequentiam actuum quidem solum exigat, sed non longum tempus ut *consuetudo*, & sæpius ad actus judiciales, utpote ad præjudicia rerumque judicatarum auctoritatem referatur, conf. *R. F. noviss. de a. 1654. §. 136. l. 1. C. quæ sit long. consuetud. l. fin. C. eod. l. 37. 38. ff. de ll.* Blum. *Proc. Cam. tit. 2. n. 21. seq.* *Stilus Curiae* vero maxime ordinem ac modum procedendi in iudicio respicit. Blum. *c. l. Huber. prælect. ad ff. tit. de ll. §. 15. & fin.* Hahn. *ad Wesemb. d. t. n. 9.* Treutl. *v. 1. disp. 1. d. 9. lit. a.*

§. 19.

Libri apocryphi.

Libri apo-
cryphi
sunt.

I. Populi
Romani.

II. JCto-
rum.

Institutio-
nes Lan-
celloti.

Indigitatis libris authenticis Juris Justinianei, Canonici & hodierni, nunc operæ pretium erit, ut libros apocryphos Juris in medium producamus. Hi pariter sunt triplicis ordinis, vel Populi Romani, vel JCtorum, vel Imperatorum, aliorumve legislatorum. Tales libri Populi Romani sunt: *Fragmenta XII. Tabb.* Corpori Juris quandoque adjecta, de quibus Rittershus. *in comment.* Libri JCtorum sunt: *Vlpiani, Caji, Theophili Institutiones, sententiæ Pauli, & Harmenopuli πρὸς ἑαίρον, Michaelis Attaliatæ Synopsis, Nomocanon Photii*, qui interpretem nactus Theodorum Balsamonem, atque aliorum Interpretum, tam veterum, quam recentiorum *commentarii, scripta, & Glossæ*, speciatim *Juris Civilis & Canonici, Bartoli, Baldi, Accursii* aliorumque. Huc pertinent quoque *Institutiones Juris Cano-*

Canonici a Johanne Paulo *Lancelloto* JCto Perusino con-
 scriptæ, & in quatuor libros, quorum I. de personis sa-
 cris, II. de rebus sacris. III. de Judiciis. IV. de criminalibus
 causis agit, divisæ, & Corpori Juri Canonici annexæ.
Libri apocryphi Impp. aliorumque legis-
latorum sunt. I. XIII. *Edicta Imperatoris Justiniani*. Impp. alio-
 II. *Constitutio Imperatoris Justini* post Justinianum. III. rumve Le-
Constitutio Imperatoris Tiberii aliæque diversæ constitutio- gislatorum
nes a Gothofredo corpori Juris post Novellas Justin. Le-
 onis & libros feudorum insertæ. IV. *Novellæ Leonis* ab
 Imperatore Leone sic dictæ, continentes CXIII. constitu-
 tiones, & perinde allegantur ut *Novellæ Justiniani*, nisi
 quod differentię causa nomen *Leonis* addi soleat, cum
 simpliciter posito vocabulo *Novellæ*, semper *Novellæ Ju-*
stiniani intelligendæ sint, & hæ pariter Corpori Juris Civ.
 adherent. V. *Libri βασιλικῶν* sic dicti vel a Basilio Impe-
 ratore, vel a βασιλικὸς quod regium significat, collecti sunt
 fere ex Justiniani Institutionibus, Codice atque Novellis.
 VI. *Codex Gregorianus* sic dictus a Gregorio Juris- Con-
 sulto, continet constitutiones Imperatorum ab Hadria-
 no usque ad Valerianum & Galienum. *Hermoge-*
nianus ab Hermogene JCto, tractans constitutiones sub-
 sequentium Imperatorum usque ad Constantinum M. &
Theodosianus, qui nomen accepit ab Imperatore Theodo-
 sio juniore agit de Christianorum Imperatorum constitu-
 tionibus usque ad Theodosium juniorem. VII. *Codex*
Lindenbrogii sistens vetustiores Germanorum leges, Wi-
 sigothorum, Ostgothorum, Alemannorum, aliorumve.
 VIII. *Speculum Suevicum* & *Speculum Saxonicum*, der
Eachsen und Schwaben Spiegel / nec in Suevia nec
 in Saxonia nunc autoritatem amplius habentia, nisi qua
 usu comprobata. IX. *Codex Anianus* ab Aniano JCto
 F com-

compilatore ita dictus, qui jussu Regum Gothorum Imperium Occidentale invadentium ex Codice Theodosiano, Hermogeniano & Gregoriano aliisque JCtorum scriptis compilatus est. X. *Septimus liber Decretalium* a Petro Matthia JCto Lugdunensi compilatus & ad ordinem Decretalium Greg. in 5. libros dispositus, continet rescripta pontificum, post sextum Decretalium, Clementinas & extravagantes publicata, & in calce Corporis Juris Canonici adjectus reperitur. Etsi enim in illo Pontificum Constitutiones contineantur, quia tamen non constat an debito modo sint promulgatae, vel in usum deductae, vel etiam an suis originalibus corresponsdeant, etiam in foro Pontificis non obligant, nisi in forma authentica cum plumbo & subscriptione producantur. Engel. *colleg. Jur. can. proæm. num. 11.* Ceterum hic liber eodem modo allegatur, quo sextus Decretalium, nisi quod pro 6to hic ponatur 7mo XI. *Canones Pœnitentiales*, numero 47. ad finem Decreti positi, qui ita dicuntur, quod in illis præscribatur, ob quæ delicta & qua ratione quibusve gradibus poenitentia publica peccatoribus sit imponenda, Stryk. *in not. ad Lauterb. ad præfat. p. 10. verb. pœnitentiales.* ast hodie non esse pœnas secundum istos Canones præscribendas, utpote longo non usu abolitos, notat Regin. alii-que. *Canones Apostolici* numero 84. si vero distinxeris 12. ut fecit Zonar. & Theodor. *in commentariis* Gracis erunt 85. Decreto & corpori Juris Civilis post Constitutiones Impp. ante consuetudines feudales annexi conspiciuntur, quos etiam ipse Gratian. inter Jura apocrypha refert, atque Isidorus apud Gratian. *c. 1. dist. 16.* omnem autoritatem ipsis adimit, & ab hereticis compositos esse statuit. *add. cap. seq. 2. §. 10.* XII. *Conceptum renovatæ Ordinationis Cameralis*, quod est schema sive projectum refor-

reformandæ ordinationis Cameralis ad mandatum Cæsareum Rudolphi II. a Judice atque Assessoribus Cameralibus compositum, pariterque Cæsareæ Majestati & Statibus Imperii ad ratificandum oblatum. Eodem modo ut ordinatio Cameralis recentior in tres partes hoc conceptum divisum est, prout ex fine proœmii patet in verbis: *und zu richtigen und lautern Verstand* &c. hoc unico excepto, quod in omnibus tribus partibus specialiores inserantur tituli in ordinatione ipsa non existentes, qui ex comparatione Concepti cum ordinatione facile observari possunt.

§. 20.

Haftenus recensitos libros Juris excipiat nunc *Sciagraphia potiorum scriptorum*, qua veterum, qua recentiorum, qui eisdem commentariis illustrarunt, vel in Compendia & systemata redegerunt, quorum notitia tyroni Juris, quod ad solidiorem & perfectiorem eruditionem eundem deducat, præprimis commendanda venit. Initium autem fiat a *Compendiis & Commentariis Institutionum Juris Justin.* quorum frequentiora sunt: *Reinhardi Bachovii commentarius ad Institutiones Juris theoretico - Practicus. Francof. 1661. in 4to.* qui etiam cum *notis Hunnii Francof. 1665. in 4to.* prodiit, & præter controversias ad fori usum ducit. *Georgii Frantzkii Commentarius ad Institutiones, Argentorati 1658. in 4to.* *Petri Heigii Commentarius, Witteberga 1603. in fol.* *Hermannii Vultejii Commentarius, Marpurg. 1600. in 4to.* *Conradi Rittershusii commentarius Argent. 1618. & 1649. in 4to.* *Jobannis Borcholt. comment. Witteberga 1618. 1621. Lugduni 1661. & Genev. 1663.* *Joachimi Mynsingeri Commentarius, Holmstad. 1595. & Witteberg. 1618. in fol.*

Sciagraphia
potiorum
scriptor.
Juris.

I. Jus Civ.
Justin.

Comment.
& Com-
pend. In-
stitut.

in fol. Johannis Harpprechtii Commentarius Tübing. 1657. 4to. & Francof. ad Mæn. 1708. in fol. qui propter varias in illo materias & controversias Juris dilucide ac diligenter pertractatas admodum utilis est. *Schneidewini commentarii cum annotationibus Wesembecii, Brederodii & Dionysii Gothofredi, Argentor. & Francof. 1664. in 4to. Caspari Manzii Commentarius rationalis, editus Norimbergæ 1669. in fol. & ejusdem commentariolus rationalis in 4. Institut. Imperial. libb. ex commentario rationali extractus, Ingolst. 1661. in 4to. Wilhelmi Ludwell. comment. ad Instit. una cum tabb. summam 4. libb. Institut. repræsentantibus, Altdorfi 1701. 4to. in quo magno cum acumine magnaue perspicuitate omnes fere majoris momenti controversias, ex pluribus præclaris commentariis collectas, admodum accurate pertractavit, dubiaque in illis contenta resolvit. Arnoldi Vinnii commentarius Academicus & Forensis, Amstelodam. 1665. 4to. & Norimbergæ 1676. in 4to. laudem suam in eo potissimum habet, quod Instituta cum Pandectis erudite conferat, has ex illis belle explicet, & quæstiones in foro usitatas proponat, lectorem tamen requirit magis paratum. Johannis Philippi usus Practicus Institutionum. Lips. 1677. 4to in quo formulas actionum ad singulos §§. adducit. Joachimi Hoppii Commentatio succincta ad Institut. Francofurti 1701. & 1710. 4to. ubi contextus perspicue exponitur, & usus hodiernus suppeditatur. Idem autor eadem methodo conscripsit Examen Institutionum. Francof. 1693. & 1696. in 12mo. Bernhardi Scotani Examen Juris. Lugdun. 1649. in 12mo. Georgii Schulzii Synopsis Institutionum cum notis Adriani Beyeri Jen. & Witteb. 1674. in 4to. Pauli de Fuchs Institut. Imperial. paraphrasis perpetua, cum additionibus Johan. Andreæ Mylii Lips. 1701. in 8vo. Jo-
hannis*

Ihannis Pomereschii tyrocinium Juris super 4. Instit. libb. cum additamentis Practicis Juris Cæsarei & Saxonici novissimi. *Francos. & Lips.* 1699. in 8vo. *Locameri* notæ ad Institutiones. *Petri Mulleri* Jurisprudencia Elementaris. *Jen.* 1683. in 4to. *Johannis Schilteri* Institutiones Juris, ex principiis Juris Naturæ & Gentium & Civilis, tum Romani tum Germanici, ad usum fori hodierni accommodatæ. *Lips.* 1685. in 8. libellus nitidissimus. *Antonii Perezii* Erotemata Institut. Imper. *Lov.* 1639. in 8. & *Colon. Agripp.* 1703. in 12. *Georgii Adami Struvii* Jurisprudencia Romano-Germanico-Forensis. *Jen.* 1697. & 1702. in 12. ad eamque additiones *Luderi Menkenii.* *ibid.* eod. *Vlrici Huberi* prælectiones ad Instituta cum Scholiis *Christiani Thomasii*, *Franeck.* 1687. & 1699. in 4to, ejusque positiones *Lips.* 1685. in 8. *Exercitationes ad Instituta* ediderunt: *Andreas Gerhardus* *Jen.* 1601. in 4to. *Wilhelm. Ludwell.* *Aldorf.* 1663. in 4to. *Paulus Bebreus.* *Rostock.* 1662. in 4to. *Johannes Brunnemannus* Exercitat. ad Instit. XXXII. *Francos.* 1695. 4to. *Strauch.* Dissertat. Justin. quibus annotationes theoretico-practicas addidit *Christoph. Thomasius* *Francos.* 1683. in 4to. in iisdemque usum fori Saxonici docuit. *Bernhardus Sutholt* dissertat. XIX. ad Instit. *Amstelod.* 1622. in eas *Schræter* *Jen.* 1662. in 12. *Quæstiones* & loca difficiliora ex Institutis resolverunt, *Arnoldus Vinnius* in selectis Juris quæstionibus. *Roterod.* 1685. in 12. *Helfricus Vlricus Hunnius* in resolut. Jur. Civilis. *Colon. Agripp.* 1697. in 4to. *Gerhardus Vngepaur* in Exercitat. Justin. *Norimbergæ* 1625. in 4to. *Georg. David.* *Locamer.* quæstion. ad Institut. *Argent.* 1656. in 8.

Inter Commentarios, systemata & Compendia *Pande- Comment.*
ctarum seu *Digestorum* eminent: *Job. Brunnemanni* Com- System.
 F 3 men Pandect.

mentarii in Pandectas. *Frankof. 1701. in fol.* qui ab eo commendandus, quod ad singulas leges est directus, e quibus casum & quaestiones format, easdem decidit, & ad scriptores remittit. *Reinhardi Bachovii comment. ad ff. Spir. 1630. in 4to Georg. Frantzkii. comment. Argent. 1644. in 4to.* sed ille in primam tantum Pandectarum partem, hic ad Libb. XXI. priores commentatus est. *Hugonis Donelli commentaria Juris Civilis. Frankof. 1626. in fol.* enucleatus ab *Oswaldo Hilliger* adjectis annotationibus suis. *Fen. 1613. in 4to* recusatus *Lugdun. 1619. in fol.* *Henrici Zæssii commentarius ad Pandectas. Lovan. 1675. fol. Colon. 1689. Collegium Argentoratense ad Pandect. Justi Meyeri & Biccii. Argent. 1664. & 1657. in 4to 3. volum. constans. Matthæi Wesembecii Paratitla seu commentaria in Pandectas. Colon. 1630. in 8vo Basil. 1604. in 4to* quæ prodierunt cum notis *Vinnii, Bachovii, Christinæi, Amstelodam. 1665. in 4to* in eumque commentaria scripsit *Job. Richardus Malcomesius. Frankof. 1669. in 4to* & observata theoretico Practica *Henricus Habnii* tam in *Wesembecii* quam in *Bachovii* notas. *Colon. 1675. fol. Helmstad. 1668. fol. & Frankof. & Lips. 1706. in fol.* ad usum forensem multum conducit. Errores vero *Wesembecii* attente examinavit *Barthol. Leonhardus Schwendendörffer. 43. Exercitat. Lips. 1669. - - 1691.* edidit etiam *Job. Brunnemannus* repetitionem paratitlorum *Wesembecii Frankof. 1681. & Witteberg. 1708. in 8vo* eximia doctrinæ perspicuitate gaudet, ac facile remissionibus ad *Lauterbachii Compendium Juris*, veluti locos quosdam communes, suppletur. *Vlrici Huberi* prælectiones ad Digesta cum Scholiis *Christ. Thomasi. Franeck. 1699. in 4to.* *Cornelii van Eck. Principia Juris Ultraject. 1694. in 8vo Wolfgangi Adami Lauterbachii Collegium Theoretico-Practicum ad Digesta. 3. volumini-*

minibus constans. *Tubing.* 1707. 1711. in 4to ejusdemve Conclusiones Forenses ad 50. ff. Libb. quas a libro 17. ad finem usque continuavit *Burchardus Bardili.* *Tubing.* 1692. in 4to & Compendium Juris, publico datum a *Joh. Schutzio.* *Francosf.* 1686. *Tubing.* 1698. it. m. 1701. in 8vo in hoc edidit succinctas annotationes *Samuel Stryk.* quæ auctiores prodierunt, *Lipsf.* 1700. in 4to & autorem admodum faciunt perspicuum. item, *Gottlieb Gerhardus Titius* pariter edidit in istud observationes ratiocinantes *Lipsf.* 1703. in 8vo nec non *Alexander Arnoldus Pagenstecher* sicilimentorum ad *Compend. Lauterb.* manipulos 4. *Colon.* 1694. & 1696. in 8vo. *Klein. J. Ct. Rostoch.* annotationes Theoret. Practicas ad *Lauterb. Comp. Georgii Adami Struvii* Syntagma Juris Civilis cum additionibus *Petri Mulleri* vol. 3. *Francosf.* 1692. usque 1701. in 4to *Amadæi Eckolt.* Compendiaria Pandectarum tractatio cum notis *B. Barthol. Schwendendörfferi* *Lipsf.* 1680. in 4to. qui auctores duo supplementorum instar *Lauterb. Compendii* esse videntur, qua enim parte deficit *Lauterb.* ea a *Struv.* & *Eckolt.* atque ab altero quidem priore, ab altero posteriore loco suppletur. Commendanda etiam est *Menkenii* concinna & perutilis opera ad ff. pariter & *Institut.* quam tractionem *Synopticam* inscripsit, prodiit A. - - - *Joh. Schilteri* Praxis Juris Romani in foro Germanico. *Fen.* 1648. 2. volum. in 4to multo tamen auctior prodiit *Fen.* 1698. & 99. in fol. hic non solum Jus Justin. ex antiquo Jure Romano illustrat, sed etiam idem cum juribus mediæ ætatis, Gentium præsertim Germ. erudite confert, ita ut ad solidam textus interpretationem multum conducatur. *Hieronimi Treutleri* 2. volum. Disputat. ad Jus Civil. *Marp.* 1622. & 1628. in 4to ad quem notas & animadversiones scripsit *Reinhardus Bachovius*, qui inter Polemi-

cos hodie præcipuus habetur, *Colon. 1658. & 1688. in 4to* optima Editio est quæ *Heidelbergæ* prodit. *Joh. Jacobus Wissembach. Franck. 1661. in 4to Lips. 1673. in 4to* *Joachimi Schnobelii* dissertationes ad *Pandectas*, quæ sub titulo *Harmoniae Struvio-Schnobelianæ* cum notis *Adriani Beyer* prodierunt. *Jen. 1669. in 4to* dein observationibus *Grotianis* parallelis auctæ per *Schulzium. Gedani 1693. in 4to.* addi poterit *Samuelis Strykii* specimen usus moderni. *Frankofurti 1690. in 4to* in quo quid usu receptum, quid abrogatum declarat, posteriora duo volumina post obitum B. Dn. autoris A. 1711. prodierunt cura *Joh. Samuel Stryk. Controversias ex Digestis* exhibent: *Reinhardus Bachov.* in notis & animadversionibus ad *Treutlerum* supra allegatum, *Hunnus* in resolut. controvers. ad *Treutl.* - - - *Joh. Jacob. Wissembach.* in *Exercitationibus* sive commentariis ad *Pandectas.* *Georgius Adamus Struvius* in *Evolutione* controversiarum in *Syntagmate Juris Civilis*, *Jen. 1697. in 4to* ejusdemque *Gothofredi Immo*, quod *Frankof. prodit 1695. in 4to* in quo LL. obstantes a *Gothofredo* in notis allegatæ, conciliantur. *Joh. Henricus Bergerus* in resolutionibus LL. obstantium, quæ in *Compendio Juris Lauterbachiano* exponuntur. *Wittebergæ 1699. in 8vo.* *Nicolai Vigelii* methodus *Juris* controversi, ad disceptationes forenses potissimum facit, prodit *Mogunt. 1652. fol.*

Commen-
ta. ad tit.
de Verb.
signif.

Ad titulum de verborum significatione commentati sunt: *Barnabas Brissonus* tr. de verborum significatione. *Frankof. 1683. fol.* qui instar *Lexici* plenissimi esse poterit, si circa verbum in ffis dubium occurrit, præcipue in indagandis legum fontibus & in disputationibus elaborandis magnam præstat utilitatem. *Arnoldus Corvinus* ad tit. de verbor. significat. *Amsteladam, 1668. in 12. Joh. Gædæi*

dei commentarius de verborum significatione. Herborn. 1608. 1624. & 1642. in 8vo. Job. Jacobus Wissembach. de Verborum & rerum significatione Franeck. 1654. in 12. Huc spectant Lexica Juris, Johannis Calvini, Genev. 1664. Lexica Juris fol. & Francof. 1669. Simonis Scharpii. Colon. 1593. & 1616. fol. Job. Bertachini repertorium cum additionibus. Job. Thierrii & Aemilii Mariae Manoleffi Lugdun. & Basil. 1573. fol. & Venet. 1570. in 4to. Petri Cornelii Brederodii thesaurus sententiarum regularum & dictionum Juris Civ. Lugdun. 1582. in 8vo. Francof. 1610. huc etiam referri possunt Pauli Matthæi Wehneri observationes Practicæ cum novis diversorum Jurisconsultorum additionibus indicibus & præfatione Job. Schilteri, auctiores editæ. Strasburg. 1701. fol. Christophori Besoldi Thesaurus Practicus a Dietherro continuatus Norimb. 1679. fol. Job. Rudingeri Observationes Juris Cameralis Sax. Civilis & feudalis, notis necessariis a Job. Schiltero illustratæ & editæ Argent. 1701. Arnoldi Reygeri thesaurus Practicus - - -

Ad titulum de Regulis Juris, vid. Philippi Matthæi ad tit. de commentarius de diversis regulis Juris antiqui. Francof. 1625. in 8vo. Jacob. Gothofredus in tit. ff. de diversis regulis juris antiqui, Genev. 1653. in 4to. Christophori Gunzelii Interpretationes tituli ult. ff. de regul. Jur. Lips. 1653. 1661. 1668. in 12. Job. a Sande ad tit. ff. de divers. R. J. Leoward. 1647. in 4to Lugdun. Batav. 1652. in 12. Job. Jacobi Wissembach. comment. de regul. Jur. Franeck. 1651. & 1654. in 12. Petri Mulleri collationes publ. ad tit. ult. ff. de diversis R. J. antiqui Jen. 1679. in 4to. Wilhelm. Ludwell. commentar. de R. J. Altdorffii 1663. in 8vo. Job. Eichelii comment. ad tit. ff. de divers. Reg. Jur. antiqui. Antwerp. 1652. in 4to. Job. Schilter, ad tit. de Reg. Jur. Institutionibus Juris adjunct.

Comment.
ad Codic.

Ad *Codicem* commentati sunt : *Joh. Brunnemannus*. *Lips.* 1688. & 1708. fol. commentarius per casus atque rationes legum bene deductus, labore plane egregio, in quo nihil videmus intactum, ipsos etiam fontes sedulo allegatos, optima est editio *Samuel Stryk*. Idem *Brunnem.* suppeditavit etiam *Compendium*, sub titulo : *memoriale legum Codicis*. *Frankof.* 1683. in 12. *Petrus Gilken*. *Frankof.* 1606. fol. *Cypriani Regneri* comment. in omnes leges *Codicis*. *Trajecti* 1666. in 4to *Henricus Zoesius* in *Cod. Justin.* *Colon.* 1660. in 4to. *Joh. Jacobus Wissembach*, in *Cod. Justin.* *Franeck.* 1660. & 1664. in 4to. *Antonii Perezii* prælectiones in *Codicem*, qui omnino ob judicii gravitatem & solidam *Juris* explicationem reliquis præferendus, prodiit *Levan.* 1653. 1642. in fol. *Amstel.* 1671. in 4to. cum annotat. *Huld. Eubenii*. *Colon.* 1661. in 4to *Job. Friderici Schrcæteri* 8. libr. in *Codicem*. *Fen.* 1661. 4to.

Ad Au-
thentic.

Ad *Authenticas* conf. *Christophori Philippi Richter*i *Expositio omnium authenticarum Codici Justin.* insertorum. *Fen.* 1661. in 4to & noviter *Alexander Pagenstecher*. *Gröning.* 1702. 4to.

Ad Novell.

Ad *Novellas* *Jacobus Cujacius*. *Colon.* 1570. 8vo. *Matthæus Stephani* in *Expositione Novellarum*, *Gryphisw.* 1653. in 4to. *Joach. Stephani* *Expositio Novellarum* ib. 1630. in 4to. *Petrus Gudelinus* de *Jure Novissimo* *Frankof.* 1668. 4to. *Arnhem.* 1661. in 4to. *Conradi Rittersbus.* *Jus Justin.* i. e. methodica *expositio Novellarum Justin.* & aliorum *Impp.* *Argent.* 1669. in 4to. qui tamen, cum ordinem *Novellarum* immutavit, utilius adhibetur *Matthæi Stephani* *expositio Novell.* ad *Praxin* tamen potius facit, *Antonius Daniel Sonnemann.* in comment. ad *Novell.* *Frankof.* 1692. in 4to.

De Jure Canonico seu Pontificio tractarunt: *Emanuel Gonzalez Tellez*. *Francof.* 1690. tom. 5. in fol. qui com-
mentarius Decretalium inter scripta Pontificia optimus. Jus Cano-
nicum.
Job. Brandmiiller. in manuductione ad Jus Civile & Cano-
nicum. *Basil.* 1661. in 4to. *Henricus Canisius* in operibus
de Jure Canonico. *Antwerp.* 1619. 8vo. *Lovanii* 1649. 4to.
Ludovicus Engel in Collegio Juris Can. *Salisburg.* 1700.
in 4to. *Andreas Vallengis*. *Colon.* 1686. in 4to. *Casparus*
Ziegler. in comment. ad *Lancelloti Institutiones Juris Ca-*
nonici. *Witteberg.* 1669. in 4to. cui præfixa est dissertatio
de Origine incremento & progressu Juris Canonici. *Va-*
lerius Andreas Desselius in Erotematibus Juris Canonici.
Colon. 1660. in 12. prodiit cum animadversionibus *Struvii*
Fenæ 1691. in 8vo. quibus addi possunt *Nicolai Christo-*
phori Lynkeri analecta, in quibus Praxin Consistoriorum
videmus explicatam. *Sannig*. ad Decretal. in fol. *Erasmus*
Vngepaur. ad Decretales *Fen.* 1672. *Henricus Link*. in
comment ad Decretal. in quo universum fere Jus Canonicum,
& quod ejus maxime in usu foroque tam Pontificiorum
quam Protestantium obtinet, secundum seriem titulorum
explicatur, & novissimi Juri Canonico Romano-Germa-
nico seu Publico applicatur. *Norimb.* 1697. in 4to. *Joh.*
Zangerus ad Decretales. 1661. 4to *Job. Schilterus* in In-
stitutionibus Juris Canonici. *Argent.* 1688. 8vo & *Fenæ*
1699. *Paulus Laymannus*, *Diling.* 1666. 4to. qui ad singu-
la commentatur capitula Decretalium simulque ad unum-
quemque titulum easdem pertractandas materias revocat,
quæ sub iisdem tit. reperiuntur in libro Sexto Decreta-
lium. *Henricus Hostiensis* in comment. ad Decretal.
3. tom. *Rom. fol.* 1512. *August. Barbosa*. *Lugd. fol.* 1637.
Rom. 1626. *Henricus Zæsius* in comment. ad Decretal.
Lovan. 1674. fol. *Col.* 1657. fol.

Ad Regulas Juris Canonici scripsit inter alios, *Petrus* Ad Regul.
Jur. Can.

De differ-
rent. Jur.
Civ. & Can.

Peckius in comment. ad Reg. Jur. Can. *Helmst.* 1588.
Joh. Brunnem. comment. ad R. J. tractatui de J. Ecclesia-
stico annex. *Witteb.* 1699. 4to. *Canis.* comment. ad Reg.
Jur. operibus suis insert. *Differentias Juris Civilis & Ca-
nonici* edidit *Henricus Hahn.* *Helmst.* 1667. *Samuel Stryk.*
Francof. 1672. *Conradus Rittershus.* *Arg.* 1618. 8vo. &
1668. in 4to. cui editioni inter alia accessit, *Joh. Emericus
a Rosbach.* de Comparatione Juris Civilis & Canonici. &c.

De Jure
Ecclesia-
stico,

De Jure Ecclesiastico extant: prælaudati. *Joh. Schil-
teri* Institutiones Juris Canonici, quibus accessit *Duarenus*
de S. Ecclesiæ minist. ac beneficiis cum notis *Schilteri.* *Jen.*
1699. in 8vo. *Benedicti Carpzovii* definitiones Consistoriales
sive Juris prudentia Ecclesiastica. *Lips.* 1695. fol. *Joh. Brunne-
manni* Jus Ecclesiasticum cum notis *Strykii* & supplementis
necessariis adauctus, accesserunt prælectiones ad Reg. Jur. Ca-
nonici ut & tr. de dissensu sponsalicio. *Witteb.* 1699. in 4to.
Abas-verus Fritschius. *Jen.* 1673. in 4to. *Joh. Otto Tabor* de
regim. Ecclesiastico. in 4to. *Henric. Reinking.* tr. de regim. se-
cul. & Eccles. *Francof.* 1651. & 1631. 4to. In matrimonialibus
addi possunt, *Hieronimi Bruckneri.* decisiones matrimo-
niales. *Francof.* 1692. in 4to.

De Jure
feudali.

De Jure feudali videri possunt: *Franciscus Hotoman-
nus.* *Lugdun.* 1573. fol. *Henrici a Rosenthal.* Conclusiones
feudales. *Francof.* 1662. in fol. *Ludolphi Schraderi* tracta-
tus feudalis. *Francof.* 1594. 1620. & 1694. fol. *Joh. Bor-
cholt.* commentar. in consuetudines feudales. *Helmst.* 1581.
Caspar. Bitschii comment. de feudis. *Argent.* 1673. 4to.
cui tamen præferendus, *Joh. Friderici Rhetii* comment.
qui prodiit. *Francof.* 1681. in 4to. *Conradi Rittershusii* par-
titiones Juris feudalis. *Marp.* 1615. 8vo. *Henrici Cocceji* hy-
pomnemata Juris feudalis. *Francof.* 1693. in 12. *Franc.
Sonsbecius* de feudis. *Colon.* 1600. *Wilhelm. Ludwell.* Sy-
nopf. Jur. feudal. *Altdorfii* 1653. 1696. in 8vo. ejusdemve
tracta-

tractatus feudales tres, *ibid.* 1665. 8vo. in quo autore neque diligentia neque iudicium desiderari potest, huic jungi potest, *Georgii Adami Struvii* Syntagma Juris feudalis cum observationibus ejusdem editum. *Frankof.* 1690. in 4to. & *Georgii Schulzens* Synopsis feudalis. *Witteb.* 1631. in 12o. & *Frankof.* 1669. quorum præcipua est circa recentiora, cura. *Joh. Schilteri* introductio ad Jus feudale. *Argent.* 1695. 8vo. *Gothofredi Antonii* disputationes de feudis. *Gieffe* 1623. in 4to. quæ nunc succinctis additamentis ex novissimis feudorum interpretibus auctæ, cura *Joh. Samuel Stryk.* *Hal.* 1699. 4to. *Arnoldi de Reyger* liber unus dispp. feudalium. *Hal.* 1596. in 4to. *Samuelis Strykii* Examen Juris feudalis. *Frankof.* 1685. & 1698. - - in 12. in hoc edidit annotationes, *Joh. Jacobus Winzigerus* *Lips.* & *Frankof.* 1708. in 8vo. *Benedicti Carpzovii* Synopsis Juris feudalis. *Lips.* 1651. & 1666. *Adriani Beyer* Jus feudale Struvio-Schnobelianum. *Jen.* 1669. in 4to. & 1691. in 8vo. *Thomæ Franzii* dispp. 14. *Witteb.* 1601. in 4to. *Joh. Viellii* controvers. XI. dispp. *Marp.* 1606. Materias selectiores tractat, *Huldericus Eyben* in electis Juris feudalis. *Gieff.* 1669. 4to. *Controversias*, *Hubertus Giphanius* in antinomiiis Juris feudalis. *Frankof.* 1666. 4to. *Sigismundus Finkelthaus.* in controuv. feudal. *Lips.* 1630. 1667. & *Helmst.* 1655. in 4to. *Joh. Rudinger.* in difficillimis Juris feudalis controversiis. *Argent.* 1608. in 8vo.

De Jure Criminali: *Matthæus Stephani* ad Constitutionem Criminalem Car. V. *Frankof.* 1670. in 4to. *Da-* De Jure Criminali
niel Clasen in Constit. Crim. Car. *Frankof.* & *Lips.* 1693. *Cassari Manzii* commentarius in Car. V. sanctionem Criminalem. *Ingolstad.* 1650. fol. *Remius* ad Nemesein Carolin. 4to. *Blumblacher* ad Ordinat. Crimin. Car. V. in 4to. *Antonius Matthæi* de Criminibus *Trajecti* 1644. 4to.

Petri Theodorici Judicium Criminale Practicum una cum dissertationibus Criminalibus *Georgii Adami Struvii*. *Jen.* 1671. in 4to. *Petri Mulleri* Jurisprudentia Criminalis necessariis supplementis aucta & edita. *Jen.* 1701. 4to. in qua breviter Juris crimin. principia tradita secundum usum juris Civilis & praxeos hodiernæ. *Johannis Ottonis Taboris* Racemationes Criminales. *Argent.* 1651. 4to. *Benedicti Carpzo-vii* Practica nova rerum Criminalium. *Witteb.* 1670. fol. *Jodoci Damhauderi* Practica rerum Criminalium. *Antwerp.* 1596. 4to. *Julii Clari* opera Criminalia cum notis *Bajardi*. *Genev.* 1666. fol. *Joh. Ottonis* Corpus Juris Criminalis. *Vlm.* 1685. 4to. *Ludovici Gilhausen* arbor Judic. Criminalis. *Colon.* 1620. fol. *Prosper. Farinacii* Praxis & theorica Criminalis part. VII. *Colon.* 1606. fol. *Justi Oldekops* Observationes Criminales. *Bremæ* 1654. 4to.

De Jure
Municipali,

De *Jure Municipali* seu *statutario* : *Joh. Baptista Asinii* Practica in Jus municipale totius Europæ. *Francof.* 1671. 4to. *Henrici Gieseberti* pericula statutorum Harmonica, *Lübec.* 1652. 4to. qui utilissimus tractatus injuria Bibliopolarum huc usque una cum Deuteronomio Harmonico delituit, in hoc autor omnium fere Germaniæ Provinciarum vicinorumque Regnorum statuta collegit, ita ut unico obtutu quæ cum Jure communi conveniant, provinciarum statuta, quæ discrepant & anomalam quandam receperunt, advertere licet. *Praxin Lubecensis* fori qui callere vult, consulat *Mevium* ad Jus Lubecense atque *Joh. Sibrandum*, qui differentias Juris Civilis & Lubecensis declaravit.

De Jure
Publico,

De *Jure Publico* evolvi possunt : *Joh. Limnæi* Jus Publicum. *Argent.* 1675. 5. tom. constans in 4to. quod enucleatum dedit *Philippus Andreas Oldenburger* sub titulo : *Limnaeus enucleatus*. *Genev.* 1670. fol. *Justi Sinoldi* cognom. *Schütz*

*Schütz Collegium Publicum de statu rei romanæ cum notis & additionibus Caroli Scharschmidii. Francof. 1683. 4to. Monzambano, de statu Imperii German. Jacobi Bernhardi Mulz. repræsentatio Majestatis Imperatoris. Oetting. 1690. fol. Joh. Henrici Bœcleri notitia Imperii per titulos memoriales in indicem digesta. Argent. in 4to. cum comment. Nicolai Christophori Lynkeri. Abasveri Fritschii Exercitationes Juris publici. Rudolst. 1667. in 4to. Jacob. Lampadius de Republ. Rom. Germ. Lugdun. Batav. 1634. in 16. cum notis Conringii. Helmst. 1665. Eri-
cus Mauritius de Principiis Juris publici. Tubing. 1665. 4to. Viti Ludovici a Seckendorff / teutscher Fürsten-Staat. Francof. 1665. & 1678. in 8vo. Joh. Strauchii disserta-
tiones Juris Publici. XIII. Jen. 1665. 4to. Joh. Georg. Kulpisius in Monzamb. de statu Imp. Germ. Stuttgart. 1701. Joh. Wolfgangi Textoris Jus Publicum statuum Imperii. Tubing. & Francof. 1701. 4to. Joh. Friderici Rhezii Institutiones Juris. Publici. Francof. 1683. in 8vo. Henrici Cocceji Juris publici prudentia. Francof. 1705. 4to. Joh. Schilteri Institutiones Juris publici. Argent. 1696. in 8vo. Gabriel Schwederi Introductio in Jus Publ. S. J. Rom. Germ. univers. Tubing. 1701. in 8vo. hoc systema non solum ob ordinem sed etiam materiæ tractationem est accuratissimum, illustrationis gratia addi potest. Joh. Friderici Pfeffingeri Vitriarius illustratus, seu Institutiones Juris Publ. Rom. Germ. 1699. 4to. qui plerumque mate-
rias succincte tantum a Schwedero traditas ex ipsis fonti-
bus uberius explicuit. Burchardi Gotthelf. Struvii Syn-
tagma Juris publici Imperii Romano - Germanici. Jen. 1711. 4to. Jacobi Brunnemanni Juris prudentia publica. Hal. 1701. in 4to. Ejusdemve Examen Juris publici Hal. 1710. in 8vo. Authæi Dissertatio de Jure Publico. Francof.*

In specie.
Ad auream
bullam.

Francos. 1673. in 12. Reinking de regim. Secul. & Eccles. Marburg. 1632. in 4to. Nicolaus Mylerus ab Ehrenbach de Principibus & statibus Imperii. Rom. Germ. Tubing. 1671. in 8vo. Michael. Münchmayeri Jus Publ. Romano-Germanicum novissimum Catholicum, duabus constans partibus, quarum prima regimen speculari, secunda Ecclesiasticum regimen repræsentat. Francos. & Lips. 1709. in 4to. In specie vero scripserunt ad A. B. Martinus Rumenus dissertationes academice cum additione Nicolai Myleri & notis Gabriel Schwederi. Tubing. 1702. in 4to. Joh. Limnæus Argent. 1662. in 4to. & 1666. Volckmannus Bechmannus Exercitat. Exotericas Juris publ. ad A. B. Jen. 1670. in 4to. ejus autographa cum observatis repræsentat, Guntherus Thulemarius de Bulla aurea, argentea, plumbea & ærea. Francos. & Spira 1687. 4to. qui tractatus nunc locupletior prodiit in fol. Dominicus Arumæus in discursu suo academico ad A. B. Jen. 1660. 4to. Epitomen A. B. methodicam publicavit. Joh. Otto Tabor. 1691. 4to.

Capitulationes.
Impp.

De Capitulationibus egit in genere: Joh. Limnæus Argent. 1658. 4to. Benedictus Carpzovius in tract. de lege Regia Germanorum. Jen. 1697. in fol. Joh. Christiani Muldeneri in capitulatione harmonica quæ omnes capitulationes a Carolo V. usque ad Josephinam ad se invicem collatas continet. Hal. 1697. 4to. Ad Capitulationem Josephi, Jacobus Brunnemannus antea citatus in Jurisprud. publ. Hal. 1701. in 4to. Frid. Nizschius 4to.

Recessus
Imperii,

Commentatores ad Recessus Imperii sunt; Antonius Guntherus Fritzius in comment. ad Recess. Imp. ab A. 1442. ad annum 1654. Gryphiswald 1656. in 4to. confecit etiam paratitula in recessus quæ prodierunt *ibid.* A. 1686. in 8vo. Recessus novissimus de A. 1654. Germanice & latine cum notis & commenten-

mentariis *Deckheri* prodiit *Francof. 1691. in fol.* extant etiam *Joh. Wolfgangi Textoris* dissertationes academicæ XL. ad d. Rec. noviss. quæ prodierunt *Altdorfi 1669. in 4to.* atque ex editione locupletiori, *Heidelbergæ 1686. in 4to.* multaque continent ad controversias publicas & civiles decidendas utilia. Ad pacem publicam & religiosam & quidem priorem prodierunt: *Andreas Gail.* de Pace publ. qui tr. cum ejusdem observationibus Cameralibus imprimitur. *Joh. Philippus Dattius* de pace publica Imperii. *Vimæ 1698. fol.* in hoc non solum historiam & antiquitates pacis publ. sed & ipsam constitutionem, & quæ inde fluunt jura ex historiis & monumentis publ. quæ ex archivis desumfit, accurate deduxit: de posteriori sc. pace relig. extant: *Joh. Schilteri* commentatio de pace religiosa: *Argent. 1700. in 8vo.* *Quirini Cubachii* tr. de Constitutione Pacis religiosæ. Ad Instrumentum Pacis Westphalicæ: *Philippus Andreas Burgoldensis*, cui titulus: noticia rerum illustrium Imperii, seu discursus ad Instrumentum Pacis. *Freistadt. 1669. in 4to.* edidit etiam Collegium ad discursus, *ibid in 4to.* *Abas veri Fritschii* annotationes ad Instrumentum Pacis. *Pfanneri* historia Pacis Westphalicæ. *Vlricus Obrecht* ad Instrumentum Pacis Westphal. ad idem & *Pacis Neomagicæ & armistitii Ratisbonensis. Jacobus Otto. Lips. & Vlma 1697. in 8vo.*

Ad Instr.
Pacis
publ. &
relig. de
a 1555.

Ad Instr.
Pacis
Westphal.

De Jure Camerali: *Friderici Fabricii* Corpus Juris Cameralis, continens omnes S. R. I. Constitutiones Ordinationes, Decreta, visitationes. *Francof. in 4to.* *Guilielmi Rodingii* Pandectæ Juris Cameralis altero tanto auctiores. *Francof. ad Mæn. 1688. 4to.* *Joh. Deckheri* Bibliotheca rerum Cameralium, quam exhibet in specimine rerum Cameralium, quod evulgavit *Spiræ 1676. in 4to* iterumque edidit cum vindiciis pro veritate & justitia rei Jurisque

De Jure
Camerali
& aulico
Imper.

Cameralis. *Frankof. 1688. in 4to. Julii Magenhorstii* commentarius ad *Ordinat. Camer.* cui addi potest *Conceptum Ordinationis Cameralis* a *Blumio* editum. *Joachimi Mynsingeri* observationum Cameralium *Centuriæ VI. Wittebergæ 1615. in 4to. Job. Meichsneri* Decisiones causarum Cameralium novissime iterum impressæ. *Jacobi Blumii* *Processus Cameralis. Frankof. ad Mæn. 1676. in 4to.* prodiit cum notis. *Job. Deckberi. Frankof. 1688. in 4to. Friderici Hoffmanni* *Praxis Juris & Processus Cameralis. Frankof. & Wezlar. 1690. in 4to. Hieronymi Wilbelmi Lierii* formulæ *Cancellariæ Cameralis. Spira 1683. Petri Dendisii* *Jus Camerale. in 8vo. Caspari Klockii* *vota Cameralia. in fol. Andreae Gylmanni* opera. *Mauritii* *dissertatio de Judicio aulico. Theodori Sprengeri* *Ellychium quo consonantiæ & discrepantiæ Juris Cæsarei, aulici & Came-*

De Appli-
catione Ju-
ris ad ca-
sus hodie-
nos.

ralis continentur.
Applicationem Juris ad casus hodiernos: David Mevius in *Decisionibus. Frankof. 1675. in fol. Johannis Brunnemanni* *Decisiones Frankof. 1688. in 4to. Carp-zovii* *Decisiones. fol. Job. a Sande* *Decisiones Frisic. Arn-
hem. 1688. in 4to. Joachimi Mynsingeri* antea citati *Centu-
riæ VI. Observat. Camer.* in quas annotationes scripsit, *Wei-
pertus Ludovicus Fabricius. Frankof. 1699. in 4to. Bern-
hardi Wurmseri & Hartmanni* *Hartmanni* observationes *Practicæ. Colon. 1607. in 4to. Andreae Gailii* observa-
tiones. *Antwerp. 1653.* optima est editio quæ *Coloniæ* pro-
diit 1661. in 4to. in hunc commentatus, *Johannes Græ-
vius. Frankof. 1611. in fol.* hic autor sc. Gail ut diligenter
evolvatur dignus est, maxime vero conducit si quando
tres ad eum commentarii *Gothofredi* nimirum, *Antonii*
adversaria, & prædicti *Grævii* *practicæ conclusiones una*
cum Everhardi Fabricii *repetitionibus* addantur. *Myn-
singerum*, teste *Mauritio* superat *judicio*, ordine sua magis
tractat,

tractat, atque erudita dicendi scribendique ratione, vel ipso Myns. confitente, longissime post se relinquit. *Sigismundi Finkelthaus. observationes Practicæ. Lips. 1676. Matthæi Berlichii Conclusiones. in fol. item Berlichii decisiones aureæ. 4to. Francisci Ignatii Severi Centuriæ IV. casuum Juridico - Practicorum tam quotidie quam rarius occurrentium, qui partim in variis per Europam dicasteriis in foro contradictorio, per rationes singulis casibus adjunctas, agitati & decis. partim in nobilioribus Germaniæ Academiis per consilia & responsa exquisitè ventilati & definiti sunt. Altdorffii 1707. 1710. & 1711. in 4to. Michael Münchmayeri selectæ enucleationes casuum juridicorum practicorum in judicio contradictorio jamjam decisorum & discussorum, ex diversis frequentibusque in foro materiis juridicis. Solisb. 1700. & 1702. recus. 1712. in 4to. Fabiani Wilderici Streng. variæ a variis & præcipuis Academiis & JCtis conscriptæ consultationes, informationes, Relationes & decisiones, in sex decades redactæ, casus illustres & singulares tam Civiles & feudales, quam Criminales & matrimoniales continentes. Edictio II. Francof. & Lips. 1707. & 1711. in 4to.*

De Processu in genere tractarunt: Job. Brunneman- De Pro- nus de Processu Civili & Criminali. Witteberg. 1673. & cessu. 1679. Francof. 1691. Francof. & Lips. 1704. in 4to. qui, quicquid in plerisque Germ. foris ad abbreviandum Processum utile visum, magna industria collegit; accessit in nova editione ejusdem Processus concursus creditorum, notis & additionibus illustratus a Samuele Strykio. Benedicti Carpzovii Processus Juris in foro Saxonico Jen. 1692. Lips. 1708. in fol. Ejusdem peinlicher Achts - Process, & Processus Criminalis Altenburgensis. Lips. 1662. 4to. Ludovici Guntheri Martini commentar. ad Ordinac.

Process. Saxon. qui *Dresda* 1696. in fol. cum insigni aug-
 mento denuo prodiit, in quo optima quæque ex reliquis
 Doctoribus Saxonis collecta, adeo ut vix quicquid de-
 siderari possit, quod ibi non inveniatur. *Ilic. Vmmii* dispu-
 tationes ad Processum Judicarium. *Bremæ* 1658. in 4to.
Job. Friderici Processus, cum notis *Job. Georgii Nicolai*.
Jen. 1663. & 1666. in 4to. & *Dresd.* 1655. in 4to. *Geor-*
gii Schulgens Processus Judiciarius. *Witteb.* 1643. in 4to.
Tranqu. Ambrosini Processus Informativus, seu de modo
 formandi processum informativum. *Francof.* 1598. in 8vo.
Venet. 1602. in 8vo. *Henricus Habn.* in disputatione de
 Processu Judiciario *Helmst.* 1660. 1665. & 1670. in 4to.
Jacobi Bornii disp. ad universum Jus Judicarium com-
 mune & Saxon. *Lips.* 1664. in 4to. *Christoph. Langii* Isa-
 goge ad Processum Juris Civilis & Saxonici *Francof.* &
Lips. 1683. in 4to. *Job. Wolfgangi Textoris* Praxis Judi-
 ciaria. *Francof.* 1678. in 4to. ubi in part. 2. quid in feuda-
 libus, Ecclesiasticis & Criminalibus speciatim juris sit de-
 monstrat. jungi possunt ejusdem dissertat. ad Rec. Imp.
 noviss. ubi & de Processu agit. *Johannis Christiani Cochi*
 Praxis fori Germaniæ. *Wismar.* 1688. in 4to. edita, ubi
 Processum Cameralem, Wismariensem & Juris communis
 conjungit, specialemque actionum explicationem exhi-
 bet, nec quicquam quod ex Mevii decisionibus ad Pro-
 cessum pertinet, omisit. *Samuelis Stryki* Introductio ad
 Praxin forensensem caute instituendam, una cum ejus-
 dem Collegio Practico ad d. introd. *Francof.* 1691. in 4to.
Jacobi Ayzeri Historischer Process. ubi Germanice per
 utramque Instantiam Processum in causa Belialis contra
 Christum deduxit, prodiit primo *Francof.* 1600. & 1612.
 fol. sed denuo editus *ibid.* 1652. in 4to. *Job. Fuchsi* Intro-
 ductio

ductio ad Praxin forensem, *Francof. 1696. in 4to. Matthæi Coleri* tr. de Processibus Executivis. *Jen. 1586. fol. Lips. 1616 in 4to. Francof. 1651. fol. Belizii* tabb. de Processu Civili, Criminali, Jurispublici, & Camerali. *Jen. 1666. fol. De Processu Camerali* præter jamjam allegatum *Blumium, Rhodinium*, in Pandectis Cameralibus, cum notis *Gamsii & Broweri Spira 1665. in 4to.* editum, vid. *Joh. Emerici a Rosbach* Praxis Civilis seu Processus Judiciarius secundum Camerae ordinationem. *Francof. 1668. & 1654.* cui jungi solet ejusdem Processus Criminalis. *Christophori Schwanmanni* Processus Cameralis. *Tubing. 1609. in 4to. Arnoldi de Reyger* disputationes de Processu Judiciario secundum jus commune & stilum Cameralem concinnatae. *Hal. 1596. in 4to. Petrus Friderus Mindanus* de Processibus in Camera extrahendis. *Francof. 1660. in 4to.* tractatus utilissimus, ubi in lib. 2. integram mandatorum materiam in Camera frequentissimam & in lib. 3. ^{Formulae} materiam continentiae causarum ex professo tractavit. ^{actionum.} In formulis actionum habemus *Quirini Schacheri* Collegium Practicum quod ad Ordinem Pandectarum directum prodiit. *Lips. 1694. in 4to.* addi potest, *Adami Volckmanni* Notariat-Kunst / revisa atque emendata per *Georgium Bayerum* prodiit *Lips. 1696. in fol.* sub titulo: *Volckmannus emendatus.* Ex hoc libro multa quæ ad solennia & formulas Juris faciunt hauriri possunt. *Gothofredi Fibigii* elegans processus compendium, quod novis additionibus & formulis adauctum edidit *Schwendendörfferus* *Lips. 1691. in 4to.* ab accuratione & elegantia formularum maximopere commendandum. Laudati *Schwendendörfferi* summariam actionum forensium

De Excepti-
onibus,

expositionem, quæ *Lips.* prodiit. in 4to. 1674. cujus pars altera sive Sectio II. meras actiones confessorias & negatorias continet, & quidem illas quæ ad causas Ecclesiasticas pertinent, quorum numerus ad 488. excrevit. *De Exceptionibus* præter alios extant: *Johannes Zangerus* de except. *Francof.* 1620. in 4to. *Andrea Rivini* Specimen Exceptionum. *Lips.* 1686. 8vo.

Reliquos autores seu scriptores qui in *titulos speciales* commentati sunt, & speciales materias tractarunt, huc enumerare, instituti ratio non patitur, interim evolvi potest, *Joh. Bechtoldus* in locis communibus *Lips.* 1689. in 4to. item *Georgius Draudius* in Bibliotheca classica. *Francof.* 1625. in 4to. editus, qui nomina scriptorum in omnibus facultatibus collegit & recensuit, sed plenius eos enumerat *Martinus Lippenius* in Bibliotheca reali Juridica, quæ *Francof. ad Mæn.* 1679. in fol. prodiit, ubi recentiores facile inseri possunt. Conferri etiam poterit selecta Bibliotheca Juridica tripartita: 1. *nominalis*, 2. *realis*, & 3. *ad librorum* & titulorum in Pandectis seriem directâ, ex Compendio Juris Lauterbachiano collecta. *Stutgard.* 1698. in 8vo. *Petri Mulleri* sylloge scriptorum in Jure privato & publico tractatui de studio Juris tractando annex. *Jen.* 1678. in 4to. item in addition. ad Struvii Syntagma Juris Civilis, ubi sub cujuslibet tituli initium auctores profert. *Anonymi* cujusdam introductio in notitiam scriptorum Juris Civilis, Saxonici, & Cameralis, secundum ordinem Alphabeticum disposita, prodiit. *Nordhus.* 1703. in 8vo. Huc quoque facit collegisse *Catalogos auctionum celebriores*, & *universales semestres*, Lipsienses & Francofurtenses; addi porro potest *Philippus Labbæus* in bibliotheca bibliothecarum, ubi omnes autores, qui librorum

Cata-

Catalogos , bibliothecas vitas & Elogia autorum ediderunt , collegit , hæc auctior edita ab *Antonio Teissero* sub titulo : Catalogus autorum , qui bibliothecas vitas &c. scriptis consignarunt. *Genev. 1686. in 4to.* Item *Sebastiani Nævii* systema selectorum , Jus Justineaneum & feudale concernentium. *Francof. 1608. in fol.* volum. 2. in quo repertorium Commentariorum & memorabilium ad Pandectas , Codicem , Novellas , libros feudales, eorumque voluminum singulas leges vel capita exhibet. Qui vero nosse desiderat, quomodo autores scripserint , legat *Thomæ Pope Blount* Censuram celebriorum autorum. *Genev. 1694. in 4to.* *Thomasii* colloquia & meditationes menstruas, *le Journal des sçavans* , *Nouvelles de la republique des lettres* , *acta Eruditorum Lipsiensia* , &c.

CAPUT II.

Autoritatem Librorum Juris in
specie tractans.

§. I.

*De autoritate Librorum Juris
Justiniani.*

Autoritas
Juris Ju-
stin. in
genere.

Antea est Juris Justiniani in nostro Imperio Romano-Germanico autoritas, ut, qui illud pro se allegaverit, licet observantiam ejus non docuerit, tamdiu tamen fundata gaudeat intentione, donec alter, qui hanc observantiam negat, vel consuetudinarium, vel aliud Jus scriptum posterius, in contrarium promulgatum, probet. Lauterb. *Conclus. Forens. Exerc. 1. th. 1. ibique allegati Da. Maurit. diss. de Libr. Jur. commun. §. 27. Mev. p. 2. Dec. 99. num. 5. & p. 4. dec. 77. Schilter. Prax. Jur. Rom. in For. Germ. Exerc. 1.* Hanc tamen autoritatem decidi penes nos haud est nactum ab ejusdem autore Justiniano Imperatore, quippe cui nunquam Germania fuit subiecta, sed *ex libera & voluntaria receptione*, nonnulla ab hinc secula facta, dum sc. Germaniæ Principes, tanta Juris Justiniani æquitate permoti, idem ad fora & judicia sua transtulerunt, Conring. *de orig. Jur. Germ. c. 33. Stryk. praeogn. Jur. c. 3. §. 8. seq.* ut adeo non incongrue de Germania nostra asserere possimus, quod de Gallia sua
scribit

scribit Carolus Molinæus *comment. in consuet. Paris. tit. 1. des fiefs num. 120. p. m. 26. & 27. e jure Romano mutamur quod & aequitati consonum, & negotio, quo de agitur, aptum congruumque videtur, non quod unquam fuerimus subditi Justiniano M. aut successoribus ejus, sed quia Jus, illo autore, a sapientissimis viris ordinatum, tam est æquum, rationabile & undiquaque absolutum, ut omnium fere Christianarum Gentium usu & approbatione commune sit effectum.*

§. 2.

Verum enim vero, licet hæc memorata spontanea Juris Justiniani receptio certa & indubitata ubivis sit, attamen ea non est ita indiscretim sed sub certis limitationibus & restrictionibus facta. Hinc 1.) facta est *non in historicis* aliisque ad Philologiam & Philosophiam spectantibus, sed *tantum quoad Jus ibidem constitutum & contentum.* 2.) hæc receptio accipienda porro est regulariter *quoad Jus privatum*, quod est de causis ac negotiis privatis, non autem *quoad Jus publicum Romanum*, quod potissimum habetur in libris tribus posterioribus Codicis, quippe quod ob statum Imperii hodiernum mutatum vix applicari potest, solis hisce exceptis, in quibus status hodiernus cum veteri adhuc Romani Imperii statu concordat. *conf. Franc. de Amay. præfat. in 3. libb. post. Cod. num. 4. Conring. dissert. de Juris publ. Justin. in Germ. autor. add. Linck dissert. de autor. Jur. Justin. P. post. num. 6. seqq.* 3.) Illa receptio quoque non est intelligenda *simpliciter & absolute*, sed *quatenus vel moribus postea receptis, vel legibus Imperii recentioribus, utpote Recessibus, vel legibus Provincialibus aliisque Juribus statu-*

Receptio
Juris Just.
sub quibus
conditione
sit facta

Qualis
Ordo in
causarum
decisione
observan-
dus.

*tariis contrarium non introductum extat, & hæc decisio
pragmatica Imperii sanctione stabilita in Rec. Imp. de An.
1654 §. benebens sollen 105. ibi. es sollen Cammer-
Richter und Benfizer 2c. Ordin. Cam. p. 1. tit. 13. & clarius
adhuc in ordin. Judic. aul. tit. 1. §. und weilen dann al-
lein 2c. in verbis: sodann zupörderst unsere Kaiserl. Wahl-
Capitulation, Reichs Abschied / Religion und Prophan-
Fried / und den jüngsten Osnabrückischen Friedens-
Schluß nach Ausweisung des 17. Artic. §. 1. & 2. wie
auch jedes Standes / Lands / Orts und Gerichts / son-
derlich die gebührliche allegirte und probirte Privilegia,
gute Ordnung und Gewonheiten / und in Mangel der-
selben / die Kaiserl. Recht und rechtmäßige Observationes
und Gebräuch in Acht nehmen / und nach denenselben
ihre Decreta, Bescheid und Urtheil richten / aber mit
nichten einigerley eigensinnige Meynung denenselben
fürziehen 2c. Hinc in decidendis causis primo omnium
inspicienda sunt pacta contrahentium, l. 19. §. 1. & l. 51.
ff. loc. cond. si nulla pacta adsint, ad consuetudinem & ob-
servantiam loci specialem, aut hac quoque deficiente, ad
statutum loci recurrat, si & horum nihil adsit, consuetu-
dinem provinciæ generalem, aut ea deficiente, Jus provin-
ciale proprium attendat, arg. l. 32. & 37. ff. de ll. si in
his casus propositus non est decisus, Jus commune Impe-
rii Germanici, si nec hoc sufficit, tandem Jus Civile &
Canonicum, in quantum hoc retentum est, vid. cap. 2.
§. 6. sequendum. Fuchs in paraphr. Instit. tit. de offic. jud.
ad pr. 3.) ista receptio respicit duntaxat libros authenticos
non vero apocryphos, de quibus superiori capite 1. §. per-
egimus. De his requisitis prolixius egit Link. in cit. dissert.
de autor. Jur. Just. P. post. n. 6. seqq.*

§. 3.

§. 3.

Sicuti in §. antecedenti in genere diximus, receptionem istam Juris Justin. sponte factam non pertinere ad libros Justinianos apocryphos : ita nunc quoque speciatim monendum erit, eandem pariter sese non porrigere ad omnes leges & materias, quæ in libris authenticis inveniuntur, hinc ab eisdem excipiuntur, nullamque auctoritatem habent 1.) in *Institutionibus*, inscriptiones §§. quæ in nonnullis exemplaribus apparent, quia Interpretum privato studio sunt adjectæ, Lauterb. *Colleg. th. Pract. ad ff. in prolegom. §. 3. n. 7.* ast de *rubricis* sive inscriptionibus titulorum aliter sentiendum, nam hæ sunt authenticæ, exque illis nigrum, si est dubium, declarationem recipit, utut per se ideo, quia nulla earum perfectam orationem continet, ad decisionem causarum haud proficere possit. Lauterb. *Concl. Forens. Exerc. 1. th. 3. lit. b.* Speckhan. *cent. 1. qu. 92.* II. In *Digestis* a) *Legum inscriptiones*, arg. *Constit. tanta §. 10. de confirm. digest.* utut enim unusquisque eorum, qui autor legis fuit in honorem antiquitatis Justiniano autore inscriptus sit, leges tamen ex iis locis unde desumptæ, restringere, declarare aut supplere non licet, cum Imperator omnia sua fecerit, *d. §. 10. ibi: quicquid scriptum est, hoc nostrum appareat*, qui simul multa Jcto- rum responsa transformavit. Multa siquidem Tribonianus adjecit vel detraxit, & hoc sine falsi crimine, cum id publice ei a Justiniano injunctum sit. §. 7. *const. de concept. digest.* Aliter se res habet in *rubricis* seu inscriptionibus titulorum, tam ff. quam Codicis, quippe quæ ad causarum decisiones valide allegantur, perfectam modo orationem contineant, Lauterb. *d. Exerc. th. 3. lit. c. & in Colleg. th.*

In Institu-
tis autori-
tatem non
habent.

inscriptio-
nes §§.

In ffis a)
legum in-
scriptio-
nes.

b.) Summa-
ria & in-
terpun-
ctiones.

c.) leges a
Cujacio
restitutæ.

Pr. in prolegm. §. 3. n. 6. Continent autem perfectam ora-
tionem quoties certum aliquid fieri præcipiunt aut prohi-
bent, & plerumque incipiunt a particula VT vel NE. e. gr.
*quod quisque Juris in alterum statuerit, ut ipse eodem Jure
utatur. Ne quis eum qui in Jus vocabitur, vi eximat. Ne
quis in sua causa judicet vel jus dicat. Ut armorum usus
in scio principe interdictus sit. Ut dignitatum ordo serve-
tur &c.* Speckhan. *d. qu. 92.* Et hæc in tantum decisive
allegari possunt, ut, si sint generales, per nigrum specialius
non restringantur, sed potius hoc per illas ampliatur,
Carpz. *P. 1. Const. 27. def. 5. n. 5.* Berlich *p. 3. concl. 5.
n. 25.* Si vero textui sint contrariæ, tunc illi potius, quam
hisce standum erit. Berlich. *d. concl. 5. n. 23. & 25.*
Speckhan. *d. qu. 92. in fin. add.* Haring. Siegfried. Synna-
ma *in exposit. sive declarat. tit. Jur. in prolegom. §. 2.*
Link. *disc. de rubro c. 2. per tot.* Hahn. *ad Wesemb. in præ-*
fat. ad fin. b.) *Summaria, verborum distinctiones & in-*
terpunctiones, utpote privatorum Dd. opera adinventæ
& adjectæ, Lauterb. *d. Exerc. 16. 4.* ipsam enim editio-
nem Florentinam juxta priscorum scribendi morem nullas
habere interpunctiones testatur Angel. Polit. *miscellan.
c. 41.* hinc Taurell. *in præfat. ad ff. Florent. omnibus*, inquit
suadeo, ut si quid aut iniquum aut minus apte scriptum re-
pererint, quod facile punctis ablatiis aut additis restituatur,
id facere non dubitent. Multæ enim occurrunt fallaciæ
compositionis & divisionis, quæ passim a Dd. observantur,
v. gr. in l. 5. §. 3. ff. *de extraord. cognit* ibi: *pro veluti, le-*
gendum vel uti. c) *Leges in fin. tit. de bon. damnat. & tit.*
de interd. & releg. & in l. 15. ad Leg. Corn. de sicar. con-
tentæ, ac cursivis litteris impressæ; a Cujacio enim ex
libris Basilicis sunt additæ, nec in antiquis editionibus
harum, maxime Florentinis reperiuntur, vid. Gothofred.

ad dd. H. Alberic. Gentil. de libr. Jur. civ. c. 4. p. 37.
 Lauterb. cit. th. 4. Mauric. de libr. Jur. commun. th. 11. in
 fin. d) *Leges a Florentina lectione abeuntes*, vid. Hahn. ad d. Ill. a Flo-
 Wesemb. tit. de J. & J. ad rubr. verb. in digestorum. rentina
lectione
abeuntes.
 Mauric. dissert. de libr. Jur. commun. §. 8. Inter varias
 enim plurimasque editiones, quarum celebriores enarrat
 Jacob. Gothofred. in manual. Jur. & Mauric. d. diff. 6. 17.
vulgata corruptior, melior *Norica* seu *Haloandri*, opti-
 ma est *Florentina*, ex qua pleraque alia exemplaria de- Florentina
editio
optima.
 scripta sunt, teste Anton. Augustin. L. 1. emendat. c. 1.
 Hanc Taurellus, postquam integrum decennium MSCto
 Florentino fuerat usus, A. 1553. summa cura edidit. Prope
 ad eam accedit Dionysii Gothofredi editio, in nonnullis
 tamen ab eadem diversa, vid. l. 52. §. 1. ff. ad leg. aquil.
 utut & ista Editio Florentina non omni exceptione major, non tamen
omni ex-
ceptione
major, id
quod
exemplis
ostenditur.
 & non uno loco mendosa arguatur, vid. l. 15. ff. de do-
 nat. l. 34. §. 4. ff. de jurej. l. 9. ff. de divers. temp. l. 21.
 §. 2. ff. de act. emt. l. 20. §. 5. ff. qui testam. fac. poss.
 Wissembach. ad l. 69. ff. pro soc. Donell. L. 6. comment.
 c. 7. Vnde est, ut quandoque etiam lectio Florentina
 postponatur Noricæ seu Haloandrinæ, & hæc eidem præ-
 feratur, maxime iis in lecturis, ubi *duri* aliquid aut *absurdi*
vel quicquam contra Juris analogiam exinde redundare
putatur, multisque aliis textibus expressis, iisque clarissimis,
adversatur, ut in l. 52. §. 1. ff. ad leg. aquil. in qua flagel-
 li fit mentio, cui *dolor* inerat, ubi recte Gothofredus ait
 legendum *dolon* i. e. flagellum, intra cujus virgam later
 pugio. Porro in l. 26. §. 1. ff. de pig. legitur *nec metui*
& in l. 10. ff. de hered. & act. vend. præsiti, item in
 l. 7. pr. ff. de jurisd. est poena de albo corrupta 500 au-
 reorum, quæ tamen in Haloandrina 50. majori cum ratio-
 ne Juris analogiæ legitur, arg. §. 1. Inst. de oblig. qua quas-

e.) leges
per alias
leges Cod.
& Inst. ab-
rogatæ &
antiquatæ.

ex delict. & l. 5. §. 5. ff. de his qui effud. vel dejec. sic l. 34. §. 4. ff. de jurejur. contrariatur l. 16. ff. d. 1. & l. 7. §. 3. ff. de obsequ. parent. hinc in alleg. lege 34. præfertur lectio Haloandri, ubi pro particula neque legitur aque, Gothofred. in not. lit. p. & q. æquius enim est, ut una pluribus, quam plures uni cedant legi. e) Leges ffarum per Institutiones & Leges Codicis repetitæ prælectionis per abrogationem & derogationem, de qua l. 102. ff. de V. S. mutata & antiquata, arg. l. fin. ff. de Const. Princ. cum in ffis Jus vetus, in Institutionibus & Codice Jus novum contineatur, Const. cord. §. 4. & 5. de emend. Cod. & Const. tanta §. 11. de confirm. digest. ad senat. & omn. pop. quod pluribus in locis fit. Ita l. 10. §. 4. ff. de test. tut. derogatur per §. 1. Inst. qui testam. tut. l. 73. pr. ff. de R. J. derogatur per §. 13. Inst. de excusat. tut. & l. ult. C. de legit. tut. l. 8. ff. de ann. legat. l. 5. ff. quib. mod. usufr. in fin. derogatur per §. 3. Inst. de usufr. & l. pen. C. eod. l. 26. §. 13. ff. de condict. indeb. corrigitur per l. 10. C. eod. l. 11. ff. de stat. hom. per l. 11. C. de natur. lib. l. 14. §. 16. ff. de furt. per l. fin. §. 1. C. eod. l. 7. ff. qui testam. fac. poss. per l. 10. C. de testam. l. 1. pr. ff. de collat. per l. fin. C. d. t. l. 1. §. 1. ff. ex quib. caus. maj. per l. fin. C. de temp. in integ. restit. Nec est quod distinguas inter leges quæ in priori Codice Justiniano extiterunt, vel secundo demum additæ sunt, est enim novus, quem habemus, Codex, sibi par ubique, & Jus recentius jure Institutionum & Digestorum continet. d. l. fin. de constit. princ. Constit. Cord. §. 3. 4. 5. conf. Lauterb. Concl. Forens. Exerc. 1. th. 13. & in Colleg. th. præct. ad ff. in prolegom. §. 8. Mauric. disput. de libr. Jur. commun. th. 14. Pagenstech. in sici- lim. ad Lauterb. Comp. Jur. manip. 1. p. 3. & 4. Boeckelmann. ad ff. in prolegom. n. 11.

§. 4.

In Codice decidendi autoritate destituuntur 1.) *legum inscriptiones*, constit. *cordi nobis de emend. Cod. ut & summaria*, quæ ab interpretibus privato studio adjecta. De *rubricis* seu inscriptionibus titulorum vid. ea quæ *supra* §. 3. *huj. cap.* de rubric. ff. annotavimus. 2.) *nonnullæ leges* in locum deperditarum Græcarum constitutionum longo tempore post Juris Justiniani receptionem Codici insertæ, & ab Antonio Augustino, Contio (qui Codicem plusquam 150. Constitutionibus supplevisse *in præfat. ad ff.* fatetur,) & Cujacio ex Basilicis, Nomocanone Photii, aliundeve *restitutæ*, cum constare non possit an hæ restitutæ sint illæ ipsæ quæ perierunt; & cum Jus Civile a Germanis est receptum, de illis adjectis constitutionibus in Codice nihil extiterit. Nec etiam illis in casibus, qui legibus expresse decisi non sunt, tanquam leges authenticæ in foro possunt allegari. conf. Lauterb. *Concl. Forens. Exerc. 1. th. 7.* Majer. *ad Inst. in præm. p. 11.* Kleinschmid. *de princip. Jur. tr. 4. sect. 9. num. 58.* Artur. Duck. *de autor. Jur. Civ. lib. 1. c. 4. num. 13.* Alber. Gentil. *de libr. Jur. Civ. cap. 6.* Schilter. *Exerc. 1. §. 12.* Tales autem cognoscuntur, vel si in veteribus exemplaribus non reperiuntur, & ab Accursio aliisque veteribus Glossatoribus non sunt illustratæ, vel si majoribus Zifris sunt notatæ, uti l. 36. 39. 40. C. de Episc. & Cler. l. 17. 18. 20. C. de episc. aud. l. 12. 13. C. de heret. & Manich. non tamen omnes diverso hoc notantur numero, e. gr. l. 30. 31. 32. 33. 34. C. de episc. audient. vid. tit. C. de incert. person. ideoque Gothofredus qui talia in notis admonere solet, inspiciendus erit. 3.) *leges codicis per alias Codicis*

In Codice
authorita-
tem non
habent.

1.) legem
inscriptio-
nes & Sum-
maria.

2.) leges
restitutæ.

Vnde co-
gnoscantur

3.) leges
correctæ.

4.) Il. non
orthodo-
xæ penes
Evangelico.

5.) Authen-
ticæ cum
suo fonte
non con-
cordantes.

cis leges expressim correctæ, & emendatæ, arg. l. fin. ff. de constit. princip. quamvis enim totus Codex quasi una lex Justin. sibi invicem haud deroget, accidit tamen, ut leges Codicis priores, quandoque ex parte a posteribus emendantur, vid. l. 11. & 12. C. de adif. priv. l. 4. & l. fin. C. de collat. l. 34. & 36. C. de donat. l. 25. C. de donat. & l. 4. C. de donat. mort. caus. quas correctorias Gothofredus signo † studiose notavit, & illarum in notis suis mentionem fecit.

4.) *Penes Evangelicos leges Codicis eorundem fidei & moribus non congruentes & non adeo orthodoxæ*, vid. l. 45. C. de episc. & Cleric. l. 26. C. de nupt. 5.) *Authenticæ ex novellis Justinianeis desumptæ, cum privata tantum autoritate Codici insertæ sint*, vid. §. 7. cap. 1. per se nullam, sed eatenus vim & autoritatem habent, quatenus cum fonte suo, sc. Novellis utpote ex quibus desumptæ, concordant, quoties autem discrepant, id quod sæpe contingit, vid. Auth. Bona damnatorum C. de bon. proscript. Auth. quas actiones C. de SS. Eccles. Auth. excipitur C. de bon. quæ liber. Auth. quod sive C. de testam. Auth. hodie C. de judic. &c. toties magis standum Novellæ quam authenticæ, cum copiarum non major fides haberi debeat, quam originali, l. 2. ff. de fid. instrum. Lauterb. Conclus. Forens. Exerc. 1. th. 6. Mauric. de libr. Jur. commun. th. 15. Alberic. Gentil. de libr. Jur. civ. c. 6. ubi hoc ab omnibus receptum esse scribit, Matth. Stephan. in proem. ad Nov. num. 30. seq. Sixtin. de regal. lib. 2. c. 15. n. 33. seq. Niell. disput. feud. 2. th. 5. lit. c. & Dd. unanimiter. Diss. equidem Strauch. dissert. Irner. non errans c. 1. th. 7. asserens, *authenticas omnes, etiamsi a Novellis dissentiant, a Fridorico Imperatore autoritatem Juris accepisse*, & Berlich. p. 2. dec. 257. num. 44. sed quomodo potuit Novellas & authenticas simul probare? credendus ergo probasse, quatenus cum fonte, unde manarunt, non pugnant.

nant. *Nisi tamen* probari & doceri possit hujus vel illius Limitat.
Authenticæ usum in Praxi prævalere, sic *auth. Bona da-*
mnatorum C. de bon. proscript. in praxi obtinuit. Struv. *S.*
J. Civ. Exerc. 49. th. 106. Authenticæ vero Friderici Imp.
ipsius jussu Codici insertæ, de quibus ex inscriptione con-
stat, quales sunt: *Auth. item nulla. Auth. statuimus C. de*
Episc. & Cleric. Auth. habita C. ne fil. pro patre Auth. cassa
de SS. Eccles. & aliæ, per se legalem auctoritatem obtinent,
eo quod Fridericus in Imperio nostro non minus legis
condendæ potestatem habuerit, quam ipse Justinianus.
Bicc. *in proæm. rer. quotid. lit. g.* Stephan. & Sonnemann.
ad Nov. proæm. num. 30. Lauterb. *Concl. Forens. Exerc. 1.*
th. 5. Schilter. *Prax. Jur. Rom. in for. Germ. Exerc. 2. §. 12.*
Maurit. *c. l. 6.)* Denique *leges per Novellas Justin. mu-*
tatæ & antiquatæ. sic v. gr. *l. 30. C. ad leg. Jul. de adult.*
derogatur per *Nov. 134.* Struv. *S. Jur. Civ. Exerc. 1. th. 69.*
Lauterb. Concl. Forens. Exerc. 1. th. 14. Licet enim
Jura Institutionum, Digestorum, Codicis & Novellarum,
simul in Imperio nostro sint recepta, tamen in quibus
non conveniunt, Digestis & Codici præferuntur Novellæ,
tanquam *leges posteriores l. fin. ff. de Constit. princip.* Lau-
terb. *c. l.*

6.) Il. Codici
cls per
Nov. cor-
rectæ.

§. 5.

In *Novellis* auctoritatem non habent. 1.) *Inscriptio-*
nes capitum & rubricæ Novellarum, licet perfectam
orationem contineant, cum non sint Justiniani, sed recen-
tiorum tantum Interpretum, hinc merito rejicitur in-
scriptio *Nov. 82. c. 5.* unde nonnulli judicis pedanei juris-
dictionem probare conantur, hinc etiam variæ exorta
sunt novellarum inscriptiones. Sic *Nov. 4.* in veteri trans-
latione

In Novellis
auctoritate
destituun-
tur.
1.) Inscriptio-
nes
capitum,
rubricæ
Novella-
rum &
epilogi.

2.) Novel-
lae reſti-
tutae.

3.) Statui
Imp. hn-
derno
non con-
cordantes.

4.) Novellae
non glos-
satae du-
biae auto-
ritatis.

Recenſitio
Novella-
rum glos-
satarum.

latione hanc habet inſcriptionem: *De fidejuſſoribus & man-
datoribus, & ſponſoribus & ſolutionibus*, in editione Cujacii
vero ex Codice regio ita concipitur titulus: *De fidejuſſori-
bus & mandatoribus & pecunia conſtituta reus*. Lauterb.
Concl. Forenſ. Exerc. 1. th. 10. Pagenſtech. *ſicilim. manip.*
2. p. 105. & in *Irner. injur. vapul. p. 3. coit. 8.* Matth.
Stephan. *comment. ad Nov. in proem. n. 26.* add. Link.
diſcuſſ. de rubro nigro & albo c. 1. n. 16. ſeq. 2.) *Novel-
lae tres poſteriores ſc. N. 166. 167. & 168.* utpote a Cujacio
adjectae. Lauterb. *d. Exerc. 1. th. 9.* Alber. Gentil. *de libr.*
Jur. civ. c. 6. p. 54. 3.) *Novellae omnes noſtro Imperii*
ſtatui haud congruentes, e. gr. *Nov. 24.* & ſequentes aliae
plures. 4.) *Novellae quas veteres Gloſſis & commenta-
riis non illuſtrarunt*, ſed Haloander demum edidit, dubiae
& controverſae ſunt autoritatis, Lauterb. *Concl. Forenſ.*
Exerc. 1. th. 9. Stryk. *in annotat. ad Lauterb. comp.*
Jur. ad prolegom. verb. glosſata. Artur. Duck. *d. 1r. c. 4. n. 15.*
Has *Gloſſatas*, quia Corpus Juris glosſatum, non in omnium
ſtudioſorum manibus eſt, ideo heic recensere lubet, ut eo
magis cognosci poſſit, quanam ſint non glosſatae, ſc. *Novella*
I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XII. XIV. XV.
XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXXII.
XXXIII. XXXIV. XXXIX. XLIV. XLVI. XLVII.
XLVIII. XLIX. LI. LII. LIII. LIV. LV. LVI. LVII.
LVIII. LX. LXI. LXIII. LXVI. LXVII. LXIX. LXX.
LXXI. LXXII. LXXIII. LXXIV. LXXVI. LXXVII.
LXXVIII. LXXIX. LXXX. LXXXI. LXXXII.
LXXXIII. LXXXIV. LXXXV. LXXXVI. LXXXVIII.
LXXXIX. XC. XCI. XCII. XCIII. XCIV. XCV.
XCVI. XCVII. XCVIII. XCIX. C. CV. CVI. CVII.
CVIII. CIX. CX. CXI. CXII. CXIII. CXIV. CXV.
CXVI. CXVII. CXVIII. CXIX. CXX. CXXII.
CXXIV.

CXXIV. CXXV. CXXVII. CXXVIII. CXXXI.
 CXXXII. CXXXIV. CXLIII. CLIX. vid. Pagen-
 stech. *sicilim. ad Compend. Fur.* Lauterb. *man. 4. p. 17.* ^{Novellæ}
Nov. 135. & 158. pro spuris habentur, item *Nov. 138.* ^{Spuriæ}
 vim legum non habere unanimiter quoque Dd. tradunt.
 Rittershus. *ad Nov. 9. c. 30. 5.)* *Novellæ priores per alias* ^{5.) Novel-}
posteriores abrogatæ & correctæ, ^{læ corre-}
 leges enim tempore po-
 steriores, potiores sunt illis quæ ipsas præcesserunt, *l. fin. ff. de*
constit. princip. junct. §. 4. Const. de emend. Cod. quæ tamen
 non semper ex serie sed ex subscriptione judicantur. Sic
Nov. 7. de Emphyt. Ecclesiast. in tertiam generationem con-
stituenda, derogatur per *Nov. 120.* ubi conceditur in perpe-
 tuum, ita *Nov. 9.* abrogatur per *Nov. 111. & Nov. 131.*
c. 6. item *Nov. 118. c. 3.* per *Nov. 127. c. 1.* Struv. *S. F.*
Civ. Exerc. 1. th. 69. in fin. Alber. *Gentil. de libr. Fur.*
c. 7. Lauterb. *Concl. Forens. Exerc. 1. th. pen.* Artur. Duck.
de autor Fur. civ. L. 1. c. 4. n. 16. 6) *Denique lecturæ* ^{6.) Lectio-}
Novellarum a versione latina vulgata recedentes, ^{nes Novel-}
 nam ^{larum a}
 versio vulgaris, quæ in nostro Corpore Juris habetur, mo-
 ribus & usu recepta est, nec in foro ab illa recedendum, ^{versione}
 etiamsi textus Græcus, ut originalis & authenticus, alterius ^{vulgata}
 ostendatur esse sensus. Lauterb. *Concl. Forens. Exerc. 1. th. 8.*
 Artur. Duck. *de autor. Fur. civ. L. 1. c. 4. n. 16.* Alber.
Gentil. de libr. Fur. civ. c. 7. Pagenstech. *sicilim. ad Lau-*
terb. comp. Fur. manip. 4. p. 15. seq. ^{abcentes}

§. 6.

De autoritate librorum Juris Canonici Pontificiorum & Protestantium.

Autoritas
Juris Ca-
nonici seu
Pontificii
in terris
Ecclesiæ.

Autoritas
Juris Can.
in terris
aliorum
Princip.
Rom. Ca-
tholic.

Autoritas
Juris Ca-
nonici pe-
nes Prote-
stantes.

Huc usque de autoritate librorum Juris Justiniani, nunc *autoritas Juris Canonici* in medium producenda venit. Jus itaque Canonicum Pontificiorum in *terrīs Ecclesiæ*, i. e. Pontifici Romano subiectis, *plena gaudet autoritate*, omnesque ibi degentes valide obligat; quia enim Papa in terris suæ ditionis, quibus simul ut singularis & supremus Princeps præest, omnia Majestatis Jura exercere potest, potuit quoque subditis leges, etiam politicas & forenses præscribere. Sed *in terrīs* aliorum *Principum & statuum Imperii Romano-Catholicorum* Jus illud, qua Pontificium, hoc est, ex autoritate legislatoris, *quoad causas politicas & seculares* non obligat: lex enim nonnisi subditum tenet, *l. fin. ff. de J. Ct.* sed *ex spontanea tantum & libera receptione*. In *Ecclesiasticis* vero & *Spiritualibus* ex *Pontificis autoritate omnimodo prævalet*, & hoc ex recepta inter illos hypothesi, quasi sc. Pontifex esset caput Ecclesiæ universalis, ut sic decreta ejus quævis Ecclesiæ membra, & sic quoque alterius Principis subditos stringant. Bruckner. *dissert. de autor. Jur. can. §. 18. & 19.* Econtrario *apud nos Protestantes* Jus hoc, quoniam multa ad abbreviationem Processus & exonerationem conscientiarum conducentia comprehendit, *non quidem intuitu Pontificis*, cujus potestatem plane non agnoscimus, sed *ex liberissima saltem & spontanea retentione* autoritatem suam habet, *quatenus sc. æquitati, verbo divino, articulis augustinæ*

stanæ Confessionis, fundamendalibus Imperii Constitutionibus, Ordinationibus Ecclesiasticis, bonisque moribus & consuetudinibus non adversatur. Carpz. *Jurisprud. Consist. L. 2. def. 152. n. 45.* Limn. *de Jur. publ. L. 8. c. 8. n. 57.* quæ retentio eo usque præsumitur facta, donec adversarius recentiora Jura vel saltem rationem hypothese Protestantium nitentem, cur illud valere non possit, ostendere queat. Lynker. *in analect. ff. L. 1. tit. 4. ib. 39.* Bruckner. *d. dissert. §. 24. & 25.* Hinc in dijudicandis causis Ecclesiasticis protestantium 1.) respiciendum ad consuetudinem cujusque Ecclesiæ particularem, modo sit rationabilis nec peccatum nutriat, *cap. pen. & ult. X. de consuetud. & reliqua consuetudinis requisita concurrant.* 2.) ad particularia cujusunque Ecclesiæ statuta. 3.) his deficientibus ad consuetudinem territorii, in quo Ecclesia sita, generalem, vel 4.) ad ordinationes Ecclesiasticas generales a principe vel alio superiore præscriptas; denique vero ad Jus Canonicum quatenus est retentum. vid. Brunnemann. *J. Eccles. L. 1. c. 3. per tot. ibique.* Stryk. *in not.* ubi plura hanc in rem proponunt.

Ordo procedendi in controversiis.

§. 7.

Cum autem in Imperio nostro Romano German. præter Jus Canonicum etiam Civile sit receptum, illa autem sæpe inter se discrepent ac pugnent, quod tamen in dubio non præsumitur, arg. *c. 1. X. de nov. oper. nunc. & Nov. 38. c. 1. in terris Ecclesiæ Jus Canonicum, in terris vero Imperii Jus Civile observatur.* Decian. *L. 2. tr. crim. c. 18.* Card. Tusch. *conclus. 277. num. 26. sub lit. L.* Gail. *2. O. 121. num. 5,* ubi tamen *de re spiritali & causa con-*

Prævalen-
tia Juris
Canon.
præ Civili.

scientiam concernente, vel de peccato, vel scandalo vitando agitur, Jus Canonicum in Imperio nostro præfertur Juri Civili, etiam inter Protestantes, cum supra memorata tamen tamen restrictione. Engel. in præm. colleg. Jur. Can. num. 19. seqq. Strauch. dissert. Jur. can. 1. th. 39. Lauterb. Concl. Forens. Exerc. 1. th. 15. ibique alleg. Dd.

In specie autem Jus Canonicum in foro Protestantium observatur & prævalet in sequentibus materiis, utpote 1.) *in causis matrimonialibus.* 2.) *in pactis & stipulationibus.* 3.) *in Emphyteusi.* 4.) *in bonis & causis Ecclesiasticis, quas recenset Linck. ad Decretal. tit. de judic. §. 3.* 5.) *in quibusdam ad testamenta, fideicommissa & detractionem quar- tarum spectantibus* 6.) *in præscriptionibus* 7.) *in juramen- tis & usuris, denique* 8.) *in iis quæ ad processum seu or- dinem judicarium pertinent, quanquam hac sub notabili discretionem, ut 1.) ante omnia observantia & ordinationes processus cujuscunque loci attendantur, hæ enim stilum cujuscunque Curia exhibent, & omne fere absolvunt punctum.* 2.) *Inspiciatur Ordinatio Cameralis, in ea enim, ac præcipue in Recessu Imperii novissimo de an. 1654. forma procedendi plenius traditur; si vero Constitutiones hæ nihil disponunt circa processum, recurrendum in sub- sidium ad Jus Canonicum, & potissimum ad 2. libr. De- cretalium, per ea quæ hanc in rem tradidit Link. ad De- cretal. tit. de judic. §. 4. in fin. conf. Struv. S. J. Civ. Exerc. 2. th. 39. Ziegler. diff. de orig. Jur. Can. th. 65. Ritters- hus. in præm. tr. de differ. Jur. Civ. & Can. add. Dn. D. Hildebrand. in dissert. de prævalent. Jur. Can. præ Civili in foro. c. 2. per tot. Quod si Jus Civile nihil vel obscure aliquid disponit, in decisione causarum recurrendum est ad Jus Canonicum. Carpz. L. 3. Resp. 106. num. 2. & P. 1. C. 21. def. 2. num. 4. Rittershus. c. 1. Christin. decis. Bel- gic.*

gic. 54. num. 1. v. 2. Mynf. Dec. 6. resp. 85. n. 3. Wesemb.
p. 1. conf. 6. n. 202. & conf. 43. n. 58.

§. 8.

Speciatim nunc explicandum, qua singuli libri Juris Canonici, a nobis supra cap. 1. §. 10. seqq. enarrati, auctoritate gaudeant. I. Concilia quod concernit, ea quæ ab Imperatoribus sunt confirmata & celebrata, suprema illa qua excellunt potestate, vim legis obtinere nulli dubitamus, modo verbo Dei non repugnent. Link. ac Decretal. tit. de Constitut. §. 4. & in prolegom. §. 10. Quare quod dogmata quatuor Conciliorum Oecumenicorum, quæ ab omnibus, non solum Orientali & Occidentali, c. 1. dist. 15. sed etiam reformatis Ecclesiis, sub memorata tamen declaratione approbata, sicut sanctas scripturas observare jubet Justinianus in Nov. 131. c. 1. cum grano salis accipiendum est, quatenus sc. cum scriptura S. conveniunt; scripturæ siquidem, quæ est *αὐτόπιστος* credimus propter se ipsam, quia infallibilem habet certitudinem, cum sit divinitus inspirata, Conciliorum vero decretis propter scripturam, hinc ea non aliter admittimus, nisi quatenus illius vestigiis insistant. Ziegler. de Jur. Majest. L. 1. c. 15. th. 19. & ad Lancellot. L. 1. Instit. Jur. Can. tit. 3. §. 3. nec quoad auctoritatem Conciliorum refert, an a privatis compilata sint, quia vim & auctoritatem non tam a Collatore, quam ab ipsis potius Imperatoribus habent, quam amittere nequeunt, quocunque Codice collocentur. Strauch. diff. Jur. Can. p. th. 17. Ea vero Concilia, quæ postmodum a Romanis Pontificibus sunt congregata, apud Pontificios ex illorum auctoritate valent, omnesque obligant. Et licet Provincialia & Episcopalia nonnisi

Autoritas
Conciliorum

ex Archiepiscoporum vel Episcoporum autoritate, & quidem ea tantum in provincia vel dioecesi, ubi sunt celebrata, obstringant, *c. 2. de constit. in 6to. l. fin. ff. de jurisdiction. quæ tamen ex his in Corpus Canonicum relata, ut plerisque in locis videre est, in c. 2. X. de elect. c. 7. X. de temp. ordin. c. 1. X. de fil. presbyt. tum alibi, aut alias a Pontifice generaliter comprobata sunt, pariter universalis legis autoritate pollent. Engel. in Colleg. Jur. Can. L. 1. tit. 1. §. 6. Strauch. c. 1. Sed Ecclesiæ Protestantium isthanc Pontificis autoritatem & potestatem plane non agnoscunt. Herman. Conring. Dissert. de Concil. & circa ea summ. potest. autorit. th. 13.*

§. 9.

Autoritas
Decreti,

De autoritate Decreti mirus est inter ipsos etiam Pontificios Doctores conflictus, aliis aliter sentientibus, sibi invicem contradicentibus. Potiores tamen hujus Juris Interpretes in duas diversas abeunt sententias, quidam totum opus pro authentico venditant, vimque legis obtinere asserunt, Abb. Panormit. in *c. 2. X. de rescript. num. 9. vers. sed dico*, Felin. *ibid. num. 44.* Anton. de Butrio in *d. c. 2. de rescript.* Cæpolla *de libr. Jur. Can.* Card. Tusch. *Pract. Concl. 110. num. 2. lit. D.* Robert. Maranta *de ord. judic. p. 3. qu. un. num. 34.* Medicis *de ll. p. 1. qu. 3. num. 9.* Vallens. *in concord. Jur. cum Theol. rat. in præm. c. 7. num. 25.* quam sententiam diverso modo stabilire gestiunt: alii enim ad approbationem Pontificis Eugenii III. confugiunt, Morla *de jurisdiction. p. 1. quest. 10. num. 9.* Autor *vita Gratian. &c.* sed de hoc omnes plerique Canonistæ dubitant, imo factum negant. Alii consuetudine forive usu Decretum simpliciter approbaturum

rum esse contendunt, Panormit. c. l. Marant. c. l. Laymann theol. moral. tr. 4. cap. 6. §. 3. num. 12. aliis id iterum negantibus & consuetudinis probationem alleganti incumbentem exigentibus, neque quod Decreti textus usu fori crebro citentur, cum id pro autoritate fontium diversa fiat & admittatur, ad consuetudinem probandam sufficere putantibus, qua propter alii Epistolam Gregorii XIII. Pontificis Decreto præfixam prætexere malunt, ex verbis: *jubemus igitur ut quæ emendata & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur aut imminuatur*, autoritatem omnimodam Decreto tribuentes, Card. Tusch. c. l. Anton. August. dial. 1. Valleng. in proæm. parat. §. 8. num. 12. Verum Gregorius per d. Epistolam Decretum non confirmavit, neque ejus usum in scholis & judiciis demandavit, sicuti contra de Decretalibus in Epistola iisdem præfixa legitur, cui semper verba illa: *utamini de cetero in judiciis & scholis*, inserta reperiuntur, sed ut incorruptum imposterum edatur solummodo præcipit. Alii vero statu-
unt, canones hujus Decreti revocandos esse ad primæ-
vam autoritatem, id est illam, quam a suis conditoribus
acceperunt, adeo, ut tanta horum canonum sit autori-
tas, quanta est fontium unde promanarunt, qui fontes
cognoscuntur ex singulorum canonum inscriptione. Et
hæc sententia uti communior, ita & receptior est. Fa-
ciunt huc ea quæ Jesuita Martinus Delrio L. 5. disquis.
magic. sect. 16. hanc in rem tradidit: *communis, inquit, & indubitata est sententia, etsi Gratiani Decretum a sede apostolica sit receptum, ita tamen receptum esse, ut fides dictorum sit penes autorem, & tanta sit eorum canonum, quos in medium producit, autoritas, quanta est fontium,*
L unde

Non ma-
jorem au-
toritatem
habet
quam fon-
tes unde
dimana-
runt.

unde illi manarunt. Nec enim quisque eorum, qui *Jus Ecclesiasticum* vel a limine salutarunt, ignorare potest, multa in Decreto haberi, quæ postea abrogata fuerunt, nonnullaque a Gratiano per errorem inserta fuisse, quæ cum veritate depugnare deprehenduntur. Anton. August. præfat. in can. pœnit. in hæc verba scribit: video multos *Juris studiosos* vehementer decipi, qui Gratiani collectionem parem vim cum Gregoriano habere putant, & paulo post, itaque si quæ sunt ab eodem relata ex pontificiis epistolis, aut ex Conciliis generalibus sumpta, ea suprema illa potestate, quæ excellunt, apud omnes vim legis obtinent, at quæ ex provincialibus conciliis aut ex episcoporum aut aliorum sanctorum virorum libris aut epistolis accepta sunt, ea generalem non habent auctoritatem; accidit autem sæpe, ut falsa sint apud Gratianum inscriptiones singulorum capitulum. In eandem transit sententiam Paul. Laymann. quum opus si totum complexum Gratiani a nullo hætenus Pontifice sit confirmatum, sicut notavit Johannes Major, Rodriquez, Canisius, & Suarez, ideo non omnes canones seu capitula decreti Pontificii vel Ecclesiastici *Juris auctoritatem* habere credendum est. Refert etiam Gonzalez Tellez in apparat. de orig. & progress. *Jur. can.* §. 50. pronunciatum Rotæ cujusdam, quod cum egregie sententiam communem confirmet, huc transcribi meretur: Canon, inquit, ex eo tantum, quod in Decreto sit relatus, non habet majorem auctoritatem, quam in proprio loco consistens de sui natura esset habiturus, nec Gregorius XIII. Gratiani librum tanquam legalem authenticavit, cum solum emendari jussit, & emendationes sine additionibus aut detracti-

onibus

onibus mandaverit observari. Consentiant Barbof. in collect. ad proem. Decret. num. 5. seq. Sanchez L. 9. de matrim. diffut. 12. num. 5. Pater Mendo de jur. Academ. L. 1. qu. 28. Anton. a Matre Dei in pralud. S. script. pralud. 1. digress. 6. sat. 9. Engel. Colleg. Jur. can. num. 5. proem. Canis. summa Jur. Can. L. 1. tit. 1. Andr. Vallens. de Jur. Can. proem. §. 8. num. 12.

§. 10.

Quare in specie, quæ hausit Gratianus 1.) *ex Sacra* ^{Scripta} *Scriptura* maximam obtinere vim, omnesque omnino obligare extra dubium est. 2.) *Canones Conciliorum universalium* necessariam habent observantiam, *Provinciale* ^{Conciliorum} *Concilium* vero & *Episcopale* non nisi subditos obligant, nisi in Corpus Canonicum fuerint relati vel a Pontificibus comprobati, vid. §. antec. 8. h. cap. 3.) *Canones Apostolorum* ^{Canon} *Canonum* quod attinet, eorum autoritas prorsus incerta est. ^{Apostolorum} *Apostolorum* Gelasius Pontifex in c. *sancta* 3. dist. 15. cum libros & ab Ecclesia receptos & apocryphos recensere constituisset, de canonibus his ita censet: *Liber Canonum Apostolorum est apocryphus*. Isidorus apud Gratianum c. 1. dist. 16. omnem autoritatem ipsis adimit, & ab hereticis compositos esse statuit, *canones*, inquit, *qui dicuntur Apostolorum, sive quia eosdem nec sedes Apostolica recepit, nec SS. Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hereticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscantur, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab autoritate canonica atque apostolica eorum gesta constat esse remota, atque inter apocrypha deputata*. Contra vero Zepherinus in c. 2. dist. 16. sexaginta

& Leo Pontifex *in c. 3. d. dist.* non nisi 50. Canones pro authenticis & orthodoxis agnoscunt, & Dionysius cognomine Exiguus, qui primus canones istos in latinam linguam transtulit, non plures quam 50. in Græcis exemplaribus se invenisse dicit, adeoque triginta quinque post illud ipsum tempus a falsario quodam additas fuisse, autumat Jacob. Vsserius Archiepiscopus Armachanus *in annotat. ad Ignat. Epist. c. 6.* Circa exitum vero Seculi VII. omnes canones numero 85. recepti & confirmati fuerunt in Synodo Trullana, sive in Trullo habita, verba ejus refert Gratianus *c. 5. dist. 16. placuit huic sanctæ synodo, ut a modo confirmata & rata sint canonum apostolicorum 85. capitula*, cujus tamen Synodi auctoritatem Pontificii non adeo magnam faciunt. Cum itaque in ipso Decreto nunc approbentur, nunc rejiciantur, non immerito illorum autoritas in dubium vocatur, quod secus fieret, si ab apostolis essent sanciti & probati. Faciunt huc ea quæ hanc in rem scribit Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis *lib. 1. obs. 13. certe si quis esset, qui canones apostolorum & D. Clementis constitutiones, apostolorum autoritate sancitas certo affirmaret, imperitus censeretur, & post: Si canones isti constitutionesque ab apostolis probatae sancitaque fuissent, quis existimet, ea in dubium fuisse revocanda, quæ ab apostolis decreta essent, an adeo ignorantes erant illius ætatis patres, ut si extitissent illi apostolorum canones, eos continuo non produxissent.* In Gallia hos canones non obtinere ex Imberto notavit Gothofredus *in notis ad dd. can. 4.) Constitutiones Pontificum* plenam obtinent auctoritatem, adhibita tamen superiori distinctione *in §. 6. h. cap.*

Constitu-
tiones
Pontifi-
cum.

§. II.

5.) *Dicta Patrum* per se & quatenus nituntur auto-^{Dicta Pa-}
ritate eorum, non habent vim legis, quia lex non est actus^{ti um.}
doctrinae tantum, sed potestatis, Sancti autem Patres non
habebant potestatem hanc, neque etiam hac intentione
talía scripta tradebant. In scripturis tamen exponendis ad-
mittuntur, ita ut scitis Pontificum quandoque præponan-
tur, Lancelot. *L. 1. Instit. Fur. can. tit. 3. §. 8.* Siquidem
res fidei juxta scripturas sunt definiendæ & scripturarum
Germana expositio consistit non tam in potestate, quam
potius in cognitione, Ziegler. *ad Lancelot. c. l. in causis*
vero definiendis ex Constitutione Leonina *in can. 1. dist. 20.*
post Pontificum atque Conciliorum decreta, alterum lo-
cum sortitæ sunt, Lancelot. *c. l. Canis. Summa Fur. Can.*
L. 1. tit. 2. §. 13. & in not. lit. d. Neque propterea vim
legis accipiunt, quod a Gratiano decreto insertæ sunt, cum
nec Gratianus utpote homo privatus potestatem habuerit
dandi vim legum, neque Pontifex aliquis pro legibus ap-
probaverit omnia quæ in illo decreto continentur. Si ta-
men ab aliquo Pontifice sunt canonizata, quemadmodum
inter Decretales aliquando inveniuntur, ut in *cap. 3. c. 5.*
X. de constitut. & alibi, hoc casu non qua patrum, sed qua
pars Decretalium autoritate legali gaudent, Suarez *L. 4.*
c. 5. n. 6. 7. Lancelot. *c. l. Canis. summ. Fur. Can. L. 1.*
tit. 2. §. 13. & in not. lit. γ. 6.) *Leges Romanorum, alio-*^{LL. Ro-}
rumque Imperatorum Constitutiones, quas Decreto inseruit^{manorum.}
Gratianus, eandem vim obligandi retinent, quam habent
extra istud volumen, quoad personas vero & res Ecclesia-
sticas ex se Juris autoritatem minime habent, quia Clerici
a laicorum jurisdictione sunt exempti, ut tradunt Interpp.

ad *tit. X. de for. compet.* nisi sint canonizatae, id est canonibus & constitutionibus Ecclesiae insertae & in medio capitulorum incorporatae, *vid. c. 8. X. de judic. c. 2. X. de ordin. cogn. c. 1. X. de juram. calumn. c. 10. X. de prob. c. un. X. de cognat. leg.* quo casu 1.) parem cum aliis constitutionibus habent auctoritatem 2.) etsi lex in foro Civili abrogetur, robur adhuc suum in Jure Canonico conservant. *Canis. c. l. §. 12. Catalogus legum Canonisarum* hic est:

Ex ff.

L. 2. ff. de concuss.	}	<i>can. concuss. c. 1. qu. 1.</i>
L. 3. cum leg. seq. ad Leg. Jul. repet.		<i>can. L. Jul. pen. c. 1. qu. 1.</i>
L. 1. L. 3. §. 1. de postul. t. t. de testib.	}	<i>can. infames. 3. qu. 7.</i>
L. 16. de poen. excepto §. 9. & 10.		<i>can. si testes 4. qu. 2. & 3.</i>
		<i>can. aut factio. 19. de poenit. dist. 1.</i>

Ex Codice.

t. t. si contra Jus & utilit. publ.	}	
L. 3.		
L. 4.		<i>can. dicenti vers. praescript. cum seqq. caus. 25. qu. 2.</i>
L. 7. usque ad §. 1. de divers. rescript.	}	
multae leges Codicis de testib.		<i>can. si testes. 4. qu. 2.</i>

Ex Novellis.

Nov. 23.	}	<i>can. anteriorum legum. 2. qu. 7.</i>
Nov. 123. c. 21.		<i>can. de persona vers. si quis contra. 1. qu. 2.</i>

Ex

Ex Authenticis.

Auth. ingressi.

} *can. quia ingredientibus. 19.
qu. 3.*

Auth. si qua mulier C. de SS.
Eccles.

} *can. si qua mulier. 19. qu. 3.*

Auth. hoc Jus porrectum
sicut.

item pradium.

sed & permutare.

item sibi invicem.

perpetua.

qui rem.

si quas ruinas.

si res jam dictas C. de
SS. Eccles.

} *can. ea enim vers. hoc jus
porrectum seqq. usque ad
fin. 10. qu. 2.*

Auth. offeratur.

libellum vero. de lit.

contest.

} *can. inducia §. offeratur & §.
libellum vero. 3. qu. 3.*

Auth. quod fieri C. de dilat.

} *can. inducia §. fieri. 3. qu. 3.*

Auth. si servus C. de Episc. &
Cleric.

} *can. si servus. 20. dist. 54.*

Auth. credentes C. de heret.

} *can. 13. §. credentes vers. nul-
lus praterea X. de heretic.*

Declarationis tamen gratia addit Engel. Colleg. Jur. can. proam. n. 5. in fin. observandas esse leges civiles in foro Ecclesiastico eatenus, quatenus suppleant defectum Juris Canonici nec contrariantur immunitati Ecclesiasticæ, add. Canis. c. l. lit. γ. Gratiani dicta vim legis non habere, ex-
ploratum est, huic enim utpote homini privato legis con-
denda

Gratiani
dicta

Quid sub
nomine
dictorum
Gratiani
veniat.

dendæ potestas non competit, ut jam taceam, quod promiscue multa sine delectu confarcinaverit & inseruerit, quæ cum veritate pugnare deprehenduntur, August. Barbos. *ad proam. Decretal. n. 6.* unde a suo Glossatore subinde audire cogitur: *Illud non est verum, non dicit bene: hac solutio non valet, male dicit, superficialis est argumentatio Magistri, falsum est, licet Gratianus dicat, non credo, mentitur Gratianus, hic fateor te plane mentitum Gratiano, &* quæ alia ejusmodi elogia. Per dicta Gratiani vero intelliguntur partes illæ & continuationes post canones positæ, & in novis editionibus diverso caractere ab ipsis canonibus distinctæ, quibus sc. solet canones connectere, item ordiri distinctiones suas & quæstiones, easque per partes distinguere & conciliare discordantes canones. Exempli loco nobis inservire poterit *can. 36. XVI. qu. 7.* ubi post canonem sequentia leguntur: *4. pars. ut ergo ex his autoritatibus colligitur de manu laicorum Ecclesiæ recipienda non sunt &c.* item post *can. 38. ejusd. caus. & quæst.* verba continuationis hæc sunt. *Sicut ergo autoritate Hieronymi decimas male possessas a laico, Episco consentiente, licet monachis recipere &c.* add. *princip. d. quæst. 7.* ante *can. 1.* cursivis literis impressum *1. pars. quod autem Ecclesias de manu Laicorum nec Abbati nec alicui recipere liceat, omnium canonum testatur auctoritas &c.* A dictis Gratiani, quæ primo loco ante canones cujuslibet distinctionis aut quæstionis, ut & post canones poni solent, distinguendæ sunt notæ Correctorum, de quibus §. 13. dicendum erit. Ex hætenus dictis liquido nunc constat Decretum auctoritatem in quibusdam prorsus nullam, in aliquibus exiguam, in nonnullis eximiam obtinere.

§. 12.

Visa autoritate Decreti inter Pontificios, paucis ad-
 jiciendum, in quantum hoc ipsum *apud Protestantes* va-
 leat. In genere & hic dicendum: tantam ejus esse auto-
 ritatem, quanta est fontium unde promanavit, Ziegler.
de orig. & increm. Jur. Can. th. 46. Lauterb. *Concl. For. ns.*
Exerc. 1. th. ult. & in Colleg. theor. Pract. in prolegom. §. 9.
num. 3. Strauch. *dissert. de orig. & autor. Jur. can. §. 27.*
seq. Hinc quod in specie ad S. *Scripturæ dicta* attinet, eas Scriptu-
 maximam vim obtinent, quia dicta S. *Scripturæ* non so-
 lum habent *autoritatem directivam*, id est, quatenus est
 Canon & regula, secundum quam vita nostra est institu-
 enda & dirigenda, sed etiam *vim decisivam* in causis
 quoque fidei. 2.) *Conciliorum Decreta* non simpliciter
 sed eatenus saltem valebunt, quatenus sunt approbata &
 S. *Scripturæ* conveniunt, Link. *ad Decretal. in prolegom.*
§. 10. & tit. de Constitut. §. 4. in credendis enim non
 aliud principium quam S. *scripturam* nostrates agnoscunt.
 Proposito igitur canone aliquo in Concilio quocunque
 condito, ante omnia dispiciendum erit de autoritate ipsius
 Concilii, ut & de conformitate canonis cum S. *scriptura*,
 quod ultimum ipse observavit Gratianus *c. placuit 36.*
qu. 2. postquam enim canonem Concilii Aquisgranensis
 adduxisset, mox subjungit: *Hæc autoritas non præjudicat*
autoritati Hieronymi, maxime cum illa testimonio divine
legis nitatur, vid. Ziegler. *in dissert. de orig. & increm.*
Jur. can. th. 44. add. quæ diximus *ad §. 8. h. cap.* 3.) *Ca-*
nones Apostolorum luculentum quidem apud nos prabe-
 bunt antiqui consensus testimonium, ampliorem tamen
 auto-

Autoritas
Decreti
penes Pro-
testantes.

S. Scriptu-
ræ dicta.

Concilio-
rum de-
creta.

Canones
Apostolo-
rum.

Constitu-
tiones
Pontifi-
cum.

Dicta Pa-
trum.

LL. Ro-
manorum.

Gratiani
dicta.

autoritatem non habent, Stryk *in præcogn. Jur. univ. c. 8. §. 3.* Ziegler: *dissert. de orig. Jur. §. 8. seq. 4.) Constitutiones Pontificum* apud nos per se nullam vim & auctoritatem habent, neque in secularibus neque Ecclesiasticis, dum enim dominatum universalem Papæ denegamus, concident omnia, quæ ex isto dominatu ortum trahunt. Ergo eatenus tantum valent, quatenus sponte & libere tempore reformatæ religionis sunt retentæ: 5.) *Dicta Patrum* per se auctoritate destituuntur, eatenus tamen fidem merentur, quatenus cum S. Scriptura concordant, nec enim de his aliter sentiendum, quam ipsimet voluerunt, & exemplo suo præiverunt. *Noli meis literis*, inquit Augustin. *apud Gratian. c. 3. dist. 9. quasi canonicis scripturis inservire*, atque porro ad Hieronymum *Epist. 19. eadem distinct. 9. can. 5. ego solis illis scriptorum, qui jam Canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere &c. alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per illos, auctores vel canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.* 6.) *Leges Romanorum aliorumq; Imperatorum Constitutiones* in volumine Gratiani eandem retinent vim obligandi, quam habent extra istud volumen, parumque refert, utrum lex a canone confirmata sit & Juris Canonici partem faciat, an minus, cum ex se vim obligandi habeat; & sic majoris auctoritatis sunt leges civiles quam dicta Patrum, aut Canones Concilii alicujus illegitimi, aut Decreta ipsorum Pontificum Romanorum. Ziegler: *ad Lancelot. 7.) Denique Gratiani dicta* pariter auctoritate decidendi penes nos destituuntur, Lauterb. *Concl. Forens. Exerc. 1. th. ult.* Interim non rejiciendum esse

esse testimonium ejus historicum, inquit Ziegler. *c. l. §. 45.* quatenus facit ad cognitionem doctrinae eo tempore publice in Ecclesia traditae, verosimile enim est, eum bene novisse, quid sua ætate in capitibus fidei & disciplina morum habuerit Ecclesia, & hinc non privatam sed publicam retulisse de rebus religionis sententiam.

§. 13.

Nullius porro in Decreto ponderis sunt secundum ^{Autoritas} communio-^{canonum} tam Protestantium quam Pontificiorum ^{paleato-} sententiam *canones*, quibus *vox Palea* est inscripta, vid. ^{rum.} *can. 13. dist. 63.* & passim, quorum numero 114. utpote 53. in distinctionibus, in causis vero 61. referuntur. Lauterb. *c. l. Besold. de libr. Jur. commun. c. 8.* Strauch. *in amœnitat. Jur. can. semestr. prior. Eclog. 6. c. 9.* Mastricht. *histor. Jur. Eccles. n. 315.* Barbos. *ad præm. Decretal.* Pater Hunold. Plettenberg. *introd. ad Jus Can. c. 22.* quod vocabulum nonnulli derivant a *Palea* Gratiani discipulo, qui hos canones Decreto inseruisse dicitur. Micræl. *Synt. histor. L. 2. sect. 4. qu. 17. p. 433.* alii a Græca voce τὰ παλαιὰ quasi sint canones antiquati, eo quod post compilationem Gratiani hoc Decretum Pontifici exhibitum, qui illos canones tanquam minus authenticos nomine paleæ notasse fertur, denominari putant, Cujac. *ad c. 1. X. de despons. impub.* Hillig. *in Donell. enucl. L. 26. cap. 2. lit. a.* alii hoc nomine res leves & exiguas indigitari censent, quod hi canones instar *Paleæ*, id est, ceu excussi frumenti viles exuviae, reliquiae, purgamenta aestimari debeant, quam explicationem consuetudo, optima alias legum interpret, adjuvat, quæ istis Paleis parvam, imo nullam plane auctoritatem indulgit, vid. Strauch. *dissertat. Jur. can. 1. §. 33.* at-

Autoritas
canonum
paleat, in
Decretal.
repetit.

Autoritas
rubrica-
rum, nota-
rum & re-
jectionum.

Nota reje-
ctionum
notarum
& summar.

que amœnit. *Jur. can. Sem. 1. Eclog. 6. c. 9.* Mastricht.
n. 314. *seqq.* ubi octo recenset sententias, quarum tamen
quasdam refutat Bœckelmann. *17. de differ. Jur. civ. can.*
& hodiern. c. 4. §. 6. Si tamen hi *canones Paleati in De-*
cret libus repetiti inveniantur, sic *can. 5. & 6. X. qu. 2.*
repetuntur *in c. 1. & 2. X. de precar.* non *qua Paleæ*, sed
qua pars Decretalium autoritate legali gaudent. Strauch.
Eclog. 6. c. 9. Engel. *Colleg. Jur. can. in præm. n. 6.* Imo
hoc etiam inter Pontificios agi solet, ut si *Palæa* quædam
Romanæ Ecclesiæ proficua contineat, eam negligere non
soleant, sed constanter allegare, ac vel reliquis majorem
habere. Sic etsi *dist. 96. c. 4.* sit *palea*, & pro *palea* infé-
ratur, tamen in ore passim fuit Pontificiis, ut Donationem
Constantini M. tantopere celebratam obtruderent orbi &
pro vera vindicarent. Stryk. *præcogn. Jur. c. 8. §. 18.*
Rubricæ sive inscriptiones distinctionum & quæstionum,
quæ in principio cujusque paginae conspiciuntur, & mate-
riam indicant, de qua distinctio aut quæstio agit, nec non
rejectiones, notæ, numeri, & summaria in Decreto ex-
tantia, pariter nihili æstimantur, omnique virtute decisoria
carent. Artur. Duck. *de autor. Jur. civ. L. 1. c. 7. n. 3.*
Lauterb. *concl. Forens. Exerc. 1. th. 15.* *Rejectiones* enim
& *notas* ab Emendatoribus illis Rom. qui jussu Gregorii
XIII Pontificis decretum repurgarunt, *numeros* ab Anton.
Contio, a cujus editione canones per numeros ceperunt
allegari, *rubricæ & summaria* ab iis, qui additiones Glossa-
rum scripserunt, adjecta esse dicit Mastricht. *hist. Jur. Ec-*
cles. n. 324. & seq. Ut autem studiosi *notas, rejectiones*
numeros & summaria a se invicem distinguere possint, in
gratiam eorum ejus rei unicum exemplum in medium ad-
ducamus. Sic in *c. 35. XVI. qu. 7.* *notæ* indigitantur
per Signum ¶ quo ipso distinguuntur a dictis Gratiani,
quæ

quæ tali vel simili signo ¶ carent, & sic se habent: *in capitula-
ribus & legibus longobardicis & apud Burchardum & Ivonem qui
& ipsi citant ex Decretis Gregorii Papa, sic habetur &c. item 1.
¶ honorare] in vulgatis longobardicis &c.* Rejectionem in
illo canone indicat, v. gr. *lit. e.* quæ hæc est: *lib. 5. cap.
c. 44. & in legib. longob. lib. 3. tit. de episc. & cleric. leg. 44. Ans.
l. 5. c. 8. Burch. l. 3. c. 41. Ivo p. 3. c. 45.* & inveniuntur
in novis editionibus in fine cujuscunque paginae. His re-
jectionibus docetur apud quos collectores canonum ante-
riores idem canon inveniatut. Numeri & summaria sin-
gulis canonibus præmittuntur, exempl. in *c. 37. XVI. qu 7.
ibi: c. XXXVII. ¶ non liceat laicis presbyteros de Ecclesia eji-
cere,* & in nonnullis editionibus colore rubro ab ipso tex-
tu sunt distincta. In *Decretalibus* pro authenticis non
habentur *notæ & rejectiones*, quæ circa finem cujuscunque
paginae conspiciuntur, ut & *summaria* capitulorum & pa-
ragraphorum, quia sunt privatorum hominum. In Gal-
lia liber sextus Decretalium, sive Bonifacii VIII. nullius est
autoritatis, quoniam in isto libro multa in odium Philip-
pi Pulchri Franciæ Regis ejusque amulationem constituta
reperiuntur, Stryk. *d. cap. 8. §. 22.* Ceteroquin *rubricæ*
Decretalium sunt authenticæ, quippe quæ sunt Pontifi-
cum, Strauch. *amoenit. Jur. can. semestr. 1. Eclog. 6. c. 8.
Link. de rubro nigro & albo. add. quæ supra §. 3. huj. cap.
de rubricis ff. & Cod. adduximus.* *Decretales* vero an-
tiquæ de quibus infra § 30. cap. 3. per subsequutam Gregorii
collectionem penitus sunt antiquatæ, Link. *ad Decretal. in
prolegom. §. 2. & 5.*

§. 14.

Autoritas
Juris Can.
hodierni
penes Pon-
tificios.

Concorda-
ta nationis
German.

Concordata Nationis Germanicæ vim legis publicæ impetrarunt usuque ita invaluerunt, ut pro approbatis semper haberentur, quod non solum *litera Maxim. I. Imperatoris* de An. 1518. quibus Leodiensi Episcopo mandavit ut per Dioecesin Leodiensem Concordata servaret, & secus provisos tanquam intrusos ejiceret, cum *Caroli V. rescripto* de An. 1544. quo Cameracensibus simili modo injunxit ut Concordata servarent apud Goldast. *tom. 1. Constit. Imperial. p. 411.* & quæ a Caroli V. temporibus hætenus prodierunt, *Capitulationes Casarea*, comprobant, sed etiam ulterius *Ordinationes Judicii Aulici* sc. Ferdinandi I. *sub fin.* Matthiæ Imper. *tit. ult.* atque novissima de An. 1654. *sub fin. tit. ult.* in verbis: So sollen auch unsere Kaiserl. Wahl Capitulation, alle Reichs Abschied / Cammer, Gerichts, Ordnung / Münster- und Osnabrückische Friedens: Schluß / Reichs, Matricul, Concordata Nationis Germanicæ, Corpus Juris Civilis und Canonici, und der Stände Privilegia auf der Reichs Hofraths Tafel / damit man sich deren in zweiffelhafftigen Fällen gebrauchen könne / stets vorhanden seyn / diserte demonstrant. vid. Link. *dissert. de concord. nat. Germ. c. 3. num. 10. & 11.* Inveniuntur tamen in ipsa Germania nonnullæ Ecclesiæ, quæ illis Concordatis ob ampliora, quibus gaudent, privilegia, non utuntur, quales esse perhibentur *Bambergensis*, *Herbipolensis* aliæve nonnullæ, Zyp. *lib. 3. Jur. Pontif. nov. tit. de Instit.* imo in *ditionibus Belgicis* nunquam ea, neque a Principibus neque a Prælatis, sed tantum a *Trajectensi*, *Nivelensi* ac *Cameracensi* Ecclesiis & Collegiis fuisse acceptata, demon-

demonstrat Christin. *decis. Belgic. v. 1. dec. 358. num. 13.*
 conf. Link. *c. l. num. 12.* *Concilia recentiora* ex autoritate ^{Concilia recentiora, maxime:}
 Pontificis valent, maxime vero *Concilium Tridentinum* le- ^{Tridentinum.}
 gis universalis auctoritatem obtinet, Lancelot. *in proœm.*
Instit. Jur. can. num. 12. Engel. *colleg. Jur. can. in proœm.*
Bullarium Romanum nullam expressam & authenticam ^{Bullarium Romano.}
 accepit approbationem alicujus Pontificis vel de eo reci-
 piendo Decretum, nisi in principio libri solum privile-
 gium Urbani VIII. concessum bibliopolæ, ne hoc opus ali-
 quis sine ejus licentia imprimat aut vendat, quod utique
 nullam specialem auctoritatem libro tribuit, hinc bullæ in
 bullario contentæ nomine extravagantium censentur, qui-
 bus in judiciis, ubi de rebus magni momenti & præju-
 dicii agitur, non aliter fides habetur, quam si in authen-
 tica forma producantur, de cetero in scholis probabilem
 tantum fidem faciunt, vid. Engel. *Colleg. Jur. Can. proœm.*
num. 13. *Regulas Cancellariæ*, quod concernit, de ea ^{Regulæ Cancellariæ.}
 rum auctoritate diversæ reperiuntur opiniones: Jus uni-
 versale continere, negant Decius *in c. 1. de constit. num. 4.*
 Salas *de legib. tr. 14. disp. 22. sect. 1.* pluresve congesti a
 Gomez *in regul. Cancell. qu. 2.* contra Jus generale obti-
 nere, affirmant Nicol. Milis. *in repertorio verb. lex.* Felin.
c. 2. de rescript. Cassaneus *conf. 10.* Gomez *c. l.* distinguit
 inter regulas Cancellariæ, quæ præscribuntur tantum ipsi
 Cancellariæ, & inter regulas generales, primas non con-
 tinere Jus universale affirmat, secundas vero pro sanctio-
 nibus generalibus observandas esse. Gonzalez Tellez *in*
apparat. de Orig. Jur. can. §. 57. in ea est sententia: regu-
 las Cancellarias observari debere & allegari in discepta-
 tionibus forensibus, quia licet non sint prolatae in for-
 mam legis universalis, cum nulla earum promulgatio
 præcessisset, tamen ex intentione Romani Pontificis omnes
 ligant.

Declara-
tiones
Cardina-
lium.

Decisiones
Rotæ Ro-
manæ.

Rituale
Roman.

ligant. add. Valens. *r. tom. concord. fol. 130.* Durant au-
tem tantum ad vitam Pontificis, sede Papali vacante nul-
lam vim obligandi retinent, prout *ex proæm. regul.* appa-
ret, sed a quolibet novo Pontifice renovantur & reassu-
muntur, noviterque imprimuntur, Engel. *Colleg. Jur. Can.*
tit. de præb. num. 20. seqq. *Declarationes Cardinalium,*
quæ in occurrentibus circa Concilium Tridentinum liti-
bus & controversiis sunt admittæ, non tantum probabi-
lem, sed & necessariam sive legalem habent auctoritatem, mo-
do seqq. concurrant, 1.) ut comprehendatur in ipsa de-
claratione, eam fuisse factam consulto Pontifice, ita cave-
tur in *Bulla 74. Sixti V.* quæ extat *tom. 2. bullar. magni.*
2.) ut in ea declaratione non excedatur declarandi facul-
tas, nec per eam ampliatur aut restringatur Concilii De-
cretum, sed Cardinales tantum declarent & interpreten-
tur, nisi desuper habito speciali mandato Pontificis cujus
specialis mandati etiam in declaratione mentio facienda, sicut
hanc formam Pius IV. & Gregor. XIII. in suis bullis præ-
scripserunt. 3.) ut solito sigillo & subscriptione Cardina-
lis Præfecti & Secretarii congregationis sit munita, 4.) de-
nique, ut similes declarationes publice promulgentur, cum
sit de essentia legis promulgatio, Gonzalez Tellez. *c. l.*
Engel. *c. l. num. 16.* Barbosa *Jur. Eccles. univ. L. 1. c. 4.*
num. 81. seqq. *Decisiones Rotæ Romanæ* Jus quidem fa-
ciunt inter partes litigantes, sed non universale, a quibus
tamen si meliora Juris fundamenta aliunde adduci non
possunt, judici recedendum non esse communiter doce-
tur. Subinde etiam si super eadem Juris quæstione uni-
formes & sæpius repetitæ sint rotæ decisiones in Curia Ro-
mana ad instar stili Jus faciunt. Moneta *de commutat.*
c. 5. num. 146. add. Gonzalez. Tellez. *c. l.* Engel. *c. l. num.*
17. *Rituale Romanum* ex auctoritate Ecclesiæ Romanæ
obti-

obtinet hinc ad ejus exemplum & normam libri rituum
sive ritualia cujuscunque diocesis & Episcopatus accom-
modari debent.

§. 15.

Apud Protestantes Concordata nationis Germanicæ Autoritas
librorum
Jur. Can.
noviss. pe-
nes Prote-
stantes.
&
quidem
Concor-
dat. nat.
German.
nullius sunt valoris. Suspensa namque in illorum terri-
torii jurisdictione Pontificis per transactionem religiosam
An. 1534. ceptam, Passavii An. 1552. repetitam & Anno
1555. in Rec. Imp. ejusdem anni confirmatam, valor quo-
que Concordatorum expiravit, quod disertis insuper ver-
bis comprobatur *Instrum. Pac. Cæs. Suecic. art. 5. §. 19. ibi:*
si quid annatarum, jurium pallii, confirmationum, mensuum
Papalium & hujusmodi Jurium & reservationum nomine
in bonis statuum Augustanæ Confessionis Ecclesiasticis imme-
diatis a quocunque, quandocunque aut quomodocunque præ-
tendatur, id validitate & executione a brachio seculari im-
pertienda careat, item cit. art. 5. §. 21. in verb. electi aut
postulati in Archi-Episcopos, Episcopos aut Prelatos Augu-
stanæ confessioni addicti, a Sacra Cæsarea Majestate, post-
quam intra annum electionis aut postulationis sue fidem fe-
cerint, & juramenta regalibus consuetis feudis præstiterint,
absque ulla exceptione investiantur, utraque taxa ordina-
ria summam, insuper ejusdem dimidium pro infeudatione
pendant. Idem aut sede vacante capitula, & quibus ad-
ministratio cum iis conjunctim competit, ad universales aque
ac particulares deputationum, visitationum, revisionum alios-
que conventus Imperiales literis solitis evocentur, & suffra-
gii jure fruantur, prout quisque statuum ante religionis dis-

N

fidia

Autoritas
reliquo-
rum libro-
rum.

*fidia eorum jurium particeps fuit. Quæ vero & quot per-
sonæ ad ejusmodi conventus mitti debeant, de eo prasuli-
bus cum capitulis & conventualibus statuere liberum esto.
De titulis Principum Ecclesiasticorum ex Augustana confes-
sione ita convenit, ut, absque tamen præjudicio status &
dignitatis titulis Electorum aut postulatorum in Archiepisco-
pum, Episcopum, Abbatem, Præpositum insigniantur. add.
Eitel Friedrich von Herden in der Grundfeste p. 1. c. 5.
§. obwol / in verbis : obwol eine geraume Zeit re. Et
hæc pacificatio postea inter leges Imperii publicas recepta,
prout ex recessu Imp. de An. 1654. §. und aber beym er-
sten Haupt-Punct 4. in verb. daß derselbe zu aller und
jeder darinn enthaltener Pacten und Vereinigung / Ge-
wiß, und Sicherheit / ein ewiges Gesetz und sanctio
pragmatica des Heil. Reichs Fundamental-Satz und
Ordnung verbindlich seyn / zu solchem Ende auch den
nächsten Reichs-Abschied einverleibt werden solle / ut
& §. so haben wir 5. atque subseq. §. setzen demnach 6.
fusus patet. Imo non tantum inter publicas Imperii le-
ges pacificatio hæc recepta, sed etiam Capitulationibus
Imperatorum inserta, ceu patet partim cex Ferdinandina
partim etiam ex Leopoldina. conf. Link. cit. dissertat. de
concord. nat. Germ. c. fin. per tot. Reliqui libri & consti-
tutiones a Pontificibus editæ, quo pertinet Concilium Tri-
dentinum, Bullarium Romanum, Regulæ Cancellariæ,
Declarationes Cardinalium &c. apud status Imperii Evan-
gelicos omni autoritate legali destituuntur, cum nostra-
tes Pontifici non concedant potestatem leges ferendi non
subditis, & ita ultra territorium suum Jus dicendi contra
l. fin. ff. de jurisdict. maxime cum non pauci illorum libro-
rum post reformationem demum a Pontificibus conditi.*
Schil-

Schilter. *Institut. Jur. Can. L. 1. tit. 2. §. 13.* Bruckner. *dis-
sert. de autor. Jur. Can. §. 1.*

§. 16.

*De autoritate librorum Juris Ecclesia-
stici Protestantium.*

Denique *Authentia Juris Canonici seu Ecclesiastici* Autoritas
Juris Ca-
nonici seu
Ecclesiasti-
ci Prote-
stantium.
Protestantium dependet *ex Jure & potestate circa Sacra*
& Ecclesiastica, sc. pro libero arbitrio in Sacris & Ecclesia-
sticis statuendi ac ordinandi, quæ potestas Principibus
Protestantibus & statibus immediatis *vi superioritatis ter-
ritorialis* competens, Krafft habender *Lands-Fürstl.*
Obrigkeit/ per *transactionem Passaviensem* & subsequutam
Pacem religiosam de an. 1555. ut & *Instrum. Pacis Osnabrug.*
Monast. art. 5. §. 1. nec non *Rec. Imp. de an. 1654.* pr.
non tam tributa quam restituta & confirmata est, vid.
cit. constit. Pac. relig. de anno 1555. §. Damit auch *ic. 20.*
in verbis: so soll die geistliche Jurisdiction wider der Aug-
spurgis. Confession, Religion, Glauben / Bestellung der
Ministerien / Kirchen, Gebräuchen / Ordnungen / und
Ceremonien / so sie aufgerichtet oder aufrichten möchten/
biß zu endlicher Vergleichung der Religion nicht exer-
cirt / gebraucht oder geübt werden / sondern derselben
Religion, Glauben / Kirchen, Gebräuchen / Ordnun-
gen / Ceremonien und Bestellung der Ministerien in ih-
ren Gang gelassen / und kein Hindernus oder Eintrag
dardurch geschehen / und also hierauf / wie obbemeldt/
biß zu endlicher Christl. Vergleichung der Religion die
geistliche Jurisdiction ruhen / eingestellt und suspendirt
N 2 seyn

Jus Episco-
pale quo
modo ex-
erceatur.

seyh und bleiben. Etsi vero ab Ordinibus Augustanæ Confessionis vi superioritatis & territorii Jus Episcopale tam in his quæ sunt *Ordinis*, qualia sunt prædicatio publica verbi divini, administratio Sacramentorum, potestas clavium, ordinatio ministrorum Ecclesiæ, quam quæ sunt *legis diæcesanæ*, ut sunt: ministrorum Ecclesiæ vocatio seu constitutio, ceremoniarum dispositio, festorum ordinatio atque indictio, conciliorum convocatio, reddituum bonorumque Ecclesiasticorum administratio, Ecclesiarum visitatio & domuum religios. inspectio &c. ut & ea quæ sunt *jurisdictionis*, ad quam personæ Clericorum & Causæ Ecclesiasticæ ac spirituales spectant. vid. Lynker. *diff. de super. sacra. §. 6.* libere exerceatur; in iis tamen, quæ ipsas functiones sacras concernunt, & ordinis dicuntur, Principes & status Augustanæ Confessionis seculares se ipsos non intromittunt, sed curam & potestatem externam circa hæc sustinent, ut per Superintendentes & Ministros Ecclesiæ secundum Ordinem Divinitus institutum decenter perficiantur; ea vero quæ sunt jurisdictionis Ecclesiasticæ & legis diæcesanæ per sua Consistoria expediunt. Reinking. *de regim. secul. & Eccles. L. 3. cl. 1. c. 10. num. 3.* conf. Schweder. *introd. in Jus Publ. P. spec. sect. 2. cap. 12.* Lynker. *cit. dissert. de superior. sacra. §. 6.*

De autoritate librorum Juris hodierni seu novissimi.

Hæc de autoritate Juris Canonici tam Pontificiorum ^{autoritas} quam Protestantium, restat nunc, ut paucis aliquid ad ^{Juris scri-} ducamus de autoritate Juris hodierni, & qui ^{pti univer-} ^{salis.} dem tam scripti quam non scripti. Illud diversimode obligat, nam *Jus universale*, respectu sc. totius Imperii, omnes qui Imperii Germanici sunt partes, obstringit, & quidem *Imperator* per *modum pactionis & conventionis* sive *contractus* ad constituta servanda obligatur; *singuli* vero *Imperii status* ex lege, sicuti etiam omnes *Jure comitiorum* destituti *Imperii subditi* mediati & immediati ex *legislatoria potestate* tenentur, secundum formulam usitatam: *Hierauf gebieten wir allen und jedem Chur, Fürsten / Fürsten und Ständen / und ihren Unterthanen* &c. add. *R. F. noviss. de an. 1654. §. 6. ibi.* *setzen demnach / ordnen / wollen und gebieten allen und jeden / hohen und niedern / Geist und Weltlichen / ohn- und mittelbahren / sie seynd Stände des Reichs oder nicht* &c. Lynker. *in analect. ad Schweder. Jus Publ. P. Gener. c. 3. §. 7.* Quamvis enim ejusmodi leges in comitiis cum consensu & suffragio statuum concipiantur, ceu ex solenni & multis Imperii recessibus usitata formula patet: *Haben uns demnach mit ihnen / und sie sich hinwieder mit uns verglichen / solius tamen Imperatoris autoritate promulgantur & sanciantur*, quæ promulgatio & sanctio præcipuum robur & autoritatem tribuit, vid. *Recess. Imper. de*

an. 1542. §. und damit/ ibi. so haben wir uns samt de-
 nen obgemeldten Kaiserl. Commissarien / mit der Chur-
 Fürsten verordneten Råthen / Fürsten und Stånden
 verglichen / setzen / ordnen auch aus Róm. Kaiserl. und
 Königl. Macht und Vollkommenheit. add. *Rec. de anno*
1529. item Rec. de an. 1576. §. derhalben auf beschehen
vergleichen mit den anwesenden Stånden/ Råthen und
Botschafften / setzen und ordnen wir 2c. Tacit huc tex-
 tus admodum notabilis in *L. humanum 8. C. de legib. ibi.*
& cum omnes consenserint, tunc demum in sacro Numinis
nostri Consistorio recitari, ut universorum consensus nostra
serenitatis autoritate firmetur, add. l. fin. C. eod. l. 1.
§. omnia C. de vet. jur. enucl. conf. Lynker. in analect. ad
Schweder. Jus. Publ. P. spec. sect. 1. c. 25. §. 4. Reinking.
de regim. secul. & Eccles. L. 1. cl. 2. c. 2. num. 10. seqq. &
L. 2. cl. 2. c. 5. §. 36. seq.

§. 18.

versio Ger-
 manica au-
 reæ bullæ
 an sit au-
 thentica?
 In specie de *Aurea Bulla* monendum: quoties lectio
 latina a Germanica deviat, toties in decisione controver-
 siarum latinæ, tanquam authenticæ, esse inhærendum, cum
 versio Germanica autoritate publica nunquam fuerit com-
 probata, multa insuper contineat, quæ in textu latino pla-
 ne non leguntur, Schweder. *J. Publ. p. gen. cap. 2. §. 6.*
 Exempl. occurrit in *A. B. c. 5. De Ordinationibus Came-*
ralibus non inconcinne quæritur: num priores omnes per
recentiorem illam de A. 1555. sint abrogatæ? Sunt nonnul-
 li, qui easdem tanquam abrogatas & incompletas rejici-
 unt, moti per verba *Ordinat. Cameral. recent. in §. 1.*
præf.

an per Or-
 dinat. Ca-
 mer. po-
 ter. prio-
 res sint
 sublatæ?

praf. dargegen sollen auch alle andere hiebevör aufge-
richtete Ordnungen und Satzungen / so dieser zuwider
verstanden werden mögten / hiermit cassirt und abge-
than seyn. Verum quia veteres Ordinationes recentiori
saepe numero locupletiores, saepe quoque nova per vete-
res suppletur, imo in multis nova contrarium non præ-
cipit vel ordinat, idcirco priores, quatenus per hanc Or-
dinationem posteriorem expresse correctæ haud sunt,
sublatas & antiquatas non esse, sed tam in allegando quam
decidendo pro lege observandas, veritati magis consenta-
neum est, innuente hoc vel maxime ipsius Ordinationis
Cameralis recentioris *prafatione*, vid. Decker. *de cult. Fur.*
Camer. c. 8. Non minus quoque inter Dd. disceptatur: *an Ordi-*
utrum Ordinatio Judicii Aulici recentior a Ferdinando III. *nat. Jud.*
publicata in Imperio nostro Roman. Germanico universalem *aulici uni-*
legis auctoritatem obtineat? Videtur quod non, ex hac po- *versalem*
tissimum ratione, quia status, imprimis Protestantes, ean- *legis aucto-*
dem recipere detrectarunt, weil sie ihnen nicht ordent- *ritatem*
lich communicirt / noch sie in ihren monitis darüber *habeat?*
vernommen worden. Hinc etiam in monitis communi-
bus ad Capitulationem futuram Leopoldi Electori Mogun-
tino d. 17. April. An. 1658. exhibitis urserunt *ad art. 42.*
daß die Reichs Hofraths Ordnung auf gehaltenen
Rath mit Chur Fürsten / Fürsten und Ständen / und
nach derselben Gutbefinden und Einwilligung zu ver-
fassen. Textor. *ad Rec. Imp. noviss. de a. 1654. disp. 1.*
th. 69. Schweder. *introd. Fur. Publ. p. Spec. Sect. 1. cap. 9.*
§. 14. Quicquid tamen horum sit, quoniam hæc Ordi-
natio expressissimis verbis approbata in *Capitulatione Leo-*
poldi art. 41. & Josephi art. 40. ibi: wir wollen auch die
neu aufgesetzt und von unsern Vorfahren Glorwürdig-
sten Ungedendens approbirte Reichs Hofraths Ord-
nung

nung / es sey dann / daß bey fünfftigen Reichs : Tag ein
 anders verordnet werde / fest halten lassen / vid. Capi-
 tul. noviss. Car. VI. §. 16. atque juramentum de illa non
 negligenda præstant iudicii Aulici Consilarii, vid. tit. 7.
 §. 27. ibi : die Reichs : Hofraths : Ordnung in acht zu
 nehmen ꝛc. Residentes quoque & Agentes eam exactissi-
 me observare tenentur, d. tit. §. und hierauf so befehlen
 wir / 18. idque non solum illi qui Viennæ habitant, sed
 etiam qui eo extra ordinem a statu aliquo Imperii mit-
 tuntur, d. tit. §. da auch ein Churfürst ꝛc. 9. adeoque
 hac ordinatione tam illi, qui conscribunt libellos, quam
 qui exhibent, ut & iudices sese obstrictos sciunt, unde
 & stricte se illam observare perhibent Consilarii Aulici,
 tamdiu ista pro Imperii lege omnimoda habenda erit, do-
 nec plenior & accuratior debito modo introducatur. Mau-
 rit. de Judic. Aul. th. 19.

§. 19.

Deputa-
 tionum Re-
 cessus cu-
 jus sint
 valoris.

Circa *Recessus Deputationum* pariter moveri solet
 quæstio : num in modum legum universalium cives ac sub-
 ditos Imperii ligent? Negativa ex verbis *Instrum. Pac. art.*
8. §. 2. defendi posse videtur, ubi dicitur, *nihil horum vel*
quicquam simile posthac unquam fieri vel admitti debere,
nisi de Comitiali liberoque omnium Imperii suffragio & con-
sensu, ergo Decreta Deputatorum propter exclusionem
 plurium ordinum haud videntur in vim legis universalis
 valere. Verum tamen quando decidendi facultas Depu-
 tatis ab Imperio speciaticim concedita, tunc illorum Re-
 cessus eandem cum aliis Imperii Recessibus auctoritatem
 obtinere, nulli dubitamus, vid. *Rec. Imp. de Anno 1598.*
 §. welcher Gestalt 58. ibi : welche in Krafft dieses
 Reichs : Abschieds vollkommene Macht und Gewalt ha-
 ben

ben sollen &c. & paulo inferius, was also endlich geschlof-
sen / in die Deputations - Verabschiedung als ein gemei-
ner des Heil. Reichs Beschluß gebracht werden soll.
Maurit. *diff. de Recess. Imp. th. 11.* Schweder. *introd. in*
Fus publ. P. Gen. cap. 3. §. 3. Wagenfeil. *diff. de Convent.*
deputat. §. 40. & 41. Textor *ad R. F. noviss. diff. 1. th. 13.*
& 14. quod si vero hoc factum non fuerit, isti deinceps
ad ratihabitionem Imperii universalem in Comitibus refe-
rendi sunt. vid. *Rec. Imp. de Anno 1654. §. den zweyten*
Punct/circa fin. ibique. Textor. *th. 15.* Wagenfeil. *c. l.* De
Instrumento Pacis Osnabrugo - Monasteriensis insuper no-
tandum: istud, quantum ad ea, quæ commodum Regis
Galliarum respiciunt, ob pacem a Gallis ruptam & infecu-
tum bellum, virtutem suam denuo nunc amisisse, vid.
Capiculat. Gloriosiss. Imper. nostri Carol. VI. *art. 2.* ibi:
der gleichwol / soviel nemlich zum Vorthail der Cron
Frankreich &c. id quod etiam de Pace Noviomagensi &
Ryswicensi dicendum venit. Ceterum Constitutiones seu
Ordinationes Imperii, quæ communi nomine Recessus
vocantur, adeoque titulotenus saltem ab Aurea Bulla, In-
strumento Pacis, Ordinatione Camerali & Criminali di-
stinguuntur, vid. *Ord. Jud. aul. §. pen. so sollen auch un-*
sere &c. Reinking. *de reg. sec. & Eccles. L. 2. cl. 2. c. 5.*
num. 46. Maurit. *diff. de Recess. Imp. th. 7. seqq.* vim &
obligationem suam amittunt, 1.) si causa finalis adæqua-
ta, id est, quæ totam legis naturam exhaurit, omnino
& in totum cesset: plures enim si adfuerint fines, uno ces-
sante, non cessabit dispositio, uti nec cessante causa effici-
ente vel impulsiva. Brunnem. *ad l. 13. ff. de adopt. num. 3.*
& 4. 2.) si ad certum tempus vel terminum saltem ali-
quid constitutum sit, Exempl. occurrit in *Rec. de Anno*
1654. §. soviel nun die Capitalien &c. quæ enim ad cer-

Instrumentum
Pacis
Westphal.

Ordina-
tiones Im-
perii quo-
modo vim
suam amitte-
rant.

tum tempus concessa, elapso tempore censentur revocata.
 3.) Si corrigatur, lata alia lege in contrarium, vel in totum, vel pro parte; lex tamen posterior generalis non tollit priorem specialem, Lauterb. *Concl. Forens. Ex. 2. th. 7.* 4.) Si consuetudine rationabili & legitime introducta ejus obligatio sit sublata, solus autem non usus, non sufficit, sed necesse est, ut contrarius usus doceatur, h. e. extitisse casus, quibus praticari potuerit, & tamen contrarium observatum fuisse, Carpz. *decis. 101. num. 23.* Mev. *P. 4. dec. 3.* 5.) ex interpretatione, si nempe declaretur, Constitutionem ad illum casum, de quo agitur, non pertinere. Pariter non universaliter obligant Ordinationes Imperii, si de ea convenire Status nequeunt, quod factum A. 1608. & A. 1613. In nuperis Comitibus An. 1654. ajunt Principes & Status Protestantes apud Limn. *tom. 2. addit. ad L. 9. c. 1. num. 167.* An. 1608. sey es zur Dissolution des Reichs: Tags / An. 1613. aber zu keinen ordentl. verglichenen und allerseits beliebten / sondern vielmehr einen einseitigen von denen Protestirenden / vermög vorhandenen offenen Abdrucks publice contradicirten Reichs: Abschied ausgeschlagen. Mutantur quoque leges tacite mutato statu. Brunnem. *de mutat. A. B. pr.*

§. 20.

autoritas:
 Juris scri-
 pti parti-
 cularis.

Jura Provincialia & statutoria cujuscunque Domini territorialis, Landrecht / Lands: Ordnung und Statuten / quod concernit, ea *statuentium subditos ex potestate Nomothetica* ad sui observantiam *vinculant*. Schweder. *P. Spec Sect. 2. c. 13. §. 2.* Ipse Princeps vero, seu superior, legibus a se aut Prædecessore suo latis *non obligatur*, l. 31. ff. de LL. quod enim superius est, non potest dirigi ab inferiore, quid enim supra summum erit, ait Seneca *Epist. 85. & quis tanta erit autoritatis ut Principem nolen-*

nolentem obedire legibus, ad id coarctare possit, Nov. 23. c. 2. Leges autem auctoritatem suam habent a Principe, adeoque Princeps illis superior est, nec etiam par in parem exercet imperium c. 20. X. de elect. & elect. potest. Sed quia suo exemplo humanos sensus mirifice flectit, digna vox est Majestate regnantis legibus alligatum se Principem profiteri, & servare leges, quibus ipse solutus videtur, §. fin. Inst. de inoff. testam. l. 4. C. de ll. Quoad modum obligandi tamen distinguendum: aut enim lex precise sub pœna quid injungit, & sic subditi obligantur in conscientia, aut tantum pœnam nullitatis actui adscribit, & sic actus tantum est nullus, quemadmodum etiam omnis actus contra prohibitionem legis initus, in quantum legi contrarius, si non suppeditetur aliud remedium ad rescindendum & infrigendum, pro nullo & irrito una cum ejusdem accessoriis habetur, licet legi nulla clausula annullatoria sit addita, vid. l. 5. C. de ll. Vinn. L. 1. sel. qu. 1. aut denique lex tantum facultatem legitime aliquid faciendi tribuit, & sic in arbitrio agentis est, velitne eo jure uti nec ne, l. 7. ff. de ll. De modis quibus ll. tollantur, vid. §. preced.

§. 21.

Jus non scriptum, & quidem universale, Autoritas Juris non scripti. respectu sc. totius Imperii, ex libera receptione & introductione tacito Imperatoris & statuum Imperii consensu facta, vim & auctoritatem Juris obtinet. Sicuti quoque quævis consuetudo alia particularis, observantia & stilius Curiae eo in loco, ubi de ejusdem efficacia quæritur, ex introductione rite facta, legem imitatur, §. 9. Inst. de F. N. G. & Civ. Hahn, ad Wesemb. tit. de legib. n. 9. Struv.

in specie
Juris Feu-
dalis.

S. J. Civ. Ex. 2. th. 22. item S. J. F. c. 1. aph. 7. num. 3.
Conring. de Orig. Jur. Germ. c. 33. in fin. In specie vero
quoad Jus Feudale notandum, illud non *simpliciter & ab-*
solute, sed *in subsidium* tantum esse receptum, ita sc. ut in
dirimendis controversiis feudalibus omnium primo atten-
dantur literæ Investituræ, & quidem antiquiores, quibus
ante omnia standum, *2. feud. 12. §. 1. & 2. feud. 18. & 24.*
arg. l. 23. ff. de R. J. 2.) Si pacta nulla adsint, observetur
Jus vel consuetudo specialis ejus loci, quo vel situm est
feudum, si de ipsa re feudali quaestio sit, vel quo contra-
ctus feudalisis est celebratus, si de contractus feudalisis solen-
nitate agatur, *arg. 2. feud. 2. & 24. c. 13. X. de judic.* licet
in Curia Domini in der Lehen, Canklen aliud obtineat.
3.) his deficientibus tunc demum ad Jus feudale commu-
ne, & post ad Jus Civile vel Canonicum recurratur, *2. feud.*
1. ita tamen, ut si Jus Canonicum a Civili discrepet, in iis
ubi de causa conscientiae & de peccato, vel scandalo vi-
tando agitur, Canonico praerogativa debeatur, in ceteris,
in terris Imperii Jus Civile, in terris Ecclesiae, Canonicum
servetur. Conf. Anton. *de feud. disp. 1. th. 1. lit. M.* Struv.
S. J. F. c. 1. aph. 11. 12. 13. Stryk. *Exam. Jur. feud. c. 1.*
qu. 23. 25. 26. Myns. *5. O. 76. per tot. II.*) non omnia ca-
pitula libris feudorum contenta esse authentica, sed tan-
tummodo *capitula ordinaria*, *extraordinaria* enim seu
subsidiaria, quæ incipiunt post titulum de nothis *2. feud.*
58. a textu *2. feud. 73.* utpote a Cujacio ex Ardizone &
Alvarotto restituta, vid. Gothofred. *in not. ad fin. L. 2.*
feud. tit. 58. quoad decisionem causarum omni Juris au-
toritate destituuntur, etiamsi casum in ordinariis non de-
cisum contineant, cum non perinde ut ordinaria in forum
& scholas sint recepta. Struv. *S. J. F. c. 1. aph. 7. num. 10.*
Rosenthal *de feud. c. 7. concl. 33. n. 17.* Carpz. *disp. feud. 1.*
th. 21.

th. 21. Lauterb. Conclus. Forens. Ex. 1. th. 12. Mauric. dec. 1. controuv. feud. posit. ult. Solent tamen allegari in casibus, ubi cum capitulis ordinariis conveniunt, vel ad ordinario-
rum explicationem faciunt. *Struv. c. l. Ludwell. Synops. feud. c. 1. p. 13. Hartm. Pistor. L. 2. qu. 15. num. 43. & qu. 13. num. 59. Stryk. Exam. Jur. feud. c. 1. qu. 22.* Liber V. feudorum a Cujacio ex variis Impp. diversorum consti-
tutionibus feudalibus confectus, & in editione Gotho-
fredi adjectus, pariter non solet allegari. De **Libris** Autoritas librorum apocryphorum
apocryphis, maxime *libris Basilicis, Novellis Leo-
nis* &c. ut aliquid heic moneatur, haud operæ pretium esse
duco, quoniam hi omni destituuntur autoritate, & ut su-
pra dictum, nonnisi ad illustrationem & declarationem
Juris authentici adhiberi possunt, licet aliquid contineant,
quod Jure recepto non decisum, *Lauterb. Concl. For.
Exerc. 1. th. 11. 12. ibiq. alleg. Dd.* quicquid etiam in con-
trarium dicat Arumæus, *illorum quidem aequitati & ratio-
ni*, si in illa fendantur, tribuimus multum, sanctioni au-
tem nihil. *Alber. Gentil. L. 1. de nupt. c. 6. Besold.
dissert. de libr. Jur. c. 9.*

CAPUT III.

De Historia Juris Vniversi.

§. 1.

Historia Juris Civilis Romani,

& quidem

Ante Justinianum.

Status Ju-
ris ante
Justin. tri-
plex.

I. Status
Regiu.

Us Civile Romanum quemadmodum diver-
sa habuit fata, ita non abs re erit eadem
considerare quoad triplex tempus: Ante
Justinianum, Justinianum &
Post Justinianum: Status Juris
Romani Ante Justinianum pro forma Reipublicæ
triplex erat: *Regius*, *Popularis*, seu *liberæ Reipubl.* & *Im-
peratorius* seu *Monarchicus*. In *Statu Regio*, qui ad An-
num Mundi 3200. ante natum Christum 750. refertur, ab
initio Populus Romanus sine lege certa vivebat, omnia-
que manu seu arbitrio Romuli primi Regis Romanorum,
a quo etiam urbs Roma nomen suum traxit, gubernaban-
tur, *l. 1. §. 2. ff. de O. F.* postea vero populo in XXX. par-
tes, quæ *Curie* appellatæ, a Romulo diviso, ab eo ejus-
que successoribus, suffragio tamen Curiarum, leges variæ
promulgatæ fuerunt, quæ inde *Regiæ* & *Curiatæ*, i. e. *Cur-
iatim* latæ, dictæ sunt, *l. 2. §. 2. ff. de O. F.* convocabatur
enim Populus in 30. Curias divisus, ut rogantibus Regi-
bus,

bus, leges ferendas approbaret, Jacob. Gothofred. *in hist. Jur. Rom. c. 1.* qui conventus *Comitia Curiata* dicebantur. Has leges sine ordine latas postea in unum collegit *Publius Papyrius*, quæ collectio *Jus Civile Papyrianum* appellata fuit, *l. 2. §. 8. ff. de O. J.* Ejectis Regibus ob Tarquinii superbi tyrannidem Populo exosis, quod accidit A. V. C. 245. & ante C. N. 505. evadebat *Status Popularis*, II. Status Popularis, cujus 3. Epochæ. cujus tres Epochas constituit Gothofred. *in hist. Jur. Rom. c. 2.* sc. *ἀνορίας Juris incerti*, *ισονορίας Juris certi seu compositi*, *ἐννορίας Juris aucti*. I. Epochæ Juris incerti. *Prima Epochæ Juris* sc. *incerti* eo ipso existeret, cum leges Regiæ propter insigne erga Reges odium plane exoleverunt, atque Populus, licet ipso consentiente quandoque leges a Consulibus & Senatu latæ, vid. *l. 2. §. 16. ff. de O. J.* quin & tribunis Plebis ob Patrum & Plebis discordias creatis, plebiscita condita fuerint, *l. 2. §. 20. ff. de O. J.* Liv. lib. 2. cap. 33. Halicarn. L. 6. antiqu. Rom. incerto magis Jure & consuetudine ali, quam per latam legem cepit, idque fere per 60. annos. Struv. *S. J. Civ. Ex. r. th. 63.* Error calculi a Pomponio in *d. l. 2. §. 3. ff. de O. J.* commissus, quo putat Populum Romanum id ipsum per 20. annos passum fuisse, ostenditur a Ruperto in *Enchiridio Pomponii §. 3. cap. 4.* & ita locum Pomponii emendandum censent recentiores Interpp.

§. 2.

Posteaquam autem probe perspexisset populus, sese hacce in incertitudine satis firmari haud posse, eveniebat *secunda Epochæ Juris* sc. *certi*, siquidem autore II. Epochæ Juris certi. Titio Romilio Viro Consulari Senatus Consultum factum est, Plebiscito confirmatum, de legibus extraneis colligendis, hinc A. V. C. 300. non *decem*, uti Pompon. in *l. 2. §. 4. ff. de O. J.* re-

J. refert, sed tres *Viri*, nimirum *Spurius Posthumius Albus*, *A. Manlius*, & *Publius Sulpitius Camerinus*, ut *Liv. lib. 3.* aliique historici unanimi consensu tradunt, *Hahn. ad Wesemb. tit. de Orig. Jur. n. 1.* in Græciam, potissimum Athenas & Lacedæmoniam missi sunt, & iussi leges Solonis describere, aliarumque Græciæ Civitatum instituta, mores & Jura miscere. Hisce legatis post triennium revertentibus Romæ ex Senatorio Ordine *Decem viri*, quibus tres supra dicti Legati inserti, ut pro legatione tam longinqua præmio esset honos, legum condendarum causa creabantur, summo imperio instructi, qui & prædictas leges, si opus esset, corrigerent & interpretarentur, *d. l. 2. §. 4.* Hi leges illas ex Græcia allatas in Centuriatis Comitibus *X. tabulis*, non eboreis, ut *Pompon. in d. l. 2. §. 4. ff. de O. J.* rursus labitur, nec in roboreis, i. e. ligneis, quales fuerunt ἄξoves καὶ σαρίδες καὶ νύσσεις Solonis, quod *Scaliger. animadvers. in Melchior. Guilandin. Papyrus* existimat, sed *tabulis æreis* inscriptas vel potius incisas populo proposuerunt, & simul Magistratu se abdicarunt, commemorante *Dion. Halicarn. Diodor. Sicul. L. 12. c. 26. Liv. L. 3. c. 57. add. Rupert. de Orig. Jur. c. 5. Mauric. de libr. Jur. commun. §. 2. 3.* His cum adhuc quædam deessent, aut deesse fingerent potius, vulgato rumore, Patres, sequenti anno aliis iterum Decem viris creatis ex proprio patrio more & jure *duæ aliæ tabulæ* superadditæ, & *A. V. C. 305. ante C. N. 445.* publice propositæ, & ita ex accidenti *LL. XII. tabb.* dictæ sunt, *l. 2. §. 4. ff. de O. J.* quas *Liv. L. 3. histor. c. 34.* fontem omnis publici privatique Juris, & absolutum Corpus omnis Romani Juris appellat.

§. 3.

Ceterum ob id quod LL. 12. tabb. nimium brevibus & concisis verbis conceptæ, casus plurimos vel plane non, vel saltem non expresse comprehenderent, enata est *tertia* *Epocha*, *Juris* sc. *aucti*. Decem-viris enim ob nimiam eorum atque asperam dominationem expulsis, quod accidit A. V. C. 305. vid. l. 2. §. 24. ff. de O. F. & regimine Consulibus reddito, cum non essent in Civitate, qui leges 12. tabb. interpretarentur, quod erat officium Decem-virorum, hoc interpretandi negotium ad JCtorum Collegium pervenit, quod & *Collegium Pontificum* dictum fuit, d. l. 2. §. 6. Liv. lib. 10. c. 6. inde ortæ sunt *Disputationes Fori* sive *Interpretationes Prudentum*, quæ communi nomine vocabantur *Jus Civile*, l. 2. §. 5. ff. de O. F. vid. l. 6. §. 1. ff. de V. S. §. un. Inst. de legit. patron. tut. item *media Jurisprudentia*, quod essent quidem legibus 12. tabb. juniores, Constitutionibus tamen Principum anteriores, vid. §. 3. Inst. de legit. agnat. success. Schilker. Ex. ad ff. 2. th. 1. & ad Jus sine scripto referebantur, d. l. 2. §. 5. & 12. quoniam tunc temporis auctoritatem Juris non per se habuerunt, sive ex propria Respondentium auctoritate statim valuerunt, sed tum demum valere ceperunt, cum usu forensi receptæ & approbatæ essent, Vinn. ad §. 8. Inst. de F. N. G. & Civ. Ludwell. & Harpprecht. ad §. 3. Inst. eod. n. 3. hinc pleraque quæ in Jure nostro moribus recepta dicuntur, ex disputationibus hisce & Interpretationibus Prudentum manasse, docet Cujac. ad d. l. 2. §. 5. ff. de O. F. Ne etiam populus, ut vellet, pro affectu & libidine sine ullo verborum ordine negotii seriem proponeret,

3. Epochæ
Juris aucti.

Cujus causæ seu
fontes
sunt:

1. Interpretationes Prudentum,

2. Legis actiones,

ut neque iudex neque pars adversa intentionem assequi posset, eodem pene tempore ex hisce legibus a Jctis certæ quædam & solennes formulæ sunt conceptæ & compositæ, secundum quas litigantes in judiciis experiri debent, ita ut si quis præcuntibus Jctis in pronunciando vel syllaba erraret, formula, i. e. tota causa caderet, Cic. 2. de invent. cap. 19. Quintil. lib. 7. Stryk. diff. de proc. Jur. antiqu. 6. 1. n. 24. quæ formulæ legis actiones, seu legitimæ actiones dictæ sunt, l. 2. §. 6. & 7. ff. de O. J. Hahn. ad Wesemb. tit. de O. J. n. 2. Has postea Appio Claudio, Cneius Flavius, cujus scriba fuerat, furripuit, populoque tradidit, quod munus populo adeo gratum fuit, ut tribunus plebis fieret, & Senator & ædilis Curulis, & in gratam Flavii memoriam, liber harum actionum, non ab autore Claudio, qui has actiones in formam redegit, sed a Flavio, Jus Civile Flavianum audierit, ceu refert Pompon. in l. 2. §. 7. ff. de O. J. Plin. hist. natur. L. 33. c. 1. utut verisimilior sit sententia Valerii Maximi L. 2. c. 5. Livii Lib. 9. in fin. A. Gellii Lib. 6. c. 9. Flavium in ipsa ædilitate formulas istas evulgasse, fastosque in albo reposuisse. Graviter vero cum hoc tulerint Patres, novas quasdam agendi formulas excogitarunt, easque certis quibusdam notis vulgo incognitis descripserunt. Cicero. pro Muræna c. 11. verum Sextus Aelius & has publicavit peculiari libro, qui appellatur Jus Aelianum, l. 2. §. 7. ff. de O. J.

§. 4.

Accessit quoque *Jus Prætorium* sive *honorarium* ^{3. Magi-}
 §. 7. *Inst. de J. N. G. & Civ.* Dissensio enim inter Patres ^{stratum}
 & plebem originem dedit, ut A. 388. Prætor crearetur, ^{Edicta.}
 primum ex Patribus, mox ex plebe, primum unus, mox ^{& quidem}
 duo, & successu temporis adhuc plures, *l. 2. §. 28. ff. de Præto-*
o. J. Liv. *lib. 6. c. ult. L. 7. c. 1. & L. 8. c. 15.* Alex. ab ^{rum}
 Alex. *L. 2. dier. gen. c. 15.* Eorum potestas in jure di-
 cendo seu reddendo primum constabat, postea variis mo-
 dis fuit aucta, in tantum ut non solum ipsorum Edicta,
 quæ initio officii, ut sciret populus qua de re & quomo-
 do toto anno jus dicturi essent, in gypsata & dealbata ta-
 bula, quæ *album Prætoris* appellabatur, vid. *l. 7. ff. de*
jurisd. proponebant, certam Juris speciem constituerent,
l. 2. §. 10. ff. de O. J. sed & ut *adjuvare, supplere, & cor-*
rigere eis Jus Civile, hoc est, rigorem Juris Civilis mitiga-
 re, & de iis, quæ legibus nec sancita nominatim, nec veti-
 ta essent, ex bono & æquo aliquid statuere, liceret, *l. 7.*
§. 1. ff. de J. & J. pr. Inst. de Bon. possess. Liv. *d. l. 6. & 7.*
 Alex. ab Alex. *c. l. Vinn. & Bachov. ad §. 7. Instit. de J. N. G.*
& Civ. n. 1. conf. Stryk. diff. de Proc. Jur. antiqu. Rom. c. 1.
n. 1. seqq. & hæc Edicta, prout ipsi Magistratus annui,
 annum tantum durabant, unaque cum ipso officio expi-
 rabant, hinc successores in Prætura haud raro nova Edicta
 proponebant, *l. 41. ff. de arbitr.* Quum vero nihilomi-
 nus Prætores quæstu & ambitione ducti sæpe ab illis re-
 cederent, & albi scripturam mutarent, Lex Cornelia a Tri-
 buno plebis 300. ann. post. A. V. C. 686. rogata, ut ex
 Edictis suis perpetuis Prætores jus dicerent, & quod se-
 mel initio Magistratus edixissent, id perpetuo, i. e. toto

De edictis
aeditum.

Præturæ suæ tempore servarent, potestate novandi corri-
gendique, imposterum etiam, si forte iterum Prætores
fierent, penitus sublata, Dio. Cass. *Lib. 36. p. 10.* Anton.
August. *de ll. popul. Rom. tit. de L. Cornel. vid.* Stryk.
cit. diss. c. 1. n. 17. Wesemb. *in paratitl. tit. de offic. præ-*
tor. Eodem tempore quo Prætor creatus fuit, etiam *Ædi-*
les Curules, a sella Curuli, cui insidebant, appellati, juxta
Caspar. Caball. *de aedit. edict. c. 1. n. 1.* add. Horat. *L. 1.*
Epist. 6. ortum sumserunt, quorum Cura primitus in ex-
hibitione ludorum publicorum consistebat, Liv. *lib. 6. in*
fin. postea potestas eorum aucta fuit, ut & ædium nec
non viarum & venditionum, publicarum aquarum & aquæ
ductuum curam gererent, atque eo nomine *Edicta* pro-
ponerent, *ædilitia* dicta, quæ similiter vim legis obtinue-
runt, §. 4. *Inst. de J. N. G. & Civ. t. 1. ff. de aedit. edict.*
Liv. *c. 1. Varr. 4. de lingu.* add. Strauch. *dissert. aedit.*
prior. c. 1.

§. 5.

4. Leges a
populo
latæ.

9. Plebisci-
ta.

Latæ porro *leges singulares novæ* ab universo popu-
lo pro reipubl. necessitate, plerumque ab iis, qui eas ro-
gaverant, appellatæ, ut *lex Horatia, Hortensia, Valeria,*
Publicia, Julia, &c. *l. 2. §. 8. ff. de O. J.* Gothofr. *hist.*
Jur. cap. 2. quas collegit Anton. Augustin. *tr. de LL. &*
Scitis & alii. Ritus ferendi leges breviter recenset Stryk.
in præcogn. Jur. univ. c. 1. §. 18. add. Rosin. *in antiqu.*
Rom. lib. 8. c. 2. Paul. Merula *de legib. Rom. c. 1. §. 9. seqq.*
Plebs ipsa quoque, propter discordias inter illam & Patri-
cios exortas, in comitiis tributis peculiaria Jura condebat,
quæ

quæ *Plebiscita* dicebantur, & lege *Hortensia* omnes Quirites, i. e. Cives Romanos, æque ac aliæ leges, stringebant, *l. 2. §. 8. ff. de O. F. & S. 4. Inst. de F. N. G. & Civ.* unde & postea leges dictæ sunt, veluti *lex Aquilia*, *Falcidia*, *Voconia* &c. omnes a tribunis plebis rogatæ. Quamvis vero jam ante *LL. 12. Tabb.* *Plebiscita* fuerint condita, sc. post primam plebis secessionem in Montem sacrum A. V. C. 259. in qua plebs obtinuit, ut suos haberet tribunos plebis, qui plebem contra Magistratum tuerentur, *l. 2. §. 29. ff. de O. F.* Liv. *L. 2. c. 33.* Dion. Halicarn. *antiqu. Rom. L. 6.* hæc tamen ab initio ipsam plebem tantum, sed non Senatores & Patritios obligabant, *§. 4. Inst. de F. N. G. & Civ.* Flor. *lib. 3. c. 13.* Gell. *15. c. 27.* secunda autem secessione in montem Aventinum ob potentiam Decemvirum, A. V. C. 303. *Lege Horatia* constitutum quidem, ut quod tributim plebs jussisset, unversum populum teneret, quæ etiam A. V. C. 414. *lege Publicia*, a Q. Publico Philone in Dictatura lata, est confirmata, Liv. *lib. 3. c. 55.* & *lib. 8. c. 12.* eidem tamen legi per ambitionem Patritiorum iterum est derogatum, donec tandem in tertia plebis secessione in montem Janiculum A. V. C. 467. *lege Hortensia* constans plebiscitis legis autoritas tributa fuerit, & ita factum, ut inter plebiscita & legem species interesset constituendi, potestas autem eadem esset, *l. 2. §. 8. ff. de O. F. §. 4. Inst. de F. N. G. & Civ.* Plin. *lib. 16. hist. natur. c. 10.* Gell. *noct. attic. L. 15. c. 27.* add. Vinn. *ad d. §. 4. Inst. d. t.*

§. 6.

III. Status
Monarchi-
cus,

in hoc

1. II. ab
initio a
populo
latæ.

2. SCta a
Senatu
condi ce-
perunt.

Hiscæ Juribus usa est Respublica Romana, donec tan-
dem ad unum summa rei deveniret & *Status Monar-*
chicus evaderet, quod accidit A. V. C. 700. Approbato
autem Principatu a Populo Romano, *populus Principi & in*
eum omne Imperium & potestatem privative concedebat.
§. 6. *Inst. de J. N. G. & Civ.* Hoc tamen Jure suo mode-
ratus ab initio regiminis constituti usi sunt Imperatores,
ne odium populi in se converterent: *non enim reforman-*
di tam celeriter antiqui mores, anceps enim & onerosa ni-
mis est mutatio, quæ subito ac cum quadam violentia susci-
pitur, faciliior autem, quæ paulatim fit flectendo. Hinc
inter initia Principatus usque ad Tiberium *leges adhuc*
complures a populo vel plebe veteri ritu fuerunt rogatæ,
Gothofred. *histor. Jur. c. 3.* Sicuti constat sub Augusto
Legem Falcidiam, rogante tribuno plebis, a populo sanc-
tam fuisse. Postmodum Tiberius hanc potestatem legis
ferendæ, cujus potentiam minutam ibat, ademit, eam-
que ad Senatum, a quo nullum metuebat periculum,
transtulit. Tacit. *lib. 1. annal.* Ex eo igitur tempore, legi-
bus & plebiscitis quiescentibus, Senatus Jus, quod *Senatus,*
Consultum dicebatur, facere cepit, *L. non ambigitur, 9.*
ff. de LL. quanquam non tam propria autoritate, quam
conniventia quadam & indulgentia Principum, nam, &
quod plurimi textus juris nostri ostendunt, Principes Jus
aliquod constituturi, Orationes in Senatu per quaestores,
de quibus *l. un. §. 4. ff. de offic. quest.* habere solebant,
censendi arbitrio Senatui relicto, quas deinde Orationes
SCtum necessario sequebatur, vid. *l. 8. ff. de transact.*
l. 20.

l. 20. 22. 40. ff. de hered. petit. l. 33. §. 2. ff. de condict. in-
deb. Gothofred. hist. Jur. c. 3. Vinn. ad §. 5. Inst. de. J.
N. G. & Civ. Bachov. ad d. §. 4. & in πρῶτοις p. 38. seq.
Vlric. Huber. in digress. Justin. L. 1. c. 3. Referuntur qui-
dem SCta a Pomponio in l. 2. §. 9. ff. de O. J. & Tribon-
niano in §. 5. Inst. de J. N. G. & Civ. inter augmenta le-
gis 12. rabb. quam sententiam Dd. communiter ample-
ctuntur, vid. Gothofred. hist. Jur. c. 3. Struv. S. J. Civ.
Ex. 1. th. 63. Frantzk. ad ff. tit. de O. J. num. 28. &c. ve-
rius tamen est, Senatum tempore liberæ Reipubl. pote-
statem legis condendæ nunquam habuisse, usque ad Ti-
berii Cæsaris Dominatum, sed jus istud populi perpetuo
fuisse: nam ex Livio lib. 1. & Dion. Halicarn. lib. 6. an-
tiqu. Rom. constat, legem, jam inde ab urbe condita, fuis-
se, quæ omnia in Senatus potestate & arbitrio ponebat,
præter Magistratum creationem, inferendi belli, depo-
nendique arbitrium & legumlationem, add. Bodin. lib. 1.
de Reipubl. c. 10. proinde aperto Marte cum fide historica
pugnare, quod Pompon. & Tribonian. de causa SCtorum
referunt, ex iis quæ paulo ante diximus, manifeste li-
quet, conf. Bachov. Vinn. Huber. c. l. De ritu condendi
SCta, vid. Varron. apud Gell. lib. 14. c. 7. Brissou. de for-
mel. lib. 2. p. 138. seqq. Rosin. de antiq. Rom. lib. 7. c. 1.
Stryk. præcogn. Jur. univ. c. 1. §. 24. JCtorum quoque seu
Prudentum Responso, de quibus supra §. 3. sub Impp. ple-
norem obtinuerunt Juris auctoritatem, nam cum ante Au-
gusti tempora, cuilibet, qui studiorum suorum fiduciam
habebat, de jure consulentibus publice respondere in-
tegrum esset, Imperator Augustus, ut major & certior fo-
ret respondentium auctoritas, primus constituit, ut impo-
sterum non omnes promiscue, ut antea, sed certi &
com-

Error Pom-
pon. nota-
tur.

3. JCtorum
Responso
majorem
auctori-
tatem sunt
nata.

comprobatū duntaxat ex principali autoritate responderent, nec Judici ab ejusmodi Responsis recedere liceret, sed illa præcise sequi cogeretur, *l. 2. §. 47. ff. de O. F. §. 8. Inst. de F. N. G. & Civ.* atque ex eo tempore responsa Prudentum inter partes Juris scripti numerari ceperunt, Vinn. *ad d. §. 8.* Ludwell. *ad §. 3. Inst. d. tit. num. 4.* conf. Hahn. *ad Wesemb. tit. de Orig. Jur. num. 4. p. m. 55.* & Thomas. *in nev. Jurisprud. L. 2. c. 2. nev. 20.*

§. 7.

4. Jus Præ-
torium in
perpetuam
formam
reductum.
Edicta quoque *Prætorum* ab Impp. approbata erant, quæ, cum incerta, varia & dispersa essent, A. Ofilius circa Augusti tempora in Ordinem rededit, *l. 2. §. 44. ff. de O. F.* Sed cum post Ofilii privatam hanc compositionem alia Prætorum Edicta accesserint variantia, & Ofilii compositio vim legis non haberet, centum & quod excurrit annis post, jussu *Hadriani Imp. Salvius Julianus* J.Ctus A. C. 132. hæc Prætorum Edicta omnia collegit, & in Ordinem ac titulos digessit, aliis detractis & immutatis, & de suo quibusdam additis, (quorum pertinent ea quæ habentur *de Salviano interdicto, & de Edicto de conjungendis cum emancipato ejusve liberis,*) quod opus *Edictum perpetuum* fuit appellatum, atque ut impofterum ex hoc Jus diceretur, statutum, primo S.Cto, dein Imperatoris Hadriani Constitutione, *l. 2. §. 18. C. de vet. jur. enucl. l. pen. C. de condict. indeb.* Gothofred. *hist. Jur. c. 3.* Stryk. *de Proc. Jur. Rom. antiqu. cap. 1. num. 19.* Hoc subsequenti tempore *Papinianus, Ulpianus, Paulus, Cajus, Scævola &c.* interpretati sunt, & suis commentariis illustrarunt.

strarunt. Edicti perpetui fragmenta exhibent Jacob. Gothofred. *in font. Jur. Civ.* Simon von Leuven *de Orig. & progress. Jur. Rom. p. 309.* Præter hæc Jura ipsi quoque Imp. varias novas leges, prout ipsis commodum videbatur, promulgarunt, quæ *Constitutiones Principum* audiunt, §. 6. *Inst. de J. N. G. & Civ. t. t. ff. de Constitut. Princip.* & in hoc statu Monarchico præcipuam Juris partem faciebant, quæ, quamvis ab initio admodum fuerint rariores, a temporibus tamen Imperatoris Hadriani, quibus SCta desisse verosimile est, in immensum excreverunt numerum. Diversas has Imp. Constitutiones privata potius quam publica autoritate collegerunt, & in duos digesserunt Codices, Jcti *Gregorius & Hermogenes*, unde *Codex Gregorianus & Hermogenianus*. Ille quidem continet Constitutiones ab Hadriano Imperatore, qui regnavit A. C. 117. ad Valerium & Gallienum usque, qui imperarunt A. C. 254. latas, hic vero succedentium Imp. Claudii sc. & aliorum Constitutiones usque ad Constantinum M. ab A. C. 268. ad 306. exhibet. Hos subsequens est doctissimus Princeps *Theodosius Junior*, qui Christianorum Imp. a Constantino M. ad sua usque tempora, suasque Constitutiones unum in Codicem colligendas Octoviris ad id delectis commisit, qui ab ejus nomine *Codex Theodosianus* appellatus, & secundum veriorum sententiam A. C. 438. Theodosio Augusto sedecies Consule promulgatus est, ceu demonstrat Mauric. *dissert. de libr. Jur. commun. th. 6.* & ex eo Muller. *in not. ad Struv. Exerc. 1. th. 65. lit. γ.* Edidit hunc Codicem 16. libros continentem Jacob. Cujac. *Aurelia Allebrogum 1586. 4to.* & *Paris 1586. fol.* optima hujus Codicis editio est, quæ cum commentariis perpetuis Jacobi Gothofredi prodit

Varie
Imp. Con-
stitutiones
promulga-
tæ.

Codex
Gregoria-
nus.

Hermoge-
nianus.

&

Theodo-
sianus.

Q

post-

Novellæ
Theodos.
& seqq.
Impp.

posthumo opere studio Antonii Maruilii Lugduni 1665. fol. 6. tom. Posthunc Codicem *novæ aliæ Constitutiones* a Theodosio & subsequentibus Impp. usque ad Justinianum Imperatorem prodierunt, & *Novellæ* dictæ sunt, eo quod novissime post Codicem Theodosianum editæ essent, Gothofred. *hist. Jur. c. 6. it. m. c. 4. & 5.*

§. 8.

Historia Juris Romani,

tempore

Justiniani Imperatoris.

Justinianus
quando &
ubi natus.

&

quomodo
ad Imperi-
um perve-
nerit.

Justinianus humili quidem & obscuro genere ortus, in *Pannonia*, quæ hodie *Bulgaria* dicitur, vid. *Nov. 11. ibique* Gothofred. *in not. lit. g.* & quidem secundum communem opinionem in Civitate *Achrido* sive *Ochrida*, postea, ut ipse idem *cit. Nov. 11.* testatur, a suo nomine *Justiniana prima* dicta, natus est A. C. 483. Hic cum jam antea & Præfecturæ præfuisset ac Consulatum cum Valerio gessisset, atque adeo omnes fere dignitatum ordines quasi per gradus administrasset, ab avunculo suo *Justino* Imp. adoptatus & in Imperii societatem & consortium adscitus est A. C. 523. ceu ex inscriptione & subscriptione *l. ult. C. de offic. magistr. offic.* diserte patet. Mortuo vero Imp. Justino A. 527. mense Augusti solus imperare cepit anno ætatis suæ XLIV. Prima tunc ipsius cura erat rationem habere legislationis, & Jurisprudentiam Romanam in varia ac pene innumera diffusam volumina reformare, & in compendium quoddam revocare, idque, quod

quod vix unus Julius Cæsar animo destinaverat, Sueton. *in vit. Cæs.* c. 22. reliqui autem Principes humano ingenio impossibile duxerant, *pr. Const. dedit. nobis Deus, de confirm. digest. ad magn. Senat.* perfecit feliciter. Et primo omnium quidem Triboniano Quæstori suo Viro acutissimo aliisque tam doctrina legum, quam experientia rerum studioque Reipubl. indefesso & laudabili proposito pollentibus, quorum nomina recensentur in *Const. de novo Cod. faciend.* §. 1. injunxit & mandavit, ut ex tribus tum temporis extantibus Codicibus, *Gregoriano* sc. *Hermogeniano*, & *Theodosiano*, & ex Novellis reliquorum Impp. qui post Theodosium vixerunt, legibusque a se promulgatis, resectis superfluis & inutilibus, contrariis & dissonantibus extirpatis, additis denique & detractis & mutatis, quicquid addendum mutandumve judicarent, unum *Codicem* concinnarent, qui A. 528. inchoatus, sequenti Anno 529. Idibus Aprilis absolutus, atque publicatus, & a Justiniani nomine *Justinianeus* dictus est. vid. *d. Const. de nov. Cod. fac. & Const. summa Reipubl. de Justin. Cod. confirm.*

Codex Justinian.
compositus.

§. 9.

Cum autem sacratissimas Constitutiones antea confusas in luculentam sic erexisset consonantiam, A. C. 530. d. 18. Calend. Jan. Justinianus de conceptione Digestorum seu Pandectarum mandatum emisit, vid. *Const. Deo autore de concept. digest.* cui operi Tribonianum præfecit, eisdemque alios XVI. Viros, usu & juris scientia potissimum præclaros, quorum nomina pariter recensentur in *Const. Tanta* §. 9. *de confirm. digest. ad Senat. & pop.* adjunxit: Hi ergo ex immensis veterum Juris scriptis, quæ in

Digesta
quando
confecta,
& a quibus,

Composi-
tio & pro-
mulgatio
Institutio-
num.

duo millia librorum & trecies centena millia versuum propagata habebantur, *L. 2. pr. & l. 3. §. 1. C. de vet. jur. enucl.* ea quæ utilissima erant, in *L. libros*, postea a Justiniano in VII. partes divisos, ad ordinem perpetui Edicti collegerunt, & secundum Imp. mandata multis pro arbitrio vel additis, vel detractis ad usum temporis transformatunt, vid. *Const. tanta §. 1. add. Const. Deo autore §. 7.* qui libri *Digesta* sive *Pandectæ* nominati & intra triennium sc. A. 533. ad exitum omnino perducti sunt. Antequam vero vastum hoc Digestorum opus publicaretur, quod factum A. C. 533. 17. Calend. Januar. ne statim ab initio rudis adhuc & infirmus studiosi animus multitudine ac varietate rerum oneraretur, per eundem *Tribonianum*, qui ad totius operis gubernationem electus erat, necnon *Theophilum* & *Dorotheum* Antecessores facundissimos, ex veterum Institutionibus, & præcipue ex commentariis *Caji*, ex *Digestis*, novisque suis tam 50. Decisionibus, quam aliis Constitutionibus, pro emendatione Juris post confectionem Codicis, promulgatis, *Institutiones* compilari, & in IV. libb. easdem partiri jussit, ut sint totius legitimæ scientiæ prima fundamenta atque Elementa, quibus Juvenes suffulti, possint graviora & perfectiora legum scita sustentare, vid. *Constit. tanta §. 11. & præm. Inst. §. 3. 4. 5. 6.* quæ etiam editæ ac promulgatæ sunt A. C. 533. XI. Calend. Decembr. *Compositione* igitur *Digestis* sunt posteriores, *promulgatione* priores, *autoritatem* vero legum simul cum *Pandectis* acceperunt III. Calend. Jan. ejusdem anni. *d. Const. tanta §. 23. & fin. & Const. Dedit nobis Deus §. 23. & ult.*

§. 10.

Cum nova quotidie orirentur dubia, quæ speciali-
bus indigebant Decisionibus, subinde novæ quoque pro-
dierunt Constitutiones, quia autem hæ extra Corpus pri-
oris Codicis divagabantur, quas tamen Codici sub com-
petentibus inseri titulis necessarium foret ac utile, idcir-
co Justinianus, qui omnes animi sui curas rebus commu-
nibus avidissime impendebat, per *Tribonianum, Doro-
theum, Mennam, Constantinum & Johannem*, priorem
suum Codicem paulo ante se editum recognosci, purgari
& emendari, imprimis quinquaginta Decisionibus mul-
tisque aliis Constitutionibus, quas interea temporis con-
diderat, augeri, quæve ἀντινομία aliquam habere vide-
bantur, tolli, & in XII. libb. certosque titulos redigi cu-
ravit, eumque sic recognitum, auctum, interpolatum vel
transformatum, priori Codice penitus antiquato, quem
allegare vetuit, d. XVI. Calend. Decembr. A. C. 534. sub
nomine *Codicis repetitæ prælectionis* promulgavit, & in
omnibus judiciis impofterum frequentari voluit, ceu plu-
ribus videre est ex *Constit. Cordi nobis, de emend. Cod.* At-
que novus hic & secundo editus Codex hodie solus su-
perest, eoque utimur. A. C. 535. & sequentibus reliquis
annis, novis indies controversiis ex negotiorum varietate
emergentibus, novæ aliæ Constitutiones sub nomine *No-
vellarum*, vid. §. 4. d. *Constit. Cordi*. ab eodem Imperato-
re ut plurimum in lingua Græca in lucem sunt emissæ,
quibus ea quæ in Institutionibus, ff. & Codice jam tum

in Codice
repetitæ
prælectio-
nis quid
præstiterit
Imp.

Constituti-
ones variæ
sub Novell.
nomine
promul-
gatæ.

firmatur sanciverat, partim magis magisque ampliavit, declaravit, & explicavit, partim etiam limitavit & jus vetus confirmavit, partim etiam prorsus correxit & emendavit, novumque jus constituit; ipse tamen Imperator secundum suam intentionem harum collectionem in unum volumen ad finem haud perfecit, sed post ejus obitum demum a quibusdam privatis, adjectis titulis, qui in variis editionibus varii sunt, sine arte tamen & ordine congestæ, e Græca in latinam linguam translatae, iisdemque adhuc quædam Novellæ aliorum Impp. subsequen-
tium, certa quædam Juris Justiniani capitula corrigentes, insertæ fuerunt, conf. §. 9. cap. preced. 2. Denique *XIII. Edicta Justiniani* similiter variis & successivis temporibus promulgata sunt, alias quoque Constitutiones Julianus Antecessor retulit ab eodem Justin. compositas, quarum prior *sancitio pragmatica* dicitur, posterior est *de adscriptitiis & Colonis*, quæ inveniuntur in editione Corporis Juris Dionysii Gothofredi, quæ tamen, quoniam receptæ non sunt, Juris autoritate destituuntur. Tanta itaque Justinianus cura & felicitate Jus Romanum composuit, legesque Romanas, quarum prolixitas nimia erat & inutilis dissonantia, mirabili brevitate correxit. Imperavit annos XXXVII. Menses 7. Dies 13. vitamque cum morte commutavit Constantinopoli Idibus Novembr. A.C. 565. anno ætatis 81. Mens. 7.

§. II.

Historia Juris Romani post Justinianum.

Quo majori Justinianus noster Cura, nunquam satis laudanda Nomothesiæ invigilavit, eo celeriora post suum ex hac vita abitum leges ejus experta sunt Fata. Ejusdem enim successores in *Imperio Orientali* novas quasdam Constitutiones promulgarunt, quibus varia Jurisprudentiæ Justin. puncta vel mutarunt vel abrogarunt, vel haud raro dilucidius explicarunt, quas collegit Gothofredus & in fine Corporis Juris adjecit, easdem etiam ordine recenset Jacob. Gothofred. in *Biblioth. Jur. cap. 5.* Potissimum vero Imperator *Basilius Macedo* cum filio *Constantino & Leone Philosopho* ex invidia & æmulatione Juris Justin. interpolandi initium fecit. Quare circa An- num 870. Epitomen Codicis Justin. 60. tit. distinctam, multis tamen detractis & sublatiis, quæ inutilia putaret, edidit, quam *Eclogam* sive *πρόχειρον νομικόν* vocavit. Gothofred. c. l. c. 6. item Dion. Gothofred. in *not. ad Nov. Leon. in princip. lit. a.* Postea ex libris Justinianeis, XIII. Edictis Justin. post Novellas latis item ex Constitutionibus novellis Justin. & seqq. Impp. usque ad Basilium LX. libri Juris sunt conscripti, qui ideo *ἐξακοντάβιβλον* & quia Principum leges continent, *βασιλικὰ* vel libri *βασιλικῶν* dicebantur. Dion. Gothofred. c. l. Artur. Duck. de *autor. Jur.* a quo *Civ. l. 1. c. 5. §. 6.* Id opus A. C. 874. a *Basilio* inchoatum, teste Imp. Leone in *Nov. 71.* (ubi mentionem facit Corporis legum a Patre suo Basilio conscriptum, quod fane

Status Juris Justin. in Oriente.

Ecloga Basilii.

Libri Basilicon.

quando &

a quo

compilati.

Epitome
Basilico-
rum.

Attaliatæ
Synopsis.
&
Michaelis
Ducæ.

Nomoca-
non Photii.

fane non de Brevi ario, de quo antea, sed de Basilicis intel-
ligendum erit,) *Leo VI. Philosophus* dicti Basilii filius cir-
ca. A. 886. opera *Sabbathii Protospatharii* ad perfectionem
deduxit, & quoniam adhuc quædam superflua, quædam
inutilia comprehendebat, tandem *Constantinus Porphyro-*
genneta Leonis filius & Basilii nepos istud repurgavit, &
ἀνακατάγραψεν i. e. repetita prælectione A. C. 910. correctius
edidit. Jac. Gothofred. *in bibl. Jur. c. 6. p. 76.* Struv.
S. J. Civ. Ex. 1. 1b. 70. ibique Muller. in not. Hoc postea
in Synopsin seu *Eclogam* redactum secundum nonnullorum
opinionem a *Romano Lecapeno* juniore, Constantini Por-
phyrogennetæ nepote, & *κατὰ σοιχεῖον* i. e. secundum or-
dinem alphabeticum confectum, unde *μικρὸν κατὰ σοιχεῖον*
manuale parvum ordine alphabetico dispositum audit,
Dion. Gothofred. *c. l.* Eam edidit & vertit *Joh. Leuncla-*
vius Basileæ in folio A. C. 1575. Extat quoque alia sy-
nopsis Basilicorum *Michaelis Attaliatæ*, cujus titulus
ποίημα νομικὸν ἢ τοῖς πραγµατικὸν Michaelis Ducæ Imp. jussu
circa An. 1070. conscripta, quæ extat apud Leunclav.
tom. 2. Jur. Græco-Rom. Jacob. Gothofred. *c. l.* Compo-
suit etiam A. C. 880. *Photius* Patriarcha Constantinopoli-
tanus, Basilium & Leonem Impp. imitatus *Breviarium*
Juris Canonici Græci ex Constitutionibus Impp. Ecclesia-
sticis, canonibus Conciliorum & veterum Patrum Episto-
lis Canonicis collectum, & 14. titulis distinctum, quod
νομοκανόνα, item *προκανόνα*, quod is liber velut index cano-
nibus præponeretur, appellarunt. Hunc *Nomocanonem*
sive *Procanonem* postea *Constantinus Porphyrogenneta* re-
purgavit, & A. C. 1143. *Theodorus Balsamon* Patriarcha
Antiochenus commentariis illustravit, quem A. C. 1615.
una cum prædicto commentario ex Bibliotheca Palatina
edidit *Christophorus Justellus* Paris. in 4to. Plura de hoc
haber

habet Mastricht. *in hist. Jur. Eccles. n. 240. seq.* qui & ejus Interpretes prolixius recenset.

§. 12.

Post libros βασιλικῶν Imperator Leo VI. Basilii filius Novellæ
Leonis
quando
confectæ. A. C. 890. *Constitutiones Novellas* 113. promulgavit, quibus varia Juris Justin. repurgavit capitula, hinc etiam inscribuntur ἐπανωρθωτικὰ καὶ ἀρᾶσεις sive *correctoria legum repurgationes*, quæ tamen in Imperio Orientali ne quidem ipsius Leonis temporibus custoditæ fuerunt, nisi in iis rebus, de quibus ante hoc nihil erat constitutum, ut *Nov. 57. 71. 89. 102. 103. 104.* vel quæ jus vetus explicant, ut *Nov. 77.* aut suppleant, ut *Nov. 5.* ut ex Græcis Interpp. probat. Cujac. *lib. 17. obs. 3.* Tandem prodiit circa An. 1150. *Constantini Harmenopuli* Judicis Thessalonicensis ἐν χειρίδων sive πρόχειρον τῶν νομῶν ex Constitutionibus Impp. Harmenopuli
πρόχειρον. novellis usque ad Emanuele Commenum, qui imperavit A. C. 1145. concinnatum. Dion. & Jacob. Gothofred. *c. l. Artur. Duck. c. l.* Sic ergo *Jus Justin.* in *Oriente*, recedente pederentim latinæ linguæ usu, & ex invidia gloriæ Justinianæ obsolevit, & ex adductis Juribus, quæ tamen ex Justinianeis potissimum desumpta erant, neglectis plane libris a Justiniano confectis, causarum decisiones petitæ sunt usque ad Constantinum XIII. Paleologum, Græcorum Impp. ultimum, sub quo, capta Constantinopoli A. C. 1452. a Muhamede Ottomannico, Imperium Orientale cum suis legibus est extinctum. Plura hanc in rem & egregia narrat Marquardus Freherus *in præfat. ad Jus Græco-Roman.* a Leunclavio editum, item in *Chronologia Juris Græco-Rom.* laudato operi adjecta.

§. 13.

Status Ju-
ris Justin.
in Occi-
dente.

Varia in
Italia Jura
observata.

In Occidente Jus Justinianum in Exarchatu, qui fuit Ravennæ, ad Annum usque 752. viguit, quo postmodum a Longobardis deletum, esse desit, teste Sigon. *de regno Italia lib. 3.* At in reliquo præter Exarchatum Occidente ob continuas Gothorum, Longobardorum aliorumque populorum Barbaricorum deprædationes, leges Justinianæ in observantiam deducere minime licuit. Quas itaque in Italia tanquam cultiori Imperii Occidentalis parte leges habebant, vel ex Jure Romano veteri erant, vel erant ex Constitutionibus Impp. in tres Codices illos ante Justin. jamtum extantes relatis, quæ postmodum in *Breviarium* jussu Alarici ab Aniano Jcto A. circiter 500. aut paulo post redactæ, vel erant sancita Gothica, quæ Gothi suis subditis pro imperii ratione præscripserunt, quibus postmodum accesserunt LL. Longobardorum (quæ ceteris excellentiores habitæ, ab Interpp. autem *barbara, asinina*, & *fex* potius quam lex appellatæ sunt, Luc. de Penn. *ad L. Conductores C. de conduct. lib. 11.* Christin. *decis. 212. n. 26. vol. 4.* item Leges Salicæ & Francicæ. Imo ex Constitutione Lotharii I. Ludovici Pii filii, quam Sigonius *Lib. 4. de regn. Ital.* vult latam A. C. 828. verosimilius autem Baron. refert ad A. 847. cuilibet libera permittebatur Electio, quo Jure, Romano sc. veteri, Francico, Gothico, Salico, Longobardico vel alio quis regi veller, Hermann. Conring. *de Orig. Jur. Germ. cap. 20.* quam tamen Constitutionem ita interpretandam esse censet Maurit. *dissert. de libr. Jur. commun. §. 18.* ut non personis singulis, sed integris urbibus, pagis & territoriis hæc eligendi potestas concessa fuerit. Non tamen penitus ignotum fuisse

fuisse ea ætate Jus Justinianicum, sed doctioribus imprimis Jurisque Ecclesiastici studiosis lectum fuisse, imo in Foro Ecclesiastico magnam passim quarundam Novellarum Justiniani legumque Codicis fuisse autoritatem, imprimis si quæ conducerent, docet Mauric. *d. dissert. §. 20.* Conring. *c. c. 20. in fin.* sed alia ratio erat Regiminis publici & Civilis.

In Statu
Eccle. Jus
Justin. non
plane fuit
incogni-
tum.

§. 14.

Seculo XII. & ita 600. fere annis post Justin. decessum, libri ejus in *Occidente* aliquam nacti sunt autoritatem; Nam cum circa An. 1102. *Irnerius* Jctus alias *Guarnerius* vel *Wernerus* dictus, cui authenticas ex Novellis in Codicem relatas adscribunt, occasione *litis* seu *controverfiæ Grammaticæ* de Asse inter Eruditos Bononiæ motæ, ubi fortuito in Pandectas Amalfitanas incidebant, indeque illam controversiam componebant, magno studio, privata tamen autoritate, in Juris Justiniani explicationem incumbere, istudque ab æquitate, elegantia & prudentia singulari commendaret, jussu atque rogatu *Mathildis* Comitissæ Tusciæ, potentissimæ ejus ætatis per Italiam Principis femina, magis magisque ad Jus illud illustrandum inductus est, & publica Bononiæ Schola instituta circa A. 1128. jus illud ab Irnerio & celeberrimis tunc temporis Jctis, quorum catalogum exhibent Valent. Forster. *in hist. Jur. Rom. L. 3.* Joh. Fichard. *tr. de vit. Jctor.* stipendio publico doceri ac postea in Foro observari cepit, ut Conring. *de Orig. Jur. Germ. c. 23.* item *dissert. de antiqu. Academ. 1. & 3.* Limn. *enucl. lib. 4. c. 67. n. 6.* Stryk. *disc. pralim. ad us. mod. ff. §. 16. & 19.* Andler. *Jurisprud. lib. 1. tit. 4. n. 34.* Card. Hostiens. *ad c. 1. de testam.* aliique plures tradunt. Ceperunt ergo Jura Justin. iterum apud Italos reflorescere *spontaneo populi*

Historia
reducti
Juris Rom.
in scholas
ac fora
Italix re-
censetur.

Jus Justin.
sponte in
Italia re-
ceptum.

Accessit
approbatio
Cæsarum.

puli studio, penes quem ex recepta dudum Lotharii Constitutione & hinc orta 300. annorum consuetudine arbitrium erat, an Longobardicis vel Romanis legibus se submittere vellet, idque enata opinione, Romanum Jus Longobardico & æquius & plenius & utilius, ad gloriam quoque pertinere, non amplius herere in majorum institutis, quasi rudioribus & multum barbaris, sed prisca Romana sectari, ceu loquitur Conring. *d. cap. 23.* Ad hoc ipsum populi studium paulatim quoque accessit Cæsarum cura & assensus, qui Juris studia approbabant. Nam præter Lotharii Imp. scientiam & connivenciam, quæ accedente lapsu temporis diuturni expressæ æquipollet approbationi, vimque legum negotio tribuit, *l. 32. ff. de LL. Fridericus I.* Imp. leges quasdam noviter a se latas, majoris autoritatis causa, Codici Justin. inseri curavit, cujus rei evidens est exemplum in famosa illa *Auth. Habita C. ne fil. pro patre.* Atqui vero quis hic dubitaret, Imperatorem Justiniano Codici vim legis tribuisse, cujus Constitutiones, ut Imperatoris, agnovit, suasque leges illi inseri voluit. Imo de semet ipso Fridericus in Comitibus Roncaliensibus teste Radevico *lib. 11. sequentia prædicat: Nostis, quod Jura civilia nostris beneficiis in summum provecta, firmata, ac moribus utentium approbata, satis habeant roboris,* imo teste eodem Radev. *in Campis Roncal.* secum habuit Judices 4. disertissimos LL. Doctores & multorum Auditorum Præceptores, ut loquitur Radevicus, sc. *Bulgarum, Martinum, Jacobum, Hugonem,* cum quibus aliisque jurisperitis ipse litigantes audiuit & lites composuit, Conring. *c. l. ubi pluribus ista persequitur, Stryk. us. mod. ad ff. §. 19. 20.*

§. 15.

Quod itaque vulgo asseritur a Joh. Fichardo *tr. de vitis veter. Jct.* Forster. *hist. Jur. Rom. L. 3. c. 6. num. 2.* Gothofr. *hist. Jur. Duk. L. 1. de aut. Jur. Civ. c. 5. §. 14.* Bicc. *in praloku. rer. quotid. §. 23. & 24.* Lehmann. *lib. 5. Chron. Spir. cap. 46.* aliisque magnæ famæ Jctis & historicis, Lotharium Saxonem Imper. Anno 1135. post susceptam in Italia expeditionem contra Rogerium Siciliae Regem, leges Romanas latino idiomate scriptas, & per plura quasi secula sepultas invenientem, mirifico amore inductum, instinctuque Irnerii, illas ipsas in scholas pariter & fora Italiae, receptis omnibus Legibus abrogatis, revocasse, & Jus ex eis dici Edicto mandasse, veritati minus consentaneum videtur, 1.) quod nullum antiquum monumentum fide dignum extet, Lothario initia studiorum Juris Roman. reparatorum attribuens, imo si talis Constitutio adfuisset, ea procul dubio Codici inserta esset, sicuti sanctio Friderici de privilegiis Scholarium, 2.) quod antiqua & fide digna monumenta, quotquot hanc in rem attigerunt, longe alia de primordiis renovati studii Juris Rom. prodiderint. Sane Otto Frisingensis, qui ea ipsa ætate vixit, & minam Lotharii in Italia expeditionem commemorat, de Irnerio tamen & Jure revocato ne *per* quidem addit, rem tantam & adeo memorabilem utique non præteriturus, si res ita, ut creditur, sese haberet; imo ipsi Bononienses Jcti hac de re a Nibhusio interrogati, pro communi sententia nullum vetustum exhibere potuerunt testimonium, sed ingenue fassi sunt, se niti præcipue Forsteri fide, ceu apparet ex eorundem relatione, quæ post Conring. *tr. de Orig. Jur.*

Fabula de
Lothario
refellitur.

Germ. p. 320. legitur. Cum ergo nulla lex nullumque testimonium paulo vetustius supersit, quo, Lotharium receptas hactenus in Italia Longobardicas aliasque leges, solis Romanis substitutis, antiquasse, sufficienter demonstrari possit, ceu multis documentis atque variis ex antiquitate desumptis rationibus solide lateque deducit Conring. *d. tr. de orig. Fur. Germ. c. 21. & 22.* add. Conrad. Sincer. *de German. legib. & Fur. Rom. Orig. & autor.* idcirco communem opinionem, incertam plane, imo falsam & erroneam esse, facili negotio concludere licet.

§. 16.

Revivis-
centia Ju-
ris Justin.
in Gallia &
Hispania.

Exslem
introdu-
tio in
Germani-
am.

Insequenti *Seculo XIII.* Jus Justin. sola etiam & *unica æquitatis laude ac opinione, spontaneo motu in Hispaniam* atque *Galliam* penetravit, prout ex historicis passim constat. In Germania vero ante *Seculum XIII.* nullus hujus Juris erat usus, a temporibus enim Carolinis usque ad *Seculum XIII.* Germani receptos potius mores ac æquitatis præscriptum, quam Jus scriptum observarunt, & Judices habuerunt, non doctrina præstantes, sed quos senilis prudentia commendabat & experta justitia & pietas. Tacit. *de morib. Germ. cap. 19. & 28.* Conring. *c. l. cap. 25.* post annum vero millesimum ducentissimum ad leges scribendas animum majori studio appellere ceperunt, sine dubio Italorum imitatione & æmulatione, quin & *circa Seculi XIII. initia* Jus Pontificium, simul ac promulgatum est a Gregorio IX. ad eos transiit, quo tempore credibile est, Juris Civilis usum apud eos pedetentim invaluisse Stryk. *disc. prelim. usus mod. ff. premiss. §. 17. & 21.* *Seculo XIV.* magis istud invaluit. Instituta

tuta enim Academia Heidelbergensi Anno 1346. paulo post ex Italia Juris Professores istuc accitos, & ita studium Juris Justin. una cum Jure Pontificio simul proponi cepisse extra dubium est; quamvis ab initio Juris civilis professio ibi instituta non fuerit, maxime tamen Urbanum VIII. Papam Erfortensi Academiae An. 1389. fundatae primo omnium facultatem civile pariter & Canonicum Jus docendi concessisse, ex veterum annalibus constat. add. Hert. *de consultat. LL. & judic. in special. republ.* §. 14. Potissimum vero *Seculo XV.* longe major Autoritas
Jur. Justin.
Sec. XV. Juris Justiniani in Germania extitit autoritas, ut proinde non immerito illius primordia ad hoc Seculum referat Conring. *c. l. c. 32.* Cum enim tum temporis magno numero conderentur Academiae, & ex Italia Doctores & Professores accerferentur, idem Jus prius in *scholas Germaniae*, cumque Professores Academici de Jure statim responderent, & partim ipsi, partim eorum discipuli consiliis principum judiciisque tum superioribus tum inferioribus admoverentur, *ex schola in fora & Judicia sensim deductum & translatum fuit*, brevique magna Juris illius peritorum multitudo per Germaniam succrevit, Sithmann. *Specul. Imper. Rom. cap. 24. num. 58.* adeo ut An. 1441. Friderico III. imperante, ob nimios Romani Ordinatio
Frider. III.
de remo-
vendis Dd.
ab officiis
& abro-
gando Ju-
re Civili, Juris abusus publicae deliberationi fuerit, de Jure Civili una cum ipsis Jurium Dd. penitus ex Imperio Rom. proscribendo. Verba Reformat. *art. 5.* ita se habent: Alle Doctores der Rechten / sie seynd Geistl. oder Weltl. im Heil. Römisch. Reich / teutscher Nation / sollen / nach laut der fürgenommenen Reformation, an keinem Gericht / bey keinen Rechten / auch in keines Fürsten oder andern Räten mehr gelten / sondern ganz abgethan werden.

werden. Sie sollen auch fürbas hin vor Gericht oder
 Recht nicht weiter reden / schreiben oder Rath geben.
 item *art. 7.* alle Kaiserl. Weltl. Recht / so bisher im
 Heil. Röm. Reich / teutscher Nation / gebraucht und
 dafür gehalten seyn / sollen alle tod und ab seyn. Ex
 quibus abunde liquet, Jus Justin. tum temporis receptum
 fuisse: quia abrogatione non est opus, nisi fuerit in usu,
 quod abrogandum est. Licet autem ipsemet Imperator
 Fridericus de Juris Dd. minus benigne senserit, ut qui
 teste Cuspiniano *in ejus vita* dixerit: *juris ab eis equita-*
tem inverti, justitiamque fœdari, nihil tamen penitus
 contra illos, usumque Juris Romani statutum est, quod
 abunde docet *Recess. Imper. de Anno 1442.* Tantum ergo
 abest Doctores Juris a Consiliis & Judiciis fuisse seclusos, ut
 omnia potius Consilia, omnia Judicia ipsis ab hoc tempore
 passim concedita, & secundum normam Juris Rom. per-
 acta sint. Conring. *d. tr. cap. 32.*

§. 17.

Receptio
 Juris Ju-
 stinianei
 in foro
 communi
 Cui quan-
 do & quo
 modo
 facta.

Hæc ipsa vero *receptio Juris Justiniani in foro
 communi Imperii*, sive summis Imperii tribunalibus, prima
 seculi ætate *tacito tantummodo Impp. & statuum Imperii*,
 ejus professionem in Scholis, & usum in foro admitten-
 tium, *consensu facta* est, Conring. *disput. de judic. reipubl.*
Germ. th. 59. Lehmann. *lib. 4. Chron. spirens. cap. 21.*
 tandem cum Imp. *Maximil. I.* ob multitudinem præci-
 pue litium aliasque difficultates communi statuum con-
 silio in Comitibus Wormatiensibus Anno 1495. Judicium
 Came-

Cameralc tanquam commune Civium perfugium atque
 extremum Juris afylum *R. J. de an. 1530. §. dieweil nun*
unser 2c. 76. fuafu Bercholdi Archi-Epifcopi & Electoris
 Moguntini institueret, vid. Schweder. *introd. in Jus Publ.*
cap. 13. §. 2. non tantummodo in Affefforibus requifivit,
 ut *effent Furium periti & promoti*, der Rechte gelehrt
 und gewürdiget / fed præterea juramento ipsis præfcripto
 diferte injunxit, ut *fecundum Jura communia*, nach des
 Reichs gemeinen Rechten / *pronuncient*, ceu id apparet
 ex *Ordin. Camer. de Anno 1495.* & ex *Ordin Cam. de An.*
1555. p. 1. tit. 57. per *Jura autem communia* intelligi
Jura Romana notum eft. Conring. *de Orig. Jur. Germ.*
c. 33. Speidel. *specul. lit. g. num. 65.* Accesserunt & alia
 Impp. Constitutiones, quibus Jus Justinianeum confirma-
 tum & approbatum, & *Juris communis* appellatione de-
 fignatum eft. Huc facit *Ordin. Cam. de Anno 1500. §. die*
Succeffion der Töchter und Enendlein / ibi. nach laut
 gemeiner befchriebenen Kaiſerlichen Rechten. *Ordinat.*
Maxim. 1. de Anno 1512. §. demſelben nach 2c. ubi Nota-
 riis injungitur, ut officio ſuo fungantur, nach Inhalt
 gemeiner Rechte / & poſtea forma teſtamenti confici-
 endi præſcripta, poenalis comminatio ſubjungitur, daß alle
 Notarien dieſe aus Kaiſerl. Rechten gegebene Form der
 Teſtamenten fleißig halten ſollen. *Rec. Imp. de A. 1529.*
 §. nachdem auch in gemeinen Rechten / ubi ex Jure
 communi fratrum liberis Jus repræſentandi attribuitur,
 & *Rec. Imp. noviff. de Anno 1654. §. benebens ſollen 105.*
 ibi. bey Adminiſtration der heilsamen Juſtiz / ſowol die
 Statuten und Gewohnheiten / als die Reichs-Abschied
 S und

und gemeine Rechte vor Augen haben. Imo in *Constit. Wormat. de Anno 1495. tit. von denen Gottslästerern / legum Justin. nominetenus fit mentio*, ibi: demnach Kaiser Justinian. unser Vorfahr zu mehrer Nachfolg und Ehre Gottes und der Menschen Heil die Geseze männiglich zu halten ernstlich vermahnt / & deinde: und ehege-
nannten unsers Vorfahren Satzungen und Gebot lei-
der von vielen Menschen überfahren 2c. & cum Anno
1507. a Maxim. Imp. ratio procedendi in Camera præ-
scriberetur, ipso facto ostendit, ad leges Civiles recur-
rendum esse, cum ibi Imp. copiose leges Justin. allegarit.
conf. *Ordin. Jud. Aul. tit. 7. ubi in fine ejusd. Ordin. san-*
citum: Daß die Kaiserl. Wahl: Capitulation, alle
Reichs: Abschied / Cammer: Gerichts: Ordnung 2c.
Corpus Juris Civilis und *Canonici*, und der Stände Pri-
vilegia allezeit auf der Reichs: Hofraths: Tafel seyn
sollen / damit man sich deren in zweiffelhafften Fällen
gebrauchen könne. Struv. *S. J. Civ. Ex. 11. th. 33.* Stryk.
Disc. pralim. ad us. modern. ff. §. 24. 25. 26. conf. Datt. *de*
Pac. Publ. l. 4. c. 1. n. 103. seqq. mult.

§. 18.

Receptio
Juris Ju-
stin. in re-
liquis
Principum
foris.

In Principum tamen & aliorum *Statuum Germaniæ*
fora & tribunalia Jus Justinian. communi totius Imperato-
rum sanctione receptum esse, nullo documento confir-
mari potest, sed *partim consuetudine quadam tacita,*
partim Principum aliorumve superiorum constitutionibus
diversis temporibus, in diversis locis, & quidem in quibus-
dam citius, in quibusdam vero serius *observari & in-*
valescere cepit. Artur. Duck. *L. 2. c. 2.* Paurmeister. *de*
JCr. L. 2. cap. 5. num. 42. Gail. *1. O. 36.* *Ex quo enim,*
sunt

sunt verba Conringii d. tr. c. 33. *judicia Romani illius Juris Dd. sunt commissa, fieri vix aliter potuit, quin eorum multi illius Juris, cujus audiebant Dd. quam priscarum Germ. legum ac consuetudinum, cum peritiores tum observantiores, hujus Juris Romani usum sensim introducerent, praesertim apud populum quoque enata Juris illius, ut ignoti praeter antiquis institutis singulari existimatione, nec amplius ut olim populo legum suarum curam gerente, sed omni hoc negotio paucis, qui quasi legum Domini hinc redditi sunt, concedito. Quod itaque tacito quodam usu primo introductum, postea, superiorum autoritate accedente, majorem vim est nactum. Ex haecenus adductis omnibus plusquam manifestum est, Jus Justin. non tantummodo in Camera & Judicio Aulico Imperiali, sed etiam in reliquis Imperii nostri Rom. Germanici Provinciis, non nisi liberrimo arbitratu, sola & unica aequitatis laude & opinione, primo consensu tacito, post autoritate publica accedente, salvis tamen consuetudinibus & statutis usitatis receptum, vim juris communis obtinuisse, adeoque non minus in potestate omnium & singulorum Germ. Principum situm esse, hoc Jus pro lubitu rursus abrogare, atque olim libere illud quique admiserunt, & impresentiarum libere observant. Conring. c. cap. 33. & in praefat. ad Tacit. de morib. Germ. add. Stryk. praecogn. Jur. §. 8. seq. add. supra not. ad §. 2. cap. 2. Ceterum Jura quae in Oriente post Justin. constituta sunt, una cum Imperio Orientali expirarunt. In Occidente vero nunquam auctoritatem obtinuerunt, neque unquam in Imperio nostro Rom. Germ. sunt recepta, vel ab Imperatoribus modernis confirmata, aut per observantiam fori comprobata. Quia tamen illa maxima ex parte e Jure Justin. sunt desumpta, iisdemque Jus istud saepius παραφράσει quadam*

Autoritas
Juris Justin.
in for.
German.

Autoritas
Juris Graeco-Rom.
in Imperio
nostro.

clarius & dilucidius expositum est, ideo ista aliquando ad Juris Justin. commodiorem explicationem, præsertim ubi ob variantes editiones circa textum dubium aliquod suboritur, non sine fructu adhibentur. Struv. *S. J. Civ. Ex. 2. th. 37. Wissemb. ad ff. P. 2. disp. 21. th. 4.*

§. 19.

Historia Juris Canonici.

Visa historia Juris Civilis recta via nunc progredimur ad historiam Juris Canonici, & primo quidem Pontificiorum, dein Protestantium. Sicuti autem Jus Canonicum Pontificiorum triplex esse supra §. 10. cap. 1. innuimus, sc. *antiquum, novum & novissimum*: ita quoque pro hac diversitate ejus historiam impræsentiarum paucis delineabimus.

Historia Juris Canonici antiqui Pontificiorum.

Juris Ca-
nonici
prima
origo.

Pro *historia* itaque *Juris Canonici antiqui* sciendum, istud originationem suam derivare a *canonibus*, qui primis temporibus potissimum condebantur, non quidem eum in finem, ut nomen Juris aut legum obtinerent, quippe quod nomen a Personis Ecclesiasticis alienum videbatur, sed ut *sint regula, ad mores, disciplinam & regimen Ecclesie spectantes, normamque recte vivendi præbentes, vel distortum pravumque corrigentes*, c. 2. dist. 3. Gonz. Tellez. *in apparat. Jur. Can. §. 29. & 30.* Post apostolorum namque tempora cum varia occurrerent,

tum

tum circa res adiaphoras, & ritus externos ab apostolis non determinata, tum circa ipsa fidei capita, in Conciliis de fidei dogmatibus & causis, disciplinam Ecclesiasticam concernentibus, tractari cepit, & consulta sive decreta eorum de posterioribus peculiariter *Canones*, de prioribus *Symbola* dicebantur, inter quæ eminent, *Symbolum Apostolicum*, *Nicænum* & *Athanasianum*, quæ communi omnium fidelium applausu in Ecclesia universa hactenus comprobata sunt. Schilter. *Inst. Jur. Can. L. 1. tit. 2. §. 4.* Mastricht. *hist. Jur. Eccles. num. 1. 2. & multis seqq.* Pro antiquissimo vero reliquorum Symbolorum reputatur *Symbolum Apostolicum*, summa Christianæ fidei capita continens. Multi quidem veterum & recentiorum ab apostolis id confectum esse asserunt, sed sine fundamento genuino: apostolicum enim non exinde dicitur, quod ab apostolis sit compositum, sed potius quod ex scriptis apostolorum sit haustum. Joh. Fabric. *in prælect. theol. in præm. de S. Script. circa fin. p. 39. & 40.* Quidam existimant, illud a Synodo Nicæna esse compositum, sed quia Synodus hæc proprium ac peculiare Symbolum condidit, magis probabile videtur, hujus Symboli autorem fuisse Episcopum & Clerum Romanum. vid. Gerhard. Voss. *in diff. de trib. Symb.* unde postea ab Ecclesia Romana hoc ipsum ad alias Occidentis Ecclesias derivatum. Non simul autem & semel illa forma, qua nunc extat, compositum est, sed paulatim variorum articulorum additione adversus emergentes hereses auctum, & in hanc demum formam redactum, primogenii enim & principales articuli fuerunt *de SS. Trinitate, de persona, officio & statu Christi*, reliqui diversis occasionibus contra hereticos adjecti sunt, maxime hæc verba: *descendit ad inferos*, ex Aquilensi Symbolo adoptata videntur, cum in veteribus

Nicænum,
Athanasianum,
&c.

teribus tum Romanæ, tum aliarum Ecclesiarum Symbolis non occurrant, conf. Francisc. Burmann. *in Synops. Theol. Lib. 7. c. 2. §. 3. 4.* Successit *Nicænum* quod a modo laudata Synodo appellationem & compositionem accepit, *Athanasianum* ab Athanasio conscriptum, ut & Symbolum *Constantinopolitanum*, *Ephesinum* & *Chalcedonense*, quæ in Conciliis Occumenicis sive Universalibus *Niceæ*, *Constantinopolis*, *Ephesi* & *Chalcedonis* conscripta. Hæc omnia tamen non sunt proprie alia a Symbolo Apostolico, sed tantum Apostolici repetitio & declaratio, qua in aliis alia quædam verba propter hereticos, qui Apostolicum ob concisam brevitatem depravabant, plenioris explicationis gratia adjecta. Dieteric. *Instit. Catech. de Symb. apost. p. 278. & 833.*

§. 20.

Canones
Apostolici
omnium
vetustissi-
mi.

Vetustissimi autem omnium Canonum qui extant, sunt *Canones Apostolici* numeri 84. Corpori Juris Canonici post Decretum, æque ac Juris Civilis, ante Constitutiones Feudorum adjecti. De horum origine & numero nihil certi constat. Nonnulli eos ad annum 200. referunt, vid. Gerhard. van Mastricht. *in hist. Jur. Eccles. §. 132. & 133.* David. Blondell. *in Pseud. Isid. p. 57.* nonnulli eorundem autorem esse contendunt Clementem Romanum, qui circa finem Seculi I. Episcopatum Romanum adiisse, & Seculo ineunte II. decessisse fertur, hunc volunt istos canones a Petro Apostolo accepisse, in ordinem redegisse, & ad posteros transmisisse, sub cujus nomine etiam hodieque circumferuntur. Francisc. Long. a Coriolano *in summa Concil. Sixt. Senens. L. 2. Biblioth. sub nomine Clementis*, sed ad ætatem Clementis & prima tempora eos non perti-

pertinere solide demonstrat Ziegler. *diss. de orig. & incrim. Jur. can. §. 9. 10. seqq.* Quando ergo & a quo conscripti fuerint plane incertum est, eos tamen esse pervetustos, nemo est qui negat, & vel ex eo patet, quod antiquissimi scriptores eorum mentionem faciant & ad eos provocent. vid. Petr. de Marca *de concord. sacerdot. & imp. L. 3. c. 2. num. 2. 3.* Sed nec de numero horum canonum satis constare, supra *cap. 2. §. 10.* demonstravimus, ubi etiam de eorundem autoritate nonnihil differuimus. Ejusdem farinae sunt *Constitutiones Apostolicæ*, quæ quidem pariter antiquæ sunt, sed de harum ætate vel origine nihil certi quid asserere possumus, unde Clementi Romano perperam adscribuntur, verosimilius tamen est, illas non ab uno homine, nec uno tempore, sed a diversis hominibus, diversisque temporibus fuisse conflatas. Petr. Halloixius *in not. ad vit. Polycarp. c. 6.* Gabriel Albaspin. *L. 1. obs. 13.* eas jamdiu rejecit Athanasius *in Synopsi*, ut & Synodus generalis Constantinopoli in Trullo habita *can. 2. conf. Ziegler. c. 1. §. 14. Mastricht. n. 106.*

Constitutionum
Apostolicarum
origo incerta.

§. 21.

Post dubia hæc & sublesta fidei initia Jus Canonicum paulo certiora & solidiora accepit fundamenta. Cum enim in Oriente quamplurima Concilia particularia instituerentur, maxime vero celebre illud *Concilium Nicænum A. C. 325. Bithyniæ* in urbe *Nicæa* sub Imperatore Constantino M. præsentibus 318. Patribus habitum, inque iis canones summa cura summaque prudentia conditi fuissent, ne illi aliquando perirent, aut hominum memoria exciderent, novæ collectiones conscribi ceperunt. Potissimum vero præ reliquis sese commendat *Codex Canonum*, quem

Codex
Stephani
nonum

Ecclesia
universæ.

Stephanus Ephesus Episcopus, Reipubl. Ecclesiasticæ maxime studiosus post *Concilium Constantinopolitanum I.* A. C. 381. *Constantinopoli* imperante Theodosio M. 150. Episcopis interessentibus celebratum, ante *Concilium Chalcedonense*, *Chalcedone* in *Bithynia* sub Imperatore Martiano A. C. 451. in præsentia 630. Episcoporum habitum, tempore intermedio ex *Canonibus Concilii Nicæni, Ancyran, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiocheni & Laodicensis* concinnavit. Hic Codex postea sequentium Conciliorum *Constantinopolitani, Ephesini & Chalcedonensis* canonibus numero 207. auctus, primo ab Ecclesia Orientali dein etiam Occidentali, sub titulo: βίβλος κανόνων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας *Codex Canonum Ecclesiæ universæ* receptus, & in Conciliis in medio confessu cum sacris literis positus fuit, quem Græce & Latine Christoph. Justell. A. 1610. Parisiis edidit. Schilter. *Inst. Jur. Can. L. 1. tit. 2. §. 5.* hicque est ille Codex quem Justin. Imperator in *Nov. 6. c. 1.* confirmavit & ex quo ille aliive Impp. leges Ecclesiasticas promulgatas desumserunt, Justell. *in not. ad Cod. can. Eccles. univ.* In *Occidentali Ecclesia* Seculo VI. sc. circa A. 527. *Dionysius* Abbas Romanus, cognomento *Exiguus*, natione scythæ, sedi Romanæ perquam addictus, notissimus æræ Christianæ, qua vulgo utimur, auctor, & Justiniano Imp. σύγγραφος, ad cohortationem *Laurentii* Ecclesiæ Romanæ Presbyteri hunc Codicem transtulit e Græco in latinum, & 50. Canonibus Apostolicis e Græco in Latinum pariter ab eodem translatis, itemque *Sardicensis & Africanorum* Conciliorum canonibus adauxit, quibus Pontificum Romanorum, a Siricio inde spatio centum annorum facta Decreta sive Decretales epistolæ, quotquot inveniri potuerunt, primus subjunxit, & eodem, quo patrum canones, digessit modo, Mastricht. *hist. Jur. Eccles. num. 74.*

Dictus Codex auctus a Dionysio Exiguo & alijs diversimode.

¶ 75. quo ipso videtur Dionysius duas Juris Canonici partes constituisse, unam qua *Decreta Conciliorum*, alteram qua *Decretales Epistolæ Romanorum Pontificum* continerentur, & inde occasionem seu exemplum præbuisse Gregorio IX. Pontifici, ut ipse quoque de collectione Decretalium, Decreto Gratiani addenda, cogitaret, Ziegler. *cit. dissert.* §. 17. Eo ipso etiam factum est, ut omisso Codice Canonum Ecclesiæ universæ, hæc Dionysii collectio nomen obtineret *Codicis Canonum Ecclesiæ Romanæ*, & in Ecclesiis Occidentalibus maximo cum applausu statim reciperetur, Mastricht. *c. l. n.* 78. Porro *Orientalis Ecclesia* Codicem illum veterem multis quoque Alexandrinorum Episcoporum Epistolis adauxit, quem suis canonibus adjectis confirmavit Seculo VII. *Synodus Trullana*, & Seculo VIII. cum superpondio 22. canonum *Niceæ II.* Justiniani Imp. temporibus complures alii pluribus aliis canonibus, ultra illos in veteri Codice comprehensos, colligendis operam & industriam navarunt, Mastricht. *n.* 153. Hinc *Fulgentius Ferrandus* Diaconus Ecclesiæ Carthaginensis, qui floruit A. C. 547. ex Conciliis in antiquo Codice Ecclesiæ comprehensis, adjectis quibusdam Synodis & Epistola Syricii Papæ ad Episcopos Africae *Breviarium Romanum canonum* composuit, quæ collectio apud Latinos est antiquissima. Non sequitur Ferrandus in hac collectione ordinem canonum, ut Dionysius, sed habita materialium ratione, omnem disciplinam canonicam ducentis & triginta duobus capitibus inclusit & singulis capitibus concordantes canones & Decreta subjunxit.

Ille Codex
porro
adauctus
& confirmatus a
Synodo
Trullana.

Breviarium Romanum.

§. 22.

Collectio-
nes Joh.
Schola-
stici.

Ferrandum secutus *Johannes, Scholasticus* dictus, Presbyter Antiochenus & Apocrisarius, postea Patriarcha Constantinopolitanus A. 564. factus. Is duplex opus in Jure Ecclesiastico elaboravit, primum præfert titulum *συναγωγῆς κανόνων collectionis canonum*, in quo omnium Conciliorum canones in Codice Ecclesiæ universæ, non secundum ordinem & seriem numerorum, sed materialium in 50. tit. digessit, quibus inseruit *Canones Apostolicos & Concilii Sardicensis*. Alterum opus est *Nomocanon*, isque est Epitome collectionis 50. istorum capitum seu titulorum omissis integris canonibus, notata tantum sententia & numero, quibus concordantes & in eandem sententiam latas leges, præsertim Justin. Imp. novellas constitutiones adjunxit; collectionem autem canonum composuit cum adhuc Presbyter esset, Nomocanonem vero, postquam Patriarcha Constantinopolitanus designatus est, Mastricht.

Collectio
Martini
Episcopi
Bracka-
rensis.

n. 167. seq. In Hispania prodiit circa A. 570. magnamque in isto Regno habuit auctoritatem *nova collectio Martini*, Dumienſis Monasterii Abbatis, ac deinde Ecclesiæ *Brackarenſis Episcopi*, ex Codice Ecclesiæ Orientalis & nonnullis Occidentalibus Synodis, Africanis, item Hispanicis, veluti Toletano I. & Brackarenſibus depromta & in duas partes divisa, ita, ut qui ad Clericos pertinerent canones, in prima parte, qui ad laicos in secunda comprehenderentur. Circa finem *Seculi VII.* prodiit *Crisconii* alias *Cresconii*, Episcopi alicujus Africani *collectio*, consistens in duabus partibus, quarum prior dicitur *Breviarium canonum*. Huic parti disciplinam Ecclesiasticam ad exemplum Fulgentii Ferrandi trecentis titulis vel summulis

Crisconii
collectio-
nes.

lis inclusit, citatis tantum canonibus aut Pontificum Decretis, non recitatis verbis. Posterior pars *Concordia canonum* inscribitur, in qua, eodem ordine iisdemque numeris & titulis, iidem canones Conciliorum & Decreta Pontificum non tantum citantur, sed *διὰ πλατέων* etiam recitantur. Vtut Mastricht. c. l. n. 184. suspicetur Cresconium tantum opus posterius scripsisse, in quo canones integri recensentur. Habuit etiam *Ecclesia Gallicana, Hispanica & Britannica* collectionem propriam ex propriis suis Synodis. Et hoc Jure Ecclesia Catholica primis VII. vel VIII. Seculis, tam in Conciliis quam Judiciis Ecclesiasticis est usa, conf. Strauch. *dissert. de Jur. can. 1. th. 9. & in amœnitat. Jur. can. Eclog. 1. c. 5.*

§. 23.

Ineunte *Seculo IX.* nempe circa A. 836. edidit *Isidorus*, qui se modo *Mercatorem*, modo *Peccatorem* nominavit, Impostor & nebulo perditissimus, cuique ludus fuit Dei & hominum patientiam tentare, ut loquitur Blondell. primorum Pontificum *Clementis, Anacleti, Evaristi, Alexandri, Sixti, Telesphori* & aliorum usque ad *Siricium* quasdam epistolas Decretales ad stilum seculorum, quibus illi flourerunt, accommodatas, exque Pontificum posteriorum epistolis & Hadriani collectione novissima suisve somniis intermixtis, confarcinatas, quas simul cum *Pseudo-Constantini donatione* atque aliis Decretis Ecclesiasticis in unum volumen compingens, pro veris ac genuinis publice venditavit, cum tamen vel unica Dionysii exigui compilatio primi Decretalium & seduli conquisitoris demonstret, ultra Siricii tempora eum nullas a Pontifice Rom. scriptas invenire potuisse, conf. Strauch. *in amœnit. Jur. can.*

Isidori
collectio.

Eclog. r. c. 5. Ziegler. c. l. §. 25. seqq. Mastricht. §. 220. & multis seqq. ubi Epistolas supposititias ordine recenser, præ omnibus vero evolvi meretur David. Blondell. in *Pseud. Isidor.* ubi *Francisc. Turnianum* Jesuitam acerrimum defensorem adulterini hujus partus eleganti examine confutat. Sic ergo hic Isidorus priorem Dionysianum Codicem, plurimis Pontificum Epistolis decretalibus fictis & Dionysio incognitis interpolavit. Simile sane audaciæ & fraudis exemplum in omni antiquitate vix reperietur. Quicquid tamen sit, venerat seculum istud, quo caput extollebat, & non Ecclesiasticam tantum sed civilem etiam & secularem potestatem, eamque immensam plane, nullisque finibus limitatam, & absolutissimam affectabat Præsul Romanus, hinc Pontifices pro stabilienda potentia & eminentia sua & amplificando dominatu gratissimo animo supposititias istas epistolas exceperunt, aliisque Ecclesiis ilico obtruserunt, quæ de re vid. prolixè disputantem Nicolaum Pontif. apud *Gratian. in c. 2. dist. 19.* & quia jamtum hominum animos invaserat stupor quidam, oblivioque literarum omnium & morum, ii autem qui fraudem animadvertabant, quorum tamen perpaucci erant, ne mutire & hiscere quidem auderent, mirum non est, hoc in corrupto statu, adulterinas istas Epistolas maximam autoritatem per annos quamplurimos, fere ad seculum decimum quintum usque, nactos esse.

§. 24.

Nomocanon Photii. Interim in *Ecclesia Orientali Photius Patriarcha Constantinopolitanus* A. C. 880. ad exemplum *Joh. Scholastici* scripsit *Nomocanonem*, sive collationem canonum & legum civilium, quod genus scribendi in Oriente admodum

dum familiare fuit. Exhibet ille compendium quoddam totius Juris Canonici Græcorum, collatione videlicet facta Imperatoriarum Constitutionum Ecclesiasticarum cum canonibus Conciliorum & veterum Patrum epistolis Canonicis, de quo supra §. 11. h. cap. egimus. *Seculo XI.* circa Anno 1010. in *Occidentali Ecclesia* secutum est *Decretum Burchardi Episcopi Wormatiensis*, quem Itali *Brocardum* appellant, quia Jus Pontificium ad generales theses atque materiarum titulos revocavit. Strauch. *diff. Jur. Can. 1. §. 11.* Constat hæc collectio libris 20. capitibus suis distinctis, & congestis ex Corpore canonum antiquo, ex canonibus aliquot Conciliorum Provincialium Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, S. Scripturæ dictis, sententiis nonnullorum Patrum & tribus libellis pœnitentialibus, *Romano, Bedæ & Theodori*, quibus & multa ex Pontificum Romanorum, maxime primorum, epistolis Decretalibus sunt adjecta: jam enim apud omnes, etiam ipsos Gallos, quibus ab initio suspectæ erant, antiquæ istæ Decretales receptæ fuerunt. Strauch. *c. 1.* Hoc Seculo immensa illa potestas & autoritas Romani Pontificis, & mysterium illud iniquitatis, ut loquitur Mastricht. *c. 1. n. 255.* ita stabilitum est, ut merito ad virilem ætatem ascendisse, neque ultra assurgere potuisse, jure meritoque dici queat. Arrogaverat sibi hætenus Romanus Jupiter duo potissimum, 1.) quod nulla amplius Synodus generalis absque autoritate sua possit convocari, 2.) quod a nulla Synodo Provinciali inconsulto Pontifice causæ Episcoporum criminales determinari queant. Duo igitur adhuc necessaria erant, ut potentia Papalis etiam super solium Imperatoris adscendere posset. 1.) Cum hætenus Pontifices & Episcopi ab Impp. & Principibus suis constituti & investiti essent, ipsisque juramenta fidelitatis præstarentur, illæ in-

Collectio
Burchardi.

vestituræ interdicendæ , & si impetrari id non posset, extorquendæ erant Principibus. 2.) Ipsi etiam Principes ita subjugandi , ut agnoscerent , omne suum Imperium & potestatem ab arbitrio Pontificum pendere , & ipsius solius esse , sceptrā dare & adimere.

§. 25.

Audacissime hoc aggressus est *Gregorius VII.* Pontifex , alias *Hildebrandus* dictus , homo turbando Orbi Christiano natus , pestis & perniciēs Ecclesiæ & Reipubl. Is omnia Impp. jura invertit , & summum Pontifici dominatum asseruit. Primus sine consensu Imp. Pontificatum assumpsit , primus publicato Decreto Investituras Laicales proscripsit , primus Imperatorem excommunicavit & Imperio privavit , totalem denique in Republ. Christiana mutationem induxit. Lectu digna sunt hanc in rem verba Onuphrii Panvinii in *descript. vit. Greg. VII.* quæ ex illo recitat *Mastricht. num. 256.* *Huic uni*, inquit, *cum omnes latine Ecclesiæ , tum præcipue Romana acceptum referre debet , quod libera sit , & ab Impp. manerata , quod tot divitiis , opibus , & profana ditione locupletata , quod Regibus , Impp. Christianis Principibus sit præfecta , a quo postremo , ut omnia verbo uno complectar , maximus iste eximiusque status , in quo Ecclesiæ Romana est omnium Christianorum domina , cum antea tanquam vilis ancilla non ab Impp. modo , sed a quovis Principe , Romani Imp. præsidio fulto , premeretur : ab hoc maxime illius & omni seculo tremenda venerandaque Romani Pontificis & infinitæ pene potestatis Jus manavit. Nam etsi ante Romani Pontifices , tanquam religionis Christianæ capita , Christi-*
stique

stique Vicarii & Petri successores colerentur, non tamen eorum autoritas ultra protendebatur, quam in fidei dogmatibus vel asserendis vel tuendis. Ceterum Imperatoribus suberant, ad eorum nutum omnia fiebant, ab eis creabantur, de eis judicare vel quicquam decernere non audebat Papa Romanus. Primus omnium Romanorum Pontificum Gregorius VII. armis Nortmannorum fretus, opibus Comitisse Mathildis, mulieris per Italiam potentissima, confusus, discordia Germanorum Principum, bello civili laborantium inflammatus, præter majorum morem, contempta Imperatoris autoritate & potestate, cum summum Pontificatum obtinisset, Casarem ipsum, a quo si non electus, saltem confirmatus erat, non dico excommunicare, sed etiam Regno Imperioque privare ausus est. Res ante ea sæcula inaudita. Nam fabulas quæ de Arcadio Anastasio & Leone Iconomacho circumferuntur, nihil moror. Vnde Otto Frisingensis horum temporum scriptor, lego, inquit, & relego Romanorum Regum & Pontificum gesta, & nusquam invenio, aliquem eorum ante hunc Henricum a Romano Pontifice excommunicatum vel regno privatum &c.

§. 26.

Quo autem finem, quem intendebat, eo commodius obtinere posset, in media quadragesima Roma in Basilica Lateranensi primo Synodum generalem convocavit, in qua certos conscribi curavit & edidit canones, *Dictatus* Gregorii appellatos, qui, ut appareat, quantum tunc temporis *VII. Dictatus.* Juri Canonico additum vel detractum fuerit, ordine hic ex Barono in *annalib. ad ann. 1076. num. 31. seqq.* recensendi.

I. Quod

- I. *Quod Romana Ecclesia a solo Domino sit fundata.*
- II. *Quod solus Romanus Pontifex Jure dicatur universalis.*
- III. *Quod ille solus possit deponere Episcopos vel reconciliare.*
- IV. *Quod legatus ejus omnibus Episcopis praesit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.*
- V. *Quod absentes Papa possit deponere.*
- VI. *Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debemus permanere.*
- VII. *Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de Canonica Abbatiam facere, & e contra divitem Episcopatum dividere & inopes unire.*
- VIII. *Quod solus possit uti Imperialibus insignibus.*
- IX. *Quod solius Papae pedes omnes Principes deosculentur.*
- X. *Quod illius solius nomen in Ecclesiis recitetur.*
- XI. *Quod unicum est nomen in mundo, Papae videlicet.*
- XII. *Quod illi liceat Imperatores deponere.*
- XIII. *Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente Episcopos transmutare.*
- XIV. *Quod de omni Ecclesia, quocunque volueris, Clericum valeat ordinare.*
- XV. *Quod ab illo ordinatus alii Ecclesiae praesse potest, sed non militare, & quod ab aliquo Episcopo non debet superiorem gradum accipere.*
- XVI.

XVI. *Quod nulla synodus absque praecepto ejus debet generalis vocari.*

XVII. *Quod nullum capitulum nullusque liber Canonici habeatur, absque illius autoritate.*

XVIII. *Quod sententia illius a nullo debeat retractari, & ipse omnium solus retractare possit.*

XIX. *Quod a nemine ipse judicari debeat.*

XX. *Quod nullus audeat condemnare apostolicam sedem appellantem.*

XXI. *Quod majores causa cujuscunque Ecclesiae ad eum referri debeant.*

XXII. *Quod Romana Ecclesia nunquam erravit, nec in perpetuum, scriptura teste, errabit.*

XXIII. *Quod Rom. Pontifex si canonice fuerit ordinatus, meritis B. Petri indubitanter efficitur sanctus, testante sancto Ennodio, Papiensi Episcopo, ei multis sanctis Patribus faventibus, sicut in Decretis beati Symmachi Papae continetur.*

XXIV. *Quod illius praecepto & licentia subjectis liceat accusare.*

XXV. *Quod absque Synodali Conventu possit Episcopos deponere & reconciliare.*

XXVI. *Quod Catholicus non habeatur, qui non concordat Rom. Ecclesiae.*

XXVII. *Quod a fidelitate iniquorum subjectos potest absolvere.*

§. 27.

Ex hisce Dictatibus vere tyrannicis Jus Canonicum in Ecclesia Occidentali sua habuit incrementa. Jam non amplius Sacerdotes Romani circa dogmata tantum & disciplinam Ecclesiasticam, ut olim, occupati, sed & delictibus & disceptationibus forensibus ordinandis & dirigendis solliciti erant, & ab Ecclesia tam rerum spirituum & Ecclesiasticarum, quam Secularium nunc Dominia, leges audiendae erant, non humilitatem, sed dominatum spirantes. Habuerunt quidem prisci Episcopi indulgentia Principum audientiam seu notionem causarum quorundam inter eos, qui sponte ad eos irent, in eosque tanquam arbitros ad lites citius ressecandas compromitterent, ubi secundum regulas Christianae caritatis & S. Scripturae, nec non leges Impp. causa componebatur, jurisdictionem habuerunt nullam. Jam autem audientia in tribunal, voluntaria aditio in necessitatem, arbitrium in legem transiit, ut itaque sub istis temporibus canones nomen Juris assumpsisse, non immerito quis dixerit. Talis ergo tunc erat Status Ecclesiae Occidentalis. In Ecclesia Orientali vero nullius unquam Pontificis Romani epistolas Decretales admiserunt, sed suos retinuerunt Codices canonum, & videtur imprimis *Photii Nomocanon* apud eos usu invaluisse. Ziegl. c. l. §. 34. Sed progrediendum nunc ad reliquos Collectores. Eodem *Seculo XI.* sc. circa An. 1080. in Occidente prodiit *Compilatio Ivonis* Episcopi Carnotensis in Gallia, hic Nomocanone in Ecclesia Orientali a Photio edito excitatus, vel opere Burchardi Wormatiensis accensus, in usum Ecclesiae Gallicanae leges civiles cum Canonibus Conciliorum, dictis Patrum & Pontificum

Compila-
tio Ivonis.

ficum Decretalibus contulit, quod opus nomine *Decreti* insignivit, & in libros seu partes decem & septem dispescuit, in omnibus fere Burchardum secutus, parum ab eo verbis & ordine discrepans. Ei alias duo adscribuntur volumina, *Decretum*, cujus jamtum mentionem fecimus, & *Panormia* seu *παννομία*, quod Decreti quasi quædam est Epitome. Hoc ultimum tamen non esse Ivonis, sed alium habere autorem, probat Mastricht. *num. 267. seq.* & Bellarmin. *de scriptor. Eccles. sub voc. Ivonis & vocab. Gratiani*. Memoratas has Compilationes excepit Anno 1086. *Collectio Anselmi Mantuani*, Episcopi Lucensis, qua cum primis usi fuerunt Juris Can. Gregoriani correctores. De hisce variis canonum collectionibus, ex quibus Jus Canonicum originem sumsit, plura referunt Mastricht. *hist. Jur. Eccles.* Gonzalez Tellez. *de Orig. Jur. can. num. 46. seq.* Ziegler. *diff. de Orig. Jur. Can. §. 8. seq.* Strauch. *diff. Jur. Can. 1. th. 2. seq.* item in *amænit. Jur. Can. Eclog. 6. c. 1. usque ad cap. 6.* Reliquas vero Collectiones Græcorum quod concernit, sc. *Alexii Aristini*, *Simonis Magistri*, *Assenii*, *Blastaris*, & *Harmenopuli*, cum ad historiam Juris Pontificii parum conferant, lubenter præterimus, conferri tamen hac de re poterit. Mastricht. *n. 276. seq.* & Strauch. *c. l.*

Collectio
Anselmi
Lucensis.

Collectio-
nes Græco-
rum reli-
quæ remis-
sive.

§. 28.

Etsi vero dicti Compilatores omnes in hoc genere seculam navaverint operam, palmam tamen præ reliquis tulit *Gratianus*, cujus collectio maximum in Scholis applausum meruit, & multorum doctissimorum commentariis illustrata est. Fuit is Patria Hetruscus, Monachus Benedictinus in Monasterio Bononiensi S. Felicis, qui cum

Gratiani
collectio
præ reli-
quis obti-
nuit.

Quis fue-
rit,

Decretum
unde col-
lectum.

Tempus &
locus col-
lectionis.

partitio
operis.

animadvertisset, nunc superflua, nunc contraria in Colle-
ctionibus haftenus editis saepe numero inveniri, ipse, ut
sub nitidioris forma seu methodo Juris Can. Corpus pro-
staret, omnisque contrarietas e medio colleretur, priva-
to studio ex S. Scripturae dictis, Conciliorum & Syno-
dorum Decretis, canonibus Apostolorum, dictis & sen-
tentiis Patrum, Pontificum Constitutionibus, legibus Ro-
manorum & sui ipsius dictis novum compilavit volumen,
quod *Concordantiam discordantium canonum* inscripsit, ut
innueret, se canones inter se dissidentes & pugnantes in
Harmoniam & meliorem ordinem redeegisse, postmo-
dum vero *Decretum Gratiani* dictum est, non quidem,
quasi penes Gratianum, utpote hominem privatum, De-
creta condendi potestas fuerit, sed quod ille privato stu-
dio Decreta in certum quoddam volumen redegerit.
Facta est haec Collectio *Seculo XII.* circa Anno 1150.
tempore *Eugenii III.* Pontificis, ut ostendit Valent. For-
ster. in *hist. Jur. Civ. L. 3. c. 7.* Freher. in *Chronol. Jur.*
Grac. Rom. & quidem in *ade S. Felicis*, ut constat ex Saxo
pervetusto, quod in Sacrario ipsius Ecclesiae reconditur, ubi
seqq. leguntur versiculi:

*Hanc adis partem, lector, reverenter adito:
namq. loci Monachus Decretum hic condidit hujus,
Divinum Gratianus opus, quantumlibet arcto
contentum Septo: quod reparando caducum
& vetus hoc claustrum, tolli fuit inde necesse.*

Dispescitur in tres partes, quarum prima 101. Distinctio-
nes complectitur, secunda continet causas 36. una cum
tractatu de poenitentia *causa 33. quest. 3.* inserto, tertia
vero absolvitur 5. distinctionibus de consecratione, de
quo *supra §. 10. cap. 1.* atque hodie primam partem Corporis
Juris

Juris Pontificii constituit. Hoc Gratiani Decretum, postquam ita editum & scholis ad prælegendum & explicandum traditum esset, tantos mox fecit progressus, ut jam tum tempore Friderici I. Imperatoris Doctores Decretistæ creati fuerint, testante Conring. *de Orig. Jur. Germ. c. 26.* cumque eodem hoc Seculo XII. Jura etiam Justinianeæ in lucem revocata & in usum redacta essent, de quo *supra* §. 16. *h. cap.* ceperunt deinceps eruditi a Decretorum legumque peritia commendari, idque originem dedisse consuetudini creandi Doctores in utroque Jure, suspicatur Ziegler. *c. l. §. 50.* Hoc Decretum postmodum Anno 1582. Decretum postmodum jussu Greg. XIII. emendatum. eo quod multis erroribus atque mendis esset depravatum, Gregorius XIII. Pontifex Romanus per Cardinales aliosque doctissimos viros vetustissimis Codicibus undique conquisitis, autoribusque ipsis, quorum testimoniis usus erat Gratianus, perlectis, recognosci, emendari, ac expurgari curavit, uti docet ejusdem *Epistola Decreto hodie-num præfixa.*

§. 29.

Historia Juris Canonici Pontificii novi.

Aucta Pontificum potestate, aucta insimul est eorundem affectatio Hierarchiæ, in qua regenda Imperatores maxime etiam quoad legislationem imitati sunt Pontifices. Sicuti enim illi mittebant Epistolas five Constitutiones, ita & hi pariter suas Constitutiones emiserunt. Cum enim deprehenderent Jus Canonicum omnibus numeris nondum esse absolutum, & plurima ex Jure Cæsareo,

sareo, præsertim quæ Processum in foro & Ordinem Judicarium concernerent, peti oportere, ipsi ne utendo leges Impp. aliquam eorum in Judiciis Ecclesiasticis potestatem agnoscere viderentur, de legibus forensibus & aliis post hac cogitare, & quasi e proprio penu istos Juris sui defectus supplere ceperunt. Imprimis hoc præstitit Alexander III. Pontifex Juris Civilis peritissimus, quem postea alii secuti varias ediderunt Constitutiones, quæ cum plerumque in modum Rescriptorum prodierunt, Epistolæ Decretales nuncupatæ sunt. Exinde quidam non absque veritate jocati sunt: *Postquam Decreta Patrum Ecclesiasticorum alas acceperunt, etiam ipsi Pontifices supra Imperatoris aquilam volitare sunt ausi.* Huc etiam quadrant rythmi Gallici ante Reformationem conditi:

*Depuis que Decrets eurent ales,
que Gens d'armes portèrent males
& Moines allerent à cheval,
au monde n'y eut rien que mal.*

§. 30.

Compila-
tores vete-
res Decre-
talium re-
censentur.
I. Collectio
Bernhardi
Circa.

II. Colle-
ctio Gil-
berti,
Alani,

In his Decretalibus multifariis compilandis, plures olim occupati fuerunt, quos inter erat primus *Bernbardus Circa* Præpositus Papiensis, postea Episcopus Faventinus, qui Seculo XII. tempore Alexandri III. Pontificis Epistolæ Pontificum post Gratianum editas usque ad Cœlestini III. ætatem in unum collegit, sub iisdem fere titulis, quibus constat Gregoriana Collectio, qua hodie utimur, digessit, & sub nomine *Breviarii Extra*, vel *Extravagantium*, edidit. Seculo XIII. *Gilbertus Abbas*, & *Alanus* Episcopus Antisiodorensis Bernhardum imitati collegerunt

gerunt Decretales eorum Pontificum, qui post Bernhar- &
dum Circam vixerunt, sed nomen his & gloriam præri-
puit *Johannes Gallensis* vel *Vallensis* Volleranus, qui Joh. Val-
post XII. annum a prima compilatione sub Alexandro IV. ^{lensis.}
Pontificum, qui post Bernhardi collectionem ediderant,
Decretales ex Gilberti & Alani collectionibus congeffit,
quibus etiam Cœlestini III. Pontificis Constitutiones addi-
dit, & scholiis suis illustravit. Hæc *compilatio* alias dicitur III. Colle-
Alexandri IV. Adornavit quoque *Bernhardus Compostel-* ^{ctio Bern-}
lanus collectionem aliquam ex Regestis Innocentii III. ^{hardi Com-}
Pontificis, (Regestum autem denotat librum, in quem in- ^{postellani}
tegras suas solebat scribere Decretales quisque Pontifex,
Carl du Fresne *in glossar.*) postea vero autoritate Innocen- &
tii III. Pontif. ipsius Notarius *Petrus Beneventanus* A. C. ^{Petri Bene-}
1210. ejusdem Innocentii Constitutiones congeffit, & hæc ^{ventani.}
compilatio prima omnium est, quæ publica autoritate
prodiit, cum superiores omnes privata autoritate con-
scriptæ sint. Quinquennio post sc. A. 1215. edidit idem
Innocentius non tantum canones Concilii Lateranensis nu- IV. Colle-
mero LXXI. sed & alias ejusdem Constitutiones per quin- ^{ctio Inno-}
quennii spatium post collectionem Beneventani promulga-
tas. Duplex hujus collectionis extat editio, una quæ tan-
tum canones Concilii Lateranensis, altera quæ & alias ejus-
dem Constitutiones recenset, & ad interpretationem Juris
Canonici a Cujacio valde commendatur. Congessit etiam
A. C. 1227. *Tancredus Archidiaconus* Bononiensis Consti- v. Colle-
tutiones Honorii III. Pontif. a quo nomen etiam *Honorii* ^{ctio Hono-}
hæc *collectio* fortita est. Eam plane pro inedita habuit ^{rii III. Pon-}
Alberic. Gentil. *de libr. Jur. can.* sed Cujacius & Contius
cum Joh. Andrea eam pro edita quidem, sed rariori ideo
habuerunt, quod Gregorius IX. Successor Honorii, sub
initio sui Pontificatus jam de sua compilatione cogitaverit
atque

Inter com-
pilationes
Decretal.
recentio-
res
I. Gregor.
IX. Pontif.

atque *Honorianam* hanc suppresserit, quæ tamen tandem ab *Innocentio Cironio* Academiae Tholosanae Cancellario publicæ luci exposita, & Glossis doctissimis ad Juris cognitionem & temporum historiam maxime facientibus illustrata est. De his collectionibus præter Artur. Duck. *de autorit. Jur. L. 1. c. 7. §. 6.* pluribus conferatur Strauch. *amænit. Jur. Can. Eclog. 1. c. 2. 3.* Mastricht. *hist. Jur. Eccl. n. 336. seqq.* Gonzalez Tellez. *de Orig. Jur. Can. n. 51. seq.* Collectiones hæc excepit ista *Gregorii IX.* Pontificis, quæ una cum subsequentibus compilationibus *alteram partem Juris Canonici* sive Pontificii, adeoque *Jus Canonicum novum* ipsum constituit.

§. 31.

Cum enim *Gregorius IX.* A. C. 1227. ad Pontificatum evectus, videret Constitutiones & Decretales Epistolas Prædecessorum suorum in diversa dispersas esse volumina, & earum aliquas propter nimiam similitudinem, quasdam propter contrarietatem, quasdam etiam propter sui prolixitatem, confusionem aliquam inducere, de nova compilatione adornanda animum induxit. Quem in finem *Raymundum de Penna forti* Hispanum, ex Ordine Prædicatorum, Poenitentiarium & Capellanum suum, Virum canonum & legum Civilium peritum selegit, eique injunxit, ut diversas Pontificum Constitutiones colligeret, & resecatis contrariis & superfluis (unde sæpius in quamplurimis decretalibus verba: *& infra, & cetera, in præmissis &c.* leguntur, quæ denotant supplendam esse decisionem ex integra Decretali,) suis insuper adjectis Constitutionibus & Epistolis Decretalibus, in unum Volumen congereret; quod postea A. C. 1230. confirmavit & dispo-

spo-

spofuit, ut ex hinc nulla alia in fcholis & Judiciis valeret compilatio, neque quis aliam fine fpeciali fedis Apoftolicæ autoritate facere præfumat, quemadmodum conftat ex *proæm. Decretal. Gregor.* Totum opus quinque libris, variis capitulis & titulis diftinctis, *vid. §. 12. cap. 1.* abfolvitur, in quibus fæpe inveniuntur Decretales folum Pontificis nomen præ fe ferentes, quas fine dubio Gregorius non aditus nec confultus, motu proprio adjecit, ut fuppleret, quod ex Jure Civili alias peti necelfe effer, & ut univerfum Jus Cæfareum destrueret, & aboleret, ceu concludit Cujac. *ad cap. fin. X. de fent. & re judic.* Post compilationem Gregorianam, tam a Gregorio ipfo quam aliis II. Bonifacii VIII. fubfequentibus Romanis Pontificibus ob cafus novos emergentes variæ emiffæ funt Decretales, quas postmodum *Bonifacius VIII.* qui XV. Pontifex fuit ab excessu Gregorii & ad fedem evectus eft A. C. 1294. per *Wilhelmum Archi-Epifcopum Ebrudunenfem, Berengarium Epifcopum Biterenfem & Richardum de Senis* Romanæ Ecclefie Vice-Cancellarium & J. V. D. colligi, & pluribus contrariis & fuperfluis refecatis, multisque aliis detractis & additis cum nonnullis fuis Constitutionibus nec non duorum Conciliorum Lugdunenfium fub Innocentio IV. A. C. 1245. & fub Gregorio X. A. C. 1272. celebratorum decretis in unum volumen quinque libris diftinctum redigi, & fecundum eum ordinem, quem Gregorius IX. obfervavit, difponi, A. C. 1300. reliquis Decretalibus antiquatis promulgari, ac quinque libris Decretalium Gregorii annecti curavit, unde quoque hæc Compilatio *liber Sextus Decretalium* audit, *vid. Epiftolam Bonifacii fuis Decretalibus præfixam.*

§. 32.

III. Cle-
mentis V.

Seculo post natum Christum XIV. successit Bonifacio VIII. prædefuncto Benedicto XI. *Clemens V.* Burdigalensis, qui sedem Pontificiam Roma Avenionem transulit, eo ipso innuens, Petri cathedram non ita alligatam esse Vrbi Romæ, ut transferri inde nequeat. Hic Constitutiones Concilii Viennensis A. C. 1312. ab eo convocati una cum reliquis suis Constitutionibus in quinque pariter libros dispersas & sub congruis titulis ad ordinem Decretalium Gregorianearum collectas promulgare decrevit, sed morte præventus ad finem negotium deducere fuit impeditus, imo ante obitum prohibuisse fertur, ne publicentur, cum multa contra simplicitatem Christianam & libertatem continere ei viderentur, ut ex *Avent. annal. lib. 7.* refert Mastricht. §. 371. Sed Successor ejus *Johannes XXII.* A. C. 1317. anno Pontificatus sui secundo easdem nonnihil immutatas publicavit, & ab autore suo *Clementinas*, sc. Constitutiones, appellavit, vid. *Epist. Joh. XXII. constitutionibus Clement. præmiss.* Post *Clemen-*

IV. Johan-
nis XXII.

*tin*as idem Pontifex *Johannes XXII.* suas quoque XX. Constitutiones 14. titulis digestas A. C. 1340. congeffit, quæ nomen *Extravagantium* obtinuerunt. Johanne hoc defuncto diversæ postea diversorum Pontificum usque ad Sixtum IV. prodierunt Constitutiones, quæ postea una cum aliis Constitutionibus tum dicti *Joh. XXII.* tum aliorum Pontificum Antecessorum sc. *Urbani IV. Martini IV. Bonifacii VIII. Benedicti XI. & Clementis V.* ad seriem pariter Decretalium Gregor. in V. libros distributæ, & quia unum autorem non habent, *Extravagantes communes*

V. Decre-
tales di-
versorum
Pontif. sub
nomine
Extravag.
commun.

nuncu-

nuncupatae sunt. Facta autem videtur hæc Compilatio post Annum demum 1484. Extravagantes enim nonnullæ, quæ in ea leguntur, autores etiam habent *Eugenium IV. Calixtum III. Paulum. II. Sixtum IV.* qui omnes seculo decimo quinto & ultimus quidem usque ad dictum annum 1484. vixerunt.

§. 33.

Hæc est structura & Compages Corporis Juris Canonici Pontificiorum quo hodie utimur. Ita jam Pontifices Romani idem præstiterunt in Ecclesia, quod Justinianus in Imperio Romano. Nam *Decretum Gratiani* componi curarunt ad modum *Pandectarum*, *Decretales Gregorii Epistolas* instar *Codicis*, *Sextum*, *Clementinas* & *Extravagantes*, ut Justinianus suas *Novellas*, & ut Jus Canonicum exacte responderet Juri Civili *Job. Paulus Lancellotus* JCtus Perusinus jussu, vel potius consensu Pontificis *Pauli IV. Institutiones Juris Canonici* composuit, easque ad exemplum Triboniani in quatuor libros dispescuit. Cum vero perfecto opere Pontificis confirmationem, quam aliquoties sollicitavit, obtinere non potuisset, circa Annum 1563. Kalend. Aug. ante finitum adhuc Concilium Tridentinum, ne repetita ex Decretis Tridentinis ac nova aliqua censura, nec impetranda facile, nec cito expedienda opus esset, privato nomine hunc suum laborem edidit, ut ipse *in præfat. Instit. refert.* Hoc tandem impetratum est, ut Institutiones Lancelloti Corpori Juris Canonici, nulla tamen Pontificis vel confirmatione vel censura saltem addita, insertæ fuerint, ita ut eas loco movere vel alias substituere, nunc valde difficile sit. Tandem A. C. 1590. Liber *Secundus Petrus Matthæi* JCtus Lugdunensis Constitutiones Pontificis

Corpus Juris Canonici comparatur cum Corp. Jur. Civ.

Institutiones Lancelloti

primus Decretalium.

tificum post Sextum, Clementinas & extravagantes editas privata industria ad exemplum Gregorianæ compilationis in unum volumen, quod *Septimus liber Decretalium* dicitur, collegit & olim separatim edidit, & Cardinali *Cajetano* inscripsit, vid. *præfat. libr. sept. Decretal.* Prodiit hic liber sine autoritate & approbatione Pontificum, unde etiam penes ipsos Pontificios nullius est authenticæ, Engel. *præm. Jur. can. n. 11.* novis tamen editionibus Corporis Juris Canonici nunc adjectus conspicitur.

§. 34.

Autoritas
Juris Can.
penes Gen-
tes Europ.

Introdu-
ctio Juris
Canon. in
German.

Tantam autem Jus Canonicum penes Gentes Europæas obtinuit autoritatem, ut ardore religionis & ex cæca veneratione & obedientia erga Pontifices huic Juri protinus se submiserint, illudque passim in scholas & fora sua introduxerint. Sane Decretum Gratiani postquam A. C. 1150. editum & Eugenii III. Pontificis jussu scholis ad prælegendum & explicandum traditum fuit, tantos intra breve tempus progressus fecit, ut Friderico III. imperante Doctores Decretistæ creati in foris Italicis causas egerint, teste Conring. *de orig. Jur. Germ. c. 26.* atque Ziegler. *dissert. de Orig. Jur. can. §. 50.* In Germania tamen tam brevi tempore autoritatem non promeruit, ea siquidem tunc temporis longinquis in Palæstinam expeditionibus, bellis quoque Italicis æque ac civilibus occupata fuit, Clerumque maxima ex parte rudem, otio, armis ac venationibus intentum, canonum vero doctrinæ minime vacantem aluit. Postquam vero Gregorius IX. Pontifex Seculo XIII. sc. A. C. 1230. Decretales suas publicavit, easve ubivis pro autoritate Pontificia in Scholis & foris observari man-

mandavit, vid. *Epist. Greg. Decretalibus pramiss.* Pontificii Juris usus statim quoque in Germania cepit, tantoque cum applausu in Germaniam penetravit, ut intra breve tempus sacrosancta ferme ibidem hujus Juris extiterit autoritas. Hinc non solum *Johannes a Semeca* Italici a Patria *Teutonicus* atque *Johannes de Saxonia* vulgo *Johannes der Deutsche* dictus Ecclesiae Halberstadiensis Præpositus primus omnium Decretum Glossis illustravit, cujus industriam alii quoque Germani secuti, sed & autor speculi Suevici notanter tradit: Aus denen zweyen Büchern (Decreto sc. & Decretalibus) nimmt man alle die Recht der Geistlich und Weltlich Gericht bedarff. Accesserunt postea Impp. ac Ordinum Imperii Decreta, quibus Jus Canonicum subinde confirmatum fuit, vid. *Constit. Frider. II. Imp.* apud Goldast. *Oper. der Reichs: Sagungen* p. 2. c. 15. cujus verba hæc sunt: Wir gebiethen auch festiglich / daß man in allen Römischen Reich an geistlichen Dingen nach Geboth / und nach Rath der Erzbischoff sich habe / und jeglicher Bischoff oder Erzbischoff Priester nach geistlichen Recht richte. Man soll auch die Weltlichen Gericht an ihren Recht behalten. Quæ verba etiam reperiuntur in *Rec. Imp. Rudolph. I. de A. 1287.* apud Lehmann. *lib. V. Chron. Spirens.* c. 108. addi novissime poterit *Ordinatio Judicii Aulici tit. 7.* ubi in fine ejusdem sancitum: Daß die Kaiserliche Wahl - Capitulation &c. Corpus Juris Civilis und Canonici allezeit auf der Reichs: Hofraths: Tafel seyn soll &c. Ex dictis apparet longe antiquiorem Juris Pontificii quam Justiniani in Germania esse observantiam.

§. 35.

Historia Juris Canonici Pontificiorum novissimi.

Concor-
data nati-
onis Germ.

Recta nunc via progredimur ad historiam Juris Canonici novissimi, ubi statim primo loco occurrunt *Concordata nationis Germanicæ*. Horum origini ansam dedit ratio constituendi Episcopos, quæ ab ipsis apostolorum temporibus prioribus tribus seculis penes Clerum fuit & populum, testante Henric. Meibom. *tr. de Jur. investit. Episc.* & Conring. *de Constit. Episcop. Germ. th. 10.* postquam vero Impp. Romani Christianam religionem professi sunt, ipsi quoque Episcopos Ecclesiæ constituerunt, Meibom. *c. l. Engelbr. de Jurisdiction Imp. th. 67. seq.* quod Romanorum Impp. exemplum Germanorum & Francorum Reges imitati sunt, suo arbitrio Episcopos Ecclesiæ, vel dantes, vel a Clero & populo antiquo ritu electos confirmantes, quod variis exemplis declarant, Conring. *c. l. th. 21.* Meibom. *c. l.* & Struv. *S. J. Feud. c. 3. aph. 7. num. 1.* Engelbrecht. *c. l. th. 82.* Imo ipse Hadrianus Pontifex cum universa Synodo Carolo M. potestatem constituendi Pontificem, Archiepiscopos & Episcopos concessit, uti ex historia Ecclesiastica Gratianus in *Decreto can. Hadrianus 22. dist. 63.* refert, id quod consimili modo Imperator Otto a Leone VIII. Pontif. per Synodalem Constitutionem obtinuit, quam itidem Gratian. *cit. dist. 63. c. 23.* recitat. conf. Conring. *dissert. de Constit. Episc. Germ. th. 28. seqq.* Hoc Jus Impp. per aliquot secula exercuerunt, usque dum Henricus V. Imperator in
Comi-

Comitiis Wormatiensibus Anno 1122. Jus istud dimiserit & in Pontificis Calixti II. manus miserandum in modum resignaverit. Sithmann. *de Jur. Episc. c. 3. num. 15.* qua occasione electiones Episcoporum successu temporis Canonici seu Capitulares Ecclesiarum Cathedralium, excluso Clero & Populo, sibi solis vindicarunt, idque connivente Pontifice, cujus intererat a paucioribus hominibus sedi apostolicæ obnoxii electionem institui, Monzamb. *de stat. Imp. c. 3. §. 6.* Conring. *ad Lampad. p. 3. c. 6. §. 6.* tandem cum Jura ex conventionione Henrici V. & Calixti II. residua, ut sc. dissensione circa electionem orta is esset Episcopus, cui Imperator accessisset, successive quoque Impp. extorta essent, adeoque Pontifices dissensione circa Episcoporum electionem orta ad Curiam Romanam causas trahere cepissent, res porro eo devenit, ut capitulum electorum Episcoporum confirmationem petere coactum fuerit, cum tamen illa ad Metropolitanos olim spectaverit, Monzamb. *c. 3. §. 6.* Imo circa Seculi XIV. initia hoc actum fuit, ut ab iis, penes quos alias eligendi potestas residebat, aut nulla amplius, aut perrara fuerit Episcoporum facta electio, fere omnes autem a solis Pontificibus pro arbitrio constituerentur. Conring. *de Episcop. constitut. th. 77.*

§. 36.

Crescentibus his Provisionibus & reservationibus Pontificum, Germani tædio illarum inducti sese illis passim opposuerunt, atque in Concilio Constantiensi per Deputatos Nationis Germanicæ, scripto quodam composito, quod *Avisamenta Constantiensia* vocabant, abrogationem provisionum postularunt, sed nihil quicquam tum tem-

poris

poris obtinere potuerunt, Strauch. *Exerc. Exot.* 5. aph. 6. Ziegler. *ad Lancelot. Inst. Jur. Can.* L. 1. tit. 27. §. 10. Feliciorum exitum habuerunt *avisamenta Moguntina*, quæ Principes Germaniæ, Moguntia coacti quatuor annis ante Concilium Basileense conscripserunt, per quæ obtinuerunt, quod Concilium Basileense reservationes istas Pontificis publico Decreto abrogaverit, quo Decreto Gallia edita pragmatica sanctione se usque ad Leonis X. ætatem mascule defendit. Conring. *de Constit. Episc.* th. 82. Ziegler. *c. l.* Sed Germani seduci se passi, atque tam optata occasione excutiendi hoc Jugum Pontificium usi non sunt. Neutralitas quidem ipsis post Felicem Antipapam creatum nonnihil profuit, sed & hæc ipsa una cum Decretis Concilii Basileensis Æneæ Sylvii industria Germanis e manibus extorta est, annuente cumprimis Friderico III. Imperatore, qui Eugenii partibus nimium accessit & Æneam Sylvium Romam misit, qui Eugenio Pontifici publice diceret, se & Germanos omnes in humanis divinisque ei deinceps obtemperaturos. Conring. *de Constit. Episc.* th. 84. Tandem cum plerique Germanorum indignarentur, libertatem Ecclesiarum a Pontificibus opprimi, Anno 1447. inter Fridericum III. Imperatorem cum consensu paucorum Principum Germaniæ & Legatum Pontificis certa pacta, quæ *Concordata nationis Germanicæ* salutantur, celebrata, & postmodum a Nicolao V. Pontifice approbata fuerunt, quibus certus modus Provisionibus & reservationibus Pontificum quoad Germaniam præscriptus fuit. Prolixius Concordatorum originem recenset Link. *dissert. de Concordat. nat. Germ. cap. 1. per tot.* De contentis Concordatorum egimus *supra* §. 13. cap. 1.

§. 37.

Contra hæc Concordata, quoniam paucorum saltem Germaniæ Principum consensu, sprete reliquorum postulatione, iniquis Æneæ artibus composita & a Friderico recepta, haud sine ratione insurrexerunt Germani, vid. Limn. *ad capitul. Car. V. art. 16. num. 15.* Strauch. *de Annat. c. 4. Sect. 1. §. 6.* Stirn. *de Constit. Princip. tit. 6. §. fin.* Schulz. *in Colleg. publ. v. 1. disp. 7.* imo Imperatorem rationibus suis gravissimis ad destruenda pacta cum Pontifice inita ferme commovissent, nisi Æneæ Sylvij persuasio intercessisset, quem pro legato ad recens electum Pontificem Calixtum ablegavit, qui Imperatoris & nationis Germanicæ nomine absolutam Pontifici obedientiam promisit, sicque Germaniam *meram Obedientiæ Patriam* constituit. Limn. *c. l.* Conring. *c. l. th. 84.* tractu temporis concordata vim quoque legis publicæ impetrarunt, usque ita invaluerunt, ut pro approbatis semper haberentur, quod præter Capitulationes Impp. quæ a Caroli V. temporibus hætenus prodierunt, vid. *Capitulat. noviss. Car. VI. art. 14.* diserte etiam comprobatur *in Ordin. Jud. Aut. Ferdin. sub. fin. Matth. Imp. tit. ult.* atque *in noviss. de Anno 1654. sub fin. tit. ult.* in verbis: so sollen auch unsere Kaiserl. Wahl: Capitulation &c. *Concordata nationis Germanicæ Corpus Juris Civilis und Canonici auf der Reichs: Hofraths: Tafel / damit man sich deren in zweiffelhafften Fällen gebrauchen könne / stets vorhanden seyn.* Postquam vero salutare Reformationis opus a Luthero susceptum, tandem ad justum Protestantium desiderium jurisdictio Pontificis in illorum territoriis per *transactionem religiosam A. 1532. ceptam, Passavii A. 1552.*

Concorda-
tis contra-
dixerunt
Germanis

Concor-
dat. le-
gis impe-
trarunt.

ValorCon-
cordat.
apud Pro-
test. expi-
ravit.

repetitam, & Anno 1555. in *Rec. ejusd. anni* confirmatam, suspensa, sicque Protestantibus Principibus & Statibus immediatis *suprema circa sacra potestas postliminio* quasi restituta & confirmata est, quo ipso valor quoque Provisionum reservationum quoque atque exactionum, uti omnium, ita quoque illarum, quæ Pontifici in Concordatis Nationis Germanicæ quoad Beneficia Ecclesiastica, Menses Papales atque Annatas specialiter reservatæ sunt, apud Protestantes penitus expiravit. Accessit Anno 1648. *Pacificatio Osnabrugensis*, qua mediante Jus Diocesanicum & tota Jurisdictio Ecclesiastica cum omnibus suis speciebus in terris Protestantium suspensa est, iidem insuper in specie per verba expressa a Concordatorum nexu in totum liberati sunt, vid. *Instr. Pac. art. 5. §. 19.* ibi: *si quid annatarum &c.* & §. 20. in quorum autem &c. item §. 9. *vers. omnia quoque & cit. art. 5. §. 21. in verb. electi aut postulati conf. cap. 2. §. 15.* quæ pacificatio postmodum inter publicas Imperii leges recepta, vid. *Rec. Imp. noviss. de Anno 1654. §.* und aber bey dem ersten Haupt-Punct, 4. in verb. daß derselbe zu aller und jeder darinn enthaltener Puncten und Vereinigung / Gewiß, und Sicherheit ein ewig Gesetz und sanctio pragmatica, des Heil. Reichs Fundamental - Satz, und Ordnung verbindlich seyn / zu solchem Ende auch dem nechsten Reichs Abschied einverleibet werden solle. & Capitulationibus Impp. quoque inserta est, vid. *Capitul. Leop. & Joseph. art. 19. & Capitul. noviss. Car. VI. art. 14.* in verb. doch soviel diesen Articul betrifft / denen der Augspurgischen Confession zugethanen Chur - Fürsten / auch ihren Religions, Verwandten / Fürsten und Ständen / (die ohn-

ohnmittelbare Reichs : Ritterschafft mit begriffen / und deren allerseits Unterthanen unter denen Augspurgischen Confessions : Verwandten / die Reformirte mit eingeschlossen / welche unter Catholischer Geist : oder Weltl. Obrigkeit wohnen oder Landsassen seynd / dem Religion und Prophean : Frieden / auch dem zu Münster und Osnabrück aufgerichteten Friedens : Schluß / und was deme anhängig / wie obgemeldt / ohnabbrüchig und ohne Consequenz, Nachtheil und Schaden.

§. 38.

Secundo loco occurrunt Concilia Recentiora sc. *Con-* Concilia
recentiora,
stantiense, quod Anno 1414. sub Imperatore Sigismundo celebratum est, in qua damnata sunt dogmata *Joh. Wiclefi Angli*, *Hussi*, *Matthai Dresdensis* & *Hieronymi Pragensis*, & tres Papæ a Cardinalibus in contraria studia divisus electi, sc. Romæ *Joh. XXIII.* *Gregorius XII.* *Armini* & *Benedictus XII.* in Hispaniis, tandem in hoc Concilio depositi fuerunt, in eorum locum surrogato *Martino V.* Concilio Constantiensi finito subsecuta est An. 1431. *Basileensis Synodus* a Martino V. sub imperatore Sigismundo congregata, ut in eo de moribus fidelium emendandis & Curia Romana in melius reformanda ageretur. In hoc Concilio reservationes sive Provisiones Pontificis publico Decreto abrogatæ sunt. vid. *Link. diff. de concord. nat. Germ. c. 1. num. 32.* Sequebatur Concilium Florentinum ab Eugenio Papa indictum contra errores Græcorum circa processionem Spiritus S. a Patre & Filio. Successit & *Lateranense* a Julio Papa congregatum auxilio Maximilian. Imperatoris, nec non porro Concilium

Concilium
Tridentinum.

Moguntinum A. 1549. tempore Pauli III. Pontif. ab Archi-
Episcopo Moguntino congregatum, quo plurima sancita
sunt tum ad doctrinam, tum ad mores pertinentia. Hoc
tamen Provinciale fuit. Tandem *Concilium Tridentinum*
supervenit, quod a *Paulo III.* Pontifice Anno 1542. solen-
niter indictum, sed Anno 1546. demum inchoatum & a
Julio III. Pontifice Anno 1551. mense Septembr. usque ad
annum 1552. continuatum est. Cum autem illo ipso tem-
pore *Mauritius Dux Saxoniae Elector*, & *Johannes Alber-
tus Dux Megapolensis*, *Landgravius Hassiae* & alii Bellum
fisciperent, ut & Ecclesias suarum religionum adversus
Interim, *Concilium Tridentinum* & *Papae tyrannidem* de-
fenderent, captivosque Principes *Joh. Fridericum Ducem*
Saxoniae & *Philippum Landgravium Hassiae* liberarent, &
Germaniae veterem libertatem restituerent, prorsus dissi-
patum est *Concilium Tridentinum* mense April. An. 1552.
& mirabiliter defensae sunt Ecclesiae, in quibus pura vox
doctrinae Evangelicae, abolitis erroribus & idolis Pontificiis,
antea sonuerat. Decennio post sub *Ferdinando Imp.* &
Pio IV. Pontifice Anno 1562. d. 18. Jan. *Concilium Tri-
dentinum* denuo instauratum, & apertum & A. 1563. d. 4.
Decembr. ad finem perductum est. Complectitur hoc plu-
rimas Ecclesiae Romanae Constitutiones tum articulos fidei
tum morum reformationem concernentes & legis univer-
salis auctoritatem inter Pontificios obtinet. Historiam
ejus VIII. libris Italice conscripsit *Petrus Suavis Polonus*
sive sub hoc nomine latitans *Paulus Sarpinus* Monachus Ere-
mitici Ordinis ac Reipubl. Venetae Theologus, in latinum
vero transtulit *Adamus Neutonus Scotus.* conf. Gentilet. in
prafat. Exam. Concil. Trident. & Heidegger. anatom.
ejusd.

§. 39.

Tertio Bullarium Romanum seriem omnium Pontificum, eorum bullas diversas sive Constitutiones continens. *Bullarium Romanum.* Primum opera *Laertii Cherubini* Jcti Romani compilatum, dein ab *Angelo Cherubino* ejus filio Monacho Casinensi tempore Urbani VIII. cum novissimis bullis denuo editum est. Engel. *Colleg. Jur. Can. proæm. n. 13.* Quarto *regulæ Cancellariæ*, quæ sunt Constitutiones quædam Pontificiæ causas judiciales & majori ex parte beneficiales concernentes. *Regulæ Cancellariæ.* Has primus omnium *Joh. XXII.* edidisse & hoc nomine appellasse dicitur. Ludov. Gomef. *in comment. ad reg. Cancell. proæm.* Eisdem deinde Successores Pontifices magis magisque auxerunt usque ad tempora Nicolai V. Pontificis, qui omnium Pontificum primus Prædecessorum utiliores regulas colligens, ac plures alias judiciales addens, eas omnes in eo statu, in quo nunc reperiuntur, deduxit, quem Successores usque in hodiernum diem paucis immutatis vel additis per se quisque sunt secuti. Petr. Andr. Gammar. *in Schol. ad extrav. Jul. 1 r.* Harum enim natura est, ut cum morte Pontificis expi- rent, & nullam vim habeant sede Papali vacante, (secus ac in aliis legibus & Canonibus, qui etiam post mortem legislatoris durant) sed a quolibet novo Pontifice in ingressu sui regiminis reassumuntur & renovantur, Romæque sub singulis Pontificibus noviter imprimuntur. Recensentur a nonnullis commentatoribus 68. a nonnullis vero 20. Engel. *Coll. Jur. Can. tit. de præb. num. 20. seqq.* Link. *ad Decretal. tit. de institut. §. 3. in fin.* Quinto *Declarationes Cardinalium* a congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpp. proficiscentes. *Declarationes Cardinalium.* Ne enim per di-

versas Glossas textus confundatur, & contra mentem legislatoris explicetur, Pius IV. Pontifex in bulla confirmatoria Concilii Tridentini graviter sub censura Ecclesiastica, Prælati quidem sub poena interdicti ingressus in Ecclesiam, aliis vero quibuscunque sub poena excommunicationis latae sententiæ prohibuit, ne quis sine autoritate & licentia Pontificis audeat ullos commentarios, Glossas, annotationes, vel quodcunque interpretationis genus in dictum Concilium Tridentinum edere, e contra vero statuit, ut controversiæ & dubia inde oriunda ad sedem Apostolicam pro declaratione & decisione deferantur, ad quam declarationem faciendam postea congregatio Cardinalium erecta est. Engel. *Colleg. Jur. Can. proæm. n. 15.*

Decisiones
Rotæ Romanæ.

Sexto Decisiones Rotæ Romanæ sive Summi Pontificii tribunalis, quod constat ex 12. Prælati quorum aliqui Itali & Galli, alii Hispani & Germani sunt, singuli autem auditores 4. habent notarios. Hujusmodi viri quia in Capella Pontificia Papæ assistebant Capellani summi Pontificis olim appellabantur & auditores S. Palatii, hodie vero auditores Rotæ vocantur eo quod in orbem sedentes controversias & causas examinent. Rotam hanc novis & saluberri-
mis statutis ordinavit *Johannes XXII.* Pontifex quæ quotannis initio audientiarum publice leguntur, Gammar. *in*

Rituale
Romanum.

Schol. ad extrav. Jul. II. Septimo denique *rituale Romanum.* Tradit hoc ritus totius Ecclesiæ Pontificiæ circa cultum divinum & Sacramentorum dispensationem a Parochis adhibendos. Et quia Romana Ecclesia pro omnium Ecclesiarum matre & magistra apud ipsos habetur, ideo ad hujus Exemplum & normam ritualia cujuscunque diæcesos & Episcopatus accommodari debent.

§. 40.

Historia Juris Canonici seu Ecclesiastici Protestantium.

Restat nunc paucis dicendum de *Historia Juris Canonici siue Ecclesiastici Protestantium*, quæ a tempore *Reformationis B. Martini Lutheri* & quidem ab A. C. 1517. deducenda est. Posteaquam enim a temporibus Hildebrandi siue Gregorii VII. potentia sedis Romanæ, prospero rerum successu elatæ, majora indies incrementa caperet, factum est, ut non amplius intra terminos suos se contineret, sed pleno gradu ad tyrannidem tenderet. Hinc non tantum in corpora licentia quadam effusa graf-
fabantur Pontifices, & malis artibus omnia ad se trahebant, sed & in ipsas conscientias carnificinam exercebant, absurdisque traditionibus & corruptelis puriora Christianæ fidei dogmata inquinabant & conspurcabant, unde factum, ut erroribus innumeris atque abusibus tota fere Europa scateret, totque calamitatibus pressa ac pene oppressa Ecclesia in deterius cotidie vergeret, ut late hoc ostendit. Sleidan. *de stat. relig. lib. 3. & 4.* Burgold. *ad Instrum. Pac. p. 1. disc. 1. & p. 2. disc. 2.* Inter alios Leo X. Pontifex potentia sua insigniter abusus, in summum Christianæ religionis opprobrium *nundinationes indulgentiarum* institui passus est, Johanne Tetzelio Monacho Dominicano præfecto, qui simplici vulgo insigni persua-
ferat audacia: *Repente ad tinnitum aris in pelvim conjecti defunctorum animas ab inferis extractas, in cælum subvolare.* So bald das Geld in Beutel flingt/ so bald die Seel aus dem Fegfeuer springt. conf. Burgold. c. 1.

Occasio
diffidii re-
ligionis in
Imperio
exorti.

Nundina-
tiones in-
dulgentia-
rum per
Tetzelium
instituta.

§. 41.

§. 41.

Reforma-
tio B. Mar-
tini Luthe-
ri.

Jus Cano-
nicum una
cum bulla
Leonis &
libris Eccii
& Emseri
pub'ice a
Luthero
concrema-
tum.

Corruptelis hisce *Martinus Lutherus* Theologus Wittebergensis Islebii in Comitatu Mansfeldico A. C. 1483. d. 10. Decembr. Patre Johanne Luthero, metallurgo natus, heroice sese opposuit, cujus insignem zelum deprædicat Burgold. p. 2. disc. 16. §. 5. & primo Wittebergæ d. 31. Octobr. A. C. 1517. contra impias illas *nundinationes Ablass Krämmeren* XCV. theses proposuit, quo tempore tamen Papam adhuc pro Ecclesiæ capite agnovit, ejusque censuræ scripta sua reverenter submisit, nihilque aliud quam Ecclesiasticæ disciplinæ emendationem postulavit. Hactenus ergo Lutherus Papæ auctoritatem nequaquam violare in animo habebat. Cum vero a Leone X. Pontifice, neque auditus neque erroris convictus, bruto suo fulmine quasi hereticus excommunicaretur, ejusque libri A. C. 1520. comburerentur, omnino se a Romana Ecclesia separavit, Leonem Antichristum prædica- vit, & eodem anno d. 10. Decembr. Wittebergæ affixis Schedulis omni Scholastica juventute, & magna doctorum hominum caterva concomitante, extra Orientalem urbis portam, quam Elystrem vocant, Germ. *das Elster Thor* prope prochodochium urbicum in aperto campo, a dextris versus Albim extructo rogo, & succenso a quodam Magistro, totum Jus Pontificium cum Bulla Leonis X. & libris Eccii & Emseri publice concremavit, decretales in ignem conjectas, hisce verbis affatus: *Quia tu impie liber conturbasti Sanctum domini, ideo te conturbet ignis æternus, quemadmodum fecerunt mihi, ita feci eis.* Hocque modo Lutherus Divina aura afflatus, ansa a Pontificiis propemodum obtrusa, Reformationis opus aggressus, divi-

divinoque præsidio nixus, & paucorum quorundam Imperii Procerum (qui ex *interposita* contra Edictum Wormatiense de A. C. 1529. de persequendis Lutheranis *protestatione*, nomen *Protestantium*, Evangelicæ confessioni ad dictis proprium acceperunt, & in hunc usque diem retinuerunt) auxilio adjutus, puriora Christianæ fidei dogmata, toto mundo licet fremente & frendente, sine ulla vi externa, solo calamo, mirabiliter Spiritus S. gratia propagavit.

Nomen
Protestan-
tium unde.

§. 42.

Interea variis in Comitiiis de religionis dissidio componendo actum, *Sainfurti* enim de pace religiosa mense Aprili 1532. agi ceptum, quæ demum d. 23. Julii 1532. *Norimbergæ* ab Alberto Moguntino & Ludovico Palatino, qui Cæsaris nomine agebant, fuit conclusa, & in *Comitiis Ratisbonensibus* adhuc tum durantibus publicata, qua decretum de pace ad Concilium usque servanda. Hæc postmodum varie fuit confirmata, utpote *transactione Cadamiensi* die lunæ post Johannis 1534. inter Ferdin. I. & Joh. Fridericum Saxonæ Electorem conclusa denuo d. 19. April. 1539. *Francofurti* a Commissariis Imperatoriis in *Rec. Imp. Spirens.* de A. 1541. §. 26. per R. I. Spir. vero de A. 1542. §. 131. ad quinquennium usque fuit prorogata, denuo confirmata per R. I. Spir. de A. 1544. §. 82. & præcepta per *Rec. Imp. Wormat.* de A. 1545. §. 11. atque adeo usque ad bellum Smalcaldicum continuata. Ipse quoque Pontifex de legitimo Concilio, quo errores Pontificiorum corrigi religionumque dissidia componi possent, sæpissime quidem interpellabatur, sed Aula Romana, quæ præprimis sub *Clemente VII.* & *Paulo III.* Concilium

Variis in
Comitiis
de religio-
nis dissidio
componen-
do actum.

Pontifex
de Conci-
lio inter-
pellatur,

Concilium
Tridentinum indi-
ctum.

cilium maxime abhorrebat, ejusmodi fere loca Protestan-
tibus Principibus in Italia obtulit, quo venire iis minus
tutum erat. Tandem *Paulus III.* Pontifex, metuens ne
autoritas sua periclitaretur, si porro Principum spes, quam
in Concilio habebant, frustraretur, serio rem agere, Anno
1442. Concilium solenniter indicere, eique locum, *Triden-*
tum in confinio Italiae & Germaniae situm, destinare cepit,
sibi tamen reservato totius negotii directorio; contra quod
reservatum, quippe naturali rationi, omniumque Gentium
moribus adversum, ut partes Rei quis pariter & judicis su-
stineat, aliquoties solenniter protestati quidem sunt Princi-
pes ac status Protestantes, sed nihil impetrarunt, quemad-
modum etiam in isto Concilio, quod A. demum 1546. in-
choatum, & A. 1552. ad finem perductum, nihil quicquam
errorum & abusuum immutatum, sed plurima haecenus in-
differentia pro necessariis fidei ac religionis Christianae arti-
culis sub anathematismo habita fuerunt. Plura hanc in
rem adducit Link. *dissertat. de jurib. circa religion. dissid.*
modern. in Germ. recept. Burgoldens. c. l.

§. 43.

Bellum
Smalcaldicum exor-
tum.

Postquam vero A. C. 1546. Carolus V. cum hosti-
bus suis pacem constituisset, conscripto milite ad arma se
preparavit; ipsi quoque Protestantes, facile animadver-
tentes tempestatem istam sibi exitio futuram, conscripse-
runt militem, quo illatam vim vi repellere possent. Sic
exinde gravissimum illud *Bellum Smalcaldicum* exarsit, ob
tot tantasque strages hominum, & captivitates Principum,
nec non devastaciones Provinciarum, toti Imperio perni-
ciosum, quod Hortleder. in *Historischer Beschreibung des*
Teutschen Kriegs 2. tom. congestit. Ipse interim Impe-
rator, stans a partibus Pontificis, id religionis dissidium per
Decla-

Declarationem religionis de A. 1548. quæ inter Recessus Imperii vulgo *Interim* vocatur, per *Julium Pflug* Episcopum Naumburgensem, *Michael Sidonium* Episcopum Mersburgensem & *Joh. Islebium* alias *Agricola* dictum, Augustæ Vindelicorum d. 15. Maji dicti anni compositam, remove-
re, sicque cum aperta vi non posset, quantumvis in Bello Smalcaldico Protestantibus esset superior, occulta arte superstitiosa Pontificum dogmata in Ecclesias Protestan-
tium reducere studuit; sed interimisticæ illius religionis opus ab utriusque partis Doctoribus acerrime impugna-
tum, ita contemni cepit, ut quibusdam *religionis mon-
strum, scortum, idolum*, aliis *Sphinx Interimistica* sive *Au-
gustana* diceretur, & in proverbium abierit: *Das In-
terim habe den Schalk hinter ihm*. Tandem labefa-
ctatis belli diuturnitate ab utraque parte viribus, cum
nulla alia religionis dissidium componendi ratio super-
esset, mediante *Ferdinando* fratre Imperatoris ad con-
cordiam rursus discordantes animi inclinare ceperunt,
quo facto, An. 1552. *Passavii* conventum, ut dein-
ceps quicumque status aut alioquin immediate Imperio
subjectus, *liberum habeat in territorio suo, sive Catho-
licæ sive secundum formam Augustanæ Confessionis re-
formatæ religionis Exercitium*. Hæc pax licet inter
Ferdinandum I. saltem atque *Mauritium Saxonie* Electo-
rem conclusa, ab Imperatore tamen & statibus rati-
habita est.

Declaratio
religionis,
vulgo In-
terim, Pro-
testantibus
obtruditur.

Pax solen-
nis Passavii
inita.

§. 44.

Liberum
religionis
exercitiū
Protestan-
tibus per
Pacem re-
ligiosam
plene resti-
tuitur.

Pax reli-
giōsa per
Recessus
Imperii,
Capitulat.

Dum autem de plene componendo religionis diffidio ad Imperii Comitia esset provocatum, agebatur de eodem in *Comitiis Augustanis Anno 1555.* quibus plena securitas & liberum religionis Pontificiæ & Protestanticæ exercitium non solum confirmabatur, sed etiam Pace religionis in perpetuum stabilita Protestantes a jugo Papali plane eximebantur, vid. *Rec. Imp. de Anno 1555. §. 1.* Das mit auch 20. in verb. so soll die geistliche Jurisdiction wider der Augspurgis. Confession, Religion / Glauben / Bestellung der Ministerien / Kirchen, Gebräuchen / Ordnungen und Ceremonien / so sie aufgerichtet oder aufrichten möchten / bis zu endlicher Vergleichung der Religion / nicht exercirt / gebraucht oder geübt werden / sondern derselben Religion / Glauben / Kirchen, Gebräuche / Ordnungen / Ceremonien / und Bestellung der Ministerien ihr Gang gelassen / und kein Hindernus oder Eintrag dardurch geschehen / und also hierauf / wie obbemeldt / bis zu endl. Vergleichung der Religion die geistliche Jurisdiction ruhen / eingestellt und suspendirt seyn und bleiben. Eadem Constitutione etiam pax profana confirmata est, & quo securior sit utraque pax, certus executionis modus præscriptus, qui servari debet, ubi quid contra pacem vel publicam, vel religiosam fuerit actum. Pacificationem hanc Paulus IV. Pontifex ejusque affectæ ob non adhibitum Pontificis assensum irritam reddere omnibus quidem modis tentarunt, sed ista nihilominus in subsequentibus *Imperii Recessibus & Capitulationibus Casareis* diserte confirmata, & postea *An. 1648. in Instrumento Pacis Osnabrugo-Monasteriensis art. 5. §. 1.* expresse

expresse sancitum est, ut *transactio an. 1552. Passavii ini-*
ta, & hanc An. 1555. secuta pax religionis, prout ea An.
1556. Augustæ Vindelicorum & post in diversis Comitibus uni-
versalibus S. R. J. confirmata fuit in omnibus suis capitulis
unanimes Imperatoris, Electorum, Principum & Statuum
utriusque religionis consensu initis & conclusis rata habe-
tur, sancteque & inviolabiliter servetur, imo in cit. art. 5.
§. 49. prohibetur, ne quisquam publice privatimque concio-
nando docendo, disputando, scribendo, consulendo, transactio-
nem Passaviensem, Pacem religiosam, vel Osnabrugensem de-
clarationem uspiam impugnet, dubiam faciat, & assertiones
contrarias inde deducere conetur. Hac itaque ratione
 Jus Canonicum sive Ecclesiasticum Protestantium pro-
 diit, consistens 1.) in *fundamentalibus Imperii no-*
stri quoad religionem Protestantium Constitutionibus
& pactationibus, 2.) in Ordinationibus Ecclesiarum
cujuscunque Domini territorialis sive Episcopi Evan-
gelici, ut & Agendis denen Kirchen, Ugenden. 3.) de-
 nique in ipso *Jure Canonico*, quod, non obstante ejus-
 dem concrematione a Luthero facta, vid. §. *antec. 41.*
 etiam post Reformationem in terris statuum Protestan-
 tium non quidem ex *quadam Pontificis auctoritate* sed ex
 spontanea ac liberrima Procerum voluntate in tantum
 fuit retentum, nec a foro, in quo obtinuit, exclusum,
 in quantum verbo Divino, articulis Augustanae Confessionis,
 Constitutionibus Ecclesiasticis & bonis moribus non contraria-
 tur. conf. ea quæ supra cap. 2. §. 6. jamjam adduximus.

Cæsar. &
 Pacem
 Westpha-
 licam con-
 firmatur.

Jus Eeclef.
 Protest.
 in quonam
 consistat.

§. 45.

Historia Juris Hodierni seu Novissimi
 & quidem
Juris scripti universalis, seu Publici.

Historia
 Juris pu-
 blici,

I. Perio-
 dus.

Aurea Bul-
 la,

Causa im-
 pulsiva A.
 B. pro-
 mulgandi,

Succedit historia Juris hodierni quæ est vel Juris scripti vel non scripti, tam universalis, quam particularis. Historia Juris scripti universalis, sive Juris Publici secundum *quatuor Periodos* haud inconcinne considerari poterit. *Primam Periodum* constituit *Carolus IV.* Imperator Regis Bohemiæ & Comitum Luzelburgensis filius, qui publicata *Aurea Bulla* circa annum 1356. prima Imperii nostri constitutione pragmatica priorem Juris publici incertitudinem, quam sola hætenus faciebat *observantia*, sustulit, Imperatoris Jura adhuc reliqua atque Electorum confirmavit. Huic vero sanctioni potissimum Electorum dissensio occasionem præbuit. Cum enim primum quisque locum & præcipuam autoritatem in eligendo sedendoque vindicasset, & alius alium in honore deferendo prævenisset, & variæ sæpe numero simultates gravissimæque turbæ & contentiones circa electionem essent ortæ, adeo ut raro aliquis actus solennis celebraretur, qui publicis rixis & contentionibus non esset notus, ad hæc dissensionum genera, iisque annexa incommoda tollenda, concordiam ac unitatem inter Electores reducendam ac fovendam, unanimemque electionem inducendam, vid. *proæm.*

A. B.

A. B. item c. 3. §. 2. c. 7. pr. Imperator Carolus IV. a coronatione Romana reversus A. C. 1356. Comitatus *Norimberga* instituit, ibidemque saluberrimam hanc Constitutionem, ab appenso eidem sigillo aureo, *Bulla aurea* denominatam, IV. Idus Januarii dicti anni *unanimi Statuum Imperii consensu* promulgavit, vid. *cit. proœm. in fin.* Confecta ea est in *adibus Grundherrianis* am *Ponersberg* sitis, ^{ubi confecta,} cujus insigne est *Clypeus aureus der güldene Schild* / in quibus etiamnum conspicitur non solum Conclave, quo Imper. Carolus IV. cum Statibus tum temporis congregatus, deliberationes pro Imperii salute habuit, sed & Capella 10. pedes longa & 5. pedes lata, in qua A. B. pro istius Seculi more solenni missæ sacrificio consecrata fuit, cujus altari latino & Germanico idiomate impressum & coriaceo involucri munitum A. B. Exemplar impositum monstratur, postea eodem adhuc anno Metis prioribus 23. capitulis alia adhuc capita adjecta fuerunt, vid. *A. B. c. 24. rubr.* Scripta vero originaliter est lingua latina, idque forsan ideo, ut Romani Pontifices alique Germanici sermonis ignari eam legere, & quid circa Electionem Cæsaris aliaque Imperii negotia statutum esset, intelligere possent. Thulemar. *de bulla aurea, argentea &c.* & quidem in pergameno literis Monachalibus *Münchs Schrift* 36. foliorum in forma quarta, estque sericis filis transfixa nigri & glauci coloris, quibus rotundum Imperii Sigillum idque aureum appensum est. In hujus sigilli altero latere est Imperator, sedens cum corona Imperiali in capite, tenetque manu dextra sceptrum Imperii, sinistra pomum cum cruce desuper. A dextero Cæsaris latere est Clypeus cum aquila, a sinistro Clypeus cum figura Leonis. In circumferentia legitur: *Carolus IV. divina favente Clementia Romanorum Imperator semper*
Au-

Augustus & Bohemiæ Rex, in altera parte Sigilli extat castrum magnum sive urbs cum duabus turribus in medio inferius habens portam apertam, cum his literis : **aurea Roma**. In circumferentia habentur hæc verba: **Roma caput mundi regit orbis frena rotundi**. vid. Burgold. *in not. rer. Imp. Rom. Germ. p. 3. disc. 1. §. 3.* qui authenticum hujus bullæ exemplar an. 1664. Francofurti ad Moenum in Curia quam appellant **den Römer** / vidisse testatur. Tractu temporis variæ A. B. translationes in linguam Germanicam factæ prodierunt, sed quia nulla harum autoritate publica comprobata est, hinc in controversiis decidendis latina potius quam Germanica alleganda, cum in multis a latina deviet, & insuper nonnulla contineat, quæ in textu latino plane non habentur, observante Limn. *in prelimin. ad A. B. obs. 4. & ad cap. 11. §. fin.* Accesserunt etiam Seculo XV. **Concordata Nationis Germanicæ** inter Fridericum III. & Nicolaum V. Papam A. 1447. conclusa, de quibus supra jam-tum §. 35. actum fuit.

§. 46.

II. Periodus.

Pax profana.

Secunda Periodus Originem debet **Maximiliani I.** Imperatoris temporibus, quibus Imperium Romano-Germanicum in præsentem formam fuit redactum. Hic concordi statuum Imperii suffragio An. 1495. d. 17. Aug. promulgandam curavit **Pacem Profanam**, **den Königl. Landfrieden** / qua intestini motus, diffidationes, clanculariæ invasiones, direptiones & deprædationes, Germaniæ fatales, prohibitiæ sunt. Repetuit post eandem Constitutionem An. 1500. Augustæ Videlicorum, superadditis aliis quibusdam capitibus, quæ priori Constitutioni deesse videbantur,

in Declaratione Pacis. Hunc secutus est Carolus V. Imperator, animadvertens enim plurimum momenti in hac pace publica esse positum, non tantum ea, quæ a Maximiliano hunc in finem constituta sunt, confirmavit, sed etiam in quibusdam Capitibus auxit *Ordinatione von Land-Frieden* / in Comitibus Wormatiensibus An. 1521. Insecuta est *Declaratio Pacis Norimbergæ* An. 1522. quæ porro confirmata & illustrata *Rec. Imp. de An. 1548. & 1551.* Idem factum a fratre ipsius Ferdinando I. Augustæ Vindelicorum An. 1555. Ratisbonæ 1557. Augustæ 1559. quibus præterea a singulis Imperii successoribus crescente hominum petulantia nova subinde adjecta sunt capita novæque clausulæ, ne cuiquam daretur Occasio elabendi. Tandem Maxim. II. Augustæ A. 1566. Spiræ A. 1576. & Rudolphus II. An. 1598. quasi colophonem huic Constitutioni imposuerunt, omnia illa inferentes, quæ ex facti speciebus noviter emerferant. Inde hæc Constitutio Pacis publicæ in singulis *Capitulationibus*, vid. *Capitul. noviss. Car. VI. art. wir sollen und wollen* &c. 2. *ibi.* Den Land-Frieden / samt der Handhabung desselben &c. & *Pace Westphalica* denuo confirmata, ut vim ideo adepta perpetuam. Conf. Pfeffinger. *in not. ad Vitriar. L. 1. tit. 2. §. 15. lit. a. & in quest. duabus subjunctis.* Bœcler. *notit. Imp. L. 2. c. 4. & 5.* Schweder. *introd. ad Jus publ. p. gen. c. 3. §. 10.* Datt. *de Pac. publ. l. 5. c. 1. & 7.* late: Constitutionem Maximil. insecuta est *Ordinatio Judicii Cameralis* eodem autore con-
cinnata, cum enim summi tribunalis sedes incerta, & cum
Imperatore ambulatoria esset, maxime vero præter antiquum morem litibus tota pene Germania inciperet abundare, adeoque appellationum ad Judicium Cæsareum major solito copia nasci, Imperator Maximilianus & Ordines Imperii de certo & novo hætenus Germaniæ haud usita-

a subse-
quentibus
Impp. re-
petita au-
cta & ap-
probata.

Ordinatio
Cameralis

Variae Or-
dinationum com-
pilationes
recensentur
1. de anno
1495.

2. Ordina-
tio Lindavien-
sis de
a. 1496.

3. Ordina-
tio de an.
1500.

to summo tribunali constituendo cogitare ceperunt. Boecler. *in notit. Imp. lib. 13. c. 2. n. 1.* Hujus gratia Ordinatio aliqua concepta, & in Comitibus Wormatiensibus *A. 1495. d. 7. Aug.* publicata, atque secundum illius tenorem *Judicium Camerale* d. ult. Octobr. dicti anni *Frankofurti ad Mœnum* institutum est, ubi *seq. 3. Novembr. prima judicialis audientia* celebrata, & sequenti *anno 1496. d. 26. Febr. prima banni sententia* pronunciata. *Gail. lib. 2. de pac. publ. c. 1. num. 28. & 29. Blum. Proc. Camer. tit. 4. n. 3. Roding. Pand. Camer. L. 1. tit. 2. n. 2.* Huic Ordinationi paulo post sc. *A. 1496.* superaddita est *Ordinatio Lindaviensis*, quam exhibet Goldast. *p. 1. der Reichs-Satzungen p. 209.* sub rubr. *Ordnung des Cammer-Gerichts zu Lindau aufgerichtet / oder Articulo durch Röm. Königl. Maj. und die gemeine Versammlung auf den Reichs-Tag zu Lindau am Bodensee des Cammer-Gerichts halben geordnet / declarirt und hinfür zu halten beschlossen sind.* Cum autem hoc Judicium ab *A. 1499.* usque ad *A. 1500.* propterea cessaret, quod litigantes sportularum exsolutionem detrectarent, quas prior Ordinatio Cameralis de An. 1495. tit. *von Sportuln* ad salaria personarum Cameralium destinaverat, aliunde vero Assessoribus de certo salario nondum prospectum esset, & tamen utilitas atque necessitas Imperii renovationem hujus judicii postularet, ideoque in Comitibus Augustanis Imperatori ac Imperii Proceribus placuit, tribunal hoc redintegrare, atque Ordinationibus jam latis alios superaddere articulos, quo circa nova prodiit *Ordinatio Cameralis A. 1500.* promulgata, cui articuli *Lindavienses* atque *Friburgenses* emendati adjecti fuerunt. Per hanc tamen priores Ordinationes non abrogatae, sed expresse potius confirmatae sunt, vid. *præfat. cit. Ordin. Camer. in verb. daß auch dieselbe Cammer-Gerichts-Ordnung* &c. *A. 1507. nova iterum Ordinatio* ab

ab Imperatore communi Ordinum consensu in Comitibus
Constantiæ celebratis promulgata est, quæ partim articulos
Constantienses, partim etiam Ratisbonenses complectitur,
cui denique alii articuli mandato prælaudati Imperatoris
Maximiliani A. 1517. per Visitatores Camerae adjectæ sunt.
Limn. ad Capitul. Ferdin. III. art. 40.

§. 47.

Defuncto Maximiliano, cum Judicium Camerale de-
nuo vilescere cepisset, Carolus V. istud rursus restauravit,
ejusque rei gratia ex prioribus Ordinationibus articulisque
Ordinationem noviter conscriptam in Comitibus Wormati-
ensibus A. 1521. promulgavit, cui *Regimentum Imperii Regi-*
ments Rath alios articulos Processum concernentes adjun-
xit, qui constituunt *Ordinationem Camer. de A. 1523.* quibus
& Camera ipsa suos superaddidit, qui *Ordinationem Camerae*
de A. 1527. constituunt. A. 1531. cum Carolus V. in Co-
mitibus Augustanis cum consensu statuum varia Judicium Ca-
merale concernentia decrevisset, Assessorum numerum eo-
rumque salarium auxisset, certos insimul Visitatores Came-
rales constituisset, vid. *Rec. Imp. de a. 1530. §. weiter 73. seqq.*
horum visitorum reformatio novos progeneravit articu-
los, qui sub rubrica *der Cammer Gerichts Reformation zu*
Spener A. 1531. prodierunt, ex quibus tamen nonnulli per
Rec. Imp. Ratisbonensem de A. 1532. art. das Cammer Ge-
richt betreffend 2. mutati sunt. Hanc mutationem alia post-
modum visitorum *Ordinatio, A. 1533.* promulgata, secuta
est, accessit denique *Reformata Ordinatio* ab ipsis Camerali-
bus concepta, atque A. 1538. promulgata, in qua nonnulla
per priores Ordinationes decisa puncta iterum revocata sunt.
Cum vero hæc omnia in Recessibus Imperii & Ordinationi-

4. & 5. Or-
dinatio de
a. 1507. &
1517.

6. Ordina-
tio Wor-
matiensis
de a. 1521.

7. Ordina-
tio de an.
1523.

8. Articulo
Camerales
de a. 1527.

9. Refor-
matio Ca-
meralis de
a. 1531.

10. Ordi-
natio de
a. 1533.

11. Ordi-
natio de
a. 1538.

12. Ordi-
natio de

A. 1548.

tandem re-
visa pro-
diit a. 1555.

bus Cameralibus hucusque promulgatis seorsim ac confuse tradita essent, ita ut non sine molesto labore investigari potuerint, prætereaque quidam articuli declaratione aliqua, quidam nova decisione indigerent, isthæc Carolus V. per Visitatores rerum Cameralium peritos, nempe per *Cassparum Canonem, Maguntinum* J. V. D. & Imperialis Camerae Assessorem, nec non *Conradum Vischium* Cancellariæ Cameralis Directorem, soluto regio 1200. *aureorum* honorario, in formam decentem redigi, *novamque Ordinationem* in tres partes divisam conscribi curavit, eamque A. 1548. publici juris fecit prout ex *Rec. Imp. de A. 1548. §. und nachdem wir 36. seq.* dilucide apparet. Sed quia protestantes eandem tamdiu rejecerunt, usque dum in tractatibus Passaviensibus conclusa utriusque mixtura inserta fuerit, idcirco tandem revisa multisque in locis aucta & correctæ A. 1555. prodiit, quo tempore, a statibus Imperii approbata atque rite promulgata, in vim legis transit. vid. *proæm. Ordin. Cam. in pr. vers. so haben wir doch ic.* atque hæc est illa Ordinatio, quæ, falvis legibus derogatoriis recentioribus, in allegando & decidendo hætenus præ reliquis usurpata est, ac in Codice Recessuum Imperii, Recessui de A. 1555. ad impressa, extat.

§. 48.

Conceptū
renovatae
Ordinatio-
nis Came-
ralis.

Tractu temporis nova illa Ordinatio de A. 1555. pro occasione & circumstantiis causarum multis in locis per *Recessus Imperii, Deputationum, Visitationum*, item per *Memorialia, consulta Camera & Conclusa* atque *communia Decreta* mutata, declarata & aucta est; quia vero ista partim typis non excusa, partim etiam in diversa dispersa essent volumina, adeoque extra Ordinationem Cameralem confuse divagarentur, idcirco Imperator *Rudolphus II.* cum consensu Statuum Imperii in Comitibus Ratisbonensibus de

de An. 1598. Judici Camerae & Assessoribus injunxit, ut ex suis quosdam, & quidem ex utraque religione pares deputarent, qui priori Ordinationi Camerali superaddita colligerent, novam Ordinationem conscriberent, eamque ad Cancellariam Moguntinam, quo illinc Imperatori ac statibus ad ratificationem & subsequentem promulgationem communicaretur, transmitterent, vid. *Rec. Imp. de A. 1598. §. wir sind auch 69. seq.* quod etiam a Cameralibus praestitum, talisque Ordinatio conscripta, quae hodieum extat sub rubrica: *Conceptum renovatae Ordinationis Camer. eines Concepts der neuen Cammer: Gerichts: Ordnung* & in Comitibus A. 1603. celebratis, nec non in proxime subsequitis Comitibus A. 1613. Matthiae Imperatori ac Ordinibus Imperii oblata quidem, nondum tamen haecenus confirmata est, conf. *Maurit. dissertat. de judic. Rothwil. 6. 1. §. 10. Link. dissertat. post. de Concept. Ordin. Camer. P. prior.* Hoc Conceptum postea *Jacobus Blumius* revidit, atque erratis typographicis accurate emendatis, locisque parallelis, ubi opus fuit, in margine additis, multa quae per recentiores Recessus & Decreta Camerae ab A. 1613. mutata, correctae, confirmata, declarata, aut penitus abrogata sunt, sedulo adjecit, ceu ipse testatur in *praf. sui oper. §. ex his aliisque causis.* Duae proinde hujus Concepti diversae prodierunt editiones, quarum prima est illa, quae A. 1613. composita, postmodum vero *Vienna* A. 1629. atque *Hannovia* A. 1633. typis impressa, altera, quae Electoris Moguntini consensu & privilegio a *Blumio Spira* A. 1663. edita est. *Link. c. l. Maurit. c. l. & in introd. ad Prax. forens. p. 356.* Insuper memoratus *Maximil. Imper.* Imperium in Circulos divisit & tandem An. 1512. in Comitibus Colonienfibus publicavit *Constitutionem de Notariis*, qua definitur, quid ad officium Notariorum requiratur, quibus instructi debeant esse subsidiis, quidve in Instrumentis suis observare teneantur.

a Blumio
revisum
a'que cor-
rectum.

Hujus
Concepti
duae edi-
tiones ex-
tant.

Divisio Im-
perii in
Circulos.
Ordinatio
Maxim. de
Notariis.

§. 49.

III. Perio-
dus.Origo Ca-
pitulatio-
num.Variæ de
ea senten-
tiæ Dd.Nostra
sententia.

Tertia periodus a Caroli V. temporibus est petenda, testatur illud nova, quæ tum cepit Capitulatio, qua Imperatoris potestas satis restringebatur. De origine quidem Capitulationum variant admodum Interpp. Non desunt, qui Capitulationes cum nostra Republ. exortas esse putant, quæ incrementa vero, atque aliam faciem variis temporum intervallis acceperint. Goldast. epist. dedic. tom. 3. der Reichs-Satzungen. Limn. prolegom. ad capitul. sect. 3. num. 15. Schilter. Instit. Jur. Publ. lib. 1. tit. 2. & lib. 1. tit. 15. Conring. not. ad Lampad. p. 267. & dissert. de Capit. Cas. th. 13. Rachel. de capit. regn. Germ. c. 2. §. 5. Nonnulli eas referunt ad Caroli Calvi tempora, nonnulli existimant, Capitulationes primum natas esse sub turbulento Imperatoris Henrici regno, tractu vero temporis magis magisque auctas, incrementum præsertim sub Carolo IV. dignitate Electoria, donec in eam, quæ hodie in usu est, amplitudinem excreverunt, Boecler. in notit. Imp. lib. 12. c. 3. Hortleder. apud Goldast. in Polit. Imp. part. 12. disc. 2. alii referunt eandem ad tempora Conradi I. Arum. v. 4. disc. 4. Carpzov. ad Leg. reg. c. 1. Sect. 8. num. 40. 44. & 53. alii aliter sentiunt. Probabilior tamen nobis videtur eorum opinio, si antiquam Jurisjurandi regii formulam ab ipsis Capitulationibus separet, quo prioris ætatis Impp. obstricti fuerunt, de colendo sc. vero Deo, de Ecclesia defendenda, de administranda justitia, de servandis juribus regni & Imperii, qui a Caroli V. ævo scriptæ Capi-

Capitulationis formam repetunt, quia nulla Capitulatio antiquior in scriptis huc usque comparuit, vid. Thomas. *in comment. ad Monzamb. c. 5. §. 1.* Vitriar. *in Instit. Jur. Publ. lib. 1. tit. 7. pr.* Boecler. *in not. Imp. lib. 12. c. 3.* Limn. *in capitul. cum comment.* Cum enim Carolus V. jamjam Hispaniæ Rex A. C. 1519. d. 28. Jan. Imperator eligeretur, & vero magnis suis viribus metum incuteret, arctioribus solito vinculis formidabilis ejus potestas videbatur frenanda, ne ille plus tenderet, sed alio modo sibi Germaniam gubernandam, quam reliquas dictiones nosset; hinc Electores certas novas, inque scripturam redactas leges five conditiones, normam Imperii administrandi concernentes, juratoque servandas, ipsi præscripserunt, quas *Capitulationes* vocamus, ut adeo isthanc Caroli Capitulationem, *quæ formam præsentem*, primam recte dixeris. Ab eo deinceps tempore ad nostra usque, Imperatori noviter electo hæc dignitas nonnisi sub conditione Capitulationis defertur, & quidem singulis Imperatoribus, tametsi minus periculi immineret, nova proponitur Capitulatio, numero & ordine articulorum arbitraria, unde habemus *Capitulationem Caroli V. Ferdinandi I. Maximilian. II. Rudolphi II. Matthæi, Ferdin. II. III. & IV. Leopoldi, Josephi*, & novissime *Caroli VI.* quæ licet in fundamentis conveniant, in quibusdam tamen pro temporis vel circumstantiarum ratione ab invicem discrepant, ita ut aliqua in quibusdam fuerint vel alterata, vel omissa, vel adjecta. Francisc. Irenic. *ad Burgold. p. 8. adject. disc. 11.* Dispositum quidem est in *Instrumento Pacis art. 8. §. habeantur*, ut imposterum constans & perpetua Capitulationis forma consensu Ordinum in plenis Comitibus concederetur: quia enim Capitulationes inter leges Imperii fundamentales recensentur, imo eas omnes in suo comple-

Capitula-
tio perpe-
tua.

ctun-

Proiectum
capitulat.
perpetuæ.

Proiectum
capitulat.
perpetuæ
A. 1711.
2. super.
Colleg.
consensu
conce-
ptum.

Etuntur ambitu, non solum ad Electores sed omnes omnino Ordines pertinere videtur, ut legum talium observatio communi consensu constituatur, idque etiam tentatum in *Comitiis Ratisbon. de A. 1653. & 1654. §. wann aber bey erstgemeldter* etc. maxime vero in *Comitiis de A. 1663.* inde Moguntinus formulam conscripsit, eandemque Statibus d. V. Maji 1664. exhibuit, verum negotium tum temporis expediri non potuit. Sub initium anni 1667. Coloniensis & Bavarus una cum Magdeburgico & Neuburgico novam exhibuerunt formulam, sub titulo: *Concordanz Project*, quod utrisque quidem & Electoribus & Principibus arrisit, sed Prologus atque Epilogus Capitulationis novis litibus occasionem rursus præbuit, ut adeo bellis turcico, dein Gallico intervenientibus, tantisper hæres quieverit. conf. *Textor. de rat. stat. c. 18. Burgold. p. 3. disc. 5. num. 1.* ibique Irenic. ubi etiam de capitibus ei inferendis agunt. add. *Muldener. capit. harm. p. 143. & Wildvogel. diff. de capitulat. perp.* Anno vero proxime præterlapso sc. A. 1711. mense Julii *Proiectum certa & perpetuæ capitulationis* duorum superiorum Collegiorum consensu denuo conceptum est, una cum monitis a Civitatibus Imper. exhibitis, typis impressum extans, secundum quod maxima ex parte nova Capitulatio gloriosissimi nostri Imper. *Car. VI.* ordinata conspicitur, ut adeo spes immineat, negotium hoc Capitulationis perpetuæ tandem salutari exitu in *Comitiis* conclusum iri.

§. 50.

Matricula
Imperii.
Pax reli-
gionis.

Publicabatur etiam in *Comitiis Wormatiensibus An. 1521. matricula Imperii.* Accedebat *Pax religionis An. 1555.* in *Comitiis August.* promulgata, quæ religionis Jura fancie-

fanciebat, & Protestantes a jugo Papæ liberabat de qua
supra §. 40. *seqq. h. cap.* egimus. *Ordinatio Executionis*, quæ
 in Comitibus Augustanis eodem anno super defendenda
 Pace publica profana ac religiosa sancita & decreta fuit,
 cujus Occasione cepit *Origo Recessuum Deputationum*, de
 quibus *supra* §. 17. *cap. 1.* ubi certis Deputatis negotium
 publicum defensionis, casu quo quinque Circulorum mu-
 tua auxilia haud sufficerent, legitur commissum. Postea
 A. 1559. in Comitibus Augustanis illud munus factum est
 hereditarium, teste *Recess. d. ann. §. auf daß dann 1c.* Cre-
 vit etiam subinde Deputatorum numerus. *d. §. auf daß*
Dann 1c. juncto Rec. de A. 1570. §. und damit solche wich-
tige 1c. nec minus extensio est facta paulatim ad alia obje-
cta, velut ad rem monetariam, de qua Rec. deput. A. 1571.
extat per tot. item ad punctum justitiæ, quod negotium
circa diversa dubia decidenda de A. 1586. & item de A.
1595. sub incude dominorum Deputatorum fuit, sed de-
rum, teste Recessu illo celebri de A. 1600. Insecuta etiam
 fuit alia, sed ut videtur, non multum singularis deputa-
 tio Imperii, vid. Textor. *ad Rec. Imp. noviss. de A. 1654.*
disput. 1. th. 8. Eidem quoque Carolo debetur *Ordinatio*
Criminalis, Weinliche Hals- Gerichts- Ordnung.
 Postquam enim olim in Imperio Romano Germanico ex-
 inveterato usu atque consuetudine judicia Criminalia pas-
 sim hominibus plebejis & jurium plane imperitis, ceteris-
 que in rebus, ad judicia eorumque exercitationem perti-
 nentibus, minime expertis committebantur, talesque Ju-
 dicum, Assessorum, & Scabinorum personas magis lude-
 bant quam agebant, quo ipso non sine pernicie Reipublicæ
 factum est, ut sæpissime insones quæstionibus temere sub-
 jecerint & damnarint, vel Criminum vere reos diuturna &
 fraudu-

*Ordinatio
Executionis.*

*Origo Re-
cessuum
Deputati-
onis.*

*Ordinatio
Criminalis*

fraudulenter interposita mora non sine accusatorum frustratione ac subdola elisione justæ condemnationi exemerint & absolverint, prout Judices vel severitatis, vel Clementiæ gloriam affectabant; idcirco Imperator Carolus V. crebra flagitatione Electorum, Principum & statuum Imperii de hisce defectibus & abusibus emendandis, interpellatus, viris quibusdam illustribus, quorum omnium præter facundiam, legum scientiam & solertiam jam ex multis rerum argumentis cognoverat, pro autoritate convocatis, injunxit, ut aliquam formulam in causis Criminalibus juri & æquitati conformiter procedendi & puniendi componerent, quam postea An. 1532. Ratisbonæ in Comitibus unanimi Ordinum Imperii consensu promulgari & typis mandari curavit, quo omnes & singuli Imperii subditi impofterum in causis Criminalibus huic sese accomodare queant, salvis tamen cujusque provinciæ vel loci statutis, moribus antiquis, & consuetudinibus salubriter introductis. vid. *præfat. Const. Crim. Car. V.*

§. 51.

IV. Periodus.
 Ordinatio
 Judicii Au-
 lici.

Varia Or-
 dinatio-
 num com-
 pilationes
 recensentur.
 1. de an.
 1559.

Ultimam periodum facit *Ordinatio Judicii Aulici & Pax Westphalica.* Judicium Aulicum *Ferdinandum I.* Imperatorem instituisse, ferunt Boecler. *in not. S. R. J. lib. 13. c. 4.* Rhet. *lib. 4. Inst. Jur. Publ. tit. 4. §. 1.* Monzamb. *in tr. de stat. imp. Germ. c. 5. p. 137.* Burgoldens. *ad Instr. Pac. disc. 18. p. 110.* aliique, qui etiam istud *nova* aliqua *Orinatione* instruxit, eamque A. 1559. d. 3. April. Augustæ Vindelicorum in Comitibus promulgavit, quæ extat apud Lehmann. *in act. publ. de Pac. relig. L. 1. c. 37. p. 146. seq.* & Sigismund. *Grenberger Germ. perturb. & restaurat. p. 2. disc. 13. p. 130.* & tempore Maximiliani & Rudolphi II. adhuc in usu fuit, restan-

restantibus Lehmann. *c. l.* & Limn. *tom. 1. addit. Fur. publ.*
ad Lib. 9. c. 4. num. 34. Licet enim Imperator *Rudolphus II* ^{1. Rudol-}
Ordinationem aliquam compilari quoque curaverit, ea ^{phi II.}
 tamen nunquam promulgata fuit. Successit *Ordinatio Im-*
per. Matthiae, quæ An. 1614. mense August. statibus com- ^{3. Matthiæ}
 municata, & deinceps An. 1615. mense Febr. in conventu ^{Imperat.}
 Norimbergensi auf den Correspondenz-Tag zu Nürnberg
 revisa, correcta, eique ad marginem addita nonnulla fue-
 runt, & A. 1617. d. 3. Julii Pragæ publicata est, usu tamen
 nunquam recepta, quamvis plura contineat quam illa
 Ferdinandi, eamque locis longe plurimis sequatur Ferdi-
 nandus III. vid. *Decretum commune sub dato 15. April. 1637.*
 A. 1626. d. 15. April. Imperator *Ferdinandus II.* duas alias ^{4. & 5. Fer-}
Ordinationes concipi, & sequenti d. 5. Maji publicari jussit. ^{dinandi II.}
 Tandem An. 1654. durantibus Comitibus Ratisbonensibus
 jussu Imperatoris *Ferdinandi III.* *nova Ordinatio* conscri- ^{6. Ferdi-}
 pta est, septem titulis constans, qua hodie utimur, & Vi- ^{naudi III.}
 ennæ A. 1673. in 4to. typis impressa prodiit. Cujus com-
 municationem cum Ordines Imperii peterent, declaravit
 ipsis Imperator, eam non solum secundum *Ordinationem*
Camerae, *Constitutiones Imperii*, & *Instrumentum Pacis*
 esse compositam, sed & omnia illa, quæ in hisce Comitibus
 A. 1654. ratione justitiæ promptius administrandæ consti-
 tuta sunt, in eam relata, vid. *autor. der Grundfeste des*
Röm. Reichs p. 3. c. 5. S. es hat zwar. Vtut autem Status ^{Status}
 omnes hanc recipere ideo recusarint, weil sie ihnen nicht ^{eandem}
 ordentlich communicirt / noch dieselben in ihren ^{recipere}
 darüber vernommen worden / derowegen solche or- ^{recusarunt}
 dentlich dictirt / und bey nechst, bevorstehenden Reichs-
 Tag davon weiter gehandelt werden soll / ut acta Co-
 mitiorum indicant; Electores tamen Leopoldum in *Capitul.*
art. 41. ad eam servandam adstrinxerunt, usque dum aliud ^{ad eam ta-}
 fuerit ^{men ser-}

vandam
Electores
Imperato-
rem ad-
strinxerunt.

fuerit constitutum. Verba sic se habent: wir wollen auch die neu aufgesetzte und von unsern Vorfahren / glorwürdigsten Angedenkens / approbirte Reichs Hofraths Ordnung (es sey dann / daß bey dem Reichs Tag ein anders verordnet werde /) fest halten lassen ꝛ. add. *Capitulat. noviss. Car. VI. art. 16.* in verb. und darinnen über die bereits aufgerichtete und verbesserte oder noch aufrichtende und verbesserende Cammer / Gerichts / NB. Reichs / Hofraths und Executions Ordnung fest halten / ꝛ.

§. 52.

Pax West-
phalica.

Origo &
fons belli
tricennalis
& insecuta
Pacis
Westphal.

Superest *Historia Pacis Westphalicae*. Post conditam Pacem religiosam de An. 1555. cujus historiam supra §. 40. *seqq. b. cap.* breviter exhibuimus, varia rursus disputationes & rixae inter utriusque religionis Electores Principes & status Imperii circa ipsum textum dictae Pacificationis illiusque extensionem & explicationem sunt exortae. Cui dissidio ac simultatibus inter alia occasionem dedit §. und nachdem 18. d. *Pae. relig.* quo in favorem Catholicorum dispositum est, ut si persona aliqua Ecclesiastica, sc. Archiepiscopus, Episcopus, Praelatus, Abbas &c. ad religionem Protestantium transierit, eo ipso ab Archiepiscopatu, Episcopatu vel Praelatura exauctoratus discedere debeat, restituendo Beneficia omnia cum redditibus, sine tamen honoris sui iactura. Cui tamen Principes & status Imp. Augustanae Confessionis sese tam in Constitutionis actu quam postea acriter opposuerunt, semperque invaliditatis hanc clausulam arguerunt. Hanc contentionem porro adaugebat insignis illa controversia de Bonis Ecclesiasticis mediatis & immediatis. Immediata enim bona Eccle-

Ecclesiastica ideo nullo modo relinquenda esse in Protestantium manibus, Pontificii asseverabant, cum nec ipse Imperator circa ejusmodi bona quicquam possit disponere, atque intentioni & voluntati piorum fundatorum plane sic contrarium, bona ac largitiones suas, quibus e summo devotionis Zelo Ecclesias dotarunt, nunc ab hereticis, ut Protestantes appellabant, possideri; bona Ecclesiastica mediata vero, quæ Augustanæ Confessioni addicti Principes vi superioritatis territorialis & jurisdictionis Ecclesiasticæ, introducta luce Evangelii, in alium pium & condecentem usum converterant, ideo repetere moliebantur Pontificii, quia tempore transactionis Passaviensis adhuc in eorundem fuissent dispositione. Huic rei An. 1629. Edictum de restitutione eorundem omnino facienda, a Ferdinando II. promulgatum accedebat, ex quo veluti infeliciter seminato ovo maximi motus prodierunt, quod una cum illis, quæ a Protestantibus fuerunt hanc in rem opposita, exhibet Limn. tom. 1. addit. 1. c. 13. p. 145. Insuper in cit. Pac. relig. §. wo aber unsere 1c. 24. sancitum quidem, ut subditi Domini religionem amplecti nolentes, illius intuitu a Domino territorii nullo modo expelli, vexari aut ad illam amplectendam cogi possint, sed potius unicuique liberum esto, an in loco commorari, an bonis suis justo pretio venditis aut secum ablatis sponte emigrare velit; sed nec hoc quidem inturbatum reliquerunt Pontificii, dum non solum subditis Evangelis publicos sacrorum & divini Numinis cultus in totum interdicebant, sed etiam privatum religionis Exercitium prohibebant, eosdem a testimonii dictione, Advocacia aliisque Civilis Societatis & Reipubl. muneribus excludabant, Ministrorum Ecclesiæ liberos spuris & adulterinis equiparabant, eosque sepultura privatos, pecudum instar in prata vel aquam prosternebant; discessum vero eligen-

tibus non ubique liberam emigrandi facultatem bonaque sua vendendi concedebant, quandoque carcere mulctis aliisque innumeris vexationibus ad fidem suam ejurandam cogebant, quibusdam vero in locis emigratio equidem permessa erat, verum illi adeo brevis terminus, intra quem bona sua ipsis vendenda erant, præfigebatur, ut vel in loco manere, vel res suas vilissimo distrahere pretio necessum fuerit. Imo sæpissime eveniebat, ut bona illorum tanquam rebellium & criminis perduellionis reorum propter leves aut fictas accusationes retenta, fisco addicerentur. Quandoque liberi istorum ob vanum hunc prætextum retinebantur, ac si isti, tanquam impuberes, voluntatem nondum exprimere possent, adeoque declaratione, num in loco commorari, num emigrare vellent, destituerentur. Aliis in locis autem beneficium emigrandi non *voluntatis*, sed *necessitatis* erat.

§. 53.

Hæ & aliæ lites ac controversiæ inter utramque partem agitatæ, de quibus late Pfann. *in hist. pac. Westphal. lib. 2. Londorp. in act. publ. tom. 5. p. 1046. & tom. 6. p. 36. seqq.* Obrecht. *ad art. 5. Instr. Pac. Westphal.* in tricennale bellum A. 1618. inchoatum, posteritati sola recorde ad huc horrendum exarserunt, quo libertas Germaniæ & religionis haud dubie naufragium passura fuisset, nisi, Deo dirigente, Rex Sueciæ Gustavus Adolphus cum primis, variis causis motus, quas recenset Pufendorf *in der Einleitung zu der Historie c. 8. §. 16.* se interposuisset, eamque ab oppressione & interitu, multo licet sanguine humano, vindicasset. Post varias ab utraque parte clades & ancipitem belli fortunam, denique sub Imperio Ferdi-

Pax solennis con-

Ferdinandi III. A. 1648. solennis Pax inter Imperatorem ac clusa
status Imperii inter se, & Regem Gallia regnumque Sue- A. 1648.
ciae eorumque confederatos inita est, qua omnes omnino
disceptationes, post Pacem religiosam circa religionis Exer-
citium, juraque eidem annexa & bona Ecclesiastica sub-
ortæ, feliciter sunt sopitæ, statuum Jura sensim & laten-
ter ab iis acquisita, inviolabili lege confirmata, aliisque
Imp. negotiis atque controversiis plenissima decisio data
est. Binis in locis pax hæc concludebatur, *Osnabruga* cum
Succis & Protestantibus, & *Monasterii* cum Gallis atque
Catholicis, idque partim ob evitandas collisiones inter Re-
ges paciscentes, partim etiam quod Sueci & Protestantes
nuntium Papalem admitti nollent. Ita tamen actum fuit,
ne singillatim paciscerentur, sed utrisque pax esset com-
munis. Neque tamen saltem conclusa fuit pax Westpha- Executio
lica, sed statim etiam Execuioni mandari cepta, atque pri- Pacis,
mus *Executionis recessus erster Friedens-Executions-*
Haupt-Recess Norimbergæ d. 21. Septembr. 1649. alter
vero *anderer Friedens-Executions-Haupt-Recess* publi-
catus est *Norimbergæ d. 15. Junii 1650.* uterque Imperii
Recessu novissimo confirmatus. vid. *Lynker. anal. ad*
Schweder. J. Publ. p. 1. c. 3. §. 22. & p. 2. sect. 2. c. 12.
§. 1. Burgold. ad Instrum. Pac. p. 2. disc. 16. §. 4. 5. Et
licet Curia Romana hanc pacificationem, tanquam Eccle-
siæ maxime noxiam, quovis modo impedire, atque datam
Protestantibus rursus extorquere annisa fuerit, ipse quo- Pontificis
que Innocentius X. Pontifex per nuntium suum *Fabium Conatus*
Chisium omnes nervos intenderit, ne pax ista in Imperio contra Pa-
coalesceret, adeoque totum negotium Pacificatorium irri- cem West-
tum reddere, eique omnem vim & auctoritatem adimere phal,
voluerit, ceu ex Bulla ejus A. 1651. publicata pluribus ap-
paret in verbis: *Motu proprio & ex certa scientia & matu-*

ra deliberatione nostra, deque Apostolica potestatis plenitudine prædictis alterius seu utriusque pacis huiusmodi articulis ceteraque in dictis Instrumentis contenta, qua Catholica religioni, divino cultui, animarum saluti, eidem sedi Apostolica Romana & inferioribus Ecclesiis ac Ordini & statui Ecclesiastico illorumque personis, membris, rebus, bonis, iurisdictionibus, autoritatibus, immunitatibus, libertatibus, privilegiis, prerogativis & juribus quibuscunque, quomodolibet efficiunt, seu præjudicium etiam minimum afferunt, aut inferre seu intulisse & alias nocere aut nocuisse, quoquo modo dici, intelligi, prætendi, vel causari possunt, cum omnibus inde secutis, & quomodocunque sequendis, ipso jure nulla, irrita, invalida, injusta, damnata, reprobata, inania, viribusque & effectu vana omnino fuisse, & esse, & in perpetuo fore, neminemque ad illorum & cujuslibet eorum, etiamsi juramento vallata sint, observantiam teneri, neque ex illis cuiquam aliquod jus vel actionem aut titulum coloratum vel causam præscribendi, etiamsi longissimi & immemoria'is temporis possessio, etiam citra ullam interpellationem seu interruptionem, subsequatur, acquisitum fuisse, nec esse minusve ullo tempore acquiri & competere posse, neque illa ullum statum facere vel fecisse, atque perinde, ac si nunquam emanassent, pro non extantibus & non factis perpetuo haberi debere, tenore eorundem præsentium decernimus & declaramus. Verum hunc Pontificis conatum irritum extitisse, fuse docet Conring. animadvers. ad d. bull. Innocent. c. 2. & seq. quod & exinde elucet, quod, non attentis brutis Pontificis fulminibus, declaratio Innocentii a Cæsare & Imperii Ordinibus etiam Catholicæ religioni addictis, flo-

ci habita, e contra vero Pacificatio Osnabrugensis com-
 muni Imperatoris & statuum Imperii consensu non tantum
 inter *leges Imperii publicas & fundamentales* recepta, sed &
Capitulationibus Casareis perpetuo inserta est. vid. *Rec. Imp.*
de A. 1654. §. und aber beyhm ersten Haupt-Punct 4. in
 verb: daß derselbe zu aller und jeder darinn enthaltener
 Pacten und Vereinigung / Gewiß: und Sicherheit / ein
 ewiges Gesetz und sanctio pragmatica des Heil. Reichs
 Fundamental - Satz und Ordnung verbindlich seyn / zu
 solchem Ende auch dem nechsten Reichs: Abschied ein-
 verleibt werden solle / *ut & §.* so haben wir um dessen
 allen *re. 5. atque seq. §.* setzen demnach *re. 6. & Capitulat.*
Ferdin. Leopold. art. wir sollen und wollen auch *re. 2. Jo-*
seph. art. eod. & noviss. Carol. VI. art. wir sollen und wol-
 len *re. 2.* in verbis: Den Frieden in Religion: und Pro-
 phan: Sachen / den Land: Frieden / samt der Handha-
 bung desselben / wie Er auf den zu Augspurg im Jahr
 1555. gehaltenen Reichs: Tag aufgerichtet / verabschei-
 det / verbessert / auch in denen darauf erfolgten Reichs:
 Abschieden widerhohlet und confirmiret worden / son-
 derlich aber obgedachten Münster: und Osnabrückischen
 Friedens: Schluß / (der gleichwohl / so viel nemlich zum
 Vorthail der Cron Frankreich darinnen enthalten /
 weilen bekanntlich von Reichswegen der jetzt fürwäh-
 rende Krieg aus höchst-trifftigen Ursachen gegen gedach-
 te Cron declarirt worden / nunmehr zerfallen / und fer-
 ner nicht mehr verbindlich ist) *re. stet / vest / und ohn:*
verbrüchlich halten re. item art. 4. ibi: absonderlich aber
 sollen und wollen wir dasjenige / was zu Osnabrück und
 Münster zwischen unsern Vorfahren am Reich / dem
 Heil. Römischen Reich / und sämtlichen Chur: Fürsten /
 Fürsten und Ständen / an einem / dann denen mit
 Cc pacif-

Pacificatio
 hæc inter
 leges Im-
 perii pu-
 blicas re-
 cepta &
 in capitu-
 lationibus
 Casareis
 confirmata.

pacificirenden Cronen am andern Theil gehandelt und geschlossen worden/ unverbrüchlich halten ꝛc.

§. 54.

Pax Noviomagen-
sis.

Pacem Westphalicam infecuta est *Pax Noviomagen-
sis* A. 1679. d. 5. Febr. cum Gallis & Suecis inita. Hæc
pax licet primitus sine statuum consensu fuerit conclusa,
ratihabita tamen Concluso trium Collegiorum d. 23. Mart.
d. ann. Dum autem post pacem Noviomagensem Urbem
Argentoratensem occuparet Rex Gallorum, de pace qui-
dem in conventu Francofurti An. 1682. actum, sed irritum
cum successu. Inde vero d. 15. August. 1684. *armistitium
vicennale* Ratisbonæ fuit conclusum, eodemque Argenta-
raturum cum fortalitiis adjacentibus Gallis fuit relictum,
usque dum aliud quid conventum. Sed vix quadriennio
elapso Galliarum Rex hoc armistitium fregit, hinc Anno
1688. ferale & atrox iterum enatum est bellum, quod *paci
Ryswicensi* occasionem dedit, quæ d. 30. Octobr. 1697. in
palatio Neuburgensi prope Ryswicum fuit conclusa.

Pax Rys-
wicensis.

§. 55.

Historia Juris Hodierni scripti particularis.

Origo su-
periorita-
tis territo-
riæ.

Historia Juris hodierni scripti particularis consistit in
Juribus Provincialibus & Statutis vi superioritatis territo-
riæ & privilegiorum rite acquisitorum evulgatis. Cum
enim *Carolus M.* primus Germanorum Imperator, Longo-
bardos, Saxones, aliosque Imperii hostes victorioso ex-
pugnasset, nationes hæc in provinciæ formam redegit,
iisque

iisque ex numero militum veteranorum in exantlati laboris præmium quosdam cum titulo Ducum, Marchionum, Comitum ad dies vitæ præfecit, ut non modo subditis Jus dicerent, & ubivis Imperatori fidelem præstarent operam, sed etiam ut velut adiutores curæ Imperii participes essent. ^{Quando & quomodo apud seculares Principes invenerit.} Hisce itaque Ducibus & Comitibus tum temporis non dominium quoddam in provincias istas, & regalia tributa sunt, sed gubernatores solum & administratores Provinciarum, & Ministri Regum ac Impp. fuerunt. *Lehmann. Chron. Spirens. L. 2. c. 16. & c. 21. 22. 23.* Progressu vero temporis, subortis præsertim variis in Imperio turbis ac discordiis, Duces & Comites potentiores facti, & administratoria potestate simplici non contenti, liberius sibi sumserunt Imperium, jure superioritatis sibi conceditas Provincias vindicantes; quare Impp. non injuste metuentes, ne Præfecti spe ampliorum opum & dignitatum adipiscendarum totum pessundarent Imperium, colludentes cum Imperii hostibus, remedium hoc adhibuerunt, ut ipsis, præter dignitatem & administrationem, dominium quoddam & Jus superioritatis in assignatas Provincias Jure feudi concederent, sicque hoc remedio eosdem ad fidem præstandam sibi devincirent. Atque ita pedetentim Principum &c. potestas magisque crevit, & Ducatus, Comitatus &c. ceteraque officia hereditario jure, maxime sub Ottone M. ad posteros transire ceperunt.

§. 56.

Ecclesiasticis, Episcopis sc. Prælati & abbatibus, eadem territorialis jurisdictio ex *Ottonis M.* liberalitate primum competere verisimiliter cepit, & quidem Bruno Archiepiscopus Coloniensis, Ottonis frater, primus omnium

Ecclesiastici qua occasione superioritatem territorii nacti.

Civitates
quando
eam acqui-
siverint.

Jus supe-
rioritatis
statibus
per Pacem
Westphal.
& Capitu-
lat. Cæsar.
confirma-
tum.

Nonnulla
Jura statu-
taria &
P. ovincia-
lia recen-
sentur.

Ducatum Lotharingiæ cum diœcesi obtinuit, ac pariter ju-
dicio gladii temporalis & regimine baculi pastoralis usus
fuit. Lehmann. *Chron. Spir. L. 4. c. 3.* Besold. *de majest. c. 3.*
num. 7. Hoc Ottonis Exemplum ceteri dein Impp. certa-
tim amplexi sunt, & Clericos amplissimis ditarunt territo-
riis; ne tamen Provinciæ, quæ Imperio debebantur, ab eo-
dem penitus divellerentur, & Ecclesiæ incorporarentur, ju-
risdictione potissimum Ecclesiastica Calixto II. Papæ ab
Henrico V. ut Pontificii contendunt, concessa, recogni-
tionem eorum ab Imperatore, more Principum secula-
rium, requirere voluerunt. Civitates autem Imperia-
les superioritatem territorialem diu post Principes & status
reliquos, quædam citius, quædam altera serius, ac ne sin-
gulæ quidem aliter, quam sensim sensimque, acquisiverunt.
conf. Struv. *S. J. Feud. c. 1. aph. 4.* Schweder. *introd. in Jus*
publ. part. spec. Sect. 2. c. 10. §. 6. & 7. add. cap. 9. §. 8. 9.
Ertel *theatr. superior. territ. apparat. 1. p. m. 11. & multis*
seqq. Tandem vero omnibus Imperii statibus Jus superiori-
tatis territorialis in *Instrum. Pac. art. 8. §. 1. & noviss. Capitu-*
lationibus perpetuo Jure firmata est. Ab eo autem tempo-
re quo status & membra Imperii superioritatem territoria-
lem sunt consecuti, pro circumstantiis evenientibus & mo-
rum exigentia varia *Jura Provincialia ac statutoria, Land-*
und Stadt Rechte evulgarunt. Hinc prodiit *Jus Saxo-*
nicum, cujus Constitutiones recentiores enodavit Carpzov.
in Jurisprud. forens. Jus Marchicum Brandenburgense,
Schepliz. in consuet. Eleët. & March. Brandeb. Würtember-
gicum, quod Besold. commentariis illustravit, *Bavari-*
cum ad quod commentatus est Craiser. & Schmid. *Refor-*
matio Norica, quæ novissime An. 1564. prodiit, acceden-
tibus subinde, i. e. diversis temporibus, additionalibus Ma-
nuscriptis, quibus Jus istud quandoque suppletur, declara-
tur,

tur, vel restringitur. vid. Wurf bain. *differ. Jur. Civ. & Reform. Noric. Lubecense*, ad quod elegantur Mevius est commentatus. Plurium aliorum statutorum subinde mentionem injicit Hopp. *in comment. ad Instit. in us modern.* Schilter. *in Exerc. Jur. ad ff. theor. Pract.* Nonnulli etiam Jus Nomothesiæ sive leges ferendi per specialia obtinuerunt privilegia. Dantur enim in Imperio Civitates quædam amplissimis instructæ privilegiis, adeo, ut inter Imperiales & municipales mediæ esse videantur, v. gr. *Brunsviga, Magdeburgum, Hildesia, Osnabruga, Stralsunda &c.* quæ ultima proprium Consistorium habet, vid. Mev. *ad Jus Lubec. quæst. prælim. 2. num. 43. seq.* Stryk. *dissert. de statib. Provincial. c. 2. num. 70.*

§. 57.

Historia Juris hodierni non scripti,

maxime

Juris Feudalis Longobardici.

Denique Originatio & introductio *Juris non scripti* secundum subjectas species consideranda venit. Sic quoque ad totum Imperium huc spectat, I. *Observantia Imperii des Reichs Herkommen*/ originem habens ex diversis actibus iteratis, tacito consensu Imperatoris & Statuum introductis, & temporis diuturnitate confirmatis, de qua Kulpis. *in dissert. habita Argentorali An. 1685.* II. *Jus Feudale Longobardicum.* De hujus Compilatore inter Dd. non convenit. Communiter consuetudinum feudalium compilatio *Oberto de Orto & Gerhardo Capagisto seu Nigro*, Consulibus Mediolanensibus adscribitur, propter textus *2. feud. 1. & 2. feud. 23.* Stryk. *Exam. Jur. feud. c. 1. qu. 9.* Mauriti.

Origo Juris non scripti.

I. Observantia Imperii.

II. Jus Feudale Longobardicum.

Compilatio Juris feudalium a quo facta.

nostra sen-
tentia ad-
ducitur.

*de libr. Jur. commun. §. 24. & 25. item posit. Jur. feud. con-
trov. dec. 1. §. 8. Goldast. in præfat. tom. der Reichs Sa-
bungen.* Verum licet quædam ex utriusque scriptis desum-
ta & huc translata sint, id tamen non necessario infert, illos
hujus operis esse autores, hinc etiam videmus, eos sæpissime
tanquam testes citari & adduci solere. *2. feud. 25. 2. feud. 51.
2. feud. 30. 2. feud. 42. &c.* Et licet Stryk. *c. l. & in præcogn.
Jur. c. 7. §. 4.* tradat, initio quidem hos libros ab Oberto de
Orto & Gerharo Nigro compilatos, progressu vero tem-
poris ab aliis speciales quasdam consuetudines adjectas fuisse,
hoc tamen in mera conjectura consistit, nec ulla ratio-
ne aut modo ab ipso demonstratur. Sunt nonnulli qui
jussu Imperatoris Friderici II. consuetudines feudales a Pru-
dentibus Juris Bononiæ, vel, ut alii volunt, Ticini, in
unum Corpus congestas, & *Hugolinum* præcipuæ autorita-
tis Jctum operam in eo suam præ ceteris præstitisse conten-
dunt, sed & hæc opinio mera innititur divinatione, maxi-
me quod nullius scriptoris idonei autoritate confirmetur.
*Vultej. L. 1. de feud. c. 1. num. 7. Molin. consuet. Paris. tit. 1.
n. 103. Bitsch. comment. in consuet. feud. præm. p. 10.* Ve-
rior ergo nobis videtur sententia: dictas consuetudines a
privato quodam ex variis libris prudentum, qui in Foro
Mediolanensium versabantur, præprimis Gerhardi Nigri,
& Oberti de Orto, & propriis quoque observationibus &
annotationibus, tempore Friderici I. Imperatoris circa annum
1150. *privata autoritate & studio* collectas, & memoriæ
causa in scripturam redactas fuisse. *Ludwell. Synops. Jur.
feud. c. 1. p. m. 9. Struv. S. J. F. c. 1. aph. 5 n. 2. Schnobel.
disp. feud. 1. § 6.* Interim de Oberto & Nigro dura est Cen-
sura Baldi, qui ad *tit. 2. feud. 28. pr. n. 5. & 6.* ad verba: *Si
vult*, eosdem duo pecora fuisse pronunciat.

§. 58.

Postmodum Jus hoc Feudale in Scholis & Academiis Italiciis, præter Jus Civile Justinianeum, publice doceri & interpretari cepit, donec tandem *circa Seculi XV. initium* una cum Jure Justiniano in *Scholas* quoque *Germanicas*, & ex scholis in *forum* successu temporis translatum, atque ita *tacito quodam consensu Imperatorum ac Statuum*, qui istud in Academiis publice explicari, a Jctis commentariis illustrari, & in judiciis in controversiis dijudicandis allegari continuo permiserunt, *ut consuetudo generalis* in Imperio nostro Romano-Germanica *receptum* fuerit. Artur. Duck. *de autor. Jur. Civ. c. 6. n. 7. seqq.* Conring. *de Orig. Jur. c. 32. in fin.* Struv. *S. J. Feud. c. 1. aph. 7. n. 3. 4.* Rosenthal. *de Feud. c. 1. concl. 8.* Afferit equidem Goldast. *in præfat.* *an publica Imperii lege unquam sit receptum.* *tom. Der Reichs-Satzungen* / Jus feudale a Friderico I. Imperatore Principum ac Statuum Imperii consensu approbatum, istique plenissimum Constitutionum Imperialium robur accomodatum esse, *in verb.* Die Lehen-Rechte seyn gewesen unterschiedene Gebräuch / wie Land-Recht bey den uralten Teutschen / und ist erstlich ein Systema derselbigen gemacht worden von Gerharde Nigro und Ober-*eo de Otto*, beyden Burgermeistern zu Mayland / und Kaiser Friedrich dem Ersten præsentirt / welcher es dann mit Rath und Consens der Fürsten und Stände des Reichs auf dem Reichs-Tag zu Rongall um das Jahr 1230. (ubi Otto Tabor *Ichnogr. doct. feud. th. 1.* addit, errorem esse in numeris, cum Fridericus I. A. 1190. decessisset) überlesen / revidirt / approbirt und plenissimum Imperialium Constitutionum robur accommodirt. Sed hujus confirmationis nullum extare vestigium, docet Struv. *S. J. F.*

Jus hoc
implicite
confirma-
tum.

III. Con-
suetudines
Imperii re-
liquæ uni-
versales &
particu-
lares.

S. J. F. c. 1. aph. 7. n. 6. Vtut autem nulla Imperii lege publica Jus istud *explicite & specificè* introductum appareat, ceu prolixè demonstrat Bitsch. *in comment. ad consuetud. feud. proæm. p. 6. seqq.* adest tamen *confirmatio implicita*, quæ eo ipso contigit, dum in Recessibus Imp. ad Jus feudale provocatur, vel idem *ut receptum* allegatur, vid. *Rec. de An. 1567. §. und nachdem ferner 30. & in Kaiserl. Land Frieden de A. 1548. tit. von Von der Friedbrecher 3. §. und wann nun/ 2. ibi.* was hierinn das Lehen: Recht vermag und gebräuchlich ist / gehalten werden. add. *Capitulat. Leopold. art. 4. & noviss. Car. VI. art. 26. ibi.* Denen Reichs: Constitutionen und Lehen: Rechten gemäß *re. conf. Rhet. in comment. Jur. feud. p. 10 seqq.* Denique *consuetudinum reliquarum universalium*, ubique terrarum in Imperio *vi-ventium Origo ex introductione* secundum solita sua requi-*sita diversis temporibus facta*, dependet, quemadmodum etiam *particulares & locales consuetudines* ratione ori-*ginis suæ eodem modo sese habent*, ceu *mores universales.*

TANTVM!

IN-

INDEX

RERVM ET VERBORVM NOTABILIORVM

in quo

Numerus major seu romanus & primus
Caput, numerus minor & secundus paragraphum,
tertius paginam denotat.

A.

Abbreviaturæ.

IN Codice occurrentes quomodo sint legendæ? remissive. I. 7. 10.

Ædiles Curules.

Quando ortum sumserint? III. 4. 116, eorum officium in quo consistat? ibid.

Album, vid. Edicta.

Prætoris quid. III. 4. 115.

Annatæ.

Quid sint & cui debeantur? I. 13. 21.

Annus Decretorius.

In dirimendis controversiis circa religionem & bona Ecclesiastica observandus, est-que 1. Januar. 1624. I. 17. 83.

Aurea Bulla.

Quid sit? I. 16. 25. quare sic dicatur illa Imperii Sanctio sive Constitutio? 26. latina lingua originaliter conscripta est. ibid. ejus divisio. ibid. aureæ bullæ contenta. ibid. & 27. modus allegandi. 27. versio Germanica autoritate publica approbata. II. 18. 102. in decisione controversiarum latina præferenda. ibid. autor ejus Carol. IV. III. 45. 182. causa impulsiva promulgandi eam quæ fuerit? ibid. ubi confecta & publicata? 183. ejus descriptio. ibid. authographum reservatur Francofurti. 184.

Dd

Au-

Authenticæ.

Quot earum numero & quis illarum character? I. 7. 9. a quo Codici insertæ. ibid. non omnes ex Novellis sunt desumptæ. ibid. modus allegandi & evolvendi authenticas. ibid. & 10. authenticarum nomine veniunt etiam novellæ 8. 10. authenticæ eatenus auctoritatem habent quatenus cum fonte suo sc. Novellis concordant. II. 4. 72. quædam a fonte discrepant. ibid. quo in casu magis standum est Novellæ quam authenticæ. ib. nisi authenticæ usus in Praxi doceri possit. 73. authenticæ Friderici Codici insertæ per se auctoritatem legalem habent. 73.

Autoritas Juris, vid. *Jus*.

Justiniani. III. 1. seqq. 110. seqq. Canonici Pontificiorum. 19. 140. seqq. Eccles. Protestantium. 40. 175. seqq. Juris hodierni seu novissimi. 45. 182. seqq.

B.

Breviarum Romanum.

Quando & a quo compositum? III. 21. 145.

Bulla.

Aurea, vid. A. bulla Leonis cum Jure Canonico a Lu-

thero publice concremata. III. 41. 176. bulla Innocentii contra Pacem Westphalicam promulgata. III. 52. 199. seq.

Bullarium Romanum.

Quid sit? I. 14. 23. cujus sit auctoritatis. III. 14. 95. & 15. 98. quando & a quo editum. III. 39. 173.

C.

Calviniani, vid. *Reformati*.

Canones.

Quid olim denotarint? III. 19. 140. collectiones canonum variæ recensentur. 21. 143. & mult. seqq.

Apostolici, I. 19. 42. de numero eorum non satis constat. ibid. & III. 20. 143. illorum auctoritas qualis. I. 19. 42. & II. 10. 83. 12. 89. eorum origo incerta. III. 19. 142. & 143. sicuti nec de eorundem autore constat. ibid.

Pœnitentiales quid sint, & unde sic denominentur? I. 19. 42. quot eorum numero. ibid. cujus sint auctoritatis. ibid.

Paleati, vid. *Palea*.

Capitulationes Imperatorum.

Kaiserl. Capitulation oder Wahl. Articul.

Vnde dictæ? I. 17. 27. earum defi-

definitio. *ibid.* capitulationum capita sive contenta recensentur. *ibid.* & 28. modus allegandi. 28. capitulationum origo. *III.* 49. 190. variæ de ea Doctorum sententiæ. *ibid.* rectius refertur ad tempora Caroli V. *ibid.* Capitulatio perpetua. 191. Projectum perpetuæ capitulationis statibus exhibitum. 192. novissime de novo conceptum. *ibid.*

Clementinæ.

Earum autor. *I.* 12. 18. & *III.* 32. 162. a quo editæ, & quando? *ibid.* earum divisio & ordo. 19. modus eas allegandi & evolvendi. *ibid.*

Codex.

Gregorianus, *Theodosianus* & *Hermogenianus*. *I.* 19. 41. cuius autoritatis? *ibid.* quando & a quo confectus & editus? *ibid.* & *III.* 7. 121.

Justinianus, unde desumptus. *III.* 8. 123. quando & a quo confectus & editus? *ibid.*

Repetita prælectionis. *I.* 5. 7. unde sic dictus? *ibid.* quid contineat? *ibid.* & *III.* 10. 125. ejus divisio & ordo. *I.* 6. 8. & 9. modus evolvendi & allegandi Codicem. *ibid.* & p. 9. huic Codici insertæ sunt *L. Decisiones*. *I.* 5. 7. & authenticæ ex *Novellis*

desumptæ. 7. 9. derogat *Pandectis*, quod exemplis declaratur. *II.* 3. 70. unde compilatus? *I.* 5. 7. & *III.* 10. 125. quando editus? *ibid.* in hunc Codicem *Justinianus* retulit *L. Decisiones* & alias post primum Codicem nec non digesta latas constitutiones. *ibid.*

Canonum. *III.* 21. 143. quando hic Codex compositus? *ib.* & seq. a quo editus & unde conflatus? *ibid.* diversimode postea adauctus. *ibid.* & 145.

Dionysianus quando confectus? 144. quid in eo præstiterit *Dionysius*? *ibid.* *Decretales* epistolas primus subjunxit. *ibid.*

Conceptum Ordinationis Cameralis.

Quid sit? *I.* 19. 42. & 43. cuius autoritatis? *ibid.* ejus divisio & ordo. 43. quando & a quo confectum. *III.* 48. 189. duæ hujus concepti extant editiones. *ibid.*

Concilia.

Oecumenica quid sint? *I.* 10. 13. quot eorum numero? 14. recentiora enumerantur. 14. 22. a quo & quo tempore sint congregata? *III.* 38. 171. inter recentiora potissimum est *Tridenti-*

dentinum, I. 14. 22. quid
 contineat? ibid. quomodo
 citetur? ibid. apud Ponti-
 cios legis universalis auto-
 ritatem habet. III. 14. 95.
 quis istud congregaverit, &
 quando? I. 14. 22. & III. 38.
 172. quando finitum &
 quamdiu duraverit? ibid.
 Concilia ab Imperatoribus
 celebrata vim legis univer-
 salis obtinent, modo verbo
 Dei non repugnent. II. 8.
 79. & 12. 89. Concilia a
 Pontificibus congregata
 apud Pontificios pariter au-
 toritate legis universalis
 gaudent. ibid. & 10. 83.
 Provincialia & Episcopalia
 nonnisi subditos obstrin-
 gunt, nisi a Pontificibus fu-
 erint confirmata. II. 8. 79.
 & 80. Concilia a Pontificibus
 celebrata apud Protestan-
 tes nullius sunt autoritatis.
 ibid.

Concordata nationis Ger- maniae.

Quid sint? I. 13. 20. eorum
 capita recensentur. ibid. &
 21.

Vim legis publicæ obtinent
 penes Pontificios. II. 14.
 94. & III. 37. 169. nonnul-
 læ tamen Ecclesiæ Germa-
 niæ propter speciale privi-
 legium iis non utuntur. ib.
 apud Protestantes suspensa

jurisdictione Ecclesiastica
 valor illorum expiravit. 15.
 97. & III. 37. 169. eorum
 origo. III. 35. 166. seq.
 quando & inter quos inita?
 36. 168. non omnium Prin-
 cipum Germaniæ consensu
 facta. 37. 169.

Constitutiones.

Apostolica, III. 20. 143. illa-
 rum origo. ibid. a quo con-
 flatæ? ibid.

Imperatorum, cum Codice prio-
 ri quædam perierunt, ad
 quas provocatur in Institu-
 tis. I. 5. 7. quomodo diffe-
 rant a decisionibus? ibid.
 cujus sint autoritatis penes
 Pontif. vid. leges Romano-
 rum.

Imperii, quibus modis vim
 suam amittant? I. 19. 105.
 & 106.

Pontificum, cujus sint valoris?
 II. 10. 84. apud Protestan-
 tes per se nullam habent
 autoritatem neque in secu-
 laribus neque in Ecclesia-
 sticis. II. 12. 90.

D.

Decemviri.

Occasio Decemvirorum cre-
 andorum quæ? III. 2. 112.
 ab initio non X. sed III. tan-
 tum viri Athenas, legum
 colligendarum gratia, missi
 sunt

sunt. *ibid.* causa decemviros expellendi. 3. 113.

Decisiones.

Quinquaginta a Justiniano Codici insertæ quomodo differant a Constitutionibus? I. 5. 7. quis illarum character? *ibid.* earum catalogus ex Emundo Merillio exhibetur. *ibid.*

Rota romana, vid. *rotæ romanæ* decisiones.

Declarationes.

Cardinalium quid sint? I. 14. 43. modus eas allegandi. *ibid.* earum autoritas. II. 14. 96. & 15. 98. quis earum autor? III. 39. 173. & 174. Declaratio religionis. vid. liber *Interimisticus*.

Decretales.

A quo primum collectæ fuerint? III. 21. 144. ab Isidoro quædam fraudulenter compilatæ & confectæ. 23. 147. variæ Decretalium compilationes recensentur. III. 30. 158. Decretales Gregorii IX. cur extra dicantur? I. 12. 17. a quo collectæ & quomodo dividantur? *ibid.* & III. 31. 160. quo tempore & unde conflata? *ibid.* connexio materiarum. I. 12. 17. & 18. modus allegandi & evol-

vendi. 18. vocabulum *In-fra* in textu decretalium occurrens quid denotet? *ibid.* Decretales Bonifacii VIII. vid. Sextus. Decretales Clementis. vid. Clementinæ. Decretales Joh. XXII. vid. extravagantes. Decretalium liber Septimus, vid. Septimus. Decretales antiquæ per subsecutam Gregorii collectionem sunt antiquatæ. II. 13. 93.

Decretum.

Quis primus Decreti autor fuerit? III. 24. 149. variæ Decretorum compilationes recensentur. 27. 154. præ reliquis applausum meruit Decretum Gratiani. 28. 155. quis fuerit Gratianus? *ibid.* & I. 10. 14. unde istud collectum? *ibid.* & III. 28. 156. Divisio Decreti in tres partes. *ibid.* & 15. modus allegandi & evolvendi partem primam. II. 15. & 16. secundam. 16. & tertiam. *ibid.* cujus sit autoritatis variæ Doctorum sententiæ. II. 9. 80. & 81. non majorem habet auctoritatem quam fontes unde dimanavit. 9. 81. cujus sit autoritatis apud Protestantes? 12. 89. tempus & locus collectionis. III. 28. 155. hoc Decretum postmodum jus-

su Gregorii XIII. emenda-
tum. 157.

Didia.

Gratiani cujus sint valoris? II.
11. 87. & 12. 90. ejus te-
stimonium historicum, qua-
tenus facit ad cognitionem
doctrinae eo tempore pu-
blice in Ecclesia traditae
non rejiciendum. 12. 91.
quid sub nomine dictorum
Gratiani veniat? 11. 88. &
quis eorum character? 13.
92.

Patrum per se non habent vim
legis. II. 11. 85. ex Consti-
tutione tamen Leonina post
Pontificum atque Conci-
liorum Decreta alterum lo-
cum sunt sortita. ibid. si
fuerint canonizata autori-
tate legali gaudent. ibid.
cujus sint valoris penes
Protestantes? 12. 90.

Scriptura Sacra maximam ha-
bent auctoritatem. II. 10. 83.
& 12. 89.

Didatus.

Gregorii VII. Pontificis recen-
sentur. III. 26. 151.

Digesta. vid. *Pandectae.*

Disputationes Fori. vid. *Re-
sponsa Prudentum.*

E.

Edicta Prætorum.

Per edicta Prætorum incre-
mentum Juri Romano ac-
crevit. III. 4. 115. officium
prætorum in quo consistat?
ibid. eorum edicta quando
propani solita & quamdiu
duraverint? ibid. præto-
rum edicta ab Imperatori-
bus approbata & jussu Ha-
driani in perpetuam for-
mam redacta. ibid.

Extravagantes.

Sive Decretales Joh. XXII. I.
12. 19.

unde dictæ. ibid. earum di-
visio & ordo. ibid. modus
allegandi. ibid. quando &
a quo collectæ & editæ? III.
32. 162.

Extravagantes communes. I. 12.
19. cur ita dicantur? ibid.
divisio earum & ordo. ibid.
modus allegandi. ibid. unde
compilatae. III. 32. 162.
quis autor earum? ibid. quo
tempore sint publicatae?
163.

F.

Formula actionum. vid. *le-
gis actiones.*

G. Gra-

INDEX.

G.

Gratiani dicta. vid. *Dicta.*
ibi: *Gratiani.*

I.

Infra.

Quid denotet? I. 12. 18.

Inscriptiones. vid. *rubricæ.*

Paragraphorum in Institutionibus cujus sint autoritatis? II. 3. 67. de inscriptionibus legum in Pandectis & Codice. ibid. & 4. 72. de inscriptionibus capitum in Novellis. II. 5. 73.

Institutiones.

Justiniani. I. 2. 2. unde dictæ? ibid. quid contineant? ibid. & 3. an & instituta dici possint? ibid. & 3. earundem divisio & ordo? 3. modus institutiones allegandi & evolvendi. ibid. & 4. derogant Pandectis, quatenus aliquid ex novissimis Constitutionibus continent. II. 3. 70. quod exemplis declaratur. ibid. a quibus & unde compositæ? III. 9. 124. seq. quando compositæ & promulgatæ? ibid.

Institutiones Juris Canonici, referuntur inter libros apocryphos I. 19. 41. earum

divisio, ibid. a quo confectæ III. 33. 163. quando editæ? ibid. an a Pontifice confirmatæ? ibid.

Instrumentum Pacis. vid. *Pax. Pacificatio.* ibi: *Westphalica.*

Interpretationes Prudentum. vid. *Responsa Prudentum.*

Quando ceperint? III. 3. 13.

Interpunctiones.

Doctorum nullam autoritatem habent. II. 3. 68. Pandectæ Florentinæ Interpunctionibus carent. ibid.

Jurisdictio.

Ecclesiastica sive Papalis in terris Protestantium penitus est suspensa I. 7. 32. & III. 44. 180.

Jus

Canonicum, unde dictum? I. 10. 13. & III. 19. 140. cujus sit autoritatis in terris Ecclesiæ? II. 6. 76. quantam habeat autoritatem in aliorum Principum Romano-Catholicorum territoriis? ibid. in terris Protestantium ex se nulla pollet autoritate, nisi quatenus fuit retentum, ibid. in causis Ecclesiasticis decidendis quis pro-

processus? 77. Si Jus Canonicum a civili recedit, in terris Ecclesiæ Jus Canonicum, in terris Imperii Jus Civile observatur. 7. 77. quod tamen limitatur. 78. in quibus materiis Jus Canonicum speciatim in foro Protestantium prævaleat? ibid. quis ordo in Processualibus sit observandus? ibid. quando Jure Civili nihil vel obscure aliquid definitum, recurrendum est ad Jus Canonicum. II. 2. 66. & 7. 78. ejus historia recensetur. III. 19. 140. & mult. seqq. comparatio Juris Canonici cum Jure civili. III. 33. 163. qualem ingressum habuerit apud Gentes Europæas? 34. 164. ejus receptio in Germaniam quomodo & quo tempore facta? ibid. & 165. una cum Bulla Leonis & libris Eccii & Emseri publice a Luthero concrematum. III. 41. 176.

Jus Ecclesiasticum.

Protestantium dependet ex jure & potestate circa sacra II. 16. 99. ejus historia breviter recensetur III. 40. 175. seq. in quonam consistat? 44. 181.

Jus Episcopale.

Quomodo a Protestantibus exerceatur & quo Jure? II. 16. 100. consistit in ordine, lege diocesana, & jurisdictione. ibid.

Jus Feudale.

Longobardicum, an recte referatur ad Jus non scriptum? I. 18. 38. & 139. ejus divisio. 39. quibus constet libris? ibid. modus allegandi. ibid. quatenus sit receptum? II. 21. 108. in causis feudalibus decidendis quis processus sit servandus? ibid. capitula Juris Feudalis extraordinaria an ad decisionem causarum allegari queant? ibid. & 109. compilatio Juris feudalis a quo sit facta? III. 57. 205. variæ sententiæ Doctorum ibid. & 206. verior sententia Jus feudale a privato quodam esse compilatum. ibid. circa quæ tempora Jus hoc sit receptum in Germaniam? 58. 207. an publica lege imperii sit receptum? ibid. implicate confirmatum est. 208.

Jus bodiernum.

Est vel scriptum vel non scriptum. I. 16. 25. scriptum vel

INDEX.

vel universale, vel particulare. *ibid.*

Scriptum Universale sive Publicum, Imperatorem per modum pactionis, singulos status & Imperii subditos ex legislatoria potestate obligat. II. 17. 101. & 102. ejus historia recensetur. III. 45. seqq.

Non Scriptum, quid? I. 18. 18. ad hujus legitimam introductionem requiritur actuum frequentia. *ibid.* actus quomodo debeant esse comparati? *ibid.* 2. temporis diuturnitas. *ibid.* jus hoc duplex: universale & particulare *ibid.* quomodo obliget. II. 21. 107. ejus origo. III. 57. 205.

Jus Justinianum.

Cujus sit autoritatis in Imperio nostro Romano - Germanico? II. 1. 46. qua ratione nos obliget? *ibid.* sub quibus conditionibus sit receptum? 65. quis ordo in causarum decisione observandus? 66. de cura quam in componendo & promulgando Jure suscepit Justinianus. III. 8. 9. 10. 122. seqq. quis ejus status post Justinianum in Oriente? III. 11. 127. variae

compilationes recensentur. *ibid.* & seqq. qualis in Occidente? 13. 130. fere ibi nullius erat autoritatis. *ibid.* varia in Italia jura observata, maxime Jus Romanorum vetus. *ibid.* in statu Ecclesiastico Jus Justinianum plane fuit incognitum. *ibid.* vera hujus juris reducti in scholas ac fora Italiae historia recensetur. III. 14. 131. cepit ibidem reflorescere primo spontaneo populi studio. *ibid.* ad hoc ipsum paulatim accessit approbatio Imperatorum. 132. Fabula de Lothario refellitur. 15. 133. & 134. ejus reviviscencia in Gallia & Hispania. 16. 134. ejusdem introductio in Germaniam. *ibid.* & 135. haec primo tacito Imperatorum & statuum Imperii consensu facta, postea eorundem quoque consensus expressus accessit. *ibid.* & 137. quomodo & quo tempore in principum & statuum Germaniae ditionibus Jus Justinianum sit receptum? 18. 138. seq. Jure Justiniano obligantur Germani ex voluntaria receptione. 138.

Ee

Jus

Jus Orientale.

In Oriente libri Juris Justiniani omnes commixti, in unam consonantiam redacti fuerunt. III. 11. 127. in Imperio Romano - Germanico hujus juris nulla autoritas, licet ad illustrandum loca nonnulla adhibeatur. 18. 139.

Jus Prætorium.

Quando introductum? III. 4. 115. vid. Edicta Prætorum.

Jus Provinciale, vid. *Statuta*.

Jus Publicum.

Ejus historia. III. 45. seqq. 182. seqq. vid. *Jus hodiernum* ibi: scriptum universale.

Jus Romanum.

Quodnam illud fuerit in statu regio? III. 1. 110. in statu populari sive liberæ rei publicæ & quidem in Epocha 1.) fuit incertum. III. in Epocha 2.) compositæ leges 12. tabb. 2. III. & 112. in Epocha 3.) jus varie fuit auctum per interpretationes prudentum, legis actiones, magistratu-

um edicta, novas leges & plebescita. III. 3. 4. 5. 113. seqq. Jus romanum in statu Monarchico quodnam? III. 6. 118. quis status Juris Romani tempore Justiniani & post Justinianum. vid. *Jus Justinianum*.

L.

Leges.

Inscriptiones legum, Pandectarum & Codicis nullius sunt autoritatis. II. 3. 67. & 4. 72. legum summaria pariter nihil decidunt. II. 3. 68. leges a Cujacio restitutæ an autoritate legali gaudeant? ibid. & 4. 71. quis earum nota sive character? II. 3. 68. & 4. 71. leges a Florentina lectione abeuntes an decidunt? II. 3. 69. & quando? ibid. leges Codicis an derogent Pandectis? II. 3. 70. leges Codicis per alias Codicis leges emendatæ nihil decidunt. II. 4. 72. & unde cognoscantur? ibid. idem dicendum de legibus non orthodoxis penes Evangelicos. 72. & legibus per Novellas mutatis & antiquatis. 73. leges quibus modis vim suam amittant? II. 20. 107.

107. leges condere possunt
status Imperii in suis terri-
torialis. III. 56. 204. quan-
doque civitates municipa-
les vi specialis Privilegii.
205.

Leges canonizate.

quem habeant effectum? II.
11. 86. quænam sint tales?
ibid. & 87.

Leges regie sive Curiatæ.

unde dictæ & quomodo latæ?
III. 1. 110. quis eas colle-
gerit? III.

Leges Romanorum.

In Decreto eandem retinent
vim obligandi quam ha-
bent extra istud. II. 11. 85.
& 12. 90. apud Pontificios
quoad personas & causas
Ecclesiasticas ex se juris au-
toritatem non habent, nisi
sint canonizate. II. 85. seq.
aut suppleant defectum ju-
ris canonici, nec contrari-
entur immunitati Ecclesia-
sticæ. 87.

Leges XII. tabularum.

Earum compilatio. III. 2. III.
& 112. primum X. tan-
tum fuerunt, post dua aliæ
tabulæ superadditæ sunt,
ibid. an eboreæ an æreæ fu-

erint? ibid. error Pompo-
nii notatur. ibid.

Legis actiones.

Quid sint? III. 3. 114. dicun-
tur etiam Jus Civile Flavia-
num. ibid.

Libri.

Juris sunt duplicis generis au-
thentici & apocryphi. I. 1.
1. illi vel Juris Civilis Ju-
stiniani vel Juris Canonici
vel Juris hodierni sive no-
vissimi, tam scripti quam
non scripti. ibid. & 2. hi,
sc. non scripti sunt vel Po-
puli Romani, vel Juris-
Consultorum, vel Impera-
torum aliorumve legislato-
rum. ibid. authentici Juris
Civilis quænam? I. 2. 2.
qualem habeant autorita-
tem? II. 1. 64. seqq. au-
thentici Juris Canonici
Pontificiorum antiqui. I.
10. 13. & 14. Novi. I. 12.
17. & novissimi, I. 13. 20.
illorum autoritas. II. 6. 76.
seqq. libri authentici Prote-
stantium. I. 15. 24. cujus sint
valoris. II. 16. 99. authentici
Juris hodierni sive novissimi
scripti universalis. I. 16. 25.
particularis, I. 18. 37. non scri-
pti universalis. I. 18. 38. par-
ticularis. 18. 40. de illorum
autoritate. II. 21. 107. seq.

libri apocryphi Populi ro-
mani. I. 19. 40. Juriscon-
sultorum. ibid. & 41. Im-
peratorum aliorumque le-
gislatorum. ibid. autorita-
tem decidendi non habent,
licet aliquid contineant,
quod jure communi non
decisum. II. 21. 109.

Libri Basilicon.

Vnde dicti? I. 19. 41. nullam
autoritatem decidendi ha-
bent. ibid. unde conflati?
ibid. quando & a quo com-
positi? III. 11. 127.

*Liber Interimisticus sive
Interim.*

Protestantibus ab Imperato-
re obtruditur. III. 43. 178.
seq. ab utriusque partis
Doctoribus impugnatur.
ibid. interimistici libri au-
tores quinam? ibid.

Lutherus.

Quando natus? III. 41. 176.
qua occasione opus refor-
mationis aggressus? ibid.
excommunicatur a Leone
Pontifice. ibid. Jus Cano-
nicum una cum bulla Pon-
tificis & libris Eccii & Em-
seri publice comburit. ibid.

M.

Menses.

Papales quinam sint? I. 13. 21.
menses quibus collatio be-
neficiorum ad ordinarios
pertinet. ibid.

Mutatio.

Religionis an permessa? I. 17.
31. & 32. vid. religio.

N.

Nobilitas Imperii libera.

Gaudet jure reformandi in
castris & pagis suis imme-
diatis ex speciali privilegio
& pacto I. 17. 31.

Nomocanon Photii.

Quando & a quo & unde
compositus? III. 11. 128. &
24. 148. ejus interpretes.
III. 11. 128.

Notæ.

Rejectiones & summaria in
Decreto & Decretalibus
cujus sint valoris? II. 13.
92. unde cognoscantur?
ibid. & 93. notæ literarum,
vid. abbreviatura.

Novel.

Novellæ.

Vnde ita denominatæ? I. 8. 10. cur authenticæ dicantur? ibid. vocantur etiam libri suppletorii & correctorii, & quare? ibid. non semper corrigunt jura priora sed ea interdum declarant suppleant vel confirmant. ibid. originaliter Græce conscriptæ, non tamen omnes. II. dein latine editæ ibid. versiones novellarum variæ ibid. ordo novellarum nullus observatur 9. 11. post mortem Justiniani a privato quodam collectæ & editæ. ibid. & III. 10. 125. ab ipso Justiniano diversis temporibus sunt promulgatæ. ibid. earum divisio. 12. de numero earum ambigitur. ibid. modus allegandi novellas secundum veteres & recentiores ibid. & 13. Novellæ derogant Institutionibus Pandectis & Codici. II. 4. 73. rubricæ novellarum & inscriptiones capitum nullius sunt autoritatis, licet perfectam orationem contineant. II. 5. 73. & 74. ut & novellæ 3. posteriores. 74. omnesque nostro Imperii statui haud congruentes. ibid. Novel-

læ non glossatæ dubiæ sunt autoritatis. ibid. catalogus novellarum glossatarum. ibid. Nov. 135. & 158. pro Spuriis habentur. 75. Novellæ posteriores derogant quandoque prioribus, ubi exempla habentur. 75. versio vulgaris latina in foro recepta, licet textus Græcus alterius sit sensus. ibid.

Novellæ Leonis.

Quot earum numero? I. 19. 41. quomodo citentur? ibid. quando confectæ & a quo? III. 12. 129. in Imperio Orientali ne quidem Leonis temporibus custoditæ fuerunt, paucis exceptis. ibid.

Nundinationes.

Indulgentiarum per Joh. Tetzelium publice institutæ. III. 40. 175. contra illas sese opposuit Martinus Lutherus. 41. 176.

O.

Observantia.

Imperii des Reichs Herkommen quid sit? I. 18. 39. observantia cujusunque loci. 40. quomodo differat a

INDEX.

consuetudine & stilo curiæ? ibid. ejus origo. III. 57. 205.

Cameralis, quando & a quo confecta? III. 46. 185. variæ ordinationum compilationes exhibentur. 186. & 47. 187. Cameralis recentior quid? I. 17. 36. ejus divisio. 37. modus allegandi. ibid. an per Ordinationem recentiore prioribus sint abrogatæ. II. 18. 102. seq. a quo composita & quando publicata? III. 47. 188. Conceptum Ordinationis Cameralis, vid. *Conceptum*.

Judicii Aulici a quo composita & quando publicata? III. 51. 194. quis autor Judicii aulici? ibid. variæ Ordinationum Compilationes recensentur. ibid. & 195. Ordinatio Judicii aulici recentior quid? I. 17. 37. modus allegandi. ibid. an universalem legis auctoritatem habeat? II. 18. 103. seq. quando & a quo promulgata? III. 51. 195. status eandem recipere recusant. ibid. ad eam tamen servandam Electores Imperatorem adstrinxerunt. ibid. & 196.

Imperii. vid. Constitutiones Imperii.

Maximiliani de Notariis quando edita? III. 48. 189.

Ordinatio.

Criminalis Caroli V. quid sit? I. 17. 36. modus allegandi. ibid. quando & a quo & quorum suffragio sit confecta? III. 50. 194. qua occasione facta? 193. seq.

P.

Paleæ.

Quid? II. 13. 91. unde dicantur, variæ sententiæ. ibid. quot earum numero? ibid. auctoritas Palcarum nulla. ibid. adhibentur tamen a Pontificiis, quoties e re est. 92. in decretalibus repetitæ, auctoritate legali gaudent. ibid.

Pandectæ.

Vnde sic denominentur? I. 3. 4. dicuntur alias Digesta, & quare? ibid. distinxit eas Imperator in septem partes, veteres compilatores vero in tres, vetus infortiatum & novum. ibid. 5. quot contineant libros, titulos

INDEX.

tulos & leges? 4. in nonnullis exemplaribus plures sunt tituli quam in aliis. ibid. quis in illis ordo? 5. earum notatio & quomodo allegantur. ibid. Pandectæ seu digesta cur citentur per ff. ibid. ratio textum evolvendi. 4. 6. earum editiones ex aliis præcipuæ sunt: vulgata, Norica seu Haloandri & Florentina II. 3. 69. editio Florentina optima est & purissima. ibid. non tamen omni exceptione major, id quod exemplis ostenditur. ibid. & 70. hinc quandoque Haloandrina præponitur Florentinæ. ibid. quando & a quibus confectæ? III. 9. 123. seq. unde desumptæ. ibid.

Pax. Pacificatio.

Naviomagensis quid? I. 17. 36. illius divisio. ibid. cujus valoris? II. 19. 105. quando & a quo & ubi conclusa? III. 54. 202.

Profana, seu *Publica Imperii* quid sit? I. 17. 29. præcipui ejusdem articuli. 30. ut accusatio de fracta pace publica competat, quæ requirantur? ibid. poena fra-

ctæ pacis quæ? ibid. quid si deliquerit persona Ecclesiastica? ibid. modus allegandi. 31. quando & a quo facta? III. 46. 184. quando & a quibus repetita & aucta? ibid. & 185. in singulis Capitulationibus Imp. & pace Westphalica confirmata. ibid.

Religiosa quid sit? I. 17. 31. in quo consistat? ibid. & 31. poena fractæ pacis religiosæ. 32. modus allegandi. ibid. & 33. ejus origo. III. 42. 177. duravit usque ad bellum Smalcaldicum. ibid. bello Smalcaldico rupto Passavii de novo statuitur. 43. 179. in Comitibus Augustanis in perpetuum stabilitur. 44. 180. ut & in aliis Comitibus, præcipue autem in Capitulationibus Cæsareis & Pace Publica confirmata. ibid. & 181.

Ryswicensis I. 17. 36. cujus valoris? II. 19. 105. quando & ubi conclusa? III. 54. 202.

Westphalica sive *Osnabrugo-Monasteriensis* quid sit? I. 17. 33. dicitur alias Instrumentum Pacis, quod duplex Cæsareo-Suecicum & Cæsareo-Gallicum. ibid. Instrumenti Pacis

INDEX.

Pacis potiora recensentur capita, ibid. & 34. & 35. contenta Instrumenti Pacis Monasteriensis. 35. modus allegandi. 36. cujus valoris? II. 19. 105. ejus origo. III. 52. 196. seq. quando & a quo conclusa. 53. 199. binis in locis concludebatur & quare? ibid. statim executioni mandari cepta. ibid. pax hæc a Curia Romana impugnata atque propterea ab Innocentio XI. bulla edita ibid. 182. 200. inter leges Imperii publicas recepta & in omnibus Capitulationibus Cæsareis confirmata. ibid. 201.

Plebiscita.

Quando constans legis auctoritas iis tributa fuerit? III. 5. 117. quando condi ceperint? ibid.

Pontifex Romanus.

Pontificii Imperii conditor Gregorius VII. III. 25. 150. sacrorum curam & investituram Ecclesiasticorum Pontifices ad se pertraxerunt. 24. 149. seq. Dictatus Pontificis Gregorii VII. 26. 151. Pontificis conatus ad-

versus pacem religiosam & Westphalicam. 44. 180. & 53. 199. Pontifex in Ecclesiam multos abusus & corruptelas introduxit. 40. 175. nundinationem indulgentiarum institui passus est. ibid. Lutherum excommunicavit. 41. 176. ejus bulla una cum Jure canonico a Luthero concrematur. ibid.

Processus.

Quis ordo circa Processualia sit observandus. II. 7. 78.

Prætorum Edicta.

vid. Edicta Prætorum.

Protestantes.

Nomen Protestantium unde? III. 41. 177. liberum religionis exercitium obtinuerunt per Pacem relig. & Westphal. 44. 180. & 53. 199. exercent in territoriis Jus circa sacra vi superioritatis territorialis. II. 16. 99.

Provisiones.

seu reservationes Pontificis quid sint? I. 13. 20. quando locum habeant? ibid. & 21. in terris Protestantium non amplius obtinent. II. 15. 97. & III. 37. 169. seq.

R. Re-

INDEX.

R.

Recessus, Reichs - Abschied.

Quid sint? I. 17. 28. præcipua eorum capita. ibid. distinguuntur in recessus Comitiorum universalium & particularium. ibid. & 29. in primarios & secundarios. 29. Recessus visitationum. ibid. modus allegandi. ibid. recessus deputationum an in modum legum universalium cives ac subditos Imperii ligent? II. 19. 104. seq. eorum origo breviter exhibetur. III. 50. 193.

Reformatio.

Jus reformandi Imperatori & cuilibet statui Imperii in suo territorio vi superioritatis territorialis competit. I. 17. 31. & 35. liberæ nobilitati immediatæ in castris & pagis suis immediatis ex speciali privilegio & pacto. ibid. quatenus hoc jus competat? 31. 34. & 35. an subditi vi externa ad domini religionem amplectendam aut emigrandum cogi possint? 31. 32. inter Lutheranos & Reformatos jus reformandi restrictum. 35. Reformatio

Lutheri. III. 40. seqq. 175. seqq.

Reformati.

Omnibus juribus intuitu suæ religionis gaudent, quibus Lutherani frui possunt. I. 17. 35. sub A. C. consortibus comprehenduntur. ibid. gaudent jure reformandi respectu Romano-Catholicorum. ibid. de jure reformandi inter reformatos & Lutheranos. ibid.

Regulæ Cancellariæ.

Quid sint? I. 14. 23. quis illarum autor? ibid. & III. 39. 173. earum autoritas. II. 14. 95. & 15. 98. quot earum numero? III. 39. 173. durant tantummodo ad vitam Pontificis. ibid.

Reichs - Ritterschafft.

vid. Nobilitas Imperii libera.

Reichs - Herkommen.

vid. Observantia Imperii.

Rejectiones.

Notæ & summaria in Decreto & Decretalibus cujus sint valoris? II. 13. 92. unde cognoscantur, & quomodo

Ff

distin-

INDEX.

distinguuntur a dictis Gratiani. ibid. & 93.

Religio. vid. Reformatio.

Religionis Pacificationes. I. 17. 31. seqq. non nisi tres religiones in Imperio tolerantur, sc. Pontificia, Lutheranæ & reformatæ. 32. & 35. liberum religionis exercitium in quo consistat? I. 17. 31. & 32. quibus competat? ibid. & 35. an subditi religionem mutare possint? 31. occasio dissidii religionis in Imperio exorti, III. 40. 175.

Reservatum. Reservationes.

Reservationes Pontificis quid sint? I. 13. 20. quando locum habeant? ibid. & 21. reservatum Ecclesiasticum, Geistlicher Vorbehalt. I. 17. 31. ad A. C. consortes æque extensum. 34.

Responsa Prudentum.

Responsis seu interpretationibus prudentum Jus Romanum incrementum accepit. III. 3. 113. olim non aliter quam moribus recepta vim juris habebant, ibid. postea ad Jus scri-

ptum referebantur. 6. 119. seq. eorum autoritas. ibid.

Rituale Romanum.

Quid sit? I. 14. 23. cujus sit autoritatis. II. 14. 96. & 15. 98.

Rotæ Romanæ Decisiones.

Quid sint? I. 14. 23. citatio qualis? ibid. cujus sint valoris. II. 14. 96. & 15. 98. rota quid? III. 39. 174. quis eam ordinaverit? ibid.

Rubricæ.

unde dictæ? I. 2. 3. rubricæ sive inscriptiones titulorum voluntate legislatoris appositæ perinde ut nigrum ad decisionem causarum allegari possunt, si perfectam orationem continent. II. 3. 67. & 68. id quod in tantum procedit, ut si sint generales nigrum per illas ampliatur. 68. nisi textui sint contrariæ tunc huic potius standum. ibid. rubricæ plenum sensum! non continentes quam habeant utilitatem. 67. in Jure Civili authenticæ sunt rubricæ seu inscriptiones titulorum Institutionum Digestorum & Codicis. II. 3. 67. 4. 72.

INDEX.

4. 72. non etiam Novellarum licet perfectam orationem contineant. II. 5. 73. in jure canonico rubricæ Decretalium. II. 13. 93. non etiam Decretorum. 13. 92.

S.

Scriptura S.

maximam habet auctoritatem. II. 10. 83. & 12. 89.

Senatus consulta.

quando condi ceperint? III. 6. 118. Error Pomponii & Triboniani notatur. 119.

Septimus libri Decretalium.

compilatio istius a quo facta? I. 19. 42. & III. 33. 163. quis ordo? I. 19. 42. quomodo allegatur? ibid. cujus auctoritatis? ibid. quo tempore editus? III. 33. 163.

Sextus.

Decretalium liber. I. 12. 18. unde ita denominatus? ibid. ejusdem dispositio & divisio. ibid. modus allegandi & evolvendi. ibid. in Gal-

lia nullius est auctoritatis. II. 13. 93. a quo collectus & unde? III. 31. 161. quando promulgatus? ibid.

Status.

Imperii gaudent jure reformandi in suis territoriis vi superioritatis territorialis. I. 17. 31. quomodo obligentur per leges fundamentales? II. 17. 101. quando & qua ratione superioritatem territorialem nacti fuerint? vid. *Superioritas territorialis.*

Statuta.

Ex nomothetica potestate subditos obligant. II. 20. 106. ipse princeps non obligatur. ibid. & 107. de modo obligandi. 107.

Stilus Curiae.

quid? I. 18. 40. quomodo differat ab observantia & consuetudine? ibid.

Summaria.

cujus sint valoris. II. 3. 68. & 13. 92. in Decreto extantia, quomodo dignoscantur a notis rejectionibus & dictis Gratiani? 92. & 93.

Superioritas territorialis.

Ejus origo? III. 55. 202. quando & quomodo apud seculares Principes invaluerit? ibid. & 203. Ecclesiastici qua ratione superioritatem territorialem nati? 56. 203. seq. Civitates quando eam acquisiverint? ibid. Jus superioritatis statibus per Pacem Westphalicam & Capitulationes

Cæsareas confirmatum. ib. 204. respicit Jus reformandi. II. 16. 99.

Symbolum.

Apostolicum. III. 19. 141. a quo confectum? ibid. non simul & semel illa forma, qua nunc extat, compositum. ibid. Nicænum, Athanasianum, Constantinopolitanum, Ephesinum & Chalcodonense, a quo conscriptum? 142.

MANVDVCTIO
AD
STVDIVM JVRIS.

MANUSCRIPTO

AD

STUDIVM IURIS.

I.

Ulicunque Jurisprudentiæ studio se mancipare, in animum induxit suum, quo voti sui compos reddatur, primo omnium sedulam navare debet operam, ut non tantum sufficientem latine loquendi & scribendi facultatem sibi acquirat, sed etiam præter historiæ, præcipue Romanæ atque Germanicæ, nec non Philosophiæ Theoreticæ & Practicæ solidam cognitionem, Græcam linguam aliquo modo sibi familiarem reddat; multum enim confert ad eliciendum legum nostrarum sensum, si Jurisprudentiam Græcam in Basilicis, eorumque Synopsi in Harmenopulo aliisque Græciæ autoribus a Leunclavio sub titulo: *Jurisprudentia Græco-Romana* II. tomis collectis comprehensam, cum textibus Romani Juris, aut Græcum Novellarum textum cum versione latina quis conferat. Vnde quicquid in Galliis pro restauranda Jurisprudentia prodiit, magnam partem ex Jurisprudentia Græca desumptum, quorsum pertinent tot leges in Codice nostro a Contio & Cujacio restitutæ.

II.

Antiquitatis Romanæ studium eatenus quoque negligendum non est, quatenus ad explicationem legum, in materiis usu fori adhuc frequentatis, idem necessarium, vel quatenus ob diversam veteris Reipubl. Romanæ faciem, leges eo respicientes in applicatione ad usum Imperii modernum

dernum temperamento quodam opus habet. Cui scopo inservire possunt *Antiquitates romana Rosini*, utpote in quibus illa, quæ ad Juris nostri, quatenus antiquitates continet, cognitionem pertinent, perspicue satis exponuntur, recusæ sunt *Amstelodami 1685. in 4to.* eas in Compendium digessit Fr. Hildebrandus. *Franeck. 1694. in 12.*

III.

Præter ea studium Juris Naturæ atque Gentium pariter commendandum, cum absque hujus cognitione Juris scientiam cum fructu degustare possit nemo. De hoc autem speciatim egerunt: Samuel Puffendorf. L. B. Consiliarius Suec. & Br. Libb. VIII. *de Jure Natura & Gentium. Francof. in 4to.* & Hugo Grotius, Consiliarius Sueciæ & Legatus ordinarius *tractatu de Jure Belli & Pacis*, qui prodiit cum annotationibus autoris, accesserunt excerpta annotationum variorum virorum insignium in totum opus, edente Joh. Christophoro Becmanno, *Francof. ad Viadr. 1699. in 4to.* item cum commentario Joh. Tesmari & annotationibus Gronovii & Vlr. Obrechtii Observationibus in *fol. Francof. 1696.* Verum cum ipse Grotius ex ipsis Juris romani visceribus pleraque deduxerit Juris Gentium sancta, vel etiam legum nostrarum adminiculo probaverit, cujus dein vestigia pressus Puffendorf, haud consultum erit ex tantis operibus Jurisprudentiæ studium ordiri, cum, nisi fundamentis Juris Romani instructus jam sit studiosus, fructus solidæ utilitatis inde haurire non poterit; præstabit itaque summariam Juris Gentium notitiam ex Compendiis sibi comparasse, cui fini inserviet utilis & scitu facilis libellus Guilielmi Grotii de Principiis Juris naturæ, qui cum notis Gôzii *Jena 1669. in 12.* & cum novis animadversionibus cura J. G. Simonis prodiit, *ibid. 1682. in 12.*
item,

item, Philippi Reinhardi Vitriarii Institutiones Juris naturæ & Gentium, *Lugduni Batav. 1692. in 8vo. impressæ, & Hala 1695. cura Buddæi recusæ*, in quibus opus Grotianum eleganter admodum in quæstiones resolvit. Jungi quoque possunt Puffendorffii Elementa Jurisprudentiæ universalis, *Hag. com. 1660. in 8vo. vel ejusdem compendium de officio hominis & civis. Elegantissimæ quoque sunt Christiani Thomasi Institutiones Jurisprudentiæ divinæ, Hala 1702. in 4to. recusæ*, quibus hypotheses Puffendorffii dilucidius explicantur, & legum naturalium ratio accuratissime declaratur. Postea in progressu studii Juris conjungendus Hugonis Grotii *tr. de Jure belli & Pacis*, vel ipsius Puffendorffii *tr. de Jure natura & Gentium*, qui si in materiis parallelis cum Jure Romano conferantur, facile apparebit, quid universalis vel particularis sit juris, maxime si Caspari Ziegleri *commentarius ad Grotium* jungatur, quippe qui legum nostrarum convenientiam perspicue ostendit. Nec sua laude privanda est opera Samuelis Rachelii, qui in suis *Institutionibus Jurisprudentiæ* id operæ dedit, ut Jus universale & particulare romanum, certa conferret methodo.

IV.

Si harum artium doctrina ingenia præparata fuerint, Jurisconsultus eligendus est, fidelis, benevolus, sapiens & imprimis doctus, qui diligenter & sæpius audiendus & consulendus. Optima est doctrina, quæ viva voce traditur: nam viva vox habet, nescio quid energiæ, & in aures discipuli de Præceptoris ore transfusa fortius sonat. Eleganter hanc in rem M. Tullius ad Trebatium scribit: *Sin tibi quædam videbuntur obscuriora, cogitare debebis, nullam artem sine interprete & sine aliqua exercitatione percipi posse, non longe abieris, num jus civile vestrum ex libris cognosci potest?*

qui quanquam plurimi sunt, Doctorem tamen lumenque desiderant. Ea autem quæ qualibet vice in lectionibus vel publicis, vel privatis explicabuntur, ipse prius privatim probe tecum expende, & tenta, an genuinum auctoris sensum assequi possis, in Collegio attentum te exhibe, & cum domum reversus fueris, omnia & singula diligenter rumina, ac tam tenaciter infige memoriæ, quasi de eadem re tibi met ipsi lectio habenda esset, & si quædam tibi adhuc obscura vel dubia videntur, explicari & enodari cura, nec prius desiste, quam omnia recte affecutus fueris.

V.

Quem in finem tyro utilitati suæ non parum consulat, si Juris peritum Candidatum, vel alium honestum virum, doctum & fidelem eligat, qui manum porrigat adjutricem, qui lectiones in Collegio auditas cum eo repetat, omnia & singula dilucide explicet, unum alterumve casum desuper formet, dubia removeat, & examinando in ipsius profectus inquirat. Segnities vero & oscitantia radicitus extirpanda est: Si enim in ullo, certe in Juris studio somnolentiam excutere necessarium, id enim multis vigiliis addisci par est, quod maximis vigiliis est constitutum, quorsum faciunt communes illi versiculi:

*Si quis forte velit Jurisconsultus haberi,
continuet studium, velit a quocunq; doceri,
invigilet, nec vincat eum tortura laboris,
fortior insurgat, cunctiq; recentior horis.*

Ejicienda etiam animo mollities illa atque levitas, quæ assiduitate unius objecti perquam facile offenditur, novarum semper rerum cupida & studiosa, & in gyrum hujus lectionis vaga mens est cohibenda: nec major ingenii pestis, quam nolle uni curæ & mediationi inherescere, & sibi me-
cas

tas circumdare, extra quas aberrare cogitatio non debeat. Fastidiosum quidem est, eandem toties incudem tundere, easdemque res meditando sursum deorsum Syssiphio velut labore cotidie volvere, verum in ponendis doctrinarum rudimentis, hoc plane equidem necessarium est, ut *non multa, sed multum legatur.*

VI.

Quo autem tyrones sine magno labore & sine ulla diffidentia, quæ plerumque juvenes avertit, ad hujus tam late patentis scientiæ solidam cognitionem pervenire possint, initium sumendum est ab Institutionibus, tanquam rivulis & Elementis sive principiis universi Juris generalibus. Præclare Aristot. *Lib. 1. Ethic.* *δεῖ γὰρ* inquit, *ὑποτυπῶσαι πρῶτον εἰς ὅσον ἀναγκάζειν* prius lineamenta prima ducenda sunt & opus informandum, post veris coloribus utendum erit, nec minus scite Quintilianus *L. 1. Inst. orat. 2.* ut vascula, inquit, oris angusti superfusam humoris copiam respuunt, sensim autem influentibus complentur, sic animi adolescentum. Alias si mox ab initio vasto illi Juris Oceano, & tumidis Pandectarum & Codicis fluctibus temere se committant, aut difficultate materiarum tam numerosarum atque perplexarum deterrebuntur, aut eo tempore, quo ingenia præcipue alenda, atque indulgentia quadam enutrienda sunt, asperiorum tractatu rerum atterentur, adeoque verum sentiant istud Horatii *lib. 1. serm. Satyr. 1.*

- - - Si dicas: magno de flumine malle
quam ex hoc fonticulo tantundem sumere: eo fit,
plenior ut si quos delectet copia justo,
cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer.

VII.

Institutiones itaque sedulo legendæ & relegendæ, nec prius e manibus dimittendæ sunt, quam crebra lectione & repetitione totus hic libellus ita sit pervolutatus & excus-
sus, ut omnia ejus capita partes & membra, in memoria numeratoque habeantur. Lectioni textus ab initio jungi possunt Arnoldi Vinnii, vel si mavis, Locameri notæ, perspicuitate usu & brevitate conspicuæ, prolixi enim Doctorum commentarii primo incipientibus periculosi sunt. Postmodum vero adhibendus vel Wilhelmi Ludwelli commentarius, vel etiam Joachimi Hoppii commentatio, in qua præter perspicuam textus explanationem usus hodiernus subjicitur.

VIII.

Institutionibus absolutis & quotidie repetitis, ad evolutionem Pandectarum deveniendum est, & cum inibi proponantur, quæ partim in Institutis jamjam composita, partim plane ignota sunt, hoc agendum erit, ut cum illis semper conferantur Instituta, hæc vero pleniori manu tractentur. Cavendum tamen ne prima statim vice omnes omnino controversiæ & speciales decisiones evolvantur, alioquin vix evitabitur confusio. Supervacaneum quoque duco, omnes evolvere textus, quotquot unquam ab autoribus allegantur, sed sufficiet, si quis pro sententia auctoris, qui in Collegio explicabitur, unum evidentem textum habuerit, eundemque perlegerit. Et quoniam nonnunquam textus obscurus & difficilis est intellectu, consultum erit, ut studiosus ad manus habeat commentarium Joh. Brunnemanni ad Pandectas & Codicem, ubi mox casum & rationes legum una cum earundem usu eveniet.

IX.

Quia etiam a plurimis, qui Pandectarum Compendia ediderunt, Jura insimul parallela in Codice nec non in Novellis occurrentia, adducta & proposita sunt, una fere opera ac studio Pandectarum Codicis atque Novellarum Jura harmonice addisci poterunt. Quamvis ob id, quod multa singularia in Codice hinc inde deprehendantur, non inutile fuerit, speciali, compendioso tamen Collegio, materias Codicis percurrere, quo non tantum rubricarum sensum, sed & novissimarum Constitutionum & decisionum, utpote in foro maxime utilium pleniorē consequatur cognitionem.

X.

Exercitium quoque disputatorium maximopere commendandum. Proinde admodum foret utile, ut, dum Pandectis atque Codici opera impenditur, selectiores ex Jure materiae, simul ac probe erunt evolutae atque cognitae, in certas theses concludantur, eaque vel defendendae vel impugnandae suscipiantur: hac enim ratione linguae dexteritas curatur, ea quae didicimus, illustriora redduntur, & tenacius memoriae imprimuntur, quaequae didicerunt singuli, ea in medium collata, ad unumquemque differendo perveniunt. Vtut enim negari non possit, librorum lectionem & solitarem ratiocinationem virum quoque sapientem & doctum facere, non tamen facit artificem, sed crebra cum aliquo suscepta disputatio docet simul & exercet.

XI.

Pandectis atque Codice sic ad finem perductis, Jus feudale atque Canonicum, ut & Jus publicum tractandum est; Summaria Juris feudalis notitia comparari potest ex Samuelis Strykii Examine Juris feudalis, vel Wilhelmi Ludwelli Synopsi feudali, jungi poterit Georgii Adami Struvii Syntagma Juris feudalis. Juris Canonici fundamenta ex Desselii Erotematibus Juris Canonici percipi possunt, quibus addantur Nicolai Christophori Lynkeri analecta & Johannis Brunnemanni Jus Ecclesiasticum. Ad principia denique Juris publici addiscenda apprime facit Gabriel Schwederi introductio in Jus publicum, cui postmodum illustrationis gratia addi potest Joh. Friderici Pfeffingeri Vitriarius illustratus, sive Institutiones Juris publici, qui plerumque materias succincte tantum a Schwedero traditas, ex ipsis fontibus uberius explicuit.

XII.

Evolvendi quoque sunt autores, qui de Processu, & illustribus juris materiis singulares tractatus scripserunt, ipsumque Jus ad casus varios applicarunt, omnia enim negotia directe libris Juris non continentur, proinde adhibita ratiocinatione ad similes casus ex eadem, ac simili æquitate procedendum est. Hunc in finem utiliter quis utetur Joachimi Mynsingeri, Bernhardi Wurmseri & Hartmanni Hartmanni Observationibus, maxime vero Observationes Gailii dignæ sunt, ut manibus terantur, junctis tribus ad eum commentariis, Gothofredi, Antonii & Gravii una cum Everhardi Fabricii repetitionibus. Processum vero quod concernit, præprimis commendandus est, Joh. Brunnemanni tractatus de processu civili & criminali, qui, quicquid

quid in plerisque Germaniæ foris ad abbreviandum Processum utile visum, magna industria collegit, cujus novæ editioni accessit processus concursus creditorum notis & additionibus illustratus a Samuele Strykio; ad processus Cameralis notitiam vero facit Jacobi Blumii Processus Cameralis, qui cum notis Joh. Deckheri prodiit. Breviter vero totum Processum Civilem, Criminalem, atque Cameralem delineavit Belizius in tabb.

XIII.

Commendari etiam a nonnullis locorū communium confectio solet. Verum cum hodie ejusmodi loci communes a variis & diversis autoribus confecti publicis typis divulgati extent, tædiosa hac opera facile quis supersedere potest. Ad autores enim quod attinet, qui de singulis materiis scripserunt, eos exhibet Bechtoldus in locis communibus, plenius vero Lippenius, Item Struv. in Bibliotheca Juris, aliique, vid. §. *fin. cap. 1. tr. nostr.* Regularum & axiomatum congeriem cum suis limitationibus & ampliationibus exhibet Barbosa a Tabore locupletatus, in thesauro locorum communium. Inter varios autores qui locos communes materiales exhibuerunt, est Cardin. Tusch. qui tam materias, quam Juris axiomata cum suis limitationibus proposuit, compendiosior autem & utilior est Arnoldi Reygeri Thesaurus Juris, cui jungi possunt Besoldi & Speidelii thesauri Practici cum supplementis Dietherri, qui facile ex aliis scriptoribus suppleri possunt. Illi autem cui magnæ Bibliothecæ copia non est, consultum erit, ut de quavis Juris nostri materia sibi speciatim disputationem comparet, quamvis enim illæ omnes non æquali industria elaboratæ, pleraque tamen, quæ de tali materia inveniri poterunt, ibidem collecta deprehenduntur.

XIV, Con-

XIV.

Controversiarum vero locos communes specialiter conscribere necessum non est, sed unus quique autor, quem sibi studiosus elegit, huic fini inservire poterit, ut controversiæ ibi omissæ in margine annotentur, cum remissione ad autores vel affirmativam, vel negativam sententiam defendentes. Decisiones quod concernit, harum compendium collegit Camillus Borellus in summa decisionum totius orbis Christiani, & Marta Neapolitanus in Pandectis novissimis. Verum cum recentiorum decisionum gravior sit allegatio, non inutile erit indicem Decisionum Mevii sibi separatim comparare, & inserta charta, ex aliis recentioribus decisionum scriptoribus illum supplere. Exhibuit etiam Speidelius Syllogen ex variis consiliis & decisionibus collectam.

F I N I S.

Beck, Johann Jodocus,

Generalia Juris Universi Praecognita

Altdorf 1726

Res/4 Jur.is. 4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10903818-7

VD18 14394502-001